

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

**АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД
діяльності
бібліотек України для дітей
у 2014–2016 роках**

Київ — 2017

УДК 027.625 (477)
А 64

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Літературний редактор О.А. Кадькаленко

Аналітичний огляд діяльності бібліотек України для дітей у 2014-2016 роках /
Нац. б-ка України для дітей. — Київ, 2017. — 164 с.

У виданні висвітлюється діяльність бібліотек України для дітей у 2014–2016 роках. У його підготовці взяли участь Н.М. Загоруйко, Н.Й. Дзюба (Формування, каталогізування та автоматизована обробка бібліотечних фондів, їх організація та збереження); В. М. Красножон, Н.О. Гажаман (Бібліографічна діяльність бібліотек для дітей); Т.В. Шамаріна, Н.М. Невмержицька, Ж.В. Кунцяк, Г.І. Гудзима, О.П. Кислова (Обслуговування юних користувачів); О.Б. Петренко (Науково-дослідна робота бібліотек для дітей); Т.М. Кузілова (Організаційно-методичне забезпечення діяльності бібліотек для дітей).

© Національна бібліотека України для дітей

РОЗДІЛ І.

ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ У 2014-2016 рр.

Створення позитивного іміджу сучасної бібліотеки, подолання нерівності в можливостях культурного розвитку невід’ємне від створення адекватного вимогам часу та потребам користувачів бібліотечного фонду.

Характерними ознаками формування бібліотечних фондів для дітей в означений період були нерівномірність у виділенні коштів на поповнення фондів як у розрізі країни, так і у розрізі певного регіону; невеликі об’єми нових надходжень, спричинені недостатнім фінансуванням; диспропорція у надходженні і вибутті, що в свою чергу поглибило тенденцію до зменшення обсягів бібліотечних фондів.

Як і в попередні роки, переважна більшість бібліотек не мали необхідного мінімуму фінансування для придбання нових книг та передплати періодичних видань. Процес поповнення фондів проходив епізодично, безсистемно, у повній відсутності міжвідомчої та міжрегіональної координації. Так, за даними статистичної звітності у 2016 році на комплектування фондів Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька та Львівська обласні бібліотеки для дітей використали понад 200 тис. грн, а Закарпатська, Івано-Франківська та Тернопільська обласні бібліотеки для дітей – менше 50 тис. грн. Значно відрізнялися і обсяги нових надходжень: від 1,8 тис. (Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва) до 6 тисяч (Вінницька обласна бібліотека для дітей). Схожа ситуація і у районних, міських та інших спеціалізованих бібліотеках для дітей: сукупний обсяг нових надходжень в фонди бібліотек для дітей Одеської, Полтавської та Рівненської областей налічував по 40 і більше тисяч нових документів, а Закарпатської, Кіровоградської, Сумської, Чернівецької, Чернігівської – лише по 5-10 тисяч. Не отримувала коштів у 2014-2016 роках на придбання книг та передплату періодичних видань Національна бібліотека України для дітей.

Нижче подана таблиця наочно демонструє кількісні показники документів, що надходили до фондів бібліотек для дітей різних рівнів та вибували з них.

Рік	Надійшло (тисяч примірників)				Вибуло (тисяч примірників)			
	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього
2014	6,53	74,79	381,44	462,76	5,60	109,56	788,06	903,22
2015	6,91	95,84	405,72	508,47	6,19	114,35	765,92	886,46
2016	6,84	66,44	473,65	546,93	9,74	204,52	1172,00	1386,26
разом	20,28	237,07	1260,81	1518,16	21,53	428,43	2795,98	3175,94

Слід відмітити, що статистична інформація за 2014-2016 роки про фонди бібліотек, що знаходяться на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, в м. Севастополі та частині зони проведення антитерористичної операції (Донецька та Луганська області) є неповною.

Як свідчать наведені дані, протягом 2014-2016 років сукупний фонд бібліотек для дітей скоротився з 33,5 млн на початок 2014 року до 25,9 млн на кінець 2016 року. Скорочення фондів бібліотек відбулося через інтенсивне вилучення не тільки зношених видань, а й видань, що втратили актуальність. Із фондів бібліотек для дітей вилучено документів удвічі більше (понад 3 млн), ніж надійшло (1,5 млн).

Суттєвий вплив на якісний склад нових надходжень мали видання, що видавалися або закуповувалися у рамках державних програм. Протягом оглядового періоду бібліотеки для дітей отримували книги, що виходили в рамках програми «Українська книга». За цією програмою у 2014-2016 рр. побачили світ понад 500 видань, з них майже сотня – для дитячої аудиторії. На реалізацію програми у 2014 році виділено 7 млн грн., а в 2015-2016 роках понад 40 млн грн щорічно. У рамках цієї програми вийшли твори для дітей класиків української та зарубіжної літератури: М. Вінграновського, Л. Глібова, Б. Грінченка, Р. Кіплінга, Е. Несбіт, С. Руданського, Б. Поттер, О. Пчілки, Е. Сетон-Томпсона, І. Франка, твори для дітей сучасних українських письменників, зокрема Ю. Винничука, Л. Воронини, О. Гавроша, Г. Кирпи, М. Людкевич, Б. Стельмаха та інших популярних сучасних письменників.

У 2015-2016 роках бібліотеки для дітей отримували книги, закуплені Національною парламентською бібліотекою України (нині – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого) на виконання наказу Міністерства культури України № 724 від 11.09.2015 та № 896 від 13.10.2016 «Щодо здійснення придбання україномовних книг для поповнення фондів публічних бібліотек». Якщо у 2015 році на реалізацію вище зазначеного наказу спрямовано біля 9 млн грн, то у 2016 році сума коштів зросла до 40 млн грн, що дозволило суттєво збільшити обсяги закупівлі. Так, у 2015 р. закуплено 82 назви книг, з них 37 – для дітей та юнацтва, у 2016 р. – 195 назв, з них 92 назви для дітей та юнацтва. Слід відмітити, що у 2016 році Міністерством культури України змінено підходи до відбору видань. Пріоритетними стали сучасна українська література; кращі зразки світової літератури в українському перекладі; література національно-патріотичного спрямування, що популяризує ідеї зміцнення української державності. Бібліотеки отримали багато актуальних і цікавих видань, на які існував незадоволений читацький попит. Серед них серія книг про Енн Л. Монтгомері, «Бигимоти не ведмеді» С. Дерманського, «Сім нескладух Говорухи» С. Кочубей, «Стефа і Чакалка» І. Андрусика, «Казки Сашка Лірника», «Мікробот» О. Чаклуна, «Кігтик Ковбаско» С. Гридін, «Мій тато став зіркою» Г. Кирпи. Фонди бібліотек для дітей поповнилися і творами зарубіжних авторів, які вперше перекладено

українською мовою: серія книг про Філіпека М. Стрековської-Заремби, «Історія хороброго мишеняти», «Мій друг пірат», «Офелія, або Що сталося з крокодилом» І. Шуберта, «Вельветовий кролик» М. Вільямса, а також різноманітними енциклопедичними виданнями для дітей молодшого віку.

Частка книг, виданих чи закуплених за державними програмами, серед нових надходжень була досить значною, особливо у 2016 році. Так, навіть у Національній бібліотеці України для дітей, де основним джерелом нових надходжень були обов'язкові примірники, такі книги склали третину від усіх надходжень книг.

Певною мірою поповненню фондів бібліотек для дітей сприяли і регіональні програми підтримки книговидання, які діяли у переважній більшості областей, зокрема Волинській, Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській. Метою цих програм є наповнення національного інформаційного простору соціально важливою книжковою продукцією; створення сприятливих умов для розвитку книговидавничої сфери в області, підтримка видання творів письменників, наукової інтелігенції регіону; популяризація української книги; розвиток і підтримка читацької культури; поповнення фондів бібліотек регіону.

Слід відмітити, що протягом 2014-2015 років Національна бібліотека України для дітей на виконання доручення Міністерства культури України (листи № 80/7-5/46-13 від 05.08.2013 та №3112/0-2 від 09.12.2014) прийняла, розподілила та передала обласним бібліотекам для дітей 61916 примірників книг, виданих за державною програмою «Українська книга». Таку ж роботу здійснювала і Київська обласна бібліотека для дітей: протягом 2014-2016 років бібліотекам Київської області передано понад 45 тис. книг, виданих та закуплених за державними програмами. Внаслідок чого районні та міські ЦБС області отримали 1,5-2 тис. нових книг. Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва також здійснювала аналогічну роботу: лише у 2016 році бібліотекам області передано 912 прим. книг, виданих за державною програмою «Українська книга», обласною програмою розвитку культури та мистецтва на 2016-2021 роки та книг, отриманих від благодійної організації «Eleos-Україна».

Фонди документів іноземними мовами в переважній більшості поповнювалися через інформаційно-культурні центри представництв іноземних держав. Так, Гете інститут в Україні систематично передавав книги німецькою мовою, відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні – книги та аудіовізуальні матеріали англійською мовою. Активна робота Національної бібліотеки України для дітей з урядовими та неурядовими організаціями інших держав сприяла інтенсивному поповненню фонду документів іноземними мовами: протягом 2014-2016 років до бібліотеки надійшло 1193 книги англійською, німецькою, французькою, польською, іспанською, італійською, грузинською, литовською, японською та іншими мовами.

Бібліотеки для дітей активізували роботу з поповнення фонду документами для задоволення дітей з особливими потребами. Так, лише через обмінний фонд Національної бібліотеки України для дітей серед обласних бібліотек для дітей розповсюджено 135 примірників книги шрифтом Брайля «Лисичка і журавель», переданої Національною Асамблеєю інвалідів України. Деякі бібліотеки для дітей отримали україномовний молитовник шрифтом Брайля, виданий УПЦ Київського патріархату спільно з Всеукраїнською молодіжною громадською організацією інвалідів з вадами зору «Генерація успішної дії». Львівська обласна бібліотека для дітей отримала твори І. Франка для дітей, надруковані рельєфно-крапковим шрифтом у рамках проекту «Місто літератури для незрячих: книга брайлем і вголос», ініціатором якого став Львівський обласний осередок ГО «Українська спілка інвалідів – УСІ». Книги для дітей шрифтом Брайля випускалися і за державною програмою «Українська книга», але до бібліотек для дітей не потрапляли.

Постійне недофінансування змушувало бібліотеки інтенсивно відшукувати та використовувати різноманітні джерела і види благодійної і спонсорської допомоги. Постійний пошук позабюджетних джерел фінансування став неодмінною частиною функціонування більшості бібліотек. Партнерами бібліотек були органи місцевого самоврядування, державні та приватні підприємства, благодійні фонди, освітні, релігійні, громадські організації, редакції газет, журналів, видавничі структури, літературні об'єднання, місцеві автори, а також міжнародні неурядові організації.

Суттєву допомогу у поповненні фондів бібліотек для дітей надавали громадські організації та різноманітні фонди. БФ «Фундація Дарини Жолдак» у 2015 році ініціювала Всеукраїнську програму оновлення фондів сільських бібліотек. У рамках проекту «Вільний простір» лише протягом двох місяців учасники програми передали до фондів бібліотек України понад 70000 книжок. Цей проект продовжувався і у 2016 році. Серед отримувачів книг і бібліотеки для дітей зокрема Новоукраїнська районна дитяча бібліотека (Кіровоградська область), Прилуцька міська бібліотека для дітей (Чернігівська область), Великоолександрівська центральна районна бібліотека для дітей (Херсонська область).

У червні 2016 р. БФ «Бібліотечна країна» спільно з командою випускників дванадцятого семінару «Відповідальне лідерство» за ініціативи Аспен в Україні почали реалізацію проекту «Жива сучасна бібліотека», метою якого стало поповнення фондів українських бібліотек книгами сучасної української та світової літератури від провідних видавництв України, поширення культури читання, активізація діалогу шляхом проведення зустрічей діячів української культури з читачами.

Майже три тисячі книг передали до фонду Національної бібліотеки України для дітей протягом 2014-2016 років благодійний фонд «Відкрий своє серце – ти можеш більше», «Благодійний фонд розвитку Національної бібліотеки

України для дітей», благодійний фонд «Від серця до серця», видавництва та інші організації.

Бібліотеки активно співпрацювали з видавництвами. Видавництво «Фонтан казок» (м. Київ) започаткував соціальний проект «Бібліофонтан-2015», метою якого стала допомога у поповненні фондів невеликих бібліотек книжками видавництва. Так, у 2016 році спільно з Харківською книжковою фабрикою «Юнісофт» бібліотекам безкоштовно передано 2000 прим. книги О. Луцевської «Вітер з-під сонця». Вінницька центральна бібліотека для дітей та юнацтва спільно з видавництвом «Теза» реалізовували проект «Автор. Видавництво. Бібліотека», в рамках якого фонд поповнювався книгами цього видавництва. Видавництво Старого Лева систематично підтримувало своїми книгами бібліотеки Львівщини. Неодноразову допомогу Тернопільській обласній бібліотеці для дітей надавало видавництво «Навчальна книга-Богдан».

Резонансними та результативними стали широкомасштабні акції з подарунку бібліотекам книг, які систематично відбувалися у бібліотеках усіх рівнів під різними гаслами. Особливу допомогу у поповненні фонду новими виданнями отримувала центральна бібліотека для дітей ім. О.С.Пушкіна м. Краматорська Донецької області. Відомі письменники (І. Андрусяк, Л. Воронина, С. Іванюк, Л. Дереш, С. Дерманський, Д. Корній, Г. Пагутяк, Є. Пірог та інші) та видавництва («Кальварія», «Видавництво Старого Лева», «Урбіно») подарували майже 500 книг; Міжнародна гуманітарна організація «Save the Children International» – 711 прим. нових сучасних україномовних книг, а завдяки акції «Жива сучасна бібліотека» зібрано 189 книг. Книги надходили від посольства Канади в Україні, мешканців Житомирщини та Київщини. Івано-Франківська обласна універсальна бібліотека провела благодійно-просвітницьку акцію зі збору книг для дітей південно-східного регіону «Великдень української книги», у результаті якої бібліотека отримала 485 україномовних книжок від жителів Західної України. Завдяки цим заходам центральна бібліотека для дітей ім. О.С.Пушкіна м. Краматорська вперше за останні роки отримала україномовних книг більше, ніж російськомовних, а у переліку книг, на які існує незадоволений попит, з'явилися книги українських авторів: В. Рутківського, Б. Стельмаха, З. Мензатюк, Л. Воронини, О. Назарука, В. Сухомлинського.

Із введенням у дію Закону України «Про публічні закупівлі» більшість бібліотек у 2016 році розпочали проводити закупівлі книг та періодичних видань через електронну систему закупівель «Prozorro», що унеможливило укладати прямі договори з видавництвами чи іншими книготорговельними структурами і створило додаткові складнощі під час проведення процедур закупівлі. Водночас це підвищило відповідальність бібліотечних працівників за якісний відбір видань. Бібліотеки намагалися закупити в першу чергу книги, що стали переможцями різноманітних вітчизняних та міжнародних конкурсів, рейтингів. Під впливом політичних і соціальних чинників бібліотеки поступово відмовлялися

від закупівлі книг та періодичних видань Російської Федерації, надаючи перевагу вітчизняній продукції. Зорієнтуватися у виборі видань комплектаторам допомагали щоквартальні списки книжкових новинок від Національної бібліотеки України для дітей, розміщені на сайті бібліотеки та у електронній версії журналу «Бібліотека у форматі Д». Змістовними, інформативними і корисними є щорічні рейтингові інформаційні списки видань, представлених на львівському Форумі видавців, підготовлені Львівською обласною бібліотекою для дітей, та випуски методичних порад батькам, вчителям, бібліотекарям щодо ознайомлення з кращою сучасною українською літературою для дітей «Краще. Сучасне. Дитяче», підготовлені Рівненською обласною бібліотекою для дітей. Зазначені ресурси розміщені та сайтах цих бібліотек.

Процес поповнення фондів бібліотек для дітей перебував у безпосередній залежності від стану національного книговидання. Аналіз статистичних даних, розміщених на сайті Книжкової палати України, свідчить, що випуск книг для дітей у назвах та тиражах щорічно зменшувався. Так, якщо у 2013 р. видано 2339 назв сукупним тиражем 6721,4 тис. прим., то у 2016 р. – 1626 назв тиражем 3837,7 тис. Зменшилися і середні тиражі однієї назви з 2,9 тис. прим. у 2013 р. до 2,4 тис. прим. у 2016 р. Водночас у дитячій літературі відбулися відчутні позитивні зміни, одна з яких – поступове наповнення сегменту підліткової літератури. Якщо спочатку видавці займалися виключно перекладом книжок для аудиторії такого віку, то в останні роки для українських підлітків почали писати вітчизняні автори: Оксана Луцкевська, Сергій Гридін, Іван Андрусак, Степан Процюк, Ольга Купріян. З'явилася «умовно педагогічна» література, де у формі есеїв розповідається про принципи і правила виховання дітей. Дитячий книжковий ринок наповнився великоформатними книжками-картинками, так званими віммельбухами, які набули величезну популярність серед дітей. В означений період з'явилися нові види електронної дитячої літератури – мультимедійні книжкові застосунки для мобільних пристроїв та друковані видання з інтерактивним додатком, наприклад, книга «Гарбузовий рік» К. Бабкіної та Ю. Пилипчатіної від «Видавництва Старого Лева». На книжковий ринок впевнено вийшли нові видавництва «Фонтан казок», «Артбукс», «Nebo BookLab Publishing», «Братське» (м. Київ), «Віват», «Читаріум» (м. Харків), «Чорні вівці» (м. Чернівці). Помітно зросла якість дизайну та поліграфічного виконання. Дитячі книжки українських видавництв неодноразово отримували міжнародні нагороди. Книги «Із життя хитрих слів» Р. Скиби з ілюстраціями, «Хто зробить сніг» Т. Прохаська та М. Прохасько, «Війна, що змінила Рондо» творчої майстерні «Аграфка», «Вітер з-під сонця» О. Луцкевської занесені у 2014-2016 роках у щорічні каталоги Міжнародної бібліотеки для дітей та юнацтва в Мюнхені «Білі круки» («The White Ravens»). Вперше на Франкфуртському ярмарку у 2016 р. українська дитяча книга отримала премію Global Illustration Award – перемога дісталася творчій майстерні «Аграфка» (львівським художникам

Романі Романишин та Андрію Лесіву) за створену ними обкладинку до книжки «Джордж і таємний ключ до Всесвіту» Люсі та Стівена Гокінгів.

Важливою передумовою відродження національної духовної культури, інтелектуалізації суспільства, забезпечення права громадян на вільний доступ до інформації як оперативної, так і ретроспективної є збереження документних ресурсів бібліотек. Забезпечення збереження фондів відноситься до основних функцій бібліотек.

Найважливішою і обов'язковою умовою забезпечення довгочасного зберігання документів в умовах їх природного старіння є дотримання волого-температурного, світлового, санітарно-гігієнічного режимів, постійний нагляд за системами пожежної безпеки та біологічний контроль. У бібліотеках для дітей режим зберігання залежав від рівня технічного оснащення сховищ, організації фондів та ефективності проведення господарсько-технічних робіт. Вимоги до режиму зберігання документів, технологічних процесів стабілізації, реставрації, виготовлення копій та використання документів на державному рівні закріплені міждержавним стандартом ДСТУ ГОСТ 7.50-2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Консервація документів. Загальні вимоги», введеним в дію ще у 2007 р. та новими Правилами охорони праці для працівників бібліотек, затвердженими Наказом МНС України 12.12.2012 № 1398. Правила встановлюють вимоги безпеки, спрямовані на збереження життя, здоров'я і працездатності працівників бібліотек, зокрема протипожежні, вимоги безпечного використання систем вентиляції та кондиціонування повітря, безпечної експлуатації систем пиловидалення, безпечного використання каталогів, безпечної експлуатації стелажного обладнання, безпечного проведення реставрації, консервування та санітарно-гігієнічної обробки бібліотечного фонду, безпечної експлуатації систем освітлення та електрообладнання.

Для забезпечення збереження якісного фізичного стану фонду і дбайливого ставлення до нього користувачів бібліотеки для дітей передбачали комплекси санітарно-гігієнічних заходів, вели пошук раціональних і перспективних шляхів використання наявних фондів. Шляхом систематичного проведення знепилювання у книгосховищах підтримувався санітарно-гігієнічний режим, здійснювався контроль мікроклімату. Соціальними чинниками збереження бібліотечних фондів у бібліотеках для дітей стало виховання у читачів дбайливого ставлення до бібліотечних фондів та почуття відповідальності за їх збереження. З цією метою з читачами проводилися комплекси заходів з формування інформаційної культури: індивідуальні бесіди, бібліотечні заняття, виготовлялися книжкові закладки, пам'ятки, звернення тощо.

Велику увагу бібліотеки для дітей приділяли роботі з ліквідації читацької заборгованості. З метою запобігання заборгованості у бібліотеках для дітей здійснювався контроль за термінами повернення документів, проводилися різ-

номанітні заходи, списки боржників передавалися в школи, бібліотекарі активно використовувати телефонний зв'язок, місцеві засоби інформації, соціальні мережі. Через відсутність коштів бібліотеки недостатньо використовували один з найбільш ефективних засобів – поштові картки. Традиційними стали «тижні» та «місячники» повернутих книг, завдяки чому до бібліотек поверталися сотні заборгованих книг. Так, у дитячій центральній бібліотеці ім. О.С.Пушкіна м. Краматорська Донецької області лише у 2016 р. завдяки інтенсивній і наполегливій роботі з контролю за своєчасним поверненням книг до фонду бібліотеки повернуто 1391 видання. У Миколаївській обласній бібліотеці для дітей діє комплексна довгострокова програма «Збережемо планету «Книга» (2014-2018 рр.), метою якої є забезпечення збереження фондів як інформаційного потенціалу. Вона передбачає комплекс скоординованих заходів, зокрема проведення бесід, інтерактивних спілкувань в соціальних мережах, Інтернет, акцій «Бібліотека без боржника: правда від зірки». У межах цієї програми проведено також бібліома-рафон повернутої книги «Прочитав сам – збережи для друзів». У Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей щомісячно проводяться «Дні прощення боржників», «Тижні повернутої книги», акції «Крок назустріч». Під час проведення майстер-класу «Зробимо закладки для книги» діти не тільки зробили оригінальні закладки, а й залишили їх у книгах для подальшого використання іншими користувачами. Все частіше у практиці роботи бібліотек для дітей застосовуються скорочені терміни користування документами, що користуються великим попитом, та документами, що є у фонді в обмеженій кількості.

Важливим резервом збереження бібліотечних фондів є своєчасне ремонтування зношених та зіпсованих книг, які користуються великим попитом. У дитячих бібліотеках працювали так звані «книжкові лікарні», де юні читачі спільно з бібліотекарями здійснювали дрібне ремонтування пошкоджених книг. Переважна більшість бібліотек здійснювала цей процес власними силами. Лише у деяких обласних бібліотеках для дітей функціонували палітурні майстерні, де працювали професійні спеціалісти, які виконували ремонтно-реставраційні роботи.

Питання збереження фондів систематично заслуховувалися на радах при директорах бібліотек для дітей, бібліотеками-методичними центрами для працівників бібліотек нижчих рівнів проводилися семінари, практикуми тощо.

Бібліотеки для дітей здійснювали моніторинг читацького попиту, його прогнозування та намагалися оперативно реагувати на потреби користувачів. Незадоволений читацький попит сьогодні є однією з найсерйозніших проблем, від вирішення якої залежить, чи стане бібліотека доступною, багатовекторною, комфортною, зрозумілою і прийнятною суспільством установою, місцем комунікації, додаткової освіти та інтелектуального дозвілля, справжньою територією дитинства, чи залишиться осередком зберігання надбань минулого. Запити сьогоднішніх дітей не є сталими, вони швидко змінюються. Через засоби масової інформації, Інтернет, від друзів діти дізнаються про цікаві книжкові новин-

ки і хочуть читати певну книгу саме тепер і саме тут, у бібліотеці, незалежно якій – сільській чи національній. І якщо вчасно, сьогодні не придбати книгу, можливо завтра вона уже не буде такою актуальною і затребуваною.

Бібліотеки для дітей приділяли увагу вивченню наявних фондів, зокрема визначення стану їх укомплектованості, ступеню відповідності запитам читачів, шляхів оптимізації використання, а також вивченню потреб читачів у документах певної тематики. Під час цієї роботи виявлялася пасивна частина фонду та визначалися причини її утворення, фонди бібліотек для дітей звільнялися від непридатних для подальшого користування, непрофільних, зайвих дублетних документів та таких, що втратили актуальність. Так, у 2014-2015 роках Національною бібліотекою України для дітей проведено соціологічне дослідження «Книги з мистецтва у фонді Національної бібліотеки України для дітей: їх склад та використання». Під час дослідження виявлено значний масив книг, які жодного разу не видавалися. Основною причиною утворення пасивної частки стала завелика кількість дублетних примірників, основу якої склали книги 70-х–80-х років минулого століття.

Несвоєчасна або недостатня популяризація окремих видань призводить до передчасного переведення їх до категорії пасивних. Зважаючи на це, бібліотеки для дітей значну увагу приділяли роботі з активізації використання фонду книгосховищ, активно використовуючи при цьому сучасні методи маркетингового просування книги до читача: буктрейлери, буккросинг, фрімаркет, соціальні мережі тощо.

Усе більше бібліотек для дітей долучаються до громадського руху – буккросингу (книгооберту), метою якого є безкоштовний обмін книгами між читачами. Так, у Закарпатській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва у фойє бібліотеки організовано полиці з книжками, зареєстрованими на офіційній сторінці «Буккросинг в Україні». Бібліотеки долучаються до буккросингу шляхом надання книг із власних фондів для обміну між читачами, здійснення обміну безпосередньо між бібліотеками, залучення абонентів бібліотеки, а також створивши відповідну сторінку на власному сайті. Сумська обласна бібліотека для дітей у рамках проекту «Врятуємо книгу», метою якого є популяризація читання, підвищення зацікавленості до літератури та збереження книг, відкрила бібліотечний книжковий «фрімаркет» – безкоштовний обмін прочитаними книгами між читачами бібліотеки, який працює щоденно у фойє бібліотеки під девізом «Кожна книга знайде свого читача». Проект викликав зацікавленість у мешканців міста, які подарували 3758 книг, з них 3188 – знайшли нових господарів. Основним завданням цього маркетингового заходу є популяризація читання, розширення кола інтересів аудиторії, збільшення кількості знайомств за читацькими вподобаннями.

Заслугує на увагу робота з популяризації фонду книгосховища Національної бібліотеки України для дітей. У рамках проекту віртуальних виставок

«Книжковий експрес», метою якого є знайомство з оригінальними виданнями з фонду книгосховища, книгами, які були популярними у минулі роки та які варто прочитати сьогодні як дітям, так і батькам. За оглядовий період підготовлено 14 випусків, зокрема «Твори Тараса Шевченка в книгах-велетнях і книгах-мініатюрах», «Шлях до зірок», «Твори Всеволода Нестайка мовами світу», «Hand-made або саморобки бабусь і дідусів», «7 книжок про 7 чудес Києва», «Все-все-все про Новий рік», «Виходь у двір гуляти». Створено низку бук-трейлерів на окремі книги – «Мистецька абетка» за книгою «Абетка: з колекції Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків» (Київ : Основи, 2013), «Неймовірна смакота від розумного кота» за однойменною книгою О. Кононенка (Чернівці : Букрек, 2014) та інші. Цікавою є серія буктрейлерів «Історія однієї книжки», серед них «Ясоччина книжка» Н. Забіли, якій у 2016 році виповнилося 82 роки, та «Ліс Микита» І. Франка. Ресурси привертають увагу відвідувачів сайту та блогів бібліотеки, користуються ними і співробітники бібліотеки під час проведення заходів. Широко популяризує фонд книгосховища Хмельницька обласна бібліотека для дітей, яка систематично організовує книжкові виставки з фонду книгосховища, веде на сайті бібліотеки рубрику «Цікаві книжки з книжкового сховища», створює буктрейлери. З буктрейлером за книгою братів Грімм «Улюблені казки» бібліотека брала участь у конкурсі буктрейлерів «Читаємо з «Клубом сімейного дозвілля».

РОЗДІЛ II.

БІБЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ ЗА 2014-2016 рр.

XXI століття – це час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всієї нації набувають вирішального значення для економічного й соціального розвитку країни. Формується нове інформаційно-комунікативне середовище, в якому бібліотеки мають створювати свої власні інтелектуальні продукти та послуги завдяки поширенню номенклатури інформаційного сервісу, інтегруванню до світового глобального простору. Виходячи з цього, основний зміст бібліографічної діяльності бібліотек України для дітей у 2014-2016 роках був націлений на забезпечення оперативного доступу користувачів до національних та світових документальних надбань, якісне формування бібліографічних ресурсів, розширення змісту попиту інформаційного споживання, удосконалення довідково-бібліографічного сервісу, підвищення рівня інформаційної культури та медіаграмотності юного покоління, поліпшення інформаційної підтримки творчого розвитку, навчальної, самоосвітньої діяльності користувачів-дітей та професійних завдань і потреб організаторів дитячого читання.

Довідково-бібліографічний апарат та довідково-бібліографічне обслуговування користувачів

Значний обсяг документного потоку, зростання частки інфокомунікацій, ускладнення інформаційних потреб вимагають вдосконалення процесу бібліографічної обробки документів, що тісно пов'язаний з ресурсно-оціночним і ресурсно-орієнтуючим аспектами моделювання інформаційного простору. Виходячи з того, що запорукою успішного та своєчасного здобуття знань є постійне оновлення довідково-бібліографічного апарату якісними продуктами інформації, значну увагу в 2014-2016 роках обласні бібліотеки України для дітей приділяли поліпшенню довідково-інформаційного сервісу. Для розширення інформаційного впливу і забезпечення повноцінного довідково-бібліографічного обслуговування, бібліографічні відділи бібліотек в означений період активно працювали над формуванням карткових та електронних каталогів, різнобічних баз даних, читацьких систематичних та тематичних картотек на основі розпису періодичних видань, збірників, електронних ресурсів мережі Інтернет. Головною домінантою в цій роботі був відбір, систематизація, оперативне опрацювання актуальних, змістовних, навчально-пізнавальних, науково-теоретичних, методичних матеріалів з урахуванням сучасних запитів користувачів. Поліпшення якості ДБА в дитячих бібліотеках здійснювалось через генеральне та

поточне редагування документів, оперативне поповнення його складових частин новою інформацією, своєчасне вилучення застарілих матеріалів, відкриття актуальних рубрик. Так, Хмельницька ОДБ активно поповнювала новими записами наступні бази даних: «Бібліотеки: теорія, практика, досвід», «Ріднокрай: історія і сьогодення», «Сценарії», «АВ та електронні документи», «Періодичні видання». Загалом електронний каталог поповнився у 2016 році на 12178 документів, у т.ч. 5258 записів статей із періодичних видань. Для більш кращого забезпечення інформаційних потреб своїх користувачів, бібліотеки для дітей Тернопільської області ведуть такі тематичні картотеки, як «Підліток у світі права» – на допомогу інформаційно-правовому вихованню, (Тернопільська міська бібліотека №4), «Вчимося писати твори і перекази», «Майстерня умілих ручок», «Християнська етика» (Тернопільська міська бібліотека №3), «Організаторам дозвілля», «На допомогу бібліотекарям» (Заліщицька ЦРДБ), «Для вас, вчителі» (Бережанська ЦРДБ), «Картотека інформацій» (Копичинецька міська ДБ), «Відомі люди краю», «Школа професійної майстерності» (Лановецька ЦРДБ), «Картотека організаційно-дозвілдової діяльності» (Монастирська ЦДБ) та багато інших. У Тернопільській ОДБ протягом 2015 року картотеки оновилися на 4540 записів, зокрема систематична картотека на 1710, краєзнавча картотека – 950, тематичні картотеки – 1180. Крім того, проводилося генеральне редагування систематичної картотеки статей (відділ 63 «Історія. Історичні науки», відділ 66 «Політика. Політичні науки», відділ 76 «Засоби масової інформації», 78 відділ «Бібліотечна справа. Бібліографія»), картотеки науково-методичної і педагогічної літератури для вчителів загальноосвітніх шкіл, вихователів, батьків (розділ «Дошкільне виховання»), тематичної картотеки (розділ «Етика. Психологія»). Всього вилучено 1385 застарілих карток. Рівненською ОДБ 2016 року до паперових картотек надруковано та вліто 4841 картку, а до електронної бази даних «Статті» внесено 8466 документів. Сумська ОДБ до свого ДБА у 2015 році розписала 8518 статей, у тому числі 819 краєзнавчого характеру, та відредагувала понад 6000 записів в електронних базах даних. Житомирська ОДБ 2016 року займалась генеральним редагуванням записів електронного каталогу та оновленням веб-каталогу на бібліотечному сайті. За рік було систематизовано, предметизовано та складено бібліографічний опис на 1077 назв документів. Систематично поповнювалися новою актуальною інформацією і електронні бази даних Миколаївської ОДБ, яка кожного року означеного триріччя аналітично описувала понад 8000 статей з періодичних видань. До всіх діючих картотек дитячої центральної бібліотеки ім. О.Пушкіна м. Краматорська («Картотека сценаріїв». «Репертуарна», «Картотека художніх творів за жанрами», «Картотека фактографічної інформації з краєзнавства» та ін.) протягом 2015 року здійснено аналітичний розпис близько 2050 нових матеріалів, до електронних баз даних долучено 1634 записи, а також проведена поточна редакція алфавітного і систематичного каталогів

(влито близько 1200 та вилучено 1100 карток). Крім того, у 2016 році бібліотекою створено нову БД «Електронні презентації», де збираються мультимедійні презентації, слайд-шоу, створені бібліотечними працівниками до різноманітних масових чи методичних заходів. Ця база даних має подвійну функцію – не тільки обліку, а й фізичного збереження створених бібліотекою електронних ресурсів, адже до кожного запису в базі додається посилання на зовнішні інформаційні ресурси, які при необхідності можна завантажити й переглянути. Зібрані в базі електронні ресурси структуруються за рубриками та темами. Всього за 2016 рік до бази було внесено 130 записів. У Чернівецькій ОДБ при задоволенні потреб краєзнавчого змісту користувалися популярністю серед користувачів-дітей БД «Буковиніана», картотека «Чернівці і чернівчани», «Лауреати літературних премій», фактографічна картотека «Що? Де? Коли?».

Визначні події, суспільні зміни у розвитку держави та світу впливали на необхідність виокремлення певної тематики документів у системі каталогів та картотек шляхом створення нових рубрик. Для розкриття інформаційних матеріалів до пам'ятних дат, проблемних питань життя суспільства та краю всі бібліотеки для дітей постійно відкривали у ДБА актуальні рубрики до ювілеїв визначних діячів та письменників (Д.Яворницького, І.Франка, П.Тичини, О.Теліги, І.Дзюби, М.Підгірянки, О.Іваненко, Л.Костенко, Г.Малик, І.Багрянного, В.Нестайка, І. Кочерги, М. Грушевського, А. Шептицького тощо), а також на теми: «Зміни і реформи в системі освіти», «Україна і Росія: стосунки з 1991 року», «Кримські татари», «Євромайдан», «Інваспорт», «70-річчя Перемоги над нацизмом у Європі», «Революція Гідності та Свободи», «Антитерористична операція в Україні», «Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб», «Єдина Україна», «Організація волонтерства України», «Земляки – учасники та герої АТО», «Гібридна війна», «Діти з особливими потребами в сучасній школі», «Сучасна історія України: переселенці зі Сходу», «Сумській області – 75», «Рік англійської мови в Україні»; «200-річчя від дня народження Т.Шевченка», «Інклюзивна освіта», «Міжнародне десятиліття зближення культур», «Десятиліття реабілітації і стійкого розвитку постраждалих регіонів» (третє десятиліття після Чорнобиля), «Погодні аномалії. Стихійні лиха», «Допомога біженцям із зони АТО», «Літературні об'єднання і студії», «75-ті роковини трагедії Бабиного Яру», «Червоне козацтво ЗУНР», «Острозька Біблія» Івана Федорова», «Україна – європейська країна», «30-річниця аварії на Чорнобильській АЕС» «Правовий, юридичний та соціальний захист учасників АТО», «Культура і наука. Життя краю», «Людина року», «Незалежній Україні – 25», «Волонтерський рух», «55 років заснування Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка» тощо.

Поширеною формою бібліографічної роботи Вінницької, Волинської, Сумської, Житомирської, Миколаївської, Херсонської, Івано-Франківської Дніпропетровської, Закарпатської, Тернопільської, Рівненської, Черкаської, Чернівецької обласних бібліотек для дітей як і раніше залишається ведення факто-

графічних тек-накопичувачів, папок-досьє, попереджувальних довідок, архіву виконаних довідок. Практика цих бібліотек показує, що заздалегідь підготовлені ці матеріали надають оперативну допомогу в організації навчально-виховного процесу, сприяють успішній інтелектуальній самоосвітній діяльності користувачів та поширенню знань краєзнавчої тематики. Спектр їхньої тематики змінюється у залежності від світових та регіональних визначних дат та актуальності подій. Наприклад, попереджувальні довідки – «Мистецька нива О.Довженка», «2016 рік – Міжнародний рік зернобобових», «Законодавець літературної моди – О. Уайльд», «Нобелівський лауреат в галузі літератури 2016 року», «Енергетичний потенціал світу», «Вічний вогонь пам'яті» (до 35-річчя від дня заснування Кортеліського історичного музею), «Володар дитячих душ» (до 85-річчя від дня народження класика української дитячої літератури В.Нестайка), «Гомер української літератури ХХ століття» (до 110-річчя від дня народження українського письменника, журналіста У.Самчука), «Людина доброго і чесного таланту» (до 115-річчя від дня народження французького письменника А.Сент-Екзюпері), «Чорнобильській трагедії – 30 років», «День пам'яті жертв голодомору» (Черкаська, Волинська, Івано-Франківська ОДБ); тематичні прес-досьє – «Відлуння Чорнобильської трагедії», «Україна. Європа. Майбутнє», «Історичне минуле Житомирщини», «Сучасні професії», «Свята нашої держави» (Народицька, Коростенська, Попільнянська, Новоград-Волинська районні, Житомирська міська бібліотека для дітей № 1 Житомирської області); фактографічні папки-досьє з питань краєзнавства та тематичні – «Видатні країни», «Народні символи України», «Знайомтесь – Європейський Союз», «Майдан. Революція Гідності», «Заповідні місця краю», «Голодомор – трагічні сторінки в історії України», «Секрети родинного виховання», «Небесна сотня» (бібліотеки для дітей Тернопільської області), «Херсонщина на сторінках часописів», «Про нас пишуть» (Херсонська ОДБ), «Євромайдан – революція гідності», «Юні городищани за міцну неподільну державу», «Велич Перемоги» (до 70-річчя перемоги у Другій світовій війні), «Поет. Журналіст. Патріот» (до 80-річчя від дня народження В. Симоненка) (Городищенська РДБ Хмельницької області); тематичні та персональні теки-накопичувачі – «Друкарство на Буковині. Видавництва», «Іван Холоменюк» (до 90-річчя від дня народження художника), «Василь Фольварочний» (до 70-річчя від дня народження українського письменника), «Єротеї Пігуляк» (до 165-річчя від дня народження політичного та громадського діяча Буковини), «Лев Дутковський» (український музикант і композитор, засновник і керівник вокально-інструментального ансамблю «Смерічка»), «Григорій Воробкевич», «Іванна Стеф'юк», «Мирон Кордуба» (Чернівецька ОДБ), «Євген Концевич», «Саша Чорний», «Микола Зіновчук», «Данило Окийченко», «Герої Праці Житомирщини» (Житомирська ОДБ), «Ігор Бережний», «Зоряна Замкова», «Олекса Волков», «Іван Потій» (Тернопільська ОДБ) та інші.

Поступове збільшення електронного компонента в роботі бібліотек усе суттєвіше впливає на розвиток міжбібліотечної взаємодії у формуванні та використанні сумісних ресурсів, координації зусиль для найбільш ефективного функціонування електронних каталогів бібліотек. З метою раціоналізації бібліографічної обробки поточних надходжень періодики, вирішення завдань обміну інформацією задля оптимального задоволення потреб сучасного користувача, за адмініструванням та участю НБУ для дітей продовжував діяти в оглядовий період Корпоративний проект дитячих бібліотек України з аналітичного розпису періодичних видань («КОРДБА») (<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5501>). До діяльності проекту з 2014 року долучилася Вінницька обласна бібліотека для дітей. На кінець 2016 року партнерами Корпорації, до якої входить вже 14 дитячих бібліотек України, що працюють у програмному забезпеченні «Марк-SQL», за сім років спільної роботи в введenu базу даних введено 74760 документів. Зокрема, за останні три роки, що розглядаються, база поповнилась на 25845 записів за рахунок змістовної обробки джерел інформації як для користувачів-дітей, так і для організаторів дитячого читання. Аналіз статистичних даних показав, що кожний учасник проекту згідно з розподілом розпису періодичних видань протягом року експортує у спільну БД в середньому від 300 до 950 записів, а вивантажує до власних електронних каталогів та тематичних БД у залежності від передплати періодики від 2500-3000 до 9000-10000 тисяч документів. Для успішного вирішення завдань кооперативного каталогізування, координаторами проекту щомісячно підводяться підсумки діяльності, надаються консультації щодо систематизації та індексування документів, усунення помилок з методики створення аналітичних бібліографічних описів відповідно до електронного формату. Також у рамках проекту успішно працює «Віртуальна школа каталогізатора», зокрема у 2014-2016 роках з метою підвищення кваліфікації бібліографів були підготовлені заняття на наступні теми: «Спеціалізовані галузі педагогіки. Сімейне виховання та освіта. Сімейна педагогіка», «Каталогізування електронних документів», «Географічна назва як об'єкт розкриття змісту документа», «Індексування документів з питань Другої світової війни», «Деякі аспекти предметизації матеріалів стосовно методики викладання факультативних курсів та курсів за вибором у загальноосвітніх навчальних закладах», «Хронологічні рамки розгляду документа», «Національний стандарт України «ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» та його відповідність заповненню полів бібліографічного запису згідно формату MARC21». За плідну діяльність у проекті, якісні зміни у розписі видань за підсумками звітних років на щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції директорів обласних бібліотек для дітей були відзначені Подяками НБУ для дітей Житомирська, Волинська, Чернігівська, Рівненська, Львівська, Сумська, Полтавська, Вінницька, Чернівецька обласні бібліотеки для дітей.

Крім того, Закарпатська, Кіровоградська, Миколаївська обласні бібліотеки для дітей беруть участь у корпоративних проєктах місцевого значення, створюючи записи до зведених каталогів регіону.

Динамічна комп'ютеризація, розширення репертуару документів у різних формах, доступність нових каналів розповсюдження інформації на основі електронних технологій вимагає подальшого розвитку функціонування довідково-бібліографічних служб бібліотек як надійних навігаторів у світі знань, як активних суб'єктів розбудови інформаційного суспільства. Виходячи з цього, постійною складовою практичної бібліографічної діяльності обласних бібліотек для дітей у 2014-2016 роках було довідково-бібліографічне обслуговування, що спрямовувалось на своєчасне виявлення і всебічне задоволення багатоаспектних запитів та потреб користувачів та реалізовувалось через надання споживачам різноманітної інформації в оптимальний термін.

Як свідчать статистичні показники, що подані у звітах, кількість звернень користувачів до служб ДБА в середньому коливається у дитячих бібліотеках від 350-900 (Полтавська, Івано-Франківська, Одеська, Сумська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Черкаська, Миколаївська ОДБ) до 2000-6000 (Херсонська, Тернопільська, Хмельницька, Волинська, Закарпатська, Житомирська, Дніпропетровська ОДБ) бібліографічних довідок на рік. Вивчення мотивів та мети читачього попиту в означений період показало, що у структурі запитів традиційно, як і в попередні роки, домінували тематичні довідки, кількісний еквівалент яких складав приблизно 70-85 % від загальної кількості відвідувань. Згідно зі звітною документацією переважна більшість користувачів звертаються за бібліографічною допомогою з метою освітньо-навчального процесу (написання науково-дослідницьких робіт, рефератів, доповідей, підготовки індивідуальних, самостійних завдань до уроків), вивчення економічно-культурного розвитку регіонів, а також обумовлена підвищенням фахового рівня спеціалістів, що працюють з дітьми у зв'язку з впровадженням інноваційних підходів у практику бібліотечної, педагогічної та виховної роботи. Практично всі обласні бібліотеки для дітей для максимального задоволення потреб читачів здійснювали відбір змістовних матеріалів на інформацію, що недостатньо відображена у фондах бібліотеки, через ресурси глобальної мережі, активно використовували власні електронні продукти та бази даних. Також розширився діапазон інформаційних запитів користувачів, які виконувались за допомогою інтерактивних бібліографічних посібників, електронних бібліотек тощо. Всього за допомогою онлайн-ресурсів у бібліотеках виконувалось від 20 до 35% від загальної кількості довідок. Моніторинг тематики довідок підтверджує їх багатоаспектність та тенденцію ускладнення за змістом. Зокрема діти цікавились такими питаннями: «Алгебраїчні вирази та їх перетворення», «Підготовка до шкільної олімпіади з географії», «Українська культура початку XIX ст.», «Будова старовинних військових знарядь», «Скарби українського

живопису», «Пісні Поділля», «Вишивка Полісся», «Участь українських вчених у розвитку машинобудування», «Оптоволоконні лінії зв'язку», «Західна діаспора України», «Хвороби, що виникли внаслідок техногенного прогресу», «Яким чином мак став символом пам'яті в Україні», «Винаходи українських дітей-геніїв», «Сучасні технічні розробки молоді», «Професії, що зникли в XXI столітті», «Видатні інженери- винахідники українського походження, які зробили значний вклад у розвиток науки», «Наші земляки – герої АТО», «Сучасні письменники рідного краю», «Занепад Запорізької Січі», «Українські традиції святкування Різдва», «Сім чудес України», «Становлення та розвиток ЄС», «Аплікація. Технологія виготовлення», «Цікаві факти про бурштин», «Геральдична фауна», «Цікаве про ріки, озера, моря України», «Правові системи сучасності», «Чудеса природи Рівненщини», «Музеї та заповідники нашого міста», «Як скласти список використаної літератури до наукової роботи», «Вислови видатних людей про рідний край», «Туристичні ресурси нашого краю», «Статуя Свободи у Нью-Йорку», «Книги - ювіляри року», «Некрофаги і екологія», «Книгодрукування і книгорозповсюдження на Миколаївщині», «Житомир в роки незалежності», «Ґрунти і земельні ресурси України», «Сучасні субкультури». Серед тематичного розмаїття довідок для організаторів дитячого читання домінували наступні: «Арт-терапія у виховній роботі з дітьми», «Українська школа ейдетики», «Толерантність – риса сучасної людини», «Інклюзивне навчання», «Децентралізація влади в Україні», «Формування інформаційної культури учнів початкової школи», «Розвиток дрібної моторики дошкільників», «Методика ведення краєзнавчої картотеки», «Інноваційні технології у дошкільному вихованні», «Методика навчання швидкочитання», «Творчі, сучасні підходи до проведення масових заходів», «Викладання читання у початкових класах», «Формування педагогічної культури батьків на основі відродження національних традицій», «Національно-патріотичне виховання учнівської молоді», «Уроки мислення серед природи», «Виготовлення оригамі на уроках трудового навчання», «Організація благодійних акцій «Вчимося робити добро», «Здоровий спосіб життя», «Правове виховання підростаючого покоління», «Сучасна дитяча проза», «Робота з дітьми з особливими освітніми потребами», «Піраміда здорового харчування», «Цитати і уривки віршів про патріотизм», «Наукова оцінка перекладних дитячих енциклопедій», «Використання ІКТ у навчально-виховному процесі», «Електронні засоби навчання», «Соціалізація особистості» та інші.

Одним із важливих інформаційно-пошукових каналів довідково-бібліографічного сервісу бібліотек в сучасну цифрову епоху все активніше стає мережеве довідково-бібліографічне обслуговування. Розуміючи, що надання довідкових послуг в електронному режимі дозволяє найбільш повно та оперативно задовольняти потреби сучасного користувача, продовжував роботу в період, що розглядається корпоративний проект «Віртуальна бібліографічна довідка:

об'єднана довідкова служба бібліотек України) (<http://chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/about.php>), який функціонує за ініціативи НБУ для дітей з 2005 року. Інформаційне забезпечення читацьких вимог всіх категорій віддалених користувачів, що зверталися до служби віртуальної довідки в останнє триріччя, здійснювало 19 бібліотек України різних систем і відомств, серед яких активно співпрацювали і бібліотеки для дітей: Черкаська, Хмельницька, Херсонська, Львівська, Донецька обласні бібліотеки для дітей, Кримська республіканська дитяча бібліотека імені В.Орлова (2014 р.) та центральна міська бібліотека для дітей м. Дніпра. Так, в рамках проекту в 2014-2016 роках учасниками Корпорації задоволено 6763 запити, з них операторами дитячих бібліотек в режимі он-лайн виконано 3763 довідки, що становить 55,6% від загальної кількості. Найбільшим попитом користувались віртуальні запити з наступних розділів: «Педагогіка. Психологія» (1250), «Література. Літературознавство» (704), «Економіка. Фінанси» (683), «Держава і право» (630), «Бібліотеки. Архіви» (542). За рейтингом перегляду сторінок сайту НБУ для дітей за 2016 рік на основі служби Google Analytics віртуальна довідка займає 3 місце.

У ряді бібліотек для дітей створені і успішно працюють власні віртуальні служби: Львівська, Харківська, Хмельницька, Тернопільська, Миколаївська ОДБ, Центральна міська бібліотека для дітей ім. Ш. Кобера та В. Хоменка м. Миколаєва. Серед комплексу віртуальних довідкових послуг бібліотек для дітей – «Онлайн-помічник Левенятко» Львівської ОДБ, за допомогою якого виконується до 95 запитів на рік. Розвиток Інтернет-технологій дали можливість розширити зону обслуговування за рахунок віддалених користувачів на сайті Тернопільської ОДБ, де у розділі «Запитай у бібліографа» підбираються матеріали згідно запитів, зокрема тематика яких була наступною: «Свято Першого дзвоника», «Розваги у літньому прищільному таборі», «Морський український флот», «Розстановка карток в СКС», «Аналіз пісні «Ми гайдамаки» Осипа Маковея», «Теорія та історія бібліографії літератури для дітей та юнацтва», «Про життя і творчість Галини Гордасевич», «Добірка сценаріїв до дня Чорнобильської трагедії» тощо. Крім того, розпочали здійснювати віртуальне обслуговування читачів і деякі бібліотеки для дітей області, а саме Копичинецька міська ДБ №2 та Тернопільська міська бібліотека №3, де користувачі цікавились висвітленням таких питань як «Лемківська церква на Тернопіллі», «Франкові скелі», «Під Твоїм Покровом, Божа Мати, сини боролись за волю України», «Леся Українка – дочка українського народу», «Поширення метану у природі», «Трудові ресурси в Тернопільській області».

Отже, вивчення показало, що удосконалення системи та змісту інформаційно-пошукового простору обласних бібліотек України для дітей у 2014-2016 роках здійснювалось на основі поєднання традиційних і сучасних комп'ютерних технологій, урізноманітнення спектру бібліографічних баз даних, своєчасного поповнення ДБА бібліотек якісними, актуальними матеріалами, підвищення

якості та розширення асортименту сервісних бібліографічних послуг, що в свою чергу впливало на мотивацію вибору кращої літератури, сприяло розвитку читання, творчої та соціальної активності та самоосвітньої діяльності дітей. Ефективність довідково-бібліографічного обслуговування користувачів забезпечувалась через поглиблення процесу корпоративної аналітичної обробки джерел інформації з періодичних видань; максимальне виявлення, задоволення різнобічних читацьких запитів і потреб користувачів за рахунок використання електронного довідково-бібліографічного сервісу та мережі Інтернет, впровадження віртуальних довідкових служб.

Інформаційне обслуговування користувачів

Інформатизація суспільства докорінно змінює розвиток сучасної цивілізації, посилюючи роль впровадження теоретичних та практичних знань у різні сфери життєдіяльності людини. Забезпечуючи доступ до інтелектуального суспільного продукту, сучасна бібліотека стає вузловим центром інтерпретації і фільтрації інформації, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки з використанням різних каналів комунікації. Тому важливе місце в діяльності бібліотек для дітей у 2014-2016 роках приділялось такому напрямку, як бібліографічне інформування. У період, що розглядається, робота з цього напрямку обумовлювалась інтеграцією дітей в багатоаспектні інформаційні масиви через читання, книгу, електронні комунікативні засоби та спрямовувалась на формування особистості, що здатна продуктивно оволодівати навичками творчого переосмислення інформації під час інформаційно-навчальної, експериментально-дослідницької діяльності та виконанні самоосвітніх завдань. У цілому бібліотеки, як і в минулі роки, традиційно здійснювали інформаційне обслуговування за такими напрямками: масове, групове та індивідуальне, кожне з яких сприяло максимальному наближенню бібліографічної інформації до запитів користувачів та впливало на поглиблення їхніх знань. Серед масових форм інформування суттєва увага відводилась у дитячих бібліотеках наочній популяризації книги, яка стала активним візуальним засобом інтелектуального розвитку та підтримки читання дітей. Створенню цікавого інформаційного середовища слугувала організація ілюстративних книжкових виставок, переглядів, викладок літератури, оформлення експрес-інформацій, тематичних експозицій та новинок літератури, стендів, діяльність інформаційних куточків та центрів. Серед візуальних форм представлення інформації тематично вирізнялись у Рівненській ОДБ – інформаційний центр для батьків та вчителів, присвячений правам дитини, проблемам дитинства «Цей дорослий дитячий світ», Івано-Франківській, Сумській ОДБ та бібліотеках області – інформаційні зони «Письменники-ювіляри», «Читай місто інформує», «Україна – наш рідний край», «Читаєш ти, читаю я, читає вся моя сім'я», «Красне письменство», «Віч-

на пам'ять героям. Небесна сотня», «Волонтерство – спосіб життя», «Поради абітурієнту», в Заліщинській ЦРДБ Тернопілької області, дитячій центральній бібліотеці ім. О. Пушкіна м. Краматорська, Запорізькій ОДБ - інформаційні куточки «Читацьке довідкове бюро», «Дерево читання», «Життя у світі книжок». «Книжкова круговерть», Чернігівській ОДБ – ювілейна книжкова експозиція «Олександр Довженко: знайомий і незнайомий», виставка-діалог «Вони прославляли та прославляють Чернігівщину», рекламна виставка айс-стопер «Увага! Нова краєзнавча книга», Київській ОДБ – виставка-звернення «Великі й славні імена на ювілейній мапі України», Запорізькій ОДБ – виставка-подіум «Ювілеї і ювіляри», виставка-свято «Три складові українського буття» (до 25-річчя затвердження гімну, прапора та герба України), виставка-роздум «Вчимося жити поруч» щоквартальний цикл виставок-настроїв «Книга сезону», Тернопільській ОДБ – виставки-дегустації «На журнальному бульварі», ілюстративна виставка-експозиція «Від золотих зерен поезії Шевченка до «золотої творчості» дітей», виставка-консультація «Як уникнути домашніх баталій», Миколаївській ОДБ – літературні експозиції «Поетичне слово Миколаївщини», «Я миколаївець і цим пишаюсь», Житомирській ОДБ – перегляди літератури «Щоб квітло життя на планеті, яку ми звемо Земля» (до Міжнародного дня біорізноманіття), «Лунай, величне наше слово» (до Дня української писемності та мови), Черкаській ОДБ – інформаційні викладки «Ювілейна палітра митців художнього слова», «Калейдоскоп цікавих знань», «Герої нашого часу», «Твоє книжкове літо» тощо.

Найдієвішими формами усного масового інформування у досліджуваній період стали бібліографічні огляди ядра літератури, книжкових новинок, години цікавих повідомлень, години спілкування, бесіди, інформіни. Так, повсюдно для дітей різних вікових груп проводились цикли оглядів нових надходжень, презентацій окремих видань, серій книг типу «Щойно з друку», «Радимо прочитати», «Новини з друкарського двору», «Цікаві книжки на різні смаки», «Познайомся – прочитай», «Нові книги – нові друзі», «Дегустація книжкових новинок», «В головній ролі – нова книга», «Яскраві фарби нової книги», «Книжкова смакота», «Книжкові прем'єри», «Візьми новинку – перегорни сторінку», «Знайомтесь, новий журнал!», «Цікаве в періодиці», а також тематичні огляди, огляди-візитки, book-ланчі, експрес-інформації, пізнавальні мікс-години інформаційних цікавинок: «Маленьким про Великого Тараса», «Відкриваємо Європу разом», «Мова – наш скарб безцінний» (Миколаївська ОДБ), «Вишиванка – твій генетичний код», «Улюблені книги твоїх ровесників», (Івано-Франківська ОДБ), «Віконце в чарівний світ казок», «Мальовничі куточки України», «Літературне сафарі і мільйон пригод» (ЦМБ для дітей м. Миколаєва), «Меню для книгоїда», «Неймовірні посиденьки з книгою рекордів Гіннеса», «Кошик цікавинок» (Березанська ЦБС Миколаївської області), «Етнокультура мозаїка Буковини», «Хороша книга – вітха і розрада»

(Чернівецька ОДБ), «Краще. Сучасне. Дитяче» (книги лауреатів літературних премій), «Країна А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГІ-Я», «У літні пригоди — з цікавою книжкою», «Сторінками творів Галини Малик», «Закоханий в дитинство» (за творчістю українського письменника О. Дерманського,) (Рівненська ОДБ), «Демократичні традиції в Україні», «Чорнобиль: до і після», «Добрий день, шкільна країно!» (Черкаська ОДБ), «Нові імена в дитячій літературі Тернопілля», «Історія України в романах, «Захопливий світ пригод», «Україна – країна талантів» (Тернопільська ОДБ), «Володар дитячих душ» (до 85-річчя від дня народження В.Нестайка), «Це – голос наш, це – пісня, це – душа» (до 85-річчя від дня народження української поетеси Ліни Костенко), «Марк Твен – батько Тома Соєра» (до 105-річчя від дня народження американського письменника, журналіста, громадського діяча), «Природа – джерело життя і краси» (Сумська ОДБ), «Видатні жінки України», «День Перемоги славний у віках», «Етикет нам треба знати і на будень, і на свято» (Волинська ОДБ), «Україна на переломі... Майдан 2013-2014», «Знакові віхи державотворення» (до Дня незалежності України), «День Європи – українське свято» (Закарпатська ОДБ), «Дізнайся про Європу більше», «Відповідай за свої вчинки», «Історія державних символів України» (Житомирська ОДБ) та багато інших.

Як свідчить аналіз звітів 2014-2016 років, не втрачали свого інформаційного значення в системі інформаційної діяльності всіх бібліотек для дітей України комплексні форми роботи з читачами: дні інформації, дні періодики, дні краєзнавства, дні спеціаліста, дні нової книги. Спостерігається тенденція зростання періодичності їх проведення. У це триріччя їх кількість коливається від 4 до 8-12 рік (2008-2010 роках загальна кількість цих заходів була від 2 до 6 разів на рік, у 2011-2013 роках відповідно від 4 до 8-10 разів на рік). Тематика Днів була різноманітною і визначалась актуальними, знаменними подіями в державі та світі та інформаційними потребами користувачів. Як правило, в їх програму обов'язково включались великі масові дійства, інноваційні та інтерактивні форми та методи на основі ігрових прийомів: інформаційні мікси, буктрейлери, віртуальні круїзи, книжкові паради, автограф-сесії, презентації в 3D форматі, відео-хроніки, квести, бліц-турніри, конкурси, вікторини тощо. Найпопулярнішими серед комплексних форм зазвичай були дні інформації, дні дитячої преси та дні краєзнавства. Для прикладу можна назвати такі: «Великі права маленької людини» (Київська ОДБ), «Священна пам'ять в спадок нам дана» (до 70-річчя визволення України), «Батьківська абетка», «Цифрове покоління обирає освіту», «Україна – Європа: роки взаємовідкриття» (Закарпатська ОДБ), «Ім'я Шевченка – гордість України» (до 200-річчя від дня народження письменника), «Земля любові нашої» (екологічне спрямування), «Наша преса – на всі інтереси» (Черкаська область), «Україна вчора, сьогодні, завтра», «Літератори рідного краю», «Журнальний барвоград», «Цікавий світ періодики» (Тернопільська область), «Довідкова література – інструмент пізнання світу» (Одеська ОДБ), «Без сім'ї

і свого роду – нема нації, народу» (Миколаївська ОДБ), «Незалежна Україна – обличчя епохи» (до 25-річчя незалежності України), «Люблю той світ, що рідним краєм зветься (до 75-річчя Сумської області)», «Історія краю у пам'ятниках», «Книжковий спалах» (до Міжнародного дня дитячої книги) «Я до тебе, мій краю, моя Батьківщино, незрадливу любов крізь життя пронесу», «Навколо світу сторінками періодики», «Україна крокує в Європу» (до Дня Європи в Україні) (Сумська область) тощо. Заслугує на схвалення започаткування дитячою центральною бібліотекою ім. О. Пушкіна м. Краматорська проведення у рамках Просвітницьких зустрічей днів дошкільнят «Книжковий сад для малят» та днів сімейного читання «З мамою і татом – до бібліотеки». Також цікаво проходили дні нової книги у Рівненській ОДБ, в програму яких включалась підготовка виставки нових надходжень «Книжкові новинки для кожної дитинки», оглядів видань письменників-лауреатів різних премій «Краще. Сучасне. Дитяче», бесід «Книжкові скарби», мультимедійних презентацій про кращі новинки сучасної дитячої літератури «Українські смаколики», проведення літературних вікторин тощо. Під час проведення у 2016 році шести таких днів корисну інформацію щодо літературних новинок отримав 261 користувач. Яскравим свідченням неординарного змістовного підходу до проведення комплексних форм є описаний у звітах досвід Хмельницької обласної бібліотеки для дітей імені Т.Г. Шевченка. Так, під час дня інформації «Я вибираю здоров'я, я вибираю спорт» читачі-учні взяли участь у бібліоспорт-гаймі «Твоє здоров'я – в твоїх руках», спорт-релаксі «Від книги – до здоров'я», стали учасниками музичного сундучка «Спорт, спорт, спорт», віртуальної мандрівки «Видагні імена в історії спорту», конкурсу «Майбутні чемпіони». У рамках днів нової книги «Країна непрочитаних книг» (нові книги по шкільній програмі), «Нові книги – нові відкриття» (нові книги науково-пізнавального змісту), «Сучасні книги – сучасним дітям», «Українська книжка – найкраща» (книги лауреати літературних конкурсів), «Будьте знайомі: шедеври «Коронації слова» для дітей молодшого шкільного віку було проведено дегустацію літературних новинок «Смачного вам читання», вернісаж нових книг «Книжки читай – розуму набувай», літературний колаж «Справжні перлинки – книжкові новинки». А читачам середнього та старшого шкільного віку презентовано бібліопрем'єри серій книг «Усе найцікавіше», «Читання для реготання», «Невідома Україна», представлено виставку-рейтинг «Модна читанка», виставку-заклик «Читай сучасне – українське», цікаво проведено бібліографічний бібліомікс «Читати – це круто», показ літературних новинок «Мрія книгомана», «За слово – короновані», «Дивовижний світ мрій за книгою О. Радущинської «Зелен-День, або Чарівні русалчині коралі», онлайн-знайомство «Шанувальниця драконів – Катерина Штанко», інформаційне бюро «Нове слово незалежних авторів» (книги А. Кокотюхи, Дари Корній, В. Лиса, В. Бесараби). Популяризації кращих періодичних видань для дітей та підлітків сприяли дні періодики «Планета періодики», «Пізнаємо світ з новими журналами», «Від журналу до твор-

чості», «Щоб усе всі діти знали, є газети і журнали», в програму яких входили прес-фуршети періодичних видань «Журналоманія», прес-огляди «Наша преса – на всі інтереси», «Інформаційне перехрестя», «Журнальні та газетні цікавинки», інформаційні коктейлі «Не сумуй! Читай! Мудруй!», хіт-паради сторінками модних журналів «У світі мистецьких новин», «Про все на світі і про тебе», «Пізнавай та розважайся», знайомство з анотованим каталогом періодичних видань під час віртуальних прес-мандрівок «Цікаво, пізнавально, весело».

Результативними у плані надання інформації масового характеру були стосунки з регіональними засобами масової інформації. Окремі бібліотеки на сторінках місцевої преси, по радіо і телебаченню популяризували свою установу, її різнобічну діяльність, розповідали про свої фонди. Так, Львівська обласна бібліотека для дітей щомісячно наповнювала у журнали «Світ дитини» рубрику «А в нашій Леотеці...» рецензіями, відгуками на прочитані дитячі книги, знайомлячи з дітьми з різними художніми творами світу. Дитяча центральна бібліотека імені О. Пушкіна м. Краматорська спільно з місцевим телебаченням «СКЕТ» продовжувала популяризацію дитячого та родинного читання в рамках телепередачі «Читаюче місто», що діє протягом останніх років. Зокрема, у 2015 році було записано та показано 5 нових випусків телепередачі, а також 10 телеоглядів нової літератури та періодичних видань «Книжковий калейдоскоп». Хмельницька ОДБ друкувала огляди нових надходжень через рубрику «Книжкова полиця» газети «Майбуття», Херсонська ОДБ рекомендувала кращі та найновіші видання дитячої книги у спеціальній рубриці регіональної інтернет-газети «Постфактум», Волинська ОДБ інформувала про свої видання та інформаційні ресурси через редакції газет «Віче», «Волинь» та місцеву телекомпанію «Аверс», а районні дитячі бібліотеки через газети «Вижницькі обрії», «Дністрові зорі», «Рідний край», «Вільне життя», «Сокиряни. Сім днів», «Слово правди», «Хотинські вісті» та радіопередачі «Сторінка для дітей» до ювілеїв дитячих письменників.

Важливим складником інформаційного простору дитячих бібліотек України в означений період продовжувала бути видавнича бібліографічна продукція, яка, включаючись у систему соціальної комунікації, стає ефективним засобом генерації розмаїття літературного потоку, підтримки статусу читання, просування кращої корисної актуальної інформації до користувачів. Виходячи з цього, працівники бібліотек регулярно готували інформаційні бюлетені, поточні списки нових надходжень, різнопланові інформаційні посібники для різних категорій читачів-дітей, тематика яких зумовлювалась як загальнодержавними, так і місцевими визначними подіями суспільно-політичного, культурно-освітнього та етнографічного змісту. Найбільшу частку видань бібліотеки склали до ювілейних дат відомих українських письменників та літераторів, митців, визначних діячів краю. Наприклад, Сумською обласною бібліотекою для дітей підготовлено списки: «Зоя Когут – українка з Австралії» (до 90-річчя від дня

народження поетеси-емігрантки), «Знані люди краю: Петро Калнишевський» (до 325-річчя від дня народження останнього кошового отамана Запорозької Січі), «Гамлет української землі» (до 80-річчя від дня народження письменника, журналіста В. Симоненка), «Спортивна слава Сумщини: Олександр Сорокалет» (до 55-річчя від дня народження майстра спорту, волейболіста, чемпіона світу та Європи), «Лелеки з вирію летять» (до 65-річчя від дня народження поетеси Н. О. Ткаченко), Рівненською ОДБ – «Вибрики веселого пера Ростислава Солоневського» (до 85-річчя від дня народження письменника), «Я просто родом з нашого дитинства» (до 60-річчя від дня народження Л. Пшеничної), Чернігівською ОДБ – «Художня спадщина Анатолія Шкурка» (до 90-річчя від дня народження чернігівського письменника), «Дослідник історичного минулого» (до 145-річчя від дня народження краєзнавця, археолога П. М. Добровольського), «Велет людського духу» (до 135-річчя від дня народження вченого в галузі медицини О. О. Богомольця), «Зачарований рицар добра і гармонії» (до 120-річчя від дня народження О. П. Довженка), Чернівецькою ОДБ – «Буковинський вінок Кобзареві» (до 200-річчя від дня народження Т. Шевченка), «Бачити світ очима дитини» (до 60-річчя від дня народження Зірки Мензатюк), Тернопільською ОДБ – «Казкар із данського королівства» (до 210-річчя від дня народження Г. К. Андерсена), Вінницькою ОДБ – «Сонячний капітан дитячої літератури» (до 85-річчя від дня народження В. Нестайка), «Цвіли в душі калина і барвінок» (до 95-річчя від дня народження Дмитра Білоуса), «Найперші книжечки від Тамари Коломієць» (до 80-річчя від дня народження письменниці), Львівською ОДБ – «Веселі літери Ніни Воскресенської» (до 55-річчя від дня народження письменниці), «Супер-агент Леся Воронина» (до 60-річчя від дня народження письменниці), Київською ОДБ – «Чарівник без мантиї та чарівної палички : дитячий письменник Олександр Дерманський», «Рей Бредбері: той, хто написав майбутнє» (до 95-річчя від дня народження американського письменника), Запорізькою ОДБ – «Біографія письменника – це його книжки» (до 50-річчя від дня народження українських письменників, видавців Віталія та Дмитра Капранових), «Майстер сонячної душі» (до 100-річчя від дня народження української художниці Т. Яблонської).

Серед тематичних списків, дайджестів, бібліографічних пам'яток для дитячої аудиторії можна виокремити наступні: «25 книг незалежної України», «Літературні музеї Львова і Львівщини» (Львівська ОДБ), «Дитячі долі в творчості Т. Шевченка», «Сучасні письменники зарубіжжя – дітям. Нові імена», «Музеями Тернопілля» (Тернопільська ОДБ), «Конституція України», «Війна. Мир. Література», «Книжкова веселка дитинства» (Київська ОДБ), «Подорож у Країну дорожнього руху», «Дерева нашого міста», «Історія Житомира в пам'ятниках» (Житомирська ОДБ), «Математичні обрії – дітям», «Оспівую тебе, чарівне місто», «Хімія – наука для всіх», «Стежками знань у країну «Біологію» (Миколаївська ОДБ), «Лауреати Шевченківської премії – наші зем-

ляки», «І пам'ять про війну нам книга оживляє» (до 70-річчя Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні), «Заповіт Альфреда Нобеля» (до 120-річчя заснування Нобелівської премії) (Сумська ОДБ), «Вулиці Івано-Франківська», «Секрети успішного виступу» (Івано-Франківська ОДБ), «Згадаймо поіменно безвинні жертви репресій», «Літопис мужності: героям сучасної України присвячується...» (із серії «Обереги пам'яті»), «Рідна земля моя, ти козацькою славою щедра» (Чернігівська ОДБ), «Володимир Великий – володар миру на Русі», «Подільські небесні ангели» (про героїв Революції Гідності та АТО) (Хмельницька ОДБ), «Одеські письменники – учасники Другої світової війни» (Одеська ОДБ), «Стежинами Чорнобильського лиха» (до 30-річчя Чорнобильської трагедії) (Запорізька ОДБ), «Мистецьке сьогодення Черкащини», «Архітектурні родзинки Черкас», «Перлина міста – Черкаський зоопарк» (Черкаська ОДБ), «Юний джентельмен», «Цілком таємно. Досє на літературних героїв книг-ювілярів 2015 року» (Закарпатська ОДБ), серія пам'яток «Герої України», «Імена в історії» (Дніпропетровська ОДБ) та багато інших.

Аналіз звітів підтверджує також багатотемний спектр бібліографічних видань і для організаторів дитячого читання. А саме: «Бібліотерапія – складова соціальної роботи дитячих бібліотек», «Нові надходження з теорії і методики виховання», «Плекаємо патріотів змалечку» (Тернопільська ОДБ), «Як зробити дітей щасливими: підказки для батьківства», «Освітнянські вітрила: методика, теорія, досвід», «Молода хвиля української літератури» (Закарпатська ОДБ), «Азбука виховання» (Волинська ОДБ), серія анотованих списків для вчителів-предметників «Викладачам біології», «Викладачам географії», «Викладачам історії», «Викладачам фізики», «Викладачам математики», «Викладачам української мови» (Черкаська ОДБ), список для батьків «Топ 10 порад: бібліограф рекомендує» (в рамках програми «Я + школа + сім'я = успіх») (Житомирська ОДБ), інформаційні бюлетені серії «У скарбничку сучасному педагогу» («Новинки української мови та літератури», «Світова література», «Початкова школа – навчання, цікаве для дітей», «В позаурочний час») (Чернівецька ОДБ), бібліографічний краєзнавчий покажчик «Виховання в шляхетних галицьких родинах» (Львівська ОДБ), «Література про Київщину», «Бібліотеки Київщини на сторінках преси» (Київська ОДБ), інформаційні списки літератури з проблем дитинства, виховної та бібліотечної роботи з дітьми «Дитинство в Україні» (педагогам, батькам, бібліотекарям), «Інноваційні форми роботи в бібліотеках» (Івано-Франківська ОДБ), «Англомовна Франкіана: перекладацька діяльність І. Франка» (Львівська ОДБ) «Граючись навчаємось» (посібник на допомогу вихователям і батькам в питаннях формування у дошкільників мотивації до здорового способу життя) (Дніпропетровська ОДБ) тощо.

Певне місце в загальному обсязі інформаційної діяльності дитячих бібліотек України відіграло групове та індивідуальне інформування користувачів-дітей та організаторів дитячого читання, що проводилося з метою під-

тримки безперервної освіти, освоєння нових знань, кваліфікованого ділового і самоосвітнього читання. Груповою інформацією повсюдно були охоплені в основному місцеві облдержадміністрації, управління культури та освіти, шкільні методичні об'єднання, центри соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, центри дитячої творчості, дитячі клуби та об'єднання за інтересами. Серед абонентів індивідуального інформування вирізнялися вихователі, вчителі-предметники, методист, психологи, бібліотечні працівники, батьки, юні читачі: обдаровані діти, члени Малої академії наук тощо. Особливо плідно в цьому напрямі працювали бібліотеки Миколаївської, Хмельницької, Херсонської, Рівненської, Черкаської, Волинської, Тернопільської, Київської, Сумської, Закарпатської, Дніпропетровської областей. Вони вивчали зміст запитів та потреб відповідних категорій користувачів та регулярно надсилали своїм абонентам інформаційні списки, проводили огляди відповідної літератури. Тематика їх визначалася суспільно-політичним, літературно-мистецьким, історико-краєзнавчим, професійним, освітнім та самоосвітнім спрямуванням. Зокрема, Київською ОДБ готувались списки для організаторів дитячого читання за такими темами «Діти з особливими потребами», «Познайомтесь, прочитайте, поміркуйте, використайте». Дніпропетровською ОДБ проводились огляди та надсилались списки літератури для педагогів, вихователів, методистів «Класне керівництво», «Позакласна та виховна робота в школі», «Інтерговані заняття», «Інновації в дошкільному вихованні», «Вікова психологія», для батьків – «Пізнавальні ігри для дітей», «Сучасні розвивальні методики», «Новинки дитячої літератури». Миколаївською ОДБ постійно надавалась тематична інформація бібліотечним працівникам, вчителям-предметникам «Нові технології і інформаційному обслуговуванні бібліотек», «Культура читання в початковій школі», «Нові матеріали про рідний край», «Особливості викладання образотворчого мистецтва в школі» тощо. Тернопільською ОДБ регулярно здійснювалося індивідуальне та групове інформування про нові надходження за такою тематикою: «На допомогу національно-патріотичного виховання», «Для тих, хто працює з найменшими», «Нове у позакласній роботі», «Закон і підліток», «Книжковий куточок у дитячому садку», «Психологічна підтримка дітей», «Розвиток навичок спілкування». Індивідуальною інформацією також були охоплені юні користувачі, які цікавились літературою з таких питань «Наукові відкриття», «Підліткова фантастика», «Країна фентезі – країна мрій», «Чудеса техніки», «Здоровий спосіб життя», «Рукоділья», «Сучасні географічні та археологічні експедиції та знахідки», «Сад на підвіконні», «Ланцюжок чарівних книжок», «Вулиці нашого міста розповідають», «Вивчай свій край», «Історія розвитку моди», «Екологічні проблеми сьогодення» «У світі цікавої математики» та ін. У звітній документації більшості обласних бібліотек для дітей представлено кількісні показники цієї роботи. Зокрема, амплітуда кількості обслужених абонентів як правило коливається від 20-50 до 80-130, їм щорічно

надсилається від 40 до 1600 інформаційних повідомлень. Наприклад, в системі вибіркового розповсюдження інформації у Закарпатській ОДБ здійснювалося індивідуальне та групове інформування 49 абонентів, яким протягом 2015 року було надіслано 280 повідомлень, у Черкаській ОДБ послугами інформування скористалося 39 абонентів, яким надано у 2016 році 165 інформацій, у Миколаївській ОДБ відповідно 54 абонента отримали 1576 повідомлень, у Хмельницькій ОДБ ім. Т. Шевченка 128 абонентів – 613 повідомлень, у Херсонській ОДБ ім. Дніпрові Чайки 35 абонентів – 95 повідомлень тощо. Крім того, з метою оперативної доставки інформаційних бюлетенів своїм абонентам Закарпатська, Київська, Хмельницька, Херсонська, Миколаївська, Харківська обласні бібліотеки продовжували активно використовували електронну пошту.

Гармонійне поєднання друкованої та електронної продукції стає сьогодні головним елементом єдиного процесу інформаційного забезпечення в бібліотечному просторі, тому варто наголосити, що позитивним фактором удосконалення інформаційного сервісу мережі дитячих бібліотек України у 2014-2016 роках стало подальше впровадження в практику роботи нових технологій передачі інформації на основі сучасних електронних засобів. Провідними компонентами інформаційно-комунікаційної інфраструктури бібліотек все активніше стають сайти і дитячі та професійні блоги як складова частина динамічного інформаційного поля для генерації креативних ідей розвитку та обміну знаннями. В оглядовий період їх кількість продовжує зростати і вже становить понад 350 (у минуле триріччя в сегменті Інтернет було представлено 235 сайтів та блогів, 2008-2010 роках – 53). Як і в попередні роки, з метою розширення сфери інформаційного обслуговування користувачів за межами бібліотеки, на цих мережевих платформах акумулюється різноманітна інформація про край, розміщуються та оновлюються матеріали про книжкові новинки, літературний сегмент Інтернету, регіональні та державні знаменні та пам'ятні дати, оперативно представляються анонси, слайд-шоу, відеорепортажі проведення масових заходів, мультимедійні презентації, віртуальні виставки актуальної тематики, буктрейлери, виставляються електронні версії бібліографічної продукції, власні електронні продукти, подаються матеріали про інноваційні форми та методи роботи бібліотечної галузі, інформація щодо реалізації бібліотечних проєктів, цільових програм, обговорюються фахові проблеми, поширюється досвід бібліотек. До цієї роботи долучилися практично всі обласні бібліотеки для дітей, але найкраще здійснювали бібліографічне інформування в електронному режимі в період, що розглядається, Миколаївська, Хмельницька, Львівська, Рівненська, Херсонська, Житомирська, Дніпропетровська, Тернопільська, Сумська обласні бібліотеки для дітей. Так, 2015 року до переліку електронних ресурсів Рівненської ОДБ додався ще один — корпоративний веб-сайт «Бібліоіротекa», який створено з метою допомогти не лише реальним, а й віддаленим користувачам у проведенні цікавого та корисного дозвілля. Тут по-

даються інтерактивні ігрові завдання для різних вікових категорій користувачів – вікторини, пазли, кросворди, тести, які скомпоновано в наступні тематичні модулі: «Голоси поетів», «Сім чудес Рівнешчини», «Заповни пропуски», «Книга і бібліотека», «Свята українського народу», «Вулицями Рівного», «Улас Самчук», «Всеволод Нестайко «Пригоди у Лісовій школі», «Ліна Костенко», «Євген Шморгун», «Замки та фортеці України», «Види спорту», «Довідкова література» та ін. Усього протягом року на сайт «Бібліоіротек» було завантажено 68 матеріалів. Крім того, для корпоративного сайту обласних бібліотек Рівненщини «Освітній навігатор» регулярно добирались та висвітлювались матеріали до рубрик «Хто винахідник», «Цікаві речі», «Дива природи», «Винаходи древніх цивілізацій». З метою популяризації творчості рівненських поетів підготовлено веб-квест «У пошуках поетичних перлин». Дієвим інструментом дистанційного інформаційного обслуговування був сайт Житомирської обласної бібліотеки для дітей, на якому подається різнобічна інформація на сторінці «Житомирщина краєзнавча»: відображаються визначні події, літературні пам'ятні дати краю, публікуються біобібліографічні довідки у розділах «Літературна Житомирщина», «Славетні імена нашого краю». Однією з найпопулярніших сторінок сайту, яка дозволяє здійснити віртуальні подорожі містом, є «Історія міста Житомира». Для наймолодших читачів створено сторінку книжкових новинок «Ніколи не рано почати читати» (книги для дітей дошкільного віку), поділилася новою інформацією рубрика «Читаємо всією сім'єю» та «Аудіобібліотека» (літературні казки українських авторів), доповнився новими інтерактивними веббіографічними ресурсами розділ «Твоя веб-скабничка»: «Читаємо книгу – дивимось фільм. Чого навчає казка», «Малюємо онлайн», «Про що говорить писанка», «Різдвяні історії дітей. Різдво у Великобританії», підготовлено дайджест «Чорнобиль: історія катастрофи», віртуальну вікторину «Квітковий калейдоскоп нашого краю», форсаж сайтами «І покоління Google пам'ятає» (до Дня пам'яті та примирення, Дня перемоги в Другій світовій війні), матеріал на допомогу шкільній програмі природничого циклу «Природа Полісся. Деревя нашого міста». На веб-сайті Херсонської обласної бібліотеки для дітей активно підтримувалась діяльність 9 спеціалізованих блогів як для дітей, так і для організаторів дитячого читання та бібліотечних працівників, широко висвітлювалась проектна діяльність бібліотеки. Зокрема, зацікавленість відвідувачі виявляли як до вже популярних електронних проєктів та ресурсів (аудіобібліотека «Казочка на добраніч», добірка повнотекстових публікацій місцевих авторів для дітей «Малючок-Степовичок і Ко», довідник школяра «Літературна Херсонщина», біобібліографічні розвідки серії «Літературно-краєзнавчі студії» та «Херсонські письменники – дітям»), так і до нових: веб-платформи обласного профіквесту «В долонях степу і Дніпра», проєкту 2016 року «Вігальня Дніпрової Чайки», приуроченого 155-річчю від дня народження знаменитої української письменниці, класика дитячої літера-

тури і основоположниці української дитячої музичної культури, чие ім'я носить бібліотека. Останній – це біобліографічний веб-посібник, створений у жанрі електронної бібліографічної іграшки, особливістю якого є включення до нього повнотекстових, візуальних, мультимедійних матеріалів: текстів окремих творів письменниці, аудіозаписів поезій і оповідань Дніпрової Чайки, лібрето та пісень, записаних з її голосу, біографічного нарису, присвяченого херсонським сторінкам життєпису видатної землячки, літературознавчої розвідки про твори письменниці для дітей, матеріалів до вивчення її творчості, а також репродукцій світлин із родинного архіву, ілюстрацій до видань Дніпрової Чайки. Ігровий формат посібника підтримує розміщений у ньому інтерактивний компонент – тест «Знавці Дніпрової Чайки», всі відповіді на запитання якого можна знайти в матеріалах ресурсу. Також продовжувалась робота за програмою онлайн спілкування херсонських дітей із ровесниками, письменниками з інших регіонів та інших країн з використанням платформи Skype. Зокрема, в рамках проекту «Віртуальний ЛітПортал «Від тих, хто пише, тим, хто читає», що отримав у 2015 році Гран-прі на Всеукраїнському огляді-конкурсі дитячих бібліотек України, проведено цикл театралізованих віртуальних зустрічей із сучасними українськими письменниками. Співрозмовниками читачів бібліотеки 2016 року стали Наталія Дев'ятко, Еліна Заржицька, Антон Сіяніка, Дара Корній та інші. Крім того, до Дня Незалежності України було проведено онлайн акцію «Патріотизм у об'єктиві: сучасний стріт-арт». Її учасниками стали близько тридцяти учасників групи Інтернет-центру в соціальній мережі. Приємно констатувати, що Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки увійшла в число переможців Всеукраїнського конкурсу з популяризації читання на сайтах бібліотек України 2015 року в номінації «Веб-сайти бібліотек для дітей і бібліотек для юнацтва». Продовжував активно розвиватися в означене триріччя і сайт Хмельницької ОДБ. З метою оперативного забезпечення дітей в мережі Інтернет творами подільських письменників наповнювалась електронна бібліотека «Письменники Хмельниччини – дітям», хорошим помічником та інформатором про дитячу періодику став електронний анований каталог періодичних видань, завдяки якому діти різних вікових груп мають можливість вибрати журнал до смаку та відразу ознайомитися з його змістом та прочитати матеріал, що їх цікавить. Збагатилась електронна інфотека бібліотеки і актуальними інтерактивними ресурсами. Це відеонариси, присвячені Лесі Українці та І. Франко, «Хотіла б я піснею стати», «Вірний син свого народу», бібліотечно-бібліографічне ревію до 70-річчя від дня народження Ю. Рибчинського «Його життя – це музика і пісня», екскурс у життя та творчість Я. Павловича «Мистецька палітра художника», літературний вояж «Віршована країна Людмили Савчук». Крім того, обласна бібліотека для дітей у 2016 році ініціювала корпоративний інтерактивний ресурс «Літературна карта Хмельниччини», в якому взяли участь районні та міські бібліотеки для ді-

тей. Карта, що включає інформативний матеріал, світлини та анотовані списки літератури, знайомить користувачів з життям та творчістю письменників кожного регіону області, які в різні часи жили і творили на Поділлі.

Заслугує схвальної оцінки робота блогу «Бібліо-Граф» інформаційно-бібліографічного відділу Львівської ОДБ, який містить сторінки «Літературний календар», «Новинки-цікавинки», «Ресурси з бібліографії», «Допомога педагогам», «Буктрейлери». Основною концепцією блогу є інформування користувачів про різноманітні книги, бібліотеки, музеї книг та всілякі цікаві факти, пов'язані з книжковою сферою. Завдяки творчому підходу до рекомендаційної бібліографії, ресурс сприяє популяризації кращих зразків вітчизняної та зарубіжної літератури для дітей, активізації просування дитячого читання. Кожен пост – це добірка книг різнопланової тематики, призначених дітям, підліткам, або ж їхнім батькам чи педагогам («Дітям про фінанси: книжки-консультанти», «Чи носите ви парасольку, або 7 книжок про дощ», «9 книжок про справжніх захисників», «Книжки, про які можна було тільки мріяти» «Книжки-білінгви», «10 книжок для дітей, які потрібно прочитати дорослим», «Журнали для наймолодших», «3 бібліотеки – до кінотеатру: топ-3 найновіших екранізацій улюблених творів», «Книги-довгожителі: від 50-х до 90-х», «Що читають переможці?» – про обласний тур Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України-2015» тощо). Загальна кількість переглядів сторінок блогу за 2015 рік складає 25 344, за 2016 рік – 33 718. У 2015 році за створення інноваційного електронного ресурсу на допомогу популяризації дитячої книги і читання - блогу «Бібліо-Граф», працівники відділу стали переможцями Всеукраїнського огляду-конкурсу обласних бібліотек для дітей у номінації «Електронні ресурси в роботі бібліотек». З професійних блогів слід відзначити діяльність блогу «Бібліомаячок» Миколаївської ОДБ, створеного у 2014 році. Кожного року інформаційне наповнення блогу збільшується на понад 250 публікацій. Це практичні поради з досвіду роботи бібліотек, матеріали за підсумками проведення різноманітних соціокультурних та просвітницьких заходів, велика кількість тематичних добірок фотографій, відеоролики, а також інформація з проєктної діяльності та небібліотечної творчості бібліотекарів Миколаївської області. У 2016 році на блозі з'явилася 2 нові рубрики: «Патріотична хвиля» та «Відеобухта». З метою розширення професійного спілкування, розвитку креативного мислення, оперативних дій задля впровадження нового і самобутнього в практику роботи з кінця 2015 року запрацював блог відділу розвитку дитячих бібліотек і маркетингу Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т. Г. Шевченка «Фаховий MESSAGE». Блог висвітлює бібліотечні інновації в роботі з дітьми різних країн, сучасний інформаційно-комунікативний світ бібліотек області у цифрах, фактах, подіях, коментарях та фото, знайомить з кращою дитячою літературою, життям та творчістю вітчизняних та зарубіжних письменників, публікує повідомлення про українські дитячі видавництва та книжкові

ярмарки України і світу. За рік роботи на сторінках блогу було представлено 78 різнобічних матеріалів.

Вдалими і результативними були заходи Сумської ОДБ в рамках веб-проєкту «У світ краєзнавства – через Інтернет»: скайп-зустрічі «Знавці рідного краю», інформаційна година «Страдницький шлях Никанора Онацького» (до 140-річчя від дня народження громадського діяча, археолога, художника, засновника і першого директора Сумського художнього музею), краєзнавча подорож «Душа його – на Луці» (до 55-річчя відкриття Меморіального будинку-музею А. Чехова в м. Суми), екологічний диліжанс «Маршрутами рідного краю», віртуальна мандрівка «Підемо в казку» (до 30-річчя відкриття в Сумах дитячого парку «Казка»), віртуальна подорож «Мельпомена на просторах Сум» (до Міжнародного дня театру), відеовікторина «Водні артерії міста та області», літературна Інтернет-світлиця «Цікава географія Дмитра Білоуса» (до 95-річчя від дня народження), віртуальна екскурсія «Дива міста Суми», віртуальна мандрівка «Чарівне місто над Пелом» (до 360-річчя заснування міста Суми), слайд-подорож «Національні природні парки Сумщини», відеокруїзи «Сім чудес Сумщини», «Крилата слава Сумщини» (до 95-річчя від дня народження І.М.Кожедуба) та ін.

Як свідчить аналіз звітів обласних бібліотек для дітей, надзвичайного поширення набули у 2014-2016 рр. віртуальні виставки та мультимедійні презентації, що розмішувалися на сайтах, блогах та демонструвалися при проведенні заходів. Серед них варто зазначити наступні: «Жанрово-стильові різновиди сучасної української літератури», «Роботи – мрії втілені в реальність (робототехніка), «Європа стає ближчою», «Снігове королівство» (про Антарктиду), «Фінансова абетка» (Дніпропетровська ОДБ), «Найдивовижніші книги світу», «Наші земляки – лауреати Національної премії України імені Т.Шевченка», «Інтерв'ю з читачами» (до Всеукраїнського дня бібліотек), «Катерина Білокур» (до 115-річчя від дня народження української художниці), «Світова книга з прав дитини», «Туристичними стежками Тернопільщини» (Тернопільська ОДБ), «Книжкові новинки для дітей та дорослих», «Діти під час війни» (до 70-річчя Перемоги у Другій світовій війні) (Рівненська ОДБ), «Ну просто фантастика», «Настав світ пригод», «Автостопом країнами світу», «Казковий мікс Сашка Дерманського», «Веселка аудіокниг», «Живопис голкою», «Моє хобі» (Миколаївська ОДБ), «Герої не вмирають», «Таємниці шедеврів світового мистецтва», «Під зорею Франкового слова», «Дзвенить струмочком рідна мова» (Івано-Франківська ОДБ), «Креативне читиво», «Для тих, хто любить читати», «Моє Поділля – мій рідний край», «Кобзарю, знов до тебе я приходжу», «Школа школою, а читання за розкладом» (Хмельницька ОДБ), «Хто з видатних письменників побував у Львові», «Різдвяні страви: готуємо разом» (Львівська ОДБ). Крім того, 2015 року Сумською обласною бібліотекою для дітей з метою вшанування пам'яті учасників Другої світової війни було реалізовано облас-

ний проект на кращу електронну презентацію «Перемозі присвячується». До оргкомітету надійшло 25 робіт майже з усіх регіонів Сумщини, авторами яких були працівники сільських, районних, міських бібліотек. Презентації оцінювались у двох номінаціях – «Вклонімося великим тим рокам» та «З добрим серцем, зі щирою пам'яттю». У представлених роботах було використано кадри воєнної кінохроніки, архівні документи, музичний супровід. Все це свідчить про кропітку роботу, яку провели бібліотекарі у пошуках маловідомих краєзнавчих матеріалів періоду Другої світової війни.

Сучасне медіасупільство – це мережеве суспільство. Враховуючи збільшення часу проведення дитиною онлайн, ця категорія користувачів потребує особливого захисту від кіберзагроз та постійного консультування щодо правил користування Інтернетом. Виходячи з цього, ефективною формою популяризації корисних пізнавальних матеріалів глобальної мережі серед дитячого контингенту стала міжбібліотечна взаємодія у роботі над проектом «Кращі Інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей», в якому беруть участь працівники 14 бібліотек для дітей з різних регіонів України. Це каталог сайтів позитивного контенту для дитячої і підліткової аудиторії та спеціалістів, що працюють з дітьми. Кожного кварталу бібліотеками-учасницями, що відповідають за певні теми, ресурс переглядається, редагується за доповнюється новими цікавими сайтами. На 1.01.2017 року веббіографічне видання вміщує 775 документів (для дітей – 564, для дорослих – 211). За рейтингом перегляду сторінок сайту НБУ для дітей за 2016 рік на основі служби Google Analytics «Кращі Інтернет-ресурси...» посідають 4 місце. Робота над корпоративним проектом буде продовжуватись і надалі.

Отже, аналіз звітної документації бібліотек засвідчив, що на розвиток пізнавально-творчого потенціалу дитячої аудиторії та організацію високоякісного профільного обслуговування організаторів дитячого читання у 2014-2016 роках були спрямовані всі форми та методи бібліографічного інформування. Бібліотеки постійно перебувають у творчих пошуках, змінюють свою діяльність відповідно до нових умов та викликів часу, стають багатовекторними центрами просвіти. Використовуючи наявний інформаційний ресурс, здійснюючи системну роботу щодо підтримки читання інноваційними формами бібліографії, бібліотеки України для дітей створюють потужну інформаційну платформу для неформальної освіти, виховання інтелектуальної культури, гармонійного розвитку юних українських громадян. Невід'ємною складовою інформаційної бібліографічної діяльності бібліотек України для дітей стали онлайніві канали розповсюдження інформації. Комп'ютерні технології дали можливість модифікувати та урізноманітнити сервіс бібліотечно-інформаційних послуг, розширити діапазон інформаційних матеріалів для віртуальної популяризації власних фондів, що в свою чергу сприяло задоволенню різних професійних, освітніх, особистих потреб користувачів, поповненню інформаційного багажу

для самореалізації особистості, формуванню читацької компетентності, розвитку світогляду та інтересу молодого покоління до знань та самоосвіти.

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність активно сприяє виконанню найважливіших завдань у діяльності бібліотек для дітей. Вона допомагає залученню читачів до читання, поглибленню знань, набутих у школі, слугує надійним орієнтиром у сучасному потоці книжкових видань. Сьогодні з розвитком електронних технологій з'явилися нові можливості в організації читання дітей, і рекомендаційна бібліографія це активно використовує. Проте, якими б інноваційними не були сучасні технології, головна мета рекомендаційно-бібліографічної діяльності – книга, її популяризація, залучення дітей до читання, створення привабливого інтелектуального бібліотечного середовища.

У всіх звітах обласних бібліотек для дітей за 2014-2016 рр. рекомендаційно-бібліографічна діяльність відображена як важливий чинник роботи бібліотеки. Проте, як і у попередній період, основну увагу зосереджено на підготовці бібліографічних видань і недостатньо висвітлено роботу з їх використання в роботі бібліотек.

Протягом останнього триріччя обласні бібліотеки для дітей підготували (за звітами, сайтами, надіслано в НБУ для дітей) 353 бібліографічні посібники для усіх вікових категорій читачів. Із них у паперовому вигляді в НБУ для дітей надіслано 58 посібників, в електронному вигляді (розміщено на сайті НБУ для дітей у розділі «Видання бібліотек для дітей») – 32 (деякі з них є електронними версіями попередніх).

Аналіз звітів і сайтів обласних бібліотек для дітей показує, що більшість видань бібліографічних посібників продубльовано в електронному вигляді. Так, за браком коштів, бібліотеки намагаються швидше донести до читачів свою бібліографічну продукцію. Така тенденція спостерігалася і в попередні роки, та за останнє триріччя вона набула більш вираженого характеру.

Бібліографічні посібники, підготовлені обласними бібліотеками за останнє триріччя, є за своїм змістом універсальними, персональними та тематичними. Універсальні посібники складають приблизно 16.4% (58 прим.) від загальної кількості, персональні – 40.5% (143 прим.), тематичні – 43.1% (152 прим.). Порівняно з попереднім періодом кількість тематичних видань зменшилася на 2%, а персональних збільшилася на 3.6%.

Бібліографічні видання обласних бібліотек дуже різноманітні за своїм об'ємом (від 5 до 100 сторінок) та оформленням. Вони є різного формату, оформлені різними шрифтами та переважно кольоровими (іноді чорно-білими) ілюстраціями та фотографіями. З року в рік спостерігається тенденція до кращого оформлення бібліографічних посібників.

Жанри бібліографічних посібників за останнє триріччя (як і в попередні роки) вражають своїм різноманіттям. Це бібліографічний покажчик, біобібліографічний покажчик, штрихи до портрета, подорож-знайомство, літературна розвідка, рекомендаційний бібліографічний список, рекомендаційний список літератури, рекомендаційний анотований список літератури, історично-бібліографічний список, бібліографічна довідка, біобібліографічна довідка, біобібліографічний довідник, бібліоподорож, бібліографічне дослідження, літературне дослідження, літературна пам'ятка, бібліографічна пам'ятка, біобібліографічна пам'ятка, літературний портрет, бесіди про книги, інформаційно-рекомендаційний покажчик, бібліографічний пам'ятник, прес-дайджест, бібліографічний покажчик-дайджест, краєзнавча розвідка, літературна краєзнавча розвідка, рекомендаційний покажчик літератури, довідник юного краєзнавця, пам'ятка, бібліографічний літопис, бібліографічна антологія, огляд літератури, каталог експозиції книжково-ілюстраційної виставки, бібліографічна розповідь, біобібліографічний список, електронний рекомендаційний список, електронний рекомендаційний бібліографічний огляд, бібліографічний нарис, методико-бібліографічний покажчик, краєзнавчі дайджест-читання, рекомендаційний бібліографічно-інформаційний покажчик-дайджест. Така кількість жанрів навряд чи виправдана. Адже, головне в рекомендаційному бібліографічному виданні (покажчику, списку, бесіді, огляді) – захоплює рекомендувати читачам-дітям книжки вибраної тематики, спонукаючи їх до читання взагалі та отримання нових знань з відповідної теми. Кожен рекомендаційний посібник обов'язково несе інформацію, і тому недоречно визначати жанр як «інформаційно-рекомендаційний покажчик» чи «рекомендаційний бібліографічно-інформаційний покажчик-дайджест». Як правило, у рекомендаційному посібнику джерела заанотовані. Тому не потрібно визначати жанр як «рекомендаційний анотований список літератури». Для кращого розуміння класифікації бібліографічних посібників та вимог до їх складання можна звернутися до роботи Г. М. Швецової-Водки «Вступ до бібліографознавства» (<http://oa.elibukr.org/bitstream/1984/1453/1/Швецова%20Вступ%20до%20бібліографознавства.pdf>).

Позитивним і новим у рекомендаційно-бібліографічній діяльності обласних бібліотек за 2014-2016 рр. є підготовка бібліотрансформерів. Це максимально повно представлена факто- та бібліографічна інформація щодо об'єкту бібліографування. Вона складається із кількох модулів. Так бібліотрансформер до 145-річчя з дня народження Лесі Українки включає інформаційно-бібліографічне досьє «Леся Українка. Поетична квітка України», закладки: «Леся Українка. Книги для маленьких читайликів», «Леся Українка. Статті з періодичних видань», листівку «Розсипи фактів з життя Лесі Українки» (Полтавська ОДБ, 2016 р.), а бібліотрансформер «Чарівні зерна доброти» до 110-річчя від дня народження О. Іваненко – бібліографічну пам'ятку, книжкову закладку, мультимедійну презентацію, інтерактивну вікторину (Рівненська ОДБ, 2016

р.). При підготовці бібліотрансформерів обов'язково потрібно давати посилання на повнотекстові файли.

Майже всі бібліотеки активно пробують у своїй роботі і таку яскраву і образну електронну форму рекомендації книги, як буктрейлер (короткий відеоролик, кліп по книзі). В ньому намагаються коротко і яскраво розповісти про книгу, зацікавити і заінтригувати читача. Чи можливо зацікавити читанням через буктрейлери – це покаже час. Але позитивним є те, що бібліотеки долучаються до нових форм рекомендації книги. Серед нових жанрів рекомендаційних посібників варто також назвати біобібліографічний веб-посібник «Вітальня Дніпрової Чайки» (до 155-річчя класика дитячої літератури) (Херсонська ОДБ, 2016).

Аналіз рекомендаційних посібників за останнє триріччя щодо вікового спрямування показав, що найбільше їх підготовлено для читачів старшого шкільного віку (154 посібники або 43.6% від загальної кількості). Для організаторів дитячого читання – 90 посібників або 25.5 %, для читачів середнього шкільного віку – 13, або 3.7 %, для читачів молодшого шкільного віку – 42, або 11.9 %. Є також посібники, які адресовано читачам молодшого та середнього шкільного віку (14 або 4 %), середнього та старшого шкільного віку (27 або 7.6 %), читачам-дітям та організаторам дитячого читання (13 або 3.7%). Як і в попереднє триріччя, найбільше посібників адресовано читачам старшого шкільного віку, а найменше (на відміну від попередніх років) – читачам середнього шкільного віку. Але щодо останніх, то це в деякій мірі компенсується посібниками, спільними для молодшого (14 посібників) та для старшого шкільного віку (27 посібників).

Характеризуючи бібліографічні посібники за змістом, слід відмітити, що серед посібників універсального змісту, як і в попереднє триріччя, є найбільше календарів. Щороку їх готують усі бібліотеки. У них відображено пам'ятні літературні дати, події тієї чи іншої області: «Календар знаменних і пам'ятних дат на ... рік» (Вінницька ОДБ, Івано-Франківська ОДБ, Київська ОДБ), «Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на ... рік» (Волинська ОДБ), «Анотований календар знаменних та пам'ятних дат на ... рік «Подумай і сплануй» (Дніпропетровська ОДБ), «Літературні та пам'ятні дати на ... рік» (Житомирська ОДБ), «Літературний календар «Письменники краю – ювіляри ... року» (Івано-Франківська ОДБ), «Знаменні і пам'ятні дати ... року» (Тернопільська ОДБ), «Календар краєзнавчих знаменних і пам'ятних дат на ... рік» (Херсонська ОДБ), «Краєзнавчий календар на ... рік» (Чернівецька ОДБ). Крім календарів бібліотеки підготували рекомендаційні посібники в яких відображена інформація про всі сфери життя області, література з різних галузей знань. Це зокрема, видання: Універсальний допоміжний бібліографічний покажчик «Література про Київщину» (Київська ОДБ, щорічник), рекомендаційний список для організаторів дитячого читання «Нові матеріали про рідний край» (Мико-

лаївська ОДБ, 2016 р.); бібліографічний покажчик «Черкаський край – земля Богдана і Тараса» (до 60-річчя утворення області), рекомендаційні списки для читачів-дітей «Читаємо своє, читаємо найкраще» (Арбузинська ЦБС, 2015 р.), рекомендаційний анотований бібліографічний покажчик для підлітків «Сучасна українська література для дітей 12-13 років» (Полтавська ОДБ, 2016 р.), бе-сіди про книги для дітей молодшого та середнього шкільного віку «Твоя золота бібліотека». Вип. 3 (Харківська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний список літе-ратури «Майстрові читання» [Електронний ресурс] (Львівська ОДБ, 2014 р.).

Суттєвим доповненням до жанру універсальних бібліографічних посібни-ків є огляди літератури, підготовлені обласними бібліотеками і розміщені на електронному ресурсі КЛЮЧ: «Книжковий дивокрай письменників Хмель-ниччини» (Хмельницька ОДБ, 2015 р.), «Найцікавіші книги Херсонщини для дітей» (Херсонська ОДБ, 2014 р.), «Огляд дитячої літератури, виданої у Черні-гівській області у 2014 році» (Чернігівська ОДБ, 2016 р.), «Література Букови-ни для дітей» (Чернівецька ОДБ, 2014 р.) та інші.

Бібліографічні посібники за темами, підготовлені в 2014-2016 роках, розпо-ділилися таким чином:

- про природу – 6
- про подорожі, спорт, здоров'я – 3
- про науку і техніку – 5
- про комп'ютер, та інтернет – 4
- про історію – 16
- про Німецько-радянську війну – 22
- про Чорнобильську катастрофу – 3
- до 25-річчя Незалежності України – 3
- про Революцію Гідності та АТО – 5
- про право – 7
- про культуру та мистецтво – 9
- про дітей, сім'ю та виховання – 12
- літературна бібліографія – 45
- на допомогу шкільній програмі – 10
- до Року англійської мови в Україні – 2.

Порівняльний аналіз з попереднім триріччям показує, що також не підго-товлено жодного посібника про село та сільське господарство, про економіку та релігію, менше бібліографічних посібників про спорт і здоров'я (всього 3 проти 10 у попередньому триріччі). Проте збільшилася кількість видань про право (7 проти 3), про культуру та мистецтво (9 проти 6), про Німецько-ра-дянську війну (22 проти 8), про дітей та сім'ю (12 проти 1). З'явилися також посібники нової тематики, покликані подіями і датами в нашій країні – про Революцію гідності та АТО, до 25-річчя Незалежності України, до року ан-глійської мови в Україні.

Рекомендаційно-бібліографічна діяльність є важливим інструментом допомоги читачам-учням у засвоєнні шкільної програми та поглибленні знань, набутих у школі, а також вчителям у викладанні предметів та організації позакласних пізнавальних заходів. Бібліотеки для дітей, готуючи посібники на допомогу школі, намагалися рекомендувати учням книжки про різні галузі науки, які вивчаються в школі та про найвідоміших представників цих галузей. Для прикладу можна назвати рекомендаційні анотовані списки Миколаївської ОДБ із серії «Для тих, хто хоче знати більше» для учнів 5-9 класів «Математичні обрії дітям» (2015 р.), «Хімія – наука для всіх» (2015 р.), «Стежками знань у країну «Біологію» (2015 р.), «Дива фізики навколо нас» (2016 р.), «Буду я навчатись мови золотої» (2016 р.); допоміжний бібліографічний покажчик для учнів 5-11 кл. «Твори зарубіжної літератури. Навчальна програма» (Полтавська ОДБ, 2016 р.), рекомендаційний список літератури (електронний формат) «Готуємось до ЗНО» (Сумська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційні бібліографічні списки «Що читати влітку?» для читання майбутнім першокласникам та для учнів 2-9 класів (Херсонська ОДБ, 2014–2016 рр.), рекомендаційний анотований покажчик літератури для користувачів-учнів 5-9 кл. «Поza сторінками твого підручника» (Хмельницька ОДБ, 2015 р.), анотовані списки літератури викладачам зарубіжної літератури 6-9 кл. «Вам, вчителі-предметники» (Черкаська ОДБ, 2016 р.). Порівняно з минулим триріччям посібників підготовлено не набагато більше, але тематично вони охоплюють більше навчальних предметів.

Не менш важливим напрямом рекомендаційно-бібліографічної діяльності є допомога бібліотекам у краєзнавчій роботі. Адже виховання підростаючого покоління у дусі любові до своєї малої Батьківщини, знання її історичного минулого, її видатних постатей є складовою патріотичного виховання, яке було важливим завжди, а сьогодні є особливо актуальним. Бібліографічні посібники цієї тематики готує кожна бібліотека. Ось лише деякі з них: пам'ятка читачам до 130-річчя від дня народження видатного земляка «Винахідник Можайський» (Вінницька ОДБ, 2015 р.), бібліоподорож для дітей старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання «Історія Житомира в пам'ятниках». Вип. 2-4 (Житомирська ОДБ, 2014–2016 рр.), краєзнавча розвідка читачам 12-15 років «Квітне сакура над Ужем (ЗДЮБ, 2016 р.), біобібліографічний посібник «Видатний історик-краєзнавець з Тетіївщини»: до 200-річчя від дня народження Л. І. Похилевича (Київська ОДБ, 2016 р.), краєзнавчий бібліографічний покажчик «Літературні музеї Львова і Львівщини» (Львівська ОДБ, 2016 р.), анотований бібліографічний список літератури для учнів 5-9 класів та організаторів дитячого читання «Полтава історична» (вип. 4-6) (Полтавська ОДБ, 2014 р.), краєзнавчий дайджест для 5-9 кл.: до 325-річчя від дня народження останнього кошового отамана Запорозької Січі «Знані люди краю. Петро Калнишевський» (Сумська ОДБ, 2015 р.), бібліографічний покажчик «Музеями Тернопілля» (Тернопільська ОДБ, 2016 р.), бібліографічна розвідка «Мандрівка літератур-

ними стежками рідного краю» (для учнів 7-9 кл.) (Тальнівська РДБ, 2014 р.), історико-географічні нариси із серії «Міста і містечка Чернігівщини»: «Містечко на Поліссі – Корюківка», «Кузня козацької зброї – казкове місто Короп», «Містечко на трьох річках – Варва» (Чернігівська ОДБ, 2014-2016 рр.), біобібліографічна краєзнавча розвідка до 140-річчя від дня народження «Мирон Кордуба – визначний український історик, бібліограф, публіцист, громадський діяч (Чернівецька ОДБ, 2016 р.), бібліографічна антологія «Оспівую тебе, чарівне місто!» (Миколаївська ОДБ, 2014 р.).

Краєзнавчий напрям рекомендаційно-бібліографічної діяльності тісно пов'язаний з історичним. У 2015 році указом Президента України відзначалися 70-та річниця Перемоги над нацизмом у Європі та 70-та річниця завершення Другої світової війни. До цих дат та про інші періоди в історії України було підготовлено близько 30 бібліографічних посібників різних жанрів. Бібліографи рекомендують в них науково-пізнавальні та художні видання про історичні події в Україні, в своїй області, наводять цікаві факти, вміщують фотографії видатних особистостей. А героїзація осіб, які загинули у боротьбі за незалежність України, популяризація документів до пам'ятних дат допомагають збереженню та відродженню історичних та національно-культурних традицій нашого народу. Серед посібників цієї тематики варто назвати: рекомендаційний покажчик літератури для користувачів 5-11 класів «Україна крізь віки і століття: історія України в романах»: до 25-річчя незалежності України (Сумська ОДБ, 2016 р.), рекомендаційний покажчик літератури для дітей 10-15 років: до 70-річчя визволення України від нацистських загарбників «Про дитинство, обпалене війною...» (Вінницька ОДБ, 2014), бібліографічний огляд-дослідження літератури для читачів-дітей 12-14 років (до 90-річчя від дня народження Героя Радянського Союзу Ніни Сосніної) «Доторкнися до подвигу серцем» (Житомирська ОДБ, 2014 р.), бібліографічна пам'ятка «Живуть, як подвиг, їхні імена...» (Письменники, які брали участь у боях за Кіровоградщину в 1941 – 1945 рр.) (Кіровоградська ОДБ, 2014 р.), інтерактивний віртуальний покажчик – бібліографічна розвідка для користувачів учнів старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання «Зелена Брама – наша гордість і наша рана», яку присвячено визволенню міста Кіровограда та області від німецько-фашистського окупаційного режиму (Кіровоградська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний анотований список літератури для учнів 5-9 класів «В серцях і книгах – пам'ять про війну» (Миколаївська ОДБ, 2014 р.), рекомендаційний список літератури для користувачів-учнів 5-9 кл. : до 70-річчя Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні «І пам'ять про війну нам книга оживляє» (Сумська ОДБ, 2015 р.), анотований рекомендаційний список літератури для дітей середнього та старшого шкільного віку «Читаємо дітям про війну» (Харківська ОДБ, 2014 р.), буктрейлер «Йшла війна терновим рідним краєм» за книгою П. Карася «Буремний Буг» (Хмельницька ОДБ, 2014 р.), бібліографічний покажчик:

(до 70-річчя визволення Черкащини від фашистських загарбників) «Кували перемогу разом» (Смілянська ЦМДБ, 2014 р.).

За останнє триріччя в житті нашої країни відбулися події, які привернули увагу всього світу – Революція Гідності, окупація Росією території Криму, частини Донецької та Луганської областей, проведення АТО. В бібліотеках з'явилися рекомендаційні посібники про героїв нашого сьогодення – захисників України. Цих видань небагато, але вони несуть великий виховний заряд патріотизму, гордості і шанобливого ставлення до своїх земляків. Це пам'ятки з серії «Герої України»: «Володимир Рибак, патріот який віддав життя за прапор України», «Олег Сенцов – режисер у тюрмі» (Дніпропетровська ОДБ, 2016 р.); Прес-дайджест «...Ми народ ...із Заповіту»: (до дня Гідності і Свободи), «... По ту сторону війни» (волонтерство в Україні) (Закарпатська ОДЮБ, 2015 р.), бібліографічний літопис «Героїв пам'ятаєм імена». Вип. 1: «Подільські небесні ангели»: [про земляків, які загинули під час Революції Гідності] (Хмельницька ОДБ, 2016 р.).

Вихованню патріотизму та формуванню у читачів-дітей національної ідентичності сприяють і бібліографічні посібники, які підготовлені бібліотеками до 25-річчя Незалежності України (2016 рік), про Конституцію та право, про культуру та мистецтво. Серед них «Київщина культурно-мистецька: портрет у часі і просторі»: каталог експозиції книжково-ілюстративної виставки (Київська ОДБ, 2014 р.), «Творець української державності»: до 150-річчя від дня народження Михайла Сергійовича Грушевського – першого Президента України (17.09.1866-24.11.1934): біобібліографічні матеріали (Київська ОДБ, 2016 р.), «Не можна зупинити націю»: до 25-річчя Незалежності України та року Михайла Грушевського: методико-бібліографічний покажчик (Львівська ОДБ, 2016 р.), «Виховуємо громадянина – патріота України»: рекомендаційний список для організаторів дитячого читання (Миколаївська ОДБ, 2016 р.), «Основний Закон нашої країни»: пам'ятка до Дня Конституції (Полтавська ОДБ, 2016 р.), «Всім серцем любіть Україну свою» (сценарні матеріали до 25-річчя незалежності України): рекомендаційний список (Сумська ОДБ, 2016 р.), «Конституція України – оберіг нашої державності»: анотований список літератури (Монастирська ЦБД, 2014 р.), «Рядками закону, права і моралі»: до Дня права: рекомендаційний список (Зборівська ЦДБ, 2015 р.), «Краса і велич символів державних»: рекомендаційний список (Зборівська ЦДБ, 2016 р.), «Великий українець і державотворець»: біобібліографічна довідка для учнів 5-9 кл. до 150-річчя від дня народження М. С. Грушевського (Хмельницька ОДБ, 2016 р.), «Його пісні окрилюють людей»: пам'ятка до 95-річчя від дня народження Степана Сабаша (Чернівецька ОДБ, 2015 р.), «Білий птах Буковини»: мандрівка у світ дитинства: до 75-річчя від дня народження Івана Миколайчука: організаторам дитячого читання та учням 5-9 класів (Чернівецька ОДБ, 2016 р.); «Буковинські художники-ювіляри року: мистецька мозаїка: Степан

Кобилянський (1866-1940)»: біобібліографічний нарис до 150-річчя від дня народження, «Таїна буковинських узорів: дивосвіт візерунків Георгія Гараса»: біобібліографічний нарис для читачів-учнів 7-9 класів: до 115-ої річниці від дня народження художника (1901-1972) (Чернівецька ОДБ, 2016 р.).

За останнє триріччя найбільшу кількість посібників (42 посібники) представлено виданнями літературної бібліографії. І це виправдано, адже сучасний потік художньої літератури великий і різноманітний, і зорієнтуватися у ньому досить складно. Тому бібліографічні посібники різних жанрів – і персональні і тематичні на часі. Найбільше підготовлено персональних посібників, значно менше тематичних. Посібники, як правило, яскраво оформлено, відскановано обкладинки книг, подано портрети письменників, розповідається про їхній життєвий та творчий шлях, захоплююче заанотовано рекомендовані для читання книги. Відбір персоналій зумовлено ювілейними та пам'ятними датами письменників, також багато видань про письменників-земляків. Проте серед цих видань немає посібників, присвячених сучасній зарубіжній літературі для дітей. Але ж сьогодні є багато фахових перекладів, здійснених відомими українськими авторами. А вливаючись в сім'ю європейських народів, потрібно знати і їхню культуру, і літературу.

Серед рекомендаційних посібників з літератури варто назвати такі тематичні видання: «Фантастика, пригоди та казкові історії про піратів, привидів, чаклунів: рекомендаційний список літератури для молодшого і середнього шкільного віку та їх батьків (Волинська ОДБ, 2016 р.), електронний рекомендаційний бібліографічний огляд для організаторів дитячого читання «Сучасна дитяча література в колі читання дошкільників» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), електронний рекомендаційний покажчик для учнів 1-4 класів «Казки рідного краю» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), ілюстрований рекомендаційний список «Українська дитяча література – це цікаво»: (твори сучасних письменників для дітей) (Запорізька ОДБ, 2015), анотований бібліографічний список літератури «Українська художня література для дітей віком 12-15 років» (Львівська ОДБ, 2016 р.), рекомендаційний анотований список літератури для учнів 1-4 класів «Країною фантастичних пригод» (Миколаївська ОДБ, 2015 р.).

Персоналії з літературної бібліографії є у кожній обласній бібліотеці. Зокрема до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка – біобібліографічна довідка «Співець історії й краси української землі» (Волинська ОДБ, 2014 р.), бібліографічний покажчик «Коломийська Шевченкіана» (Коломийська центральна міська бібліотека для дітей, 2014 р.), бібліографічний нарис для учнів середнього і старшого шкільного віку та організаторів дитячого читання «Земля, яку сховає Тарас...» (Т. Г. Шевченко і наш край) (Кіровоградська ОДБ, 2014 р.), літературне дослідження «Що читав Шевченко?» (Львівська ОДБ, 2014 р.), бібліографічний посібник для дітей та організаторів дитячого читання «Вічний погляд Кобзаря» (Полтавська ОДБ, 2014 р.), рекомендаційний список літерату-

ри «Тарас Шевченко і Сумщина» (Сумська ОДБ, 2014), бібліографічна довідка для організаторів дитячого читання та читачів-учнів «Дитячі долі в творчості Т. Г. Шевченка» (Тернопільська ОДБ, 2014 р.), рекомендаційний бібліографічний список для організаторів дитячого читання «Буковинський вінок Кобзареві» (Чернівецька ОДБ, 2014 р.); до 160-ої річниці від дня народження І. Я. Франка – біобібліографічний покажчик для дітей середнього та старшого шкільного віку «Його ім'я носить наша бібліотека» (Вінницька ОДБ, 2016 р.), бібліографічний покажчик для середнього та старшого шкільного віку «Титан, геній і каменярь» (Серія «Письменники-ювіляри». Вип. 3; Волинська ОДБ, 2016 р.); до 145-річчя від дня народження Лесі Українки – біобібліографічна довідка «Ї життя – мов сонячний промінь» (Волинська ОДБ, 2016 р.), рекомендаційний список «Крилате слово – от моя стріла» (Баштанська ЦБС, 2016 р.); до 150-річчя від дня народження М. М. Коцюбинського – пам'ятка для молодших школярів «Михайло Коцюбинський для дітей і про дітей» (Вінницька ОДБ, 2014 р.), біобібліографічний посібник до 150-річчя від дня народження українського письменника, прозаїка, новеліста, автора дитячих творів та казок М. М. Коцюбинського «Співець душі людської» (Київська ОДБ, 2014 р.), біобібліографічний нарис «Михайло Михайлович Коцюбинський» (Одеська ОДБ, 2014 р.), пам'ятка для дітей «Мистецтво бути людиною» (Чернігівська ОДБ, 2014 р.); до 125-річчя від дня народження П. Г. Тичини – біобібліографічні матеріали «Мов скеля непорушні і мисль моя і слово» (Київська ОДБ, 2016 р.); до 110-річчя від дня народження О. Д. Іваненко – бібліографічна довідка «Якщо душа народилась крилатою» (Волинська ОДБ, 2016 р.), бібліотрансформер «Чарівні зерна доброти» (Рівненська ОДБ, 2016 р.); до 85-річчя від дня народження Григора Тютюнника – біобібліографічна довідка «Живописець правди» (Волинська ОДБ, 2016 р.); до 85-річчя від дня народження Всеволода Нестайка – біобібліографічна розповідь «Сонячний капітан дитячої літератури» (Вінницька ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний список «Чарівний палац казок В. Нестайка» (Березнегуватська ЦБС, 2015 р.), рекомендаційний огляд літератури для дітей молодшого шкільного віку «Країна сонячних зайчиків» (Полтавська ОДБ, 2015 р.); до 80-річчя від дня народження Василя Симоненка – пам'ятка читачеві «Ти знаєш, що ти – людина» (Полтавська ОДБ, 2015 р.), біобібліографічний покажчик : до 80-річчя від дня народження письменника, журналіста, шістдесятника Василя Симоненка (1935–1963) «Гамлет української землі» (Сумська ОДБ, 2015 р.); до 85-річчя від дня народження Л. В. Костенко – рекомендаційний список «Сестра Поезії, Дочка людської Правди» (Рівненська ОДБ, 2015 р.); до ювілею Дмитра Білоуса – біобібліографічна розповідь «Цвіли в душі калина і барвінок» (Вінницька ОДБ, 2015 р.); до 60-річчя від дня народження Лесі Воронини – пам'ятка для учнів 5-9 кл. «До 60-річчя Лесі Воронини» (Дніпропетровська ОДБ, 2015 р.), методико-бібліографічний покажчик «Супер-агент Леся Воронина» (Львівська ОДБ, 2015 р.), пам'ятка-бесіда для дітей молодшо-

го шкільного віку «Добра чарівниця Леся Воронина» (Рівненська ОДБ, 2015 р.), біобібліографічна довідка «Ключі до дитячих сердець Лесі Ворониної» (Хмельницька ОДБ, 2015 р.); літературний портрет (для організаторів дитячого читання) «Чарівник без мантиї та чарівної палички» : дитячий письменник Олександр Дерманський : (Київська ОДБ, 2015 р.); бібліографічна пам'ятка для дітей молодшого та середнього шкільного віку (до 45-річчя від дня народження письменника) «Захоплююче хобі Сергія Гридїна» (Рівненська ОДБ, 2016 р.); «Казкар із данського королівства»: до 210-річчя від дня народження Г. К. Андерсена : бібліогр. довідка (Тернопільська ОДБ, Харківська ОДБ, 2015 р.); бібліографічна пам'ятка для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку «Казка про казкарку : Т. І. Александрова» (Харківська ОДБ, 2014 р.); біобібліографічний покажчик : до 80-річчя від дня народження «Валентина Нижголенко» (Херсонська ОДБ, 2016 р.); бібліографічний покажчик до 35-річчя від дня народження подільської письменниці Оксани Радушинської «Талановита подолянка» (Хмельницька ОДБ, 2014 р.); «Чарівниця зі Швеції» : до 110-річчя від дня народження Астрід Ліндгрен: книжкова мозаїка : інтерактивний ресурс: учням 5-6 кл. (Черкаська ОДБ, 2016 р.); «Юрій Федькович – дітям» : штрихи до портрету (до 180-річчя від дня народження) (Чернівецька ОДБ, 2014 р.); «Бачити світ очима дитини» : штрихи до портрету (до 60-річчя від дня народження Зірки Мензатюк) (Чернівецька ОДБ, 2014 р.); Микола Палагута – чарівник дитячої поезії: пам'ятка для дошкільного та читачів молодшого шкільного віку (Чернівецька ОДБ, 2015 р.).

За 2014–2016 роки, як і в попереднє триріччя, дитячі бібліотеки підготували незначну кількість рекомендаційних бібліографічних посібників про природу, подорожі, спорт, здоров'я, науку і техніку, комп'ютери та інтернет. Найцікавіші серед них – рекомендаційний список літератури для дітей середнього та старшого шкільного віку «Життя в режимі on-line» (Житомирська ОДБ, 2014 р.), біобібліографічна довідка для організаторів дитячого читання і дітей «Донька Джорджа Байрона та комп'ютерні технології» (Київська ОДБ, 2015 р.), веббібліографічний покажчик «Книги в електронному та аудіоформаті» (Дитяча центральна бібліотека ім. О. С. Пушкіна м. Краматорська, 2015 р.), бібліографічно-рекомендаційний список літератури та електронних ресурсів щодо медіа безпеки для читачів-користувачів учнів 8-9 кл. «Поради Інтернет-мандрівникам» (Чернігівська ОДБ, 2016 р.), рекомендаційний список «Мистецтво бути здоровим» (Почаївська міська б-ка для дітей, 2015), Попереджений, отже – захищений : пам'ятки для учнів –користувачів 5–11 класів (Тернопільська ОДБ, 2016 р.), інформаційно-рекомендаційний покажчик для дітей середнього та старшого шкільного віку «Дух прерій» : образ коня в художній літературі (Харківська ОДБ, 2014 р.), інформаційно-рекомендаційний покажчик для дітей середнього та старшого шкільного віку «Географічні мандри та відкриття» (Харківська ОДБ, 2014 р.), рекомендаційний бібліографічно-інформаційний

покажчик-дайджест із серії «Захищай! Примножуй! Бережи!»: «Закохані в природу (дослідники природи Чернігівщини з відео-презентацією «Культура екологічного спілкування»)» (Чернігівська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний список літератури для дітей та батьків про тварин «Світ навколо нас» (Волинська ОДБ, 2016 р.).

Цікавими і актуальними є бібліографічні посібники, підготовлені дитячими бібліотеками за останнє триріччя про дітей, дитинство, сім'ю та виховання. Всього 7 видань (за попереднє триріччя – 1 посібник). Вони охоплюють усі вікові групи читачів. Видання, що рекомендовані в них, сприяють утвердженню дитини як особистості у людському соціумі, розвитку її індивідуальних здібностей, змістовному родинному дозвіллю. Це наступні посібники: електронний рекомендаційний список для організаторів дитячого читання «Підліток очима сучасних авторів» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), рекомендаційний список «Зробіть дітей щасливими: підказки для батьків» (Закарпатська ОДЮБ, 2014 р.), рекомендаційний список хлопцям 10-15 років «Юний джентльмен» (Закарпатська ОДЮБ, 2014 р.), рекомендаційний покажчик для учнів 14-16 років, батьків та організаторів дитячого читання «Сім'я – кристал суспільства» (Кіровоградська ОДБ, 2016 р.), методико-бібліографічний краєзнавчий покажчик «Виховання в шляхетних галицьких родинах»: (Львівська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний анований список літератури для учнів 1-4 класів «Якщо друг у тебе є, життя радісним стає» (Миколаївська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційний список літератури «Сімейне читання – свято душі», підготовлений до 20-ї річниці Міжнародного року сім'ї (Одеська ОДБ, 2014 р.).

Аналіз рекомендаційно-бібліографічної діяльності за останнє триріччя показує, що бібліотеки намагаються відгукуватися на всі події суспільно-політичного життя на теренах України. Так, до 75-річчя трагедії в Бабиному Яру підготовлено бібліографічний покажчик для старшокласників «Бабин Яр. Ніколи більше...» (Вінницька ОДБ, 2016); до 30-річчя Чорнобильської катастрофи – бібліографічний список «Чорнобиль не має минулого часу» (Івано-Франківська ОДБ, 2015 р.), рекомендаційні списки «Терновий вінець Чорнобиля» (Кременецька міська бібліотека для дітей, 2016 р.), «Дзвони Чорнобиля» (Копичинецька міська бібліотека для дітей, 2016 р.); до чергової річниці бою під Крутами – рекомендаційний список «Ще юнаки, ще майже діти – пам'яті героїв Крут» (Збарзька ЦДБ, 2016 р.), історико-бібліографічний дайджест-покажчик із серії «Обереги пам'яті»: «Крутянська пісня» (пам'яті героїв Крут) (Чернігівська ОДБ, 2015 р.); до Року англійської мови в Україні, оголошеного Президентом, – рекомендаційний список літератури для дітей та підлітків «Перші кроки по-англійськи» (Закарпатська ОДЮБ, 2016 р.), рекомендаційний список «Вивчаємо англійську разом» (Веселинівська ЦБС, 2016 р.); до Міжнародного дня дитячої книги – бібліографічна довідка вчителям, читачам-учням, краєзнавцям, бібліотекарям «Диво, створене людиною» (Тернопільська ОДБ, 2014 р.).

Важливою складовою рекомендаційно-бібліографічної діяльності була підготовка рекомендаційних бібліографічних посібників для організаторів дитячого читання. З усіх посібників, підготовлених бібліотеками, 23 – для організаторів дитячого читання, як і в попередньому триріччі. Відповідно до читацького призначення вони мають іншу структуру та іншу бібліографічну характеристику творів (порівняно з виданнями для дітей). Більшість з них – це методико-бібліографічні покажчики, бібліографічні огляди, рекомендаційні списки. Серед організаторів дитячого читання бібліографи виділяють посібники для бібліотекарів, освітян, батьків. Наприклад, для бібліотекарів підготовлено посібники: електронний рекомендаційний бібліографічний огляд для організаторів дитячого читання «Сучасна дитяча література в колі читання дошкільників» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), електронний рекомендаційний список для організаторів дитячого читання «Підліток очима сучасних авторів» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), методично-бібліографічний посібник для організаторів дитячого читання «Розкажіть дітям про війну» до 70-річчя визволення України від фашистських загарбників (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), біобібліографічний довідник «Бібліотечні імена Київщини» (Київська ОДБ, 2014 р.). Для освітян – рекомендаційні списки: «Організація роботи з дітьми дошкільного віку в Україні» (вип. 7), «Інклюзивна освіта в Україні» (вип. 2) (Миколаївська ОДБ), «Вам, вчителі-предметники»: анотовані списки літератури викладачам зарубіжної літератури 6-9 кл. (Черкаська ОДБ, 2016 р.). Для батьків – рекомендаційний список «Зробіть дітей щасливими: підказки для батьків» (Закарпатська ОДЮБ, 2014 р.). Є серед посібників, адресованих організаторам дитячого читання, персональні посібники, які можуть бути використані і бібліотекарями і освітянами. Це методико-бібліографічні матеріали: «Співець любові, волі й Україні»: до 150-річчя від дня народж. укр. поета П. А. Грабовського (11.09.1864 – 12.12.1902) (Київська ОДБ, 2014 р.) (Серія «Золоті зерна класики», започаткована у 2014 р.), «Життя вічне, слово невмируще»: (до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка) (Київська ОДБ, 2014 р.), «Іван Франко та Леся Українка: вектор взаємодії» (Харківська ОДБ, 2016 р.), «Михайло Грушевський: сподвижник української ідеї: до 150-річчя від дня народження (Харківська ОДБ, 2016 р.); методико-бібліографічні посібники: «Виховання літературного смаку з Оксаною Думанською» [з нагоди 65-річчя з дня народження] (Львівська ОДБ, 2016 р.), «Вітамінні» казки Олександра Зімби» : до 70-річчя від дня народження письменника. (Львівська ОДБ, 2016 р.), «Сміятися заборонено? : казкова подорож з Галиною Малик» : до 65-річчя від дня народження письменниці (Львівська ОДБ, 2016 р.); штрихи до портрету із серії «Письменники Буковини – ювіляри року» : «Проза життя»: (Шолом-Алейхему – 155 років від дня народження), «Юрій Федькович – дітям» : (до 180-річчя від дня народження); «Бачити світ очима дитини» : (до 60-річчя від дня народження Зірки Мензатюк) (Чернівецька ОДБ, 2014 р.).

Перегляд бібліографічних посібників за останнє триріччя показав багато позитивного: різноманіття тем, відгук на сучасні події життя, цікавий відбір та рекомендація книг, залучення електронних технологій, яскраве, привабливе для дітей оформлення бібліографічних видань. Проте в цій роботі є також ряд недоліків, які нескладно усунути:

- дотримуватися державних стандартів при складанні бібліографічного опису (найпоширеніші помилки: місце видання книги подається скорочено – потрібно подавати повністю, ілюстрація – скорочувати не «ілюстр.», а «іл.», при складанні опису на електронні ресурси відсутній елемент опису «дата звернення» – зазначати його у відповідному полі, у заголовку бібліографічного опису не потрібно ставити кому після прізвища автора перед його ініціалами (див. «Вісник Книжкової палати». — 2009. — №7. — С. 38);
- бібліографічні посібники (покажчики, бесіди про книги, огляди, тощо) складати відповідно до вимог бібліографування кожного жанру (див. роботу Г. М. Швецової-Водки «Вступ до бібліографознавства» (<http://oa.elibukr.org/bitstream/1984/1453/1/Швецова%20Вступ%20до%20бібліографознавства.pdf>));
- рекомендаційні анотації на книги російською мовою подавати українською мовою;
- у полі «продовження назви» дотримуватися сучасної термінології: «Німецько-радянська війна» замість «Велика вітчизняна війна».

Аналіз звітів та сайтів обласних бібліотек показав, що лише третина бібліотек подали інформацію про використання рекомендаційних бібліографічних посібників у роботі з читачами. Здебільшого бібліографічні видання використовувалися у груповій та масовій роботі з читачами. Це посібники, підготовлені обласними бібліотеками для дітей, НБУ для дітей та обласними універсальними бібліотеками. Вони використовувалися при виконанні бібліографічних довідок (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), з метою підтримки навчального процесу у школах серед вчителів та учнів (посібники «Українська дитяча література», «Сходинки до знань», Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), у краєзнавчій роботі (бібліографічний покажчик «Імена письменників на карті Миколаївщини» та бібліоархеологічна розвідка «Що зберігає миколаївська земля: «Дикий Сад» у цільовій комплексній програмі «Туристична Миколаївщина запрошує», Миколаївська ОДБ, 2014 р.). Було проведено День бібліографії – «Бібліографічні посібники – компас у книжковому морі» (використано посібники «Людина та її здоров'я», «Вся і давність і обнова – українська мова», «Уроки людяності, добра й любові у творах Дмитра Чередниченка», Рівненська ОДБ, 2015 р.), День бібліографії за покажчиком «Дивосвіт рідної природи» (Чортківська міська бібліотека № 2, 2015 р.), Дні покажчика «Гетьмани України» (Лановецька ЦРДБ, 2016 р.), «Вони прославили наш край» (Тернопільська міська бібліотека для дітей № 5, 2016 р.). Проведено огляд бібліографічних покажчиків (Івано-Франківська ОДБ, 2014 р.),

під час тижня бібліографії «Рідний свій край люби і вивчай» зроблено перегляд показників «Твої помічники у виборі книг» (Миколаїв. ОДБ, 2014 р.). Книжкову виставку «У роки війни вони були дітьми», яку вміщено в методичних порадах бібліотечним працівникам з організації заходів до 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни «Великої Перемоги немеркнуче світло», розроблено з використанням показника «В роки війни вони були дітьми» (Сумська ОДБ, 2016 р.).

Бібліографічні посібники також були використані обласними бібліотеками в методичній роботі з питань рекомендаційно-бібліографічної діяльності. Було підготовлено консультації: «Краєзнавча бібліографія як джерело патріотичних ідей виховання в умовах дитячих бібліотек» (Дніпропетровська ОДБ, 2014 р.), «Методико-бібліографічний посібник як ефективний засіб в організації роботи з читачами різних вікових категорій» в рамках обласного семінару: «Робота публічних бібліотек: тенденції та перспективи розвитку в новому електронному середовищі» (Київська ОДБ, 2014 р.), «Методико-бібліографічні посібники, підготовлені Київською обласною бібліотекою для дітей, та їх використання в організації роботи з читачами різних вікових категорій до 25-ї річниці Незалежності України» (Київська ОДБ, 2016 р.), проводилися інформаційні огляди бібліографічних показників Національної бібліотеки України для дітей та огляди видавничої продукції відділу (Тернопільська ОДБ, 2016 р.).

Аналіз рекомендаційно-бібліографічної діяльності обласних бібліотек для дітей за 2014-2016 рр. показує, що вона набуває більш сучасних, нових форм у бібліографуванні та донесенні бібліографічної продукції до читачів. Підготовлено бібліографічні посібники актуальної тематики, використано можливості сучасних електронних засобів при їх підготовці та оформленні. Рекомендаційно-бібліографічна діяльність сприяє освіті, громадянському вихованню читачів-дітей, читанню дітей як невід'ємній частині їхнього життя.

Формування інформаційної культури користувачів

Нині людство живе в епоху еволюції засобів комунікації, яка змінює спосіб життя, погляди, характер спілкування, мислення та спрямована на розширення можливостей самореалізації людини в умовах модернізації соціокультурного простору. Вхідження молодих поколінь у глобалізований динамічний світ, у відкрите суспільство істотно актуалізувало необхідність інформаційної освіти, розробки концептуальних основ спеціальної інформаційної підготовки підрастаючого покоління до умов сучасного комунікативного середовища. Тому невід'ємною і актуальною частиною бібліографічної діяльності бібліотек України для дітей у 2014-2016 роках залишалося формування інформаційної культури користувачів. Основними принципами інформаційного навчання читачів-дітей, як і попередні роки, були планомірність, поетапність та диференціація.

В означений період бібліотечні працівники намагалися й надалі стимулювати інтерес школярів до культури споживання інформації та розвивали їхні навички в пошуку документів та самостійній роботі з книгою. Найпоширенішою формою прищеплення юним читачам інформаційної культури в усіх дитячих бібліотеках були індивідуальні та групові заняття (уроки) з основ комп'ютерної, медійної та бібліотечно-бібліографічної грамотності, кількісний діапазон яких коливався від 30-60 до 160-287 на рік. Під час занять школярі дізнавалися про значення медіапродукції та інформації для становлення й розвитку громадянського суспільства, навчалися працювати з різними видами інформації, користуватися довідковими виданнями, бібліографічними посібниками, знайомилися з сучасним довідково-бібліографічним апаратом, дитячими сайтами, оволодівали ефективними стратегіями пошуку тощо. Як правило заняття проводилися спільно зі школами за окремим координаційним планом і включали бесіди з культури читання, бібліографічні огляди, консультації, екскурсії по бібліотеці, віртуальні заняття, відеоуроки, електронні мультимедійні презентації, різні практичні завдання, що базувались на дискусійних та ігрових формах: бліц-турнірах, брейн-рингах, квестах, вікторинах, бібліоіграх, конкурсах-детективах типу «Вгадай книгу», «Знавці бібліографії», «Полювання за інформацією», «Слідство веде бібліограф», «Знайди невідоме», «Ключ від бібліотеки», «Мандри сторінками книг», «Подорож у країну Каталогію», «Довідковий лабіринт», «Бібліографічна мозаїка», «Бібліоумійки», «Детективна агенція «Слідопит», «Електронний каталог, або Як знайти книгу», «Інфопошук», «Читай. Знай. Умій. Будь в курсі всіх подій», «Що сховано у словниках...», «Я – бібліотекар», «Згадаємо, загадаємо та відгадаємо», «Бібліографічний детектив» тощо.

Щоб дати дітям уяву про сучасну систему інформаційних потоків, навчити своєчасно знаходити, адекватно сприймати, оцінювати і продуктивно використовувати нову інформацію в процесі навчання та розвитку своїх здібностей, ряд обласних бібліотек працювали за окремими програмами та творчими проектами: «Школа інформаційного комфорту» (Чернівецька ОДБ), «Бібліографічні сходинки», «Мережевий бібліоМур@шник» (Житомирська ОДБ), «Основи медіаосвіти: бібліотечний модуль», «Кібершколярики» (Херсонська ОДБ), «Бібліотечна школа Левенятка», «Бібліотечна академія» (Львівська ОДБ), «Від медіаграмотності до медіакультури» (Миколаївська ОДБ), «Он-ляндія», «Країна Безпечного Інтернету» (Закарпатська ОДБ), «Служба інформаційної культури», «Пізнаємо і вчимося, шукаємо і творимо» (Хмельницька ОДБ), «Кід Ай Ті» (Івано-Франківська ОДБ), «Основи інформаційної культури юного читача» (дитяча центральна бібліотека ім. О.Пушкіна м. Краматорська), «Діти і Інтернет» (Чернігівська ОДБ) тощо.

Суттєву роль у підвищенні рівня е-культури, набутті дітьми необхідних навичок вмілого, безпечного споживання інформаційних продуктів та позиціону-

вання себе як створювача медіапродукції відіграла діяльність Інтернет-центрів та клубів, які діяли у Львівській, Рівненській, Сумській, Івано-Франківській, Дніпропетровській, Запорізькій, Херсонській, Чернігівській, Черкаській обласних бібліотеках для дітей та дитячій центральній бібліотеці ім. О.Пушкіна м. Краматорська. В рамках центрів проходили практикуми, тренінги, години медіаграмотності, веб-уроки. Так, в Інтернет-центрі Рівненської ОДБ протягом 2015 року проведено навчання з основ комп'ютерної грамотності та використання ресурсів мережі Інтернет для 475 дітей. Ефективно пройшли тренінгові заняття «Можливості комп'ютера», «Безпечний Інтернет», консультаційно-практичні заняття «Спілкуємося в чаті». Крім того, під час інтернет-години «Мишка замість пензля» діти освоїли комп'ютерну програму Microsoft Paint, ознайомилися з можливостями онлайн-сервісів для створення зображень, навчилися додавати до зображень фігури та тексти. Корисними в самоосвітній діяльності, досягненні кращих успіхів та поглибленні знань з предметів шкільної програми стали для школярів також щомісячні інформаційні години «Електронні помічники у навчанні». Відвідувачі центру подорожували найкращими сайтами, що містять прямі посилання на файли онлайн-ових підручників; довідкових видань, електронних бібліотек, відкрили для себе можливості Всеукраїнського порталу «Острів знань»; відвідали ресурс ВікіОсвіта, де можна знайти і завантажити безкоштовне програмне забезпечення навчального призначення. Різноманітна діяльність здійснювалася в дане триріччя й в Інтернет-центрі дитячої центральної бібліотеки ім. О.Пушкіна м. Краматорська. Його відвідувачам не лише надавалася можливість користування Інтернет-ресурсами, а й проводились цикли навчальних групових і індивідуальних тренінгів з комп'ютерної компетентності «Відкриваємо світ Інтернету безпечно і разом», цікава культурно-масова робота, завдяки чому центр користувався великим попитом у читачів усіх категорій, найчисельнішою з яких були діти 7-15 років. Наприклад, усього за 2015 рік Інтернет-центр бібліотеки відвідали 732 користувачі, з них 287 – пройшли індивідуальне навчання. Загальна кількість відвідувань центру складала 2967 чол. У рамках центру також працювала Школа Інтернет-навігації для малюків та їхніх батьків, в якій протягом року організовувалося близько 40 занять. Продовжував роботу гурток любителів віртуального спілкування «Конт@кт», де дітей знайомили з правилами мережевого етикету; розповідали про те, як користуватися програмою Skype; як захиститися від спаму та негативного контенту; які є види комп'ютерних злочинів, як боротися з комп'ютерними вірусами. Особливу зацікавленість та обговорення викликали у гуртківців наступні теми: «Як берегти свою персональну інформацію, якщо ви спілкуєтесь в соцмережах», «Інтернет-злочини. Реальні загрози віртуального світу» та «Моральний кодекс в мережі Інтернет». Отже, головною метою всіх заходів було формування навичок інформаційної безпеки та вивчення норм і правил поведінки в мережі Інтернет. Слід відзначити також

плідну роботу Інтернет-центру Сумської ОДБ, де проводилися години Інтернет «У комп'ютерному світі», тренінги «Сторінками Вікіпедії», «Як не заблукати в Інтернеті», інтернет-уроки, онлайн-ігри «Мандрівка улюбленими сайтами», «Граї, читай, Інтернет пізнавай», «Корисні сайти для навчання та відпочинку», веб-мандрівки «Віртуальний світ для тебе», слайд-презентації «Інтернет у цифрах і фактах». Одне з основних завдань Інтернет-центру Івано-Франківської ОДБ – розширення номенклатури послуг через надання допомоги користувачам в організації он-лайн-пошуку та навігації в мережі Інтернет. Це забезпечувалось шляхом проведення послідовного комплексу індивідуальних та групових занять/уроків для користувачів «Інтернет – імперія інформації». Також, два роки у бібліотеці працює Інтернет-клуб «Смайлик». Члени клубу – учні 5-7 класів в ігровій формі навчаються працювати з комп'ютером, орієнтуватися в Інтернет, користуватися електронною поштою, спілкуватися в глобальній мережі. Діти із задоволенням беруть участь у віртуальних подорожах, вчать навикикам пошуку інформації з різних джерел. Заслуговує на увагу інтернет-вікторина «Інтернет – легко і просто», віртуальна мандрівка «Ласкаво просимо в країну Інтернет», Інтернет-екскурсії «Інтернет – Що? Де? Коли?», віртуальний урок «Океаном комп'ютерних знань». Найбільш яскраво в рамках клубу пройшла командна віртуальна гра-квест «Пригоди у Вебландії», під час якої діти оволодівали навиками безпечного пошуку інформації в Інтернет, навчалися відрізняти достовірні дані від недостовірних, корисну інформацію від шкідливої. З метою формування у дітей молодшого шкільного віку первинних уявлень про комп'ютер як освітній ресурс, розвитку мотиваційної спрямованості до пізнання у Дніпропетровській ОДБ 2016 року створено Клуб «Інтернешка: Google нам у допомогу». На засіданнях клубу діти знайомилися з будовою та еволюцією розвитку комп'ютера, його призначенням і функціями, правилами безпеки при роботі за комп'ютером та в Інтернеті, навчалися виконувати найпростіші операції, працювати в графічному редакторі Paint. Читачі дізналися, що таке інформація, якою вона буває, яким чином ми отримуємо і передаємо інформацію, що таке інформатика, які існують методи збору та носії інформації. Під час занять активно використовувалися різноманітні дидактичні матеріали, проводилися інтелектуальні, рухливі і тактильні ігри, творчі майстер-класи, індивідуальні та групові консультації (технічне бліц-інтерв'ю «Я тобі питання, ти мені завдання», веб-подорож «Віртуальні колії», гра-загадка «Мішечок мрій», тактильна казка «Подорож IT-зірочки» та ін.). Для дітей старшого шкільного віку в цій же бібліотеці працював клуб «Юний IT-шник», де діти оволодівали основи програмування, навчались створювати відеоролики, аудіодоріжки, рингтони, робити монтаж відео, розбиратися в параметрах комп'ютера, відновлювати вилучену інформацію та обмінюватись файлами в локальній мережі. Невід'ємною частиною занять було знайомство з літературою про комп'ютери та інформаційні технології. Новим кроком у формуванні

медіаграмотності користувачів стало створення 2016 року у Херсонській обласній бібліотеці для дітей медіа-клубу «NaVi», учасниками якого стали шкільні активісти, члени Херсонського міського учнівського парламенту. З жовтня клуб проводить свої щотижневі зустрічі, присвячені освоєнню навичок критичного аналізу текстів, безпеці в Інтернеті, основ інтернет-журналістики та правил електронного спілкування.

Як свідчить інформація, подана у звітах обласних бібліотек для дітей, на популяризацію бібліотечно-бібліографічних знань, вироблення умінь та навичок медіакомпетентності, інформаційного орієнтування з урахуванням комп'ютерних технологій були націлені дні (тижні) бібліографії, довідкової літератури, дні інформаційної культури, дні вебліографії. У 2014-2017 роках з'явилися такі комплексні форми: дні бібліографічних відкриттів, дні (тижні) безпечно-го Інтернету. Тематика їх була наступною: «Вебліографія – дітям: освітні ресурси», «Світ відкриває таємниці, або Пошук веде бібліограф», «Раціональні прийоми роботи з книгою» (Миколаївська ОДБ), «Разом з книгою входимо в інформаційний простір», «Довідковий вернісаж» (Христинівська та Маньківська РДБ Черкаської області), «Енциклопедичний калейдоскоп», «В головній ролі – журнал», «В країні віртуальних покажчиків» (Чернівецька ОДБ), «Мистецтво бути читачем», «Подорож в країну каталогів», (Чортківська, Кузівська та Бережанська ЦБД Тернопільської області), «Каталоги та картотеки – помічники у виборі книги», «Книги, що знають все» (Рівненська ОДБ), «Сходинки до знань», «Наш друг – комп'ютер» (Сумська ОДБ), «Мережа, яка об'єднала світ», «Український книгозбір», «Сучасний читач і культура читання», «Відчуй радість читання» (Івано-Франківська ОДБ), «Словник – інструмент пізнання світу», «Каталоги, картотеки – ключ до знань бібліотеки» (Запорізька ОДБ), «Таємничий світ літературних героїв» (Закарпатська ОДБ), «Якщо подружитись з бібліографією...», «Дети в Інтернете: хто за них в ответе?» (дитяча центральна бібліотека ім. О.Пушкіна м. Краматорська) та ін. Як і в попереднє триріччя, заслуговує схвалення організація роботи з інформаційного навчання та проведення комплексних форм з питань бібліографії у Хмельницькій ОДБ. У бібліотеці діє корпоративний веб-проект з підготовки бібліографічних занять/уроків «Формування інформаційної культури користувачів-дітей», в якому приймають участь районні та міські бібліотеки для дітей області. Практичні доробки учасників проекту виставляються на сайті бібліотеки у розділі «Веб-уроки». Кращому засвоєнню знань про інформаційні джерела та закріпленню навичок роботи з ними сприяють проведені у бібліотеці тижні довідкової літератури, дні бібліографії та теми «Дізнайся, познайомся та запам'ятай», «Мудрі та вічні джерела», «Бібліографічний лабіринт», «В царстві шкільних наук» та день вебліографії «Пізнаємо і вчимося, шукаємо і творимо», під час яких проходить ціла низка цікавих неординарних заходів: бібліомандрівка «Подорож до країни «Довідникова», веб-година «Вікіпедія – онлайн-енцикло-

педія», енциклопедичне раллі з мистецтва «Гонка за прекрасним», інтелект-гра «Бібліо-IQ», інтелект-кафе «БібліоВундеркінд», діалог-мандрівка «Можливості Всесвітньої павутини», онлайн-моніторинг «Десять кращих сайтів про...», презентація виставки-рекомендації «Довідковий планшет», віртуальний урок «Як в комп'ютері шукати, щоб навчитись і все знати», Інтернет-мандри «Інформативно. Цікаво. Безпечно», музичний квест «Країна енциклопедій», бібліотурнір «Ерудити інформаційного пошуку», ерудит-круїз «Книги відкривають таємниці», бібліогра «Знаю. Вмію. Пам'ятаю», прем'єра довідників «100 тем для вас», перегляд «Non-stop «Усе найцікавіше до уроку» та ін.

Обласні бібліотеки (Миколаївська, Львівська, Рівненська, Волинська, Херсонська, Житомирська, Тернопільська, Хмельницька) продовжують доповнювати та виставляти у віртуальній площині на відповідних сторінках своїх сайтів веб-уроки інформаційної грамотності. Наприклад, розділ «Електронні ресурси» Миколаївської ОДБ доповнився медіауроками на теми: «Створити шедевр – запросто» (веб-практикум для учнів 3-4 класів), «Я буду письменником» (веб-майстерня для учнів 3-4 класів), «Ураган на ім'я Інтернет» (медіа-урок безпеки для учнів 5-6 класів), «Періодичні видання для середнього шкільного віку. Як з ними працювати» (слайд-інформ мандрівка для учнів 5-6 класів), «Наша книжка незвичайна – електронна й віртуальна» (веб-урок для учнів 6-7 класів), «Обережно! Сучасне медіасередовище» (веб-довідник для учнів 8 класів), «Книжки нового формату» (урок-знайомство для учнів 8 класів), «Як народжується книга» (веб-подорож з елементами історичного екскурсу), а також Web-квестом по сайту бібліотеки (до Всеукраїнського дня бібліотек). На сторінці сайту «Левеняткова наука» Львівської ОДБ представлені презентації занять за такою тематикою «Історія Інтернету», «Книга у різних форматах», «Безпека в соціальних мережах», «Принципи пошуку інформації у всесвітній мережі Інтернет», «Історія RocketBook». Великою популярністю користуються у дітей 5-9 класів нові розробки зі сторінки «Веб-уроки» Хмельницької ОДБ: «Як користуватися електронним каталогом бібліотеки», «Для дітей я помічник, а зовуть мене – словник», «Комп'ютер і ти», «Чудо-книги» (путівник енциклопедичними виданнями).

Лідером у модернізації системи формування інформаційної та медійної культури школярів залишається, в оглядовий період, Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрові Чайки, яка продовжувала роботу, розпочату в 2011-2013 роках, над оновленням програм з бібліотечно-бібліографічних знань дітей з урахуванням сучасних інформаційних технологій. Так, в рамках регіонального проекту «Основи медіаосвіти: бібліотечна складова» були розроблені комплекси матеріалів для проведення медіауроків у 4-5, 6-7 класах. Кожен комплекс включає: сценарну розробку заняття, побудовану з урахуванням загальних рекомендацій щодо методики проведення шкільних уроків для цієї вікової групи школярів (структура уроку, наявність фізкультхвилинок, актуаліза-

ція знань на початку уроку та закріплення нового матеріалу у кінці, пропорційний розподіл часу на кожен із структурних компонентів уроку тощо); медійні компоненти: обов'язкові (презентація PowerPoint) та довільні (звукові та відео файли, зображення); методичні рекомендації (поради) для бібліотекаря, вчителя щодо проведення заняття та використання медіакомпонентів, особливостей «домашнього завдання» до заняття, – як у окремих файлах, так і у формі порад та коментарів безпосередньо в тексті сценарію бібліотечного уроку. Всі напрацювання учасників проекту знаходяться у відкритому доступі на веб-платформі бібліотеки «Бібліотечні медіауроки». Серед найцікавіших розробок можна назвати такі: для учнів 4-5 класів – «Веб-агенція «СБІ» (Служба безпеки в Інтернеті), бібліозанурення «Мюнхгаузен в бібліотеці» (інформаційний пошук), бібліотечний лабіринт «Детективні пригоди книгознайко» (бібліотечно-бібліографічна допомога), Нетикет-дартс «БОБ у морі Інтернету», нетикет-чат «Пригоди у контенті ввічливості» (правила безпеки та мережевого етикету; для учнів 6-7 класів – бібліо-адвайзер «ТОП-5, або Лабіринтами інформаційних знань», бібліо-турне «Місія «Тасмничий манускрипт», краєзнавчий геймплей «Тасмниці карткової шухлядки», бібліотечні гойдалки «Літературний Діснейленд Херсонщини».

На результативність роботи з формування інформаційної та читацької культури впливала також відповідна бібліографічна продукція дитячих бібліотек. Це в основному були малі форми бібліографії, серед яких перевага надавалась підготовці невеличких списків-рекомендацій «Поради Інтернет-мандрівникам» (Чернігівська ОДБ), списків-закладок «Книга – ключ до серця дитини» (Лановецька ЦРДБ Тернопільської області), «Що і як читати» (Почаївська МДБ Тернопільської області), буклетів, інформаційних листівок «Орієнтири у бібліографії», «Обережно! Шкідлива інформація!», бібліографічних шпартгалок «Що мені слід знати про...буккросинг», «Що мені слід знати про... безпеку в Інтернеті» (Закарпатська ОДБ), пам'яток читачеві «Як читати газету», «Як читати книгу», «Вчись і ти, як книгу треба берегти» (Івано-Франківська область), «Інтернет-ресурси - на допомогу навчанню», «Вебліографія – дітям: освітні ресурси про мистецтво» (Миколаївська ОДБ), «Безпечний Інтернет», «Стій! Інтернет-загрози!» (дитяча центральна бібліотека ім. О. Пушкіна м. Краматорська) та ін.

Усвідомлюючи важливість інформаційної компетентності особистості в електронну еру та поступове інтегрування цього виду сервісу в освітню та бібліотечну практику, Львівська, Івано-Франківська, Житомирська, Чернігівська, Херсонська, Сумська, Миколаївська, Дніпропетровська ОДБ та дитяча центральна бібліотека ім. О.Пушкіна м. Краматорська у період, що розглядається, організовували навчання, спрямовані на оволодіння сучасними технологіями роботи з інформацією для педагогів та бібліотекарів. Зокрема, Івано-Франківська ОДБ організовувала заняття-тренінги з техніки бібліографічного пошуку

для вчителів міста та проводила скайп-консультації для працівників освітніх закладів «Інтернет для вчителя», Житомирська ОДБ з 2015 року започаткувала теоретичні та практичні заняття у «Факультативі з комп'ютерної грамотності» для бібліотекарів, Херсонська ОДБ продовжувала навчання за спецкурсами «ІКТ для шкільної бібліотеки», «Веб-сторінка бібліотеки: створення, розвиток контенту, основи адміністрування (Школа бібліотечного блогера)», Львівська ОДБ у рамках проекту «Невгамовні Бібліотечні Бабусі» активна навчала комп'ютерній грамотності людей пенсійного віку в Нет-університеті, де проводилися інтернет-уроки з оволодіння навичками спілкування по скайпу, електронного листування, правил користування смартфонами, планшетами, електронними книгами, пошуком в глобальній мережі, дитяча центральна бібліотека ім. О.Пушкіна м. Краматорська для керівників гуртків Центру позашкільної роботи проводила майстер-класи «Інтернет як джерело отримання професійної інформації», а для бібліотечних працівників тренінги комп'ютерної компетентності, під час яких фахівці знайомилися з різними Інтернет сервісами, програмами створення презентацій, акаунтів у соціальних мережах, роботою текстових та графічних редакторів. Миколаївська ОДБ 2016 року для бібліотечних фахівців підготувала консультацію «Створюємо буктрейлери» та провела 9 методичних занять за такими темами: «Методика створення блогу: крок за кроком», «Хмарні технології в роботі сучасної бібліотеки», «Як створити та розмістити на блозі аватарку Voki», «Віртуальні виставки засобами Веб 2.0», «Цифрова публікація за допомогою онлайн ресурсів Canaideo, SlideShare, DocMe», «Як створити та розмістити в блогах слайд-шоу Photoshack» та інші. Сумська обласна бібліотека для дітей у рамках роботи професійного об'єднання – клубу бібліотекарів «Бібліотечна вітальня» провела школу професійної майстерності «Фестиваль електронних презентацій. Професійні здобутки», «Книга в кадрі: новий формат» (фестиваль буктрейлерів). Також фахівці бібліотеки 2016 року стали учасниками тренінгових занять обласного проекту «Медіаграмотність – у бібліотеки Сумщини!», який реалізовувався громадською організацією «Бюро аналізу політики» за фінансової підтримки Американської неурядової організації «Internews Network».

Таким чином, аналіз звітів обласних бібліотек України для дітей показав, що в умовах швидкого розвитку інформаційної індустрії, широкого впровадження інтерактивних систем комунікації цілеспрямоване підвищення інформаційної культури та медіаграмотності молодого покоління і надалі розглядається як методологічний інструмент одержання, сприйняття і використання інформації, як засіб соціалізації особистості у сучасному мінливому світі. Свою діяльність з виховання інформаційної компетентності переважна більшість дитячих книгозбірень у 2014-2016 роках спрямовувала на забезпечення всебічної підготовки дітей та підлітків до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною системою масмедіа у відповідності до їхніх вікових та індивідуальних особли-

востей. Щоб допомогти дітям оволодіти сучасними алгоритмами пошуку, зрозуміти основні принципи функціонування та розвитку медіапростору, навчити їх аналізувати й оцінювати, розшифровувати й використовувати інформацію з різних медіа текстів, бібліотекарі застосовували широкий спектр форм та методів роботи в рамках занять інформаційного орієнтування в певній послідовності. Особлива увага приділялась формуванню інформаційних компетентностей з використанням комп'ютерних технологій, яка зосереджувалася на виробленні у дітей якісних і ефективних навичок роботи з Інтернет-ресурсами, електронними виданнями, на питаннях мережевого спілкування та Інтернет-безпеки. Цьому сприяло оновлення програм інформаційної освіти школярів, комплекс інтегрованих масових заходів на основі ігрових методик, розширення діяльності інтернет-центрів, різнобічна гуркова робота та представлення веб-уроків в глобальній мережі. Зорієнтуватися в інноваційних підходах медіаосвіти, ознайомитися з кращими доробками з досвіду роботи бібліотек допомагає сторінка сайту НБУ для дітей «Інформаційна культура користувачів» (<http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6619>). Отже, поглиблення практичної реалізації завдань підготовки юних громадян до навігації в сучасному інформаційному просторі говорить про те, що бібліотеки для дітей розуміють, що медіакультура стає сьогодні важливим суспільним явищем і домінуючим фактором впливу на формування культурних стереотипів, ефективних стратегій мислення, інтегративним компонентом розвитку всіх сфер буття людської життєдіяльності.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що для утвердження позитивного іміджу бібліотек, розширення їх впливу на користувачів, пошуку нових форм організації комфортного середовища для розвитку особистості дитини важливу роль відіграють окреслені напрями бібліографічної діяльності бібліотек України для дітей. Адже бібліографічні відділи – це та унікальна платформа просування книги і читання, де розкривається документно-ресурсний потенціал, формується творчий простір бібліотеки як сучасного центра інформації та спілкування.

РОЗДІЛ III.

ОБСЛУГОВУВАННЯ ЮНИХ КОРИСТУВАЧІВ

Для України 2014 рік був багатим на історичні події, які вплинули не лише на подальший розвиток нашої держави, а й на міжнародні відносини та позицію України у світі. На початку 2014 року в Україні триває Євромайдан або Революція гідності, яка перемагає завдяки «Небесній сотні»; анексія Росією АРК та захоплення російськими військовими формуваннями частини територій Донецької і Луганської областей, початок АТО, яка триває і понині; Україна підписує економічну частину угоди про асоціацію з ЄС. Указом Президента України 2014 рік оголошено «Роком учасників бойових дій на території інших держав», «Роком боротьби з корупцією», «Роком місцевого самоврядування», «Роком культури Білорусі в Україні», а також присвячений 200-річчю з дня народження Тараса Шевченка. ООН же проголосила 2014 рік – «Міжнародним роком сім'ї».

Багатими на події були і наступні два роки. Указами Президента України 2015 рік оголошено «Роком ветеранів Великої Вітчизняної війни», «70-і річниця Перемоги над фашистськими окупантами», «Роком Європи в Україні», «Роком України в Білорусі», а ЮНЕСКО проголосив цей рік – «Роком Казимира Малевича».

2016 рік – це «Рік вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і пам'яті жертв Чорнобильської катастрофи», «Рік Івана Франка та Михайла Грушевського», «Рік англійської мови в Україні».

Звичайно, що такі події не могли не позначитися на організації роботи дитячих бібліотек України. На жаль, зменшилася кількість бібліотек, що обслуговує дітей, частина яких залишилися на окупованих Росією територіях. Та на щастя значно змінився підхід до такого напрямку, як національно-патріотичне виховання дітей і підлітків, ставлення до всього українського: мови, культури, традицій, символіки тощо. Щоб виховати дитину-патріота необхідно, насамперед, виховати дитину грамотну, читаючу, думаючу; дитину, яка вільно висловлюватиме свою думку і матиме власний погляд на усі події. Тому одним із найважливіших провідних напрямів роботи дитячої бібліотеки залишається підтримка, розвиток і просування читання як основи інтелектуального, творчого, особистісного розвитку дитини.

Усім відомо, що Всеукраїнський тиждень дитячого читання – це найбільше свято книги, бібліотеки, читання і юного читача. Щороку Тиждень урочисто відкривається в одній із областей України і має свій девіз. Тож, у 2014 році під девізом «Потяг наш летить крізь час, на свята збирає нас» сімдесятий ювілейний Тиждень урочисто відкрила Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки. «Якщо читає дитина, Україна буде вільна і єдина» – з таким девізом Всеукраїнський тиждень дитячого читання стартував у 2015 році у

м. Миколаєві. А естафету 2016 року підхопила Хмельниччина, яка запросила юних читачів на свято «Стрімко світ міняється – книга залишається».

В 2014–2016 роках практично всі дитячі бібліотеки України продовжували працювати у рамках Національного проекту «Україна читає дітям». У деяких областях змінилася назва проекту «Відомі рівняни читають дітям», «Буковина читає дітям», «Нове покоління Хмельниччини читає», але ідея і мета залишилися незмінними. Так, читачам дитячої центральної бібліотеки ім. О. Пушкіна м. Краматорська читали улюблені книги О. Чаклун, В. Чорней, Т. Пилипець; читачі-діти Житомирської обласної бібліотеки для дітей із задоволенням зустрічалися з О. Симоненком, І. Андрусюком, М. Павленко; до читачів Сумської обласної бібліотеки для дітей завітали дворазовий олімпійський чемпіон О. Шапаренко, письменниці сумщини Т. Герасименко, Г. Тарасюк. У бібліотеках Черкащини відбулися зустрічі з письменниками, краєзнавцями, спортсменами, відомими людьми краю. Так, користувачі Корсунь-Шевченківської РДБ зустрічалися з місцевою письменницею Світланою Кас'яненко, а читачі Черкаської РДБ – з дитячим письменником Іваном Андрусюком. Юним чернівчанам свої улюблені книги читали – поетеса, журналістка О.Калініченко; поет, політолог, викладач ЧНУ ім. Ю.Федьковича, громадський діяч Мар'ян Лазарук; генеральний директор ВД БУКРЕК Дарина Максимець.

Підтримці та розвитку читання дітей значно сприяє Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Книгоманія». Щорічно у дитячих бібліотеках України визначається «Кращий читач року» – кращі читачі області, для яких нагородою є участь у фестивалі дитячого читання у Львові.

Всеукраїнська акція зі збору книжок у бібліотеки військових частин Збройних сил «Бібліотека українського воїна», яка стартувала у 2015 році не залишила байдужими нікого – бібліотекарі, читачі-діти, їхні батьки в усіх дитячих бібліотеках України беруть участь у зборі та передачі україномовних книг, дитячих малюнків, вітальних листівок та поробок військовим частинам, бібліотекам, школам Донецької та Луганської областей.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка Національна бібліотека України для дітей оголосила у 2014 році Всеукраїнський віртуальний фотоконкурс «тар – Україне Шевченкіана». Уперше вік учасників та місце проживання не обмежувалися, тому цікавих світлин на конкурс надійшло понад 600 з усіх куточків України.

Цього ж року в рамках Всеукраїнської естафети пам'яті «Слава визволителям України» стартувала Всеукраїнська скайп-естафета «Навіки пам'ять збережем...». Зустрічі читачів Національної бібліотеки України для дітей проходили з читачами-дітьми Хмельницької, Миколаївської, Херсонської, Одеської, Тернопільської, Закарпатської, Івано-Франківської обласних бібліотек для дітей. Під час зустрічей були присутні ветерани, які визволяли ці області та всю Україну.

Виконуючи Указ Президента України № 604/2012 від 19.10.2012 «Про заходи у зв'язку з відзначенням 70-ї річниці визволення України від фашистських загарбників та 70-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років», у 2015 році НБУ для дітей провела сімейний конкурс «Книга пам'яті мого роду». У конкурсі взяло участь 1077 дітей з 19 областей України, до фіналу на розгляд Головного журі в Національну бібліотеку України для дітей було надіслано 185 робіт переможців обласного туру: 127 — у номінації сімейні книги та 58 — у номінації відео-книги. Були визначені 24 переможці конкурсу з 11 областей України.

У 2015 році запрацював спільний проект Національної бібліотеки України для дітей та КП «Київпаstrанс» «Казковий Трамвай» – улюблене місце київських дітлахів, які з великим задоволенням проводять тут свої шкільні канікули. До 25-річниці Незалежності України Національна бібліотека України для дітей спільно з Фондом Миколи Томенка «Рідна країна» оголошують про початок конкурсу дитячої творчості «Мрії про Україну: дитячий погляд». Загалом у конкурсі взяло участь майже 3 тис. дітей з усієї України, до участі у II турі було допущено 346 робіт. 18 переможців були на святі, отримали нагороди, познайомилися з головною дитячою бібліотекою, а також позмагалися з учасниками творчого проекту «Персона Грата».

У березні 2016 року, в тридцять роковину аварії на Чорнобильській АЕС та в роковини Великого східнояпонського землетрусу, одним із наслідків якого стала аварія на АЕС «Фукусіма-1», у Національній бібліотеці України для дітей завершився японсько-український проект «Мир на крилах». Тисячу журавликів Садако для своїх однолітків в Японії зробили читачі Національної бібліотеки України для дітей, Київської, Житомирської, Рівненської, Черкаської, Чернігівської, Херсонської, Харківської обласних бібліотек для дітей.

Вже традиційно обласні бібліотеки для дітей працюють як за всеукраїнськими проектами і програмами, так і за регіональними та авторськими. Звичайно, що у цей звітний період значна увага приділялася патріотичному вихованню дітей і підлітків, а особливо роботі з дітьми з родин ВПО. Тож і тематика програм була відповідна. Так, Хмельницька ОДБ ім. Т.Шевченка працювала над реалізацією патріотичного проекту «Україна – це ми» та програмою для дітей-переселенців «Єднаємось разом»; Житомирська ОДБ започаткувала довгострокову акцію марафон читання «Міст дружби Житомир – Краматорськ: читаємо українською разом»; Львівська ОДБ разом із Міжшкільними пунктами вивчення української мови в Польщі – міжнародний транскордонний онлайн-проект «Ми Українці. Я і ти!» (популяризація всього українського серед дітей, які мешкають за кордоном); Полтавська ОДБ ім. Панаса Мирного – проект з відродження національної культури «Шануй своє»; Тернопільська ОДБ – бібліотечний проект «Книга єднає Україну», Чернігівська ОДБ – авторський релакс-проект «Родинна бібліотека» для переселенців та родин батьки,

яких є війнами АТО. Програма «Україна в умовах незалежності» діє в Чернівецькій обласній бібліотеці.

Актуальними в цей період були також регіональні програми правознавчого спрямування. Так, Одеська ОДБ працювала за обласною програмою «Правова освіта населення», Дніпропетровська ОДБ реалізовувала проєкт «Подорож країнами Закон і Право», а Тернопільська ОДБ – бібліотечну програму «...І діти мають право». Майже всі дитячі бібліотеки працюють за програмами і проєктами щодо підтримки і розвитку дитячого читання, а також на допомогу роботі з дітьми з особливими потребами.

Одним із аспектів усебічного розвитку особистості є висока правова культура. Адже не можна вважати фізично здорову людину гармонійно розвинутою, коли вона, маючи широкі знання, добре працюючи або навчаючись, порушує закони, права.

Сьогодні дитяча бібліотека відіграє важливу роль у правовій освіті дітей та підлітків. І в цьому бібліотекарям допомагають інформаційні ресурси і можливість донести правові знання до читача за допомогою як спеціальної, так і художньої літератури, а за допомогою різноманітних форм і методів роботи зробити серйозні дисципліни емоційно забарвленими та живими. Одне з головних завдань правового виховання — озброєння дітей знаннями законів, підвищення їх обізнаності в своїх правах та обов'язках. Правове виховання наймолодших читачів спрямоване на те, щоб сформувати у них елементарні знання про нашу державу та її символи – прапор, герб, гімн; про основні права та обов'язки громадян України; про права дитини; статті «Конвенції ООН про права дитини», про те, як можна і не можна чинити.

У рамках Всеукраїнського тижня права та заходів, присвячених Міжнародному дню захисту прав дитини, в дитячих бібліотеках нашої країни цікаво, пізнавально та повчально проходять цикли заходів, бесіди, діалоги, виховні години, години спілкування, правові лабіринти, вікторини, лекції, бесіди-поради, ігри, конкурси та ін.

Наприклад, в Полтавській ОДБ ім. Панаса Мирного ознайомлення читачів з Конвенцією ООН про права дитини «Будуємо правовий дім для Дюймовочки» пройшло в ігровій формі. А бібліотекарі Тернопільської ОДБ з метою ознайомлення юних користувачів з їхніми правами та обов'язками провели морально-правову гру «Маєш право знати», під час якої діти знайомилися з Конституцією нашої країни, Декларацією прав дитини, вчилися відрізняти права від обов'язків. Конституція України — основний закон держави, в якому закріплено правові основи України. Відповідно до тієї ж Конституції день прийняття Основного Закону є державним святом та святкується на рівні держави. Здатність дитини розуміти правила співжиття, вимоги законів формується під впливом спеціальних виховних заходів. Зокрема, цьому сприяв лекторій «Юні знавці права», проведений у 2015 році в Сумській ОДБ. Дуже колоритно

і цікаво для дітей пройшла в Міжнародний день захисту дітей інтернет-гра «Кмітливі правознавці», де діти на прикладах літературних героїв «подорожували» сторінками Декларації прав дитини. У цьому ж році працівниками Краматорської МЦДБ (Донецька область) був розроблений цикл заходів з формування правової культури та профілактики протиправної поведінки дітей «Закон. Право. Обов'язок». У багатьох дитячих книгозбірнях пройшли тижні правової грамотності, в рамках яких відбувалася ціла низка заходів для дітей різного віку. Чернігівська ОДБ організувала флешмоб «Мир і щастя не дива – тільки знай свої права». А в Івано-Франківській ОДБ створили правовий театр, в якому для дітей моделюється певна складна ситуація, яка може трапитися з кожним. Одеська ОДБ продовжила свою роботу за програмою «Правова освіта населення». В рамках правового лекторію «Уроки права, уроки життя» читачі дізнавалися багато цікавого і корисного стосовно правової освіти.

Для старшокласників бібліотекарями країни організовувалися зустрічі з інспекторами патрульної поліції, працівниками правоохоронних органів, юристами, психологами. Наприклад, Полтавська ОДБ свою роботу у напрямку правового виховання проводила в координації з Головним управлінням юстиції у Полтавській області та Громадською організацією «Полтавська правозахисна група». А Уманська МЦДБ у 2014 році спільно із працівниками кримінальної поліції у справах дітей та молоді провела курс правових уроків «Правовий навігатор». У Хотинській ЦДБ (Чернівецької області) відбувся правознавчий брейн-ринг з представником правоохоронних органів «Є право – є надія». А працівники Сокирянської бібліотеки для дітей (Чернівецької області) провели читачку конференцію «Кримінальне право і відповідальність неповнолітніх». У Івано-Франківській ОДБ використали цікаву форму роботи – живу бібліотеку «Душа поліцейського – розгорнута книга». Волинська ОДБ провела для старшокласників діалог-практикум «Конфліктна ситуація: народження істини» та інтелект-штурм «Від Конституції Пилипа Орлика до Конституції 1996 року».

На сучасному етапі розвитку України першочергове значення належить питанню формування національної самосвідомості підрастаючого покоління. Не стоять осторонь від процесу виховання справжніх патріотів своєї країни і дитячі бібліотеки. Для того, щоб привернути увагу читачів до актуальної теми відродження національної гідності, формування патріотизму та розбудови державності, проводиться багато різноманітних заходів. Вони поєднують усні, наочні прийоми популяризації літератури, елементи театралізації і візуалізації.

Працівники дитячих бібліотек щорічно проводять заходи, присвячені відзначенню історичних, державних свят. Найактивнішими бібліотеки були в 2016 році, коли відзначалася 25-та річниця Незалежності України. З метою формування у майбутнього покоління високої громадянської свідомості, сприяння національно-патріотичному розвитку особистості, ідентифікації з державою, її історією, культурою та розвитком, а також відповідно до Указу Президента

України «Про відзначення 25-ї річниці незалежності України» дитячі бібліотеки взяли активну участь у конкурсі дитячої творчості «Мрії про Україну: дитячий погляд», ініційований Національною бібліотекою України для дітей спільно з Фондом Миколи Томенка «Рідна країна». На конкурс було надіслано 3476 творчих робіт від майже 3 тис. дітей з усіх областей України.

Важливе місце у системі патріотичного виховання дітей займає прищеплення поваги до державної символіки. З цією метою бібліотеки проводили усні журнали, дні інформації, літературно-мистецькі свята.

В історії нашої Вітчизни було дуже багато уроків, які ми повинні пам'ятати та вчитися на них. Боротьба за українську державність писалася кров'ю не одного покоління. Гідне місце в історії цієї боротьби посідає бій під Крутами.

Різноманітні заходи підготовлені бібліотекарями з нагоди Дня соборності, 95-ї річниці проголошення Акту Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки.

Щорічно проводяться заходи і до дня пам'яті жертв Голодомору. Зокрема, в 2015 році дитячі бібліотеки активно долучилися до загальнонаціональної акції «Засвіти свічу пам'яті».

У 2015 році вся Україна відзначала 70-ту річницю Перемоги над нацистами в Другій світовій війні. З нагоди відзначення цього свята активно популяризувалася література громадянсько-патріотичної тематики. Читачі стали учасниками годин мужності, патріотичних свят, уроків пам'яті, годин-споминів, мали можливість ознайомитися із матеріалами книжкових виставок та виставок фотоматеріалів воєнної тематики, світлин, переглянути документальні фільми. Ще в 2014 році Національна бібліотека України для дітей започаткувала у рамках Всеукраїнської естафети пам'яті «Слава визволителям України» Всеукраїнську скайп-естафету «Навіки пам'ять збережем...». Київські школярі спілкувалися онлайн з читачами Миколаївської, Хмельницької, Херсонської, Тернопільської, Одеської, Івано-Франківської обласних бібліотек для дітей та Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва, обмінювалися фактами, декламували вірші та співали патріотичні пісні. Було переглянуто уривки з документальних фільмів, слайд-шоу, які супроводжувалися розповідями працівників обласних бібліотек, краєзнавчих музеїв, очевидцями тих трагічних подій. Спільним гаслом скайп-естафети стали слова «Ми проти війни, хай буде мир на землі!».

На початку 2015 року за підтримки Державної служби України у справах ветеранів та учасників АТО, Української спілки ветеранів Афганістану та Національного видавництва дитячої літератури «Веселка» Національною бібліотекою України для дітей було оголошено Всеукраїнський сімейний конкурс «Книга пам'яті мого роду». Метою конкурсу було виховання шанобливого ставлення до пам'яті про Перемогу і ветеранів Другої світової війни, збереження знань про історію свого роду, своїх предків. Усього в конкурсі взяли

участь 1077 сімей із 19 областей нашої країни. Нагородження авторів кращих робіт відбулося під час дня інформації «Нам випала доля нелегка солдата».

Масштабним за кількістю бібліотек-учасниць та результативністю став обласний бібліотечний марафон заходів «Ми пам'ятаємо», організований в Кіровоградській області. Робота бібліотек області була цікавою, неординарною, сприяла залученню нових користувачів, розширенню кола соціальних партнерів. У Марафоні взяли участь 28 спеціалізованих для дітей, 106 районних, міських, сільських для дорослих бібліотек. Заходи (більше 520-ти) відвідали 9,9 тис. дітей, видано більше 12,4 тис. прим. видань за темою, дві третини заходів, які відвідали 67,6% дітей, провели бібліотеки для дітей.

У 2016 році відзначали 75-річчя трагедії Бабиного Яру. Щоб ушанувати та зберегти пам'ять про всіх невинно розстріляних, бібліотекарі проводили години пам'яті, подорожі в минуле, зустрічі з тими, хто був свідком цієї страшної події.

Гіркий слід в житті нашого народу залишила ще одна війна – афганська. 2014 рік було оголошено «Роком учасників бойових дій на території інших держав». Цій даті і присвячувалися зустрічі з ветеранами-афганцями, під час яких діти дізнавалися про причини і наслідки тієї призабутої війни, слухали вірші і пісні, написані воїнами-інтернаціоналістами, переглядали фільми про ті страшні роки. Відбулися презентації книг. Наприклад, в Умані (Черкаська обл.) бібліотекарі організували і провели презентацію книги «В горнилі локальних конфліктів», а в Смілі – книгу В. Григоренка «Афганістан – моя кривава рана».

Особливе місце у вихованні користувачів-дітей займає популяризація традицій українського козацтва. До Дня українського козацтва бібліотеки готують цікаві, різноманітні заходи, під час яких діти демонструють свою сміливість, кмітливість, спритність, інтелект та знання козацьких традицій. Так, в Чернігівській ОДБ в 2014 році підготовлено виставку-інсталяцію «Козацькому роду нема переводу» зі схемою Запорізької Січі, з булавою та предметами козацького побуту.

2014 рік на Тернопільщині проголошено роком провідника ОУН Степана Бандери. Бібліотеками області було організовано ряд заходів присвячених цій події, зокрема, у Козівській ЦДБ відбулася літературно-музична композиція «Степан Бандера – незламний борець за долю України» спільно з будинком дитячої та юнацької творчості. А в 2016 році Рівненська ОДБ відзначала 75-річчя заснування УПА «Поліська Січ», яку заснував Тарас Бульба-Боровець. Працівники бібліотеки розповідали цікаві та маловідомі факти з життя відомого отамана і його війська.

У зв'язку з подіями в нашій країні з'явилися нові пам'ятні дати. Зокрема, 21 листопада 2014 року в Україні вперше відзначали День Гідності і Свободи, встановлений на честь початку цього дня двох революцій: Помаранчевої революції (2004) та Революції Гідності (2013), а з 2015 року 20 лютого відзначаєть-

ся День Героїв Небесної Сотні. Дитячі бібліотеки не могли обійти увагою такі події. Так, напередодні другої річниці Революції Гідності в Хмельницькій ОДБ ім. Т. Шевченка відбувся Room-концерт «Майдан! Творчий вибух». Звучали поезія і пісні, історичні факти і мистецькі відступи – словесне та емоційне переплетіння подій на Майдані і теперішньої правди АТО.

Сьогодні наша держава і український народ перебувають у надзвичайно складному становищі через російську агресію на сході України. Бібліотекарі та читачі активно підтримують патріотичний дух солдатів, своїх земляків, які відважно відстоюють незалежність та єдність України. Більшість бібліотек для дітей долучилися до Всеукраїнської акції «Бібліотека українського воїна», ініційованої Міністерством культури України. Збирали книжки для ровесників зі Сходу. У багатьох дитячих бібліотеках проходили майстер-класи з виготовлення різноманітних оберегів, патріотичних сувенірів, інших поробок, які разом із дитячими малюнками та листами передавалися воїнам, які знаходяться в зоні АТО або лікуються у шпиталях.

Емоційними були зустрічі з воїнами АТО. Так, у Черкаській ЦМДБ після зустрічі з бійцями батальйону «Айдар», які захищали Донецький аеропорт, відбулася екоакція «Посади дерево пам'яті». На прибібліотечній території читачі висадили дерева на честь земляків, які загинули на Сході нашої країни. Поява тисяч переселенців, активні бойові дії поряд з областю обумовили подальшу реалізацію цільового проекту Харківської ОДБ «Зробімо крок назустріч миру». Однією зі складових частин стала благодійна акція «Тагова книжка» – створення першої в Україні буккросінг-бібліотеки для військових на вокзалі. А в Сумській ОДБ з 2014 року діє постійна тематична виставка «Пам'ять жива», на якій представлені матеріали з місцевих періодичних видань, що розповідають про героїчні вчинки земляків, які віддали життя за рідну землю чи отримали поранення під час проведення АТО.

Для кожного українця мова – це серце нації та символ непереможності. Виховати шанобливе ставлення до рідної мови, слова намагалися бібліотекарі під час години сімейного читання, мовних батлів, конкурсів, мовознавчих експедицій. Зокрема, читачі Дубенської міської бібліотеки для дітей (Рівненська область) у 2014 році стали учасниками флешмобу «Читати українською – це модно!». В Івано-Франківській ОДБ діє мовно-літературна студія «Натхнення», на заняттях якої детально вивчали безмежні можливості української мови та застосування цих можливостей в написанні власних творів.

В 2014-2016 роки робота з краєзнавства і народознавства посідає пріоритетне місце в діяльності дитячих бібліотек. Народна культура є справжньою скарбницею мудрості і творчого натхнення, де нинішні та майбутні покоління можуть знайти приклади гуманістичних та справедливих норм життя, любові до рідної землі. Повернення до джерел народної культури необхідне, щоб не втратити духовні багатства, пронесені через віки, розкрити їх непересічну

художню цінність і багатогранну систему моральних та етичних принципів, виховати всебічно розвинену особистість, справжнього патріота і громадянина України. Заходи з питань народознавства і краєзнавства тісно переплітаються між собою, вони спрямовані на вшанування мудрих традицій краю та їх засвоєння наступними поколіннями українців.

У багатьох бібліотеках ця робота проводилася за програмами. Зокрема в НБУ для дітей у 2014-2016 роках працювали за програмою з популяризації української народної культури «Вічні джерела» для дітей середнього і старшого шкільного віку. Кожен рік відбувалися заходи за певними темами: I рік – матеріальна культура українців; II рік – духовна культура; III рік – громадський і сімейний побут. Проводилися народознавчі екскурси, майстер-класи, зустрічі, квести.

У рамках роботи фольклорно-етнографічної вітальні «Бабусині обереги» в Рівненській ОДБ проводилися різноманітні заходи, покликані донести до дитячих сердець велику спадщину народної мудрості. А в Чернігівській ОДБ працювала фольклорна світлиця «Рік – чарівник», яка знайомила дітей зі святами українського народного календаря через гру та народні звичаї.

Щорічно в дитячих книгозбірнях проводилися народознавчі свята. Традиційно відзначалися свята за народним календарем: Андріївські вечорниці, Різдвяні свята, Великдень, Спас, Трійця. До дня Святого Миколая бібліотекарі намагалися подарувати дітям радість, веселий настрій, допомогти повірити в чудо, здійснення мрій і бажань. Щорічно в дитячих бібліотеках проходили розважальні програми, благодійні дійства, свята, театралізовані свята та вистави, дитячі ранки та літературно-музичні програми.

До Великодніх свят у бібліотеках для дітей проводилися майстер-класи з писанкарства. Так, під час майстер-класу «Гарна писанка у мене» в НБУ для дітей діти ознайомилися з історією виникнення традицій розпису яєць, символікою візерунків, формами розпису і самі зробили гарні писанки, які з найкращими побажаннями передали через волонтерів воїнам АТО. У Волинській ОБД у 2015 році було організовано Великодній салон «Пасхальний символ», проведено конкурс «Моя писанка».

У Харківській ОДБ в 2015 році народною майстринею О. Хітушко спільно з Харківським відділенням Всеукраїнської організації «Пласт», Асоціацією багатодітних сімей «АММА», Харківською державною академією культури організовувалися майстер-класи з виготовлення народних оберегів та української символіки.

У 2015 році бібліотеки для дітей підтримали Всеукраїнську акцію «День вишиванки». Це відносно нове народне свято, яке сприяє єдності та культурному відродженню українського народу. Майже в усіх обласних і районних бібліотеках для дітей пройшли заходи, присвячені вишиванці як символу і оберегу українського народу.

У багатьох ОДБ проводилися Дні краєзнавства, під час яких активно пропагувалися матеріали про рідний край – його історичне минуле, неповторну та багату природу, культурну спадщину, видатних людей, героїв сучасності. В бібліотеках створені краєзнавчі куточки, де зібрана література про рідний край. Особлива увага приділялася популяризації літературних надбань рідного краю. В Хмельницькій ОДБ краєзнавча робота проводилась за програмою «Моя мала Батьківщина». Працювали в рамках краєзнавчої програми «Люби і знай свій рідний край» і в Чернівецькій ОДБ.

Заслугує на увагу проект 2015 року Херсонської ОДБ – обласний інтелектуальний турнір «Ігри патріотів Херсонщини», одним із основних завдань якого було поширення історико-краєзнавчих знань про Херсонську область; активізація використання краєзнавчих фондів та інших інформаційних ресурсів бібліотек. До участі у турнірі були залучені понад 6 тис. учнів 4-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів Херсонської області. Фахівці обласної бібліотеки для дітей розробили ігрові карти Херсонщини за різною тематикою: «Тваринний світ Херсонщини», «Рослинний світ рідного краю», «Пам'ятники та пам'ятні місця, топоніміка краю», «Письменники Херсонщини», «Мистецька палітра Херсонщини».

Ефективною формою популяризації літератури з народознавства і краєзнавства є читачкі об'єднання за інтересами. Робота краєзнавчих клубів була не тільки цікавою, а й корисною для майбутнього читачів. Краєзнавчі клуби займаються вивченням історії рідного краю, його культурної спадщини, пізнанням природи і сучасних потужностей та промислових можливостей. Наприклад, в Дніпропетровській ОДБ в 2014-2016 роках активно працював краєзнавчий клуб «Юні дослідники рідного краю». В Чернівецькій ОДБ цікаву роботу проводить краєзнавчий клуб «Буковинчики». А в Сумській обласній бібліотеці для дітей у рамках роботи гуртка «Юні краєзнавці» в 2016 році цікаво пройшла скайп-зустріч на тему «Знавці рідного краю», під час якої користувачі обласної бібліотеки поспілкувалися з ровесниками з Кролевецької районної дитячої бібліотеки. Юні краєзнавці розповідали про цікаві факти з історії свого краю, декламували вірші, відповідали на запитання вікторини. У Закарпатській ОДБ пройшли цікаві засідання туристично-краєзнавчої агенції «Мандруємо разом» (2015). Заходи з народознавства і краєзнавства вже традиційно супроводжуються мультимедійними та слайд презентаціями, відеороликами, віртуальними мандрівками, які допомагають найкраще розкрити тему заходу і покращити сприйняття матеріалу. Так, у Сумській ОДБ проведено заходи з циклу «У світ краєзнавства – через комп'ютер». Народознавча та краєзнавча робота проводилась спільно з різними організаціями: музеями, цивільними і творчими об'єднаннями, архівами, школами мистецтв, майстрами народного мистецтва, письменниками, етнографами.

Виховуючи справжніх патріотів держави, спеціалізовані бібліотеки України для дітей здійснюють значну роботу з полікультурного виховання підростаю-

чого покоління як громадянина з загальнолюдськими цінностями: толерантністю, повагою до іншого, розумінням культур і традицій різних народів. Процес входження України до світової європейської спільноти включає у себе популяризацію здобутків кращих зразків світової художньої літератури.

У 2014 році бібліотеки продовжували знайомити користувачів з творчими доробками зарубіжних письменників до пам'ятних дат. У Дніпропетровській ОДБ було представлено книжкові виставки «Book Shopping. З книгою по всьому світу» (на допомогу вивченню іноземних мов) і «Уроки Мері Поппінс» (до 80-річчя казки П.Треверс «Мері Поппінс»). Івано-Франківська ОДБ провела детектив-шоу «Шерлок Холмс і доктор Ватсон» (до 185-річчя від дня народження А.Конан Дойля). Київська ОДБ активно популяризувала художні книги зарубіжних авторів через літературну медіа-годину «Кохання, що перемагає смерть» (знайомство з творами В.Шекспіра); літературну годину «Шлях до справжньої краси» (до 160-річчя від дня народження Оскара Вайльда); читачі здійснили мандрівку часом «Дві правди Фенімора Купера»; побували на віртуальній зустрічі «Де живуть Мумі-тролі» (до 100-річчя з дня народження Туве Янсон) і дізналися про цікаві факти з біографії Ф.Петрарки під час поетичної години «Батько європейської лірики».

Для поширення інформації про Європейський союз серед підростаючого покоління було проведено значну роботу з використанням інноваційних форм. Велику популярність отримали віртуальні мандрівки, так Житомирська ОДБ провела «Подорож країнами Європи», Хмельницька ОДБ – онлайн-мандрівку «Європа очима дітей» та музичну подорож країнами Європи. Літня програма читання Львівської ОДБ проходила у вигляді «Книжкових євромандр». Упродовж літа учасники програми «мандрували» країнами Європи, вивчаючи історію, географію, культуру, традиції, мистецтво, літературу Польщі, Франції, Великобританії, Греції, Іспанії, а заключним пунктом стала Україна.

Більшість бібліотек для дітей України підготували низку програм до Дня Європи. Кіровоградська ОДБ провела інформіну «Ми повинні бути зрозумілими Європі, і Європа – нам!»; Одеська ОДБ до Дня Європи провела віртуальну подорож «Мандрівка країнами Європи», інформаційну слайд-подорож «Мандрівка країнами зеленої кулі», відкритий огляд літератури «Європа на мапі світу»; Черкаська ОДБ підготувала і провела для своїх читачів-дітей інформаційний виклад «Україна в європейській родині», виставку «Художні скарби Європи», годину цікавих повідомлень «Будьмо знайомі – Європа», відео подорож «Європа поряд», літературний круїз «Подорож казковою Європою».

«Європа очима українців» – під такою назвою протягом року в Пункті вільного доступу до Інтернету Сумської ОДБ проходили заходи, метою яких було ознайомити дітей з країнами Європейського Союзу, їх історією, економікою, культурою, побутом, народними звичаями і традиціями. Діти здійснили віртуальні екскурсії до Португалії, Франції, Італії, Англії та інших країн Європи.

До Дня Європи обласна бібліотека провела євро-квест «Канікули в Європі», інформіну «Європейські письменники – дітям», слайд-подорож «Чим дивує нас Європа», виставку-подорож «Бібліопостом по Євросоюзу». Гурток «Глобус», який працює у бібліотеці, познайомив користувачів з різними країнами – «Ісландія – крижана країна», «Що ти знаєш про Америку?», «Канада – країна кленового листа», «Країни-крихітки», «Сінгапур – місто Лева»; «Іспанія – батьківщина кориди», «Фінляндія – країна Санта-Клауса». Діти взяли участь у інтерактивній грі «За 30 хвилин навколо світу».

Не лише про країни Європейського союзу, але й усього світу дізналися відвідувачі Херсонської ОДБ. Під час Програми літніх читань відбулося 14 пізнавально-розважально-віртуальних мандрівок-експедицій «Весь світ у долонях, або Візитна картка країни». Незабутні подорожі здійснили до Франції, Великобританії, США, Бразилії, Мексики, Греції, Китаю; за допомогою скайпу знайомилися з В'єтнамом, Таїландом, США, Австралією, Сингапуром. Гідами стали наші земляки, що мешкають нині у різних куточках світу. У бібліотеці поновив роботу Німецький клуб «Deutsch mit Spass», продовжив діяльність Польський клуб «Przyazn». У 2014 році було влаштовано віртуальний міст між Херсоном і штатом Арізона.

Миколаївська ОДБ влаштувала для своїх читачів літературно-пізнавальну мандрівку «Таємниці Сфінкса». Бібліотекарі разом із читачами подорожували країною Сонця – Єгиптом. Діти дізналися про цю країну, її історію, віртуально відвідали історичні місця Єгипту, передали «привіт» Великому Сфінксу і навіть розкрили деякі таємниці трьох великих пірамід: Хеопса, Хефрена та Мікерина. А ще із задоволенням завітали до столиці Стародавнього Єгипту – Александрії, дізналися секрети одного з семи чудес світу і відвідали велику Александрійську бібліотеку при палаці фараона.

Бібліотеки проводять важливу роботу з розкриття особливості культур національних меншин і сусідніх держав. Харківська ОДБ провела вечір-зустріч до Міжнародного дня пам'яті Холокосту. Волинська ОДБ втілює проект «Світ пограниччя», покликаний знайомити з національними надбаннями держав, що граничать з Волинню; долучати дітей до соціокультурних надбань Польщі та інших Європейських країн. У рамках проекту відбулися літературні спілкування «Постать: Чеслав Мілош», «Януш Корчак: крок в безсмертя», «Кшистоф Зануссі: нескорочена правда». У рамках проекту «Жива книга» у Рівненській ОДБ було проведено зустріч з Араратом Егизаряном, виконавчим директором Рівненської обласної вірменської громади «Наїрі», з Вікторією Чимшит, заступником голови Рівненської іудейської громади з питань інформації та зв'язків із громадськістю. Ще цікавою була зустріч з Лоевською Ганною Іванівною, заступником голови «Товариства Білорусь» у Рівненській області. Присутні на заході дізналися про найбільший музей-садибу, «Дудутки», «Біловезьку пущу» та Національну бібліотеку Білорусі, яку за оригінальну форму назвали «Ал-

мазом знань». У 2014 році Полтавська ОДБ провела захід у форматі «Жива бібліотека» з членами мусульманської общини.

Львівська ОДБ здійснює ґрунтовну роботу з поширення інформації про культуру і літературу Польщі, розробляє і втілює спільні проекти з польськими колегами: бібліотеками і професійною асоціацією бібліотек Республіки Польща. У рамках Українсько-польського проекту «Україна – Польща: книжковий міст» відбулася низка подій – презентації книг польських авторів, міжнародні конференції і семінари. На цих заходах працівники бібліотеки виступали з доповідями, презентаціями. Крім цього, на сайті бібліотеки систематично виставлялася інформація про нові польські книги, перекладені українською мовою, а також про конкурси польських бібліотек та інших інституцій, в яких можуть взяти участь українські читачі. Міжнародна співпраця продовжується й у вигляді систематичного листування, обміну досвідом, друкування статей в професійній пресі, налагодженні нових професійних контактів.

У 2015 дитячі бібліотеки України продовжували популяризувати твори іноземних письменників. У рамках проекту «Літературний реп'ях» у Полтавській ОДБ були проведені заходи, присвячені творчості зарубіжних письменників: казкова мозаїка «Шарль Перро – дітям», захід, присвячений А. Екзюпері та його Маленькому принцу. У міжнародний день дитячої книги 2 квітня відбулося заход, присвячений 150-річчю відомої казки Льюїса Керрола «Аліса в країні чудес». Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва проводила літературні мандрівки сторінками найулюбленіших книг для своїх читачів. Протягом року були проведені заходи «Неперевершені історії Мюнхгаузена», (до 230-річчя твору Е.Распе «Пригоди барона Мюнхгаузена»), «Подорож у країну Чудес (до 150-річчя книги Л.Керрола «Аліса в країні чудес»), «Скарби від Стівенсона (до 165-річчя від дня народження Р.Л Стівенсона), «Пеппі Довгапанчоха» (до 70-річчя книги Астрід Ліндгрєн). Тернопільська ОДБ провела літературну мандрівку «Дивовижний світ Пеппі», присвячену найбільш експресивному персонажу легендарної дитячої письменниці Астрід Ліндгрєн. Житомирська ОДБ працювала над програмою «Бібліоліто з Уолтом Діснеєм» з прослуховуванням грамзаписів, пісень та казок, годинами цікавого дозвілля, мультипанорамами, мистецькими іграми та розвагами, квестом «Дивовижні пригоди в країні «Діснейленд», арт-шоу з Міккі Маусом «Мандри казкових героїв на планеті Мульгляндії. В Івано-Франківській ОДБ було проведено театралізоване дійство про творчість Г.К Андерсена «Чисте сяйво його доброти» до 210 річчя від дня його народження. До 95 річчя від дня народження Джанні Родарі було проведено гру-подорож «Казкар із Риму» та гру-вікторину «Історія Мауглі» – до 150-річчя від дня народження англійського письменника Редьярда Кіплінга. У Черкаській ОДБ до ювілеїв письменників проводилися літературні години «Дорогами чарівних казок Андерсена» – 210 років від дня народження данського казкаря Г.К. Андерсена; «Пригоди Пітера Пена» – 155 років від дня

народження шотландського драматурга Джеймса Баррі; «Казки по телефону» – 95 років від дня народження італійського поета, казкаря Д. Родарі; «Казкові джунглі Кіплінга» – 150 років від дня народження Д. Кіплінга.

У 2015 році році перед бібліотеками постали нові завдання: робота з дітьми-переселенцями, виховання толерантного ставлення до зовнішніх і внутрішніх протиріч, ґрунтовніше поширення інформації про Європейський союз. Хмельницька ОДБ провела День толерантності «Посміхнись світу, і він посміхнеться тобі». Цей день включав у себе годину толерантності та інформаційне раллі «Толерантність без кордонів», знайомство з поняттям «толерантність» та історією запровадження цього свята, а також виконання творчого завдання «Дерево толерантності». Проведення Дня Європи «Європа – наш спільний дім» включало в себе онлайн-мандрівку «Європа очима дітей», музичну подорож країнами Європи, бюро цікавих повідомлень «Знай про Європу більше». У Бучацькій ЦБД Тернопільської області проведено експрес-повідомлення «Європа під єдиним прапором»; бесіду «Мій дім Європа» – у Бережанській ЦБД; книжково-ілюстративну виставку «Європейський дім» – у Заліщицькій ЦБД; виставку-екскурсію «Разом з книгою по Європі» та гру-конкурс «Мандри Європою з літературними героями» – у Лановецькій ЦБД.

У Львівській ОДБ відбулася четверта щорічна міжнародна літературна акція «Навколо книжки – чарівна ніч в бібліотеці». Гостями свята були польські письменники Барбара Космовська, Анна Червінька-Рідель, Роксана Єнджеєвська-Врубель. Польські та українські бібліотекарі приготували для дітей цікаві сюрпризи, книжкові виставки, а письменники познайомили читачів зі своїми книгами та провели майстер-класи і творчі заняття.

2016 рік проголошено Роком англійської мови в Україні. Спеціалізовані бібліотеки України для дітей активно втілювали програми, спрямовані на популяризацію англійської мови і літератури мовою оригіналу, надавали допомогу у вдосконаленні знань англійської мови серед користувачів. Навчальний проект для дітей «Англійська в бібліотеках Львова», інтерактивна навчальна програма «English Library Club», святкування дня англійської культури і мови «Independence Day», щомісячна виставка «Американська книга місяця», проєкт «English cinema-book club» (кінопокази в бібліотеці англійськомовних фільмів-екранізацій літературних творів із субтитрами), Professional English Lessons (уроки професійної англійської для бібліотекарів), «Loud and intonation» голосні читання літератури англійською мовою, навчально-ігрова бібліотечна програма «Літерландія» – цикл занять з використанням інтерактивної дошки і мультимедійного додатка «Мишеняткова абетка» українською та англійською мовами – перелік заходів, які проводила Львівська ОДБ для своїх користувачів. Додатково бібліотека провела вуличний марафон читання «Читаємо Франка мовами світу», «Dialogs in the Library» – зустріч з нейтів-спікерс, «Чисто англійська вечірка» – літературне свято для бібліотекарів і читачів, книжко-

ві виставки колекції американської дитячої книги, тематичні полиці до днів народження письменників, інших дат, перегляди літератури. Скайп-зустрічі з дітьми української діаспори та України спрямовані на популяризацію української класичної та сучасної літератури, історії України, її традицій та звичаїв серед українців, які мешкають закордоном. У Житомирській ОДБ проходили зустрічі у Summer children's English speaking club з американкою Аною Ферпер, волонтером Корпусу миру США в Україні, серія репортажів біля книжкової виставки «Interesting with English» та підсумкові заняттям «Family Tree» у рамках таких зустрічей. Саме у Рік англійської мови в Україні розпочав свою роботу гурток з вивчення англійської мови «Childrens English Speaking Club», роботою якого керує волонтер Корпусу миру США в Україні Ана Тереса Ферпер. Мета гуртка реалізувати пізнавальну, навчальну та творчу діяльність дітей 5-10 років, через вивчення англійської мови.

Харківська ОДБ приймала у своїх стінах пересувну Міжнародну виставку дитячого малюнка «Ideal House» («Ідеальний дім»), яка представляла творчі роботи дітей з 12-ти країн світу на тему рідної домівки. Ця виставка з'явилася завдяки Американській художній фундації «Fermata» у рамках проекту «Let's Build a Roof over The World» («Давайте будувати дах над Світом»), схваленого ЮНЕСКО; забезпечено експонування виставки у центральній та дитячій бібліотеках Слов'янська Донецької області, бібліотечних і освітніх закладах Новоюківського району Луганської області. Влітку проходила програма «Канікули по-англійськи», впродовж якого учасники конкурсу прочитали чимало книжок англійських авторів та провели ґрунтовні дослідження Сполученого Королівства Великої Британії, вивчаючи історію, географію, традиції, архітектурні пам'ятки та біографії відомих англійців.

Найкрасивіша виставка 2016 року – мобільна книжкова виставка-імпульс «Книжковий Біг-Бен» організована в рамках Року англійської мови в Україні. Ця виставка подорожувала Україною. Під час її відкриття у дитячій центральній бібліотеці ім. О.С Пушкіна м. Краматорська відбувся літературний турнір «В країні Гаррі Поттера». За підтримки Британської Ради в Україні програми «Активні громадяни» та Чеського центру в Києві у бібліотеці було реалізовано соціальний проект і відкрито ГО Українсько-Чеський «Інформаційно-культурний центр «Чеська ластівка». У рамках діяльності «Школи Єврознавства» відбулася історична регата «Видатні мореплавці Європи». Діти дізналися, як європейці відкривали для себе нові землі і морські маршрути в Африку, Америку, Азію, Океанію. Черкаська ОДБ провела заходи до Дня Європи та Року англійської мови в Україні: книжкові виставки і їх огляди «Do you speak English?», «Є на світі казкова країна», Багатолика Європа», літературне дефіле «Книги, що завжди в моді», інтелектуальний батл «Пізнаємо Європу», відеомандрівку «Європа – відома і невідома». У дитячих бібліотеках області було оформлено куточки та стенди англійської мови, тематичні книжкові полиці, стела-

жі. У Христинівській РДБ протягом літнього періоду проходили безкоштовні заняття з вивчення англійської мови з використанням інтерактивних технологій (за участю волонтерки Корпусу Миру, американки Кетрін Ніерман). Уроки англійської мови за участю викладача-предметника проходили і в Уманській МЦДБ. Фахівці Черкаської РДБ протягом року проводили для своїх найменших користувачів мультиплікаційний телекурс, під час якого дітлахи спільно з бібліотекарем і ведмежам Маззі пізнавали ази англійської мови. У книгозбірнях пройшли Тижні англійської мови, в рамках яких відбулися арт-колаж «Моя улюблена англійська літера», творчий конкурс «Улюблені герої англійських дітей», літературне знайомство «Англійські та американські письменники – дітям», інформаційна хвилинка «Англійська мова – мова міжнародного спілкування», гра «Magic colours» та ряд інших заходів. Дніпропетровська ОДБ до Року англійської мови провела English-годину з розважальною грою «Donkey game», арт колажем «Збери чеширського kota» та попури із англійських дитячих пісень «Morning music exercises». На Хмельниччині в Рік англійської мови в Україні стали популярними віртуальні подорожі «Мандруємо з англійською мовою» (Білогірська РДБ), «Лондон – столиця Великобританії» (бібліотека для дітей Старосиняської селищної ОТГ). Захоплюючим був бібліоребус «Англійська для дітей у малюнках» (Деражнянська РДБ), інтелектуальна гра «What? Where? When?» (Кам'янець-Подільська РДБ). Бібліотекарі презентували виставку-імпульс «Книжковий Біг-Бен» та провели бібліовечірку «Англійські чайні традиції» (Вінковецька РДБ). З метою популяризації англійської мови та літератури в книгозбірнях Івано-Франківської, Чернівецької областях протягом року проходили цікаві заходи для дітей різного віку. На веб-сайті Сумської ОДБ було створено рубрику «Рік англійської мови в Україні» зі списками веб-сайтів; «На допомогу вивченню англійської мови», «З іграми вчити англійську граматику і нові слова веселіше», «Онлайн-словники перекладу», «Онлайн-словники з транскрипцією» та книги з анотаціями серії «Читаю англійською» видавництва «Арій» та інші дитячі книги англійською мовою, які є у фонді бібліотеки. З відвідувачами Пункту вільного доступу до Інтернету протягом року проводилися Інтернет-ігри, віртуальні подорожі та Інтернет-огляди на тему «Мандруємо країною англійської мови разом з Інтернетом», під час яких діти в ігровій формі вчилися англійській мові.

У 2016 році все більше бібліотек України для дітей співпрацює з бібліотеками Польщі, відкриває тематичні гуртки; серед них дитячі бібліотеки Волині, Хмельниччини, Житомирщини, Львівщини.

Відродження традицій сімейного читання – одне з важливих завдань бібліотек. Адже сімейне читання полягає в тому, що за допомогою бібліотеки, використовуючи книгу, батьки починають по-справжньому займатися духовним розвитком своєї дитини, формуванням її особистості. Аналізуючи діяльність дитячих бібліотек України в 2014-2016 роках, слід зазначити, що дитячі кни-

гозбірні створювали всі умови для спільного відпочинку дітей та їх батьків, інформували про новинки літератури, давали рекомендації щодо сімейних читань, проводили різноманітні масові заходи з метою залучення родини до бібліотеки. У 2014 році родинно-сімейне виховання активізувалось у зв'язку з відзначенням 20-річчя Міжнародного року сім'ї. В дитячих книгозбірнях проводилися сімейні свята, дні сімейного відпочинку, години спілкування та інтерактивні діалоги, родинні вогники, зустрічі, бібліотечні посиденьки та читання. Зміцненню сімейних стосунків сприяли творчі виставки та конкурси.

Деякі бібліотеки працювали за тематичними проектами та програмами: «Моя сім'я, моя родина в житті і долі України» (Чуднівська РДБ Житомирської області), «Книга+я=читаюча сім'я», (Бердичівська РДБ Житомирської області). Наприклад, в Хмельницькій ОДБ діє творчий проект «Сім'я. Книга. Бібліотека». В 2014 році цікаво було проведено марафон родинного читання «Мудрість книг об'єднує родину». У вихідний день збиралися сім'ї, які шанують і люблять книги. Родини ділилися враженнями від прочитаних художніх творів та розповідали про свої читацькі уподобання. Цікавими для батьків стали поради бібліотекарів, як залучити дітей до читання та сформувати в них читацький інтерес. У Львівській ОБД працює Волонтерська агенція «НББ: Невгамовні Бібліотечні Бабусі» – проект, спрямований на залучення людей пенсійного віку до активної волонтерської діяльності в дитячій бібліотеці. Відродив гарну традицію сімейного спілкування клуб «Мама+Я» (Шепетівська МДБ Хмельницької області), членами якого є мами зі своїми 3-5-річними дітьми. Робота передбачає голосні читання казок, участь в іграх, конкурсах, написання віршів, спілкування на природі, проходження тестів. У дитячих бібліотеках Уманської МЦБС діяли бібліотечно-батьківські ради, а в Центральній міській бібліотеці для дітей продовжив роботу лекторій для батьків, заняття якого відбувалися раз на квартал, розглядалися теми «Допоможіть дитині розкрити талант» (поради психолога), «Запобігання насильству в сім'ї» (консультація працівника правоохоронних органів), «Діти вулиці» (інформація працівника поліції у справах дітей).

Бібліотекарі часто виступають на батьківських зборах, висвітлюючи теми: «Як подружити дитину з книгою», «Чому майбутнє залежить від читання», «Перші книжки дитини», «Що і як читають ваші діти». На допомогу батькам в усіх дитячих книгозбірнях оформлені стенди та інформаційні куточки («Пам'ятка батькам від дітей», «Для вас, батьки», «Інформбюро для батьків», «Вам, батьки, вчителі та вихователі»), функціонують книжкові виставки, тематичні полицки.

В Публічно-шкільній бібліотеці-філії с. Мирне Костопільської Центральної системи ПШБ Рівненської області діяла акція «Читач з колиски», створено буклет «Читаймо всією сім'єю», пам'ятку «Твій друг – книга», буктрейлер «Література для сімейного читання», проведено анкетування для батьків «Ви – читаюча родина?». На Чернігівщині на обласному телебаченні понад 20 років

працює рубрика «Читаймо разом!», в якій бібліотека знайомить батьків, дітей з кращими зразками світової, української дитячої літератури, цікавою періодикою для дітей і підлітків. Щорічно з 2003 року проходить міський конкурс «Читаюча родина Чернігова». Чимало бібліотек приєдналися до Всеукраїнської акції «Тату, почитай», залучивши до читання батьків.

Сьогодні актуальність роботи дитячих бібліотек з батьками пов'язана з тим, що у більшості родин книга, на жаль, не є пріоритетною цінністю, тому впровадження традицій сімейного читання є своєчасним і дуже потрібним.

Бібліотеки завжди докладали максимум зусиль для забезпечення високого рівня інформаційного обслуговування не лише дітей і батьків, а й фахівців з питань теорії та практики бібліотечної справи, педагогіки, психології, критики дитячої літератури та дитячого читання. У 2014 році в Національній бібліотеці України для дітей було створено сектор професійних документів та ділового спілкування. Новостворений сектор перебрав на себе функції кабінету бібліотекознавства і бібліографії – інформаційне забезпечення організаторів дитячого читання з питань теорії та практики бібліотечної справи, педагогіки, психології, критики дитячої літератури та дитячого читання. Протягом 2014-2016 років сектор проводив науково-практичні семінари: «Педагогічна система Марії Монтесорі», «Національне виховання: минуле та сучасне», «Дитячий садок: історія та сьогодення». Підготовлено низку заходів, зустрічей, віртуальних подорожей для студентів профільних та педагогічних вузів. Цікаво пройшли скайп-зустрічі «Острозька академія – перлина України», присвячена 440-річчю від заснування Острозької школи та «Братські школи як осередок формування національної свідомості та культури українців», присвячена 430-річчю від заснування Львівської братської школи та 400-річчю Київської братської школи. Нові засоби комунікації значно розширили можливості міжбібліотечної діяльності з обміну інформаційними ресурсами та дистанційного обслуговування користувачів, тому сектор активно надає такі послуги користувачам, займається електронною доставкою документів, здійснює інформування користувачів про нові надходження літератури до бібліотеки на основі електронної системи розсилання. Працівники сектору співпрацюють з районними управліннями освіти м. Києва, вищими навчальними закладами, дитячими садками, шкільними та іншими бібліотеками, музеями, редакціями газет та журналів, що видають педагогічну та фахову літературу. На сайті бібліотеки ведеться сторінка «Читання – справа сімейна», на якій щомісячно рекомендуються книги для дітей різних вікових категорій, а також їхніх батьків.

Сучасна бібліотека – це вікно у великий світ, а для соціально-незахищених груп населення – це може бути єдине вікно. І сьогодні бібліотека повинна дати «особливим дітям» можливість не тільки відпочити, знайти коло спілкування, цікаво провести своє дозвілля, але і допомогти їм у подальшому житті – виборі професії, юридичних питаннях.

Вирішенню перерахованих проблем багато в чому сприяють системний підхід і цільове планування – практично в кожній з дитячих бібліотек розроблені і успішно реалізуються спеціальні проекти та цільові програми. Так, в НБУ для дітей з 2014 року працює програма соціокультурної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей-сиріт «Світ один на всіх». Активно за програмами працюють у Львівській ОДБ (інформаційно-бібліотерапевтичний проект «Карітас» для розумово-неповносправної молоді), у Рівненській ОДБ (цільова комплексна програма «Через маленьку книгу – у великий світ»). У рамках Проекту «Промені надії» Харківська ОДБ надає психологічну допомогу дітям з синдромом Дауна. На базі бібліотеки у 2016 р. відкрито театральний гурток «Cicada», завдяки чому успішно реалізуються інклюзивні методики, впроваджуються інноваційні педагогічні підходи розвитку у цієї категорії дітей, вироблення у них творчих навичок і здібностей.

В Уманській ЦМДБ (Черкаська ОДБ) продовжує роботу створений ще у 90-х роках клуб «Добротворець». Постійною у його роботі є співпраця з Будинком ветеранів, Клубом людей похилого віку «Надвечір'я», центром реабілітації дітей-інвалідів, дитячою лікарнею.

Дитячі бібліотеки працюють у тісній координації з органами місцевої влади, державними та громадськими організаціями, соціальними, юридичними, психологічними службами, центрами реабілітації, методичними та навчальними закладами, Товариством Червоного Хреста тощо. Практично в кожній дитячій бібліотеці щорічно проводяться різноманітні благодійні акції. Наприклад, в дитячих бібліотеках Черкаської області проходять благодійні акції «Моя іграшка – тобі». Читачі передають куповані або власноруч зроблені іграшки до шкіл-інтернатів, та дитячих будинків. Багато дитячих бібліотек організують акції зі збору книг для дітей з інвалідністю. Зокрема, до Міжнародного дня дарування книг було проведено благодійну акцію «Подаруй книгу» в НБУ для дітей, а у Сумській ОДБ діє «Книжкова шпаківня». Закарпатська ОБДЮ та Черкаська ОДБ працювали в рамках проекту «Перша українська дейзі-бібліотека», основною метою якого є створення бази аудіокниг для людей з вадами зору. Також, бібліотекарі проводять для дітей з інвалідністю зустрічі з письменниками, музикантами, видатними особистостями.

Сьогодні життя і для здорової людини зовсім нелегке, а що вже казати про дітей з фізичними вадами, про дітей, які залишилися без батьківської опіки, про дітей, які перебувають у стінах лікарні, проходячи тимчасове стаціонарне лікування. З метою сприяння соціокультурній реабілітації, бібліотекарі дитячих книгозбірень відвідують пацієнтів дитячих відділень обласних дитячих лікарень. До уваги дітей пропонуються виступи лялькових театрів, різноманітні вікторини, майстер-класи, читання книг. Наприклад, працівники НБУ для дітей регулярно відвідують дітей, що знаходяться на лікуванні в Національному Інституті Раку, в НДСЛ «Охматдит» та в КУ «Київський міський

правобережний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді». Щорічно під час літніх канікул у Здолбунівській РБДЮ (Рівненська обл.) працює дитячий оздоровчий табір «Романтик» для сиріт та дітей з інвалідністю. У багатьох дитячих бібліотеках працює позабібліотечне обслуговування дітей з інвалідністю. А в Черкаській обласній бібліотеці для дітей до роботи книгоношення долучають дітей-волонтерів. В Ямпільській МДБ (Хмельницька обл.) також створена група дітей-волонтерів «Бібліорюкзачок». Без комп'ютерів неможливо уявити сучасне життя і діти з інвалідністю не є виключенням. У дитячих бібліотеках для таких користувачів існують школи комп'ютерної грамотності. Варто також представити проект Харківської ОДБ «Інформаційно-комп'ютерні технології для громади», який містить «Комп'ютерні технології для дітей із соціально незахищених сімей, важких підлітків, а також дітей-інвалідів» та «Комп'ютерні технології для дітей з особливими освітніми потребами». Кожна зустріч супроводжується коментарем психолога, який обов'язково розповідає батькам про перебіг заняття, відповідає на запитання, консультує та акцентує, на що слід звернути увагу, задає домашні завдання, рекомендує корисну літературу для читання.

Дуже актуальною є робота з виховання моральних якостей підростаючого покоління, адже, на жаль, у суспільстві сформоване ставлення до людей з інвалідністю, через яке фізично здорові люди відсторонюються від їхніх проблем та не бажають зустрічатися з ними ні в побутовому, ні в професійному житті. Діти з інвалідністю є постійними бажаними гостями дитячих бібліотек. Зустрічі з такими дітьми виховують у їх ровесників чуйність, співчуття та гуманне ставлення до них.

Бібліотеки завжди живуть разом із країною не просто спостерігачами, а відповідають вимогам часу, суспільства, громади. Буремні події на сході країни та анексія Криму викликають у бібліотекарів бажання допомагати дітям з цих регіонів. Для них на базі бібліотек проводяться заняття, тренінги, майстер-класи і ділові ігри щодо засвоєння економічних, психологічних, юридичних і правових знань, основ комп'ютерної грамотності; здійснюється профорієнтаційна робота. Дитячі книгозбірні співпрацюють з волонтерськими організаціями, благодійними фондами. У Львівській ОДБ продовжує роботу навчально-бібліотерапевтична програма «Ковчег-2», яка допомагає психологічному розвантаженню дітей – вимушених переселенців та їх адаптації в місцеве середовище. У рамках програми проводяться індивідуальні заняття з психологом, заняття з вивчення української мови, розвиваючі командні ігри, культурно-етнографічні вікторини, квести, заняття з комп'ютерної грамотності. Також у розділі сайту бібліотеки «Соціальний навігатор» є підрозділ «На допомогу переселенцям». Полтавська ОДБ стала партнером Громадської організації «Полтавська правозахисна група», яка займається правовим навчанням в межах проекту «Жителі Криму та Донбасу – ви маєте право на захист!» за фінансової підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Уряду Японії.

Останнім часом у суспільстві гостро стоїть питання охорони здоров'я нації, тому бібліотекарі України вважали за потрібне за допомогою книжки, різних цікавих заходів навчати дітей цінувати життя, формувати у них бажання берегти власне здоров'я. У Волинській ОДБ формуванню здорового способу життя сприяли експрес – тур «Країною Здоров'я» та бесіда «Курінню – Ні!». У Рівненській ОДБ діяв превентивний лекторій, на засіданнях якого школярам пояснювали, як правильно діяти у небезпечних та непередбачуваних ситуаціях. Відбулася зустріч напередодні літніх канікул з фахівцем ГУ ДСНС у Рівненській області. Під час зустрічі рятувальник розповів дітям про небезпечні ситуації та наслідки нехтуванням правил безпеки у повсякденному житті. Під час усного журналу «Їжа корисна – здоров'я міцне» першокласники почули про здорову їжу та корисні продукти. Було також проведено годину здоров'я «Дружба з фізкультурою». До Всесвітнього дня здоров'я були проведені конкурс-гра «Здоровий дух дає здорове тіло», валеологічна інформіна «Хочеш бути здоровим – будь таким», година цікавих повідомлень «Наші друзі – вітаміни» тощо. До Всесвітнього дня боротьби зі СНІдом зі старшокласниками відбувся актуальний діалог «Поговоримо відверто» та огляд літератури біля книжкової виставки «Настав час бити в усі дзвони». Під час засідань превентивного лекторію «Абетка безпеки від бібліотеки» школярів вчили, як правильно діяти у небезпечних та непередбачуваних ситуаціях. Під час заходу «Бережи себе, малюк!», превентивного тренінгу «Твої дії в разі небезпеки» дітям нагадали основні правила безпеки в побуті та під час відпочинку. Також пізнавальними для школярів були превентивна година «Якщо чужий приходиться в дім», година здоров'я «Зростаємо дужими» (до Всесвітнього дня здоров'я), пізнавально-ігрова година «Лабіринт дорожніх знаків».

Найцінніше, що є у людини – це життя, а найцінніше в житті – здоров'я. Донести цю думку до читачів Краматорської ЦДБ були покликані масові заходи з циклу «Світ чудовий, коли ти здоровий», спрямовані на популяризацію культури здоров'я. Для молодших школярів у бібліотеці проходив усний журнал «Здоровим будеш – все забудеш», «Здоров'я – це дарунок неба», «Жваво робимо зарядку – прагнемо завжди до порядку». «Здорова дитина – здорова нація» – під таким гаслом працюють дитячі бібліотеки Чернівецької області. В Чернівецькій ОДБ було проведено урок здоров'я «Рецепти здоров'я від Авіценни», книжкову виставку «Щоб здоров'я мати, потрібно вітаміни вживати», валеологічну бесіду «Бережи здоров'я змалку», години тематичного спілкування «Вітаміни – друзі дитини», «Азбука здорового харчування», до Міжнародного дня боротьби проти вживання наркотиків бесіду – попередження «Обережно! Наркотики!», медіа-презентацію «Страшні наслідки поганих звичок».

З метою популяризації здорового способу життя серед дітей та підлітків у Тернопільській ОДБ протягом багатьох років діє програма «Наше здоров'я – в наших руках». У рамках програми проведено години здоров'я «Про здоров'я

дбаємо – дужими зростаємо», «СНІД – ворог непомітний», інформаційну годину «Куріння і діти», бесіду «Природні методи оздоровлення». Вулиця – один із найнебезпечніших об'єктів сучасного міста, тому велика увага приділялася закріпленню знань правил дорожнього руху. Було проведено вікторину «Я – учасник дорожнього руху» та захід під назвою «Азбука безпеки на дорозі». У рамках циклу заходів із популяризації культури здоров'я в ЦДБ ім. О.С.Пушкіна м.Краматорська проведено ряд заходів під гаслом «Зростаємо здоровими та сильними», проведено урок «Життя своє ти бережи, СНІДу завжди «Ні!» кажи!». Неабиякий інтерес викликав актуальний діалог «Вороги юності і краси» про шкідливі винаходи людства – алкоголь, наркотики, тютюн. У рамках Всесвітнього дня здоров'я пройшов усний журнал «Для здорової людини підкоряться всі вершини», а також представлена книжкова виставка «Скарбниця здоров'я». У центрі «Тінейджерські проблеми» відбулась зустріч дітей з лікарем під назвою «Спокус безліч, а здоров'я одне». У Київській ОДБ постійно проводяться заходи щодо популяризації літератури про переваги здорового способу життя, а також проведено мультимедійний захід «Збережемо здоров'я разом!». До календарних свят у Вінницькій ОДБ було організовано перегляди літератури: «Туберкульоз: міфи та реальність» до Всесвітнього дня боротьби із захворюваннями на туберкульоз, «Знати – щоб жити» до Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом, «Толерантність – як засіб збереження культури» до Міжнародного дня толерантності. Спільно з представниками Червоного Хреста були проведені наступні заходи: година корисної інформації «Обережно – туберкульоз», година-роздум «Тютюновий дим – отрута», година-застереження «В нове життя без СНІДу».

Немалі зусилля докладали бібліотекарі для того, щоб виховати у дітей розуміння корисності і краси праці, поваги і шани до людей праці, прищепити їм бажання самим трудитися для зміцнення власного добробуту і розвитку країни. Наприклад, Запорізька ОДБ провела для читачів імідж-годину «Крок у майбутнє», бібліотечний журфікс «Чарівний світ професій», особистісно-рольовий тренінг «Світ юридичних професій», ділову зустріч «В банку як в танку». У Миколаївській ОДБ вихованці Державного комплексу соціальної реабілітації для дітей-інвалідів стали учасниками літературного компасу «Професії, які обирають нас, професії, які обираємо ми». Конкурси дитячої творчості стали функціональною ланкою майже всіх бібліотек Миколаївської області, що обслуговують дітей, наприклад, творчий конкурс «Дбайливий фермер». У ЦДБ м. Краматорська відбувся урок профорієнтації «Вибір професії, або Завдання з багатьма невідомими». У Івано-Франківській ОДБ захід «Душа поліцейського – розгорнута книга», пройшов у незвичному форматі «живої бібліотеки», де читачі могли поставити поліцейському будь-яке запитання, пов'язане із професійною сферою. Також проведено актуальний діалог «Якщо захочеш стать можливим – у праці будь непереможним». Клуб «Чомусик» провів брейн-ринг

«Подорож в країну професій». У Підволочиській ЦДБ Тернопільської області вже традицією стало проводити професійні екскурсії «Новий час – нові професії» спільно з районним центром зайнятості. Багато бібліотек Тернопільщини ведуть тематичні папки-досьє «Видатні країни», «Світ професій». Бібліотечний психолог Полтавської ОБД провів тренінгові заняття «Дивовижний світ професій», під час яких старшокласники переглянули літературу та відеоматеріали з даної тематики, розібрали практичні ситуації та висловили свої думки щодо вибору свого майбутнього професійного шляху. Працівники Черкаської ОДБ для учнів старших класів провели психологічний тренінг «Вибір професії – крок до життєвого успіху», слайд-шоу «Хобі, що дарує радість», а також зустрічі з людьми різних професій. Допомогти юнакам та дівчатам у виборі майбутньої професії мали за мету диспут «Хочу +Можу+ Потрібно = Вдалий професійний вибір», пізнавально-розважальна гра «Професій безліч цікавих» та година спілкування «Чи бувають неprestижні професії?»).

У Херсонській ОБД фінішував обласний міжвідомчий інноваційний проект з професійної орієнтації шкільної молоді «ПрофіСтарт: юні обирають майбутнє». Протягом трьох навчальних двадцять команд з усіх районів області визначали професії, в яких є потреба на місцевому ринку праці, збирали й опрацьовували зібрані матеріали. У бібліотеці було створено інтерактивний ресурс «Карта професій Херсонської області». В 2016 році обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки підтримувала різні проекти, спрямовані на розвиток і розширення партнерської взаємодії в інтересах дитини, зокрема у сфері професійного орієнтування підлітків на побудову кар'єри у рідному краї. Серед найбільш значущих заходів обласного масштабу став стартовий захід та святковий підсумок інноваційного проекту «В долонях степу і Дніпра», започаткованого бібліотекою в партнерстві з Херсонським обласним центром зайнятості. В травні відбулося свято – «випускний» у бібліотечній «Бізнес –школі «Мільйон – це просто!» у формі аукціону бізнес ідей, або «Cash flow по-херсонськи». Бібліотекарі Дніпропетровської ОДБ провели бесіду-діалог «Вибір професії – крок до життєвого успіху» спільно з психологом бібліотеки та індивідуальні консультації: «Профорієнтація», «Індивідуальний підхід до дитини».

Не залишали бібліотечні працівники поза своєю увагою і таке важливе питання, як виховання екологічної культури, що передбачає розширення знань дітей про рослинний і тваринний світ планети, пробудження у них любові до природи, бережливого ставлення до всього живого на землі. Так, до Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища у Рівненській ОДБ було проведено екологічну годину «Земля у долонях турботи», конкурси «Аукціон», «Екологічна фізхвилинка», «Чорна скринька», а також літературну годину «Нехай земля квітує всюди – природу збережемо, люди». А напередодні Всесвітнього дня Землі читачі стали учасниками літературно-екологічної години «Бринить природи мова кольорова». Чорнобильській трагедії у бібліотеці була

присвячена година скорботи «Чорнобиль був, Чорнобиль попередив про те, що може статись на землі», презентація книжково-ілюстративної виставки «Гіркий полин твоєї долі, Україно!...» та літературна година «І був там рай – Чорнобильська земля». У цьому напрямку також значна робота проводилася Краматорською ЦДБ. Тут була оформлено та презентовано виставку-календар «Довкілля – неповторна казка, то ж бережи його, будь ласка». У рамках заходу «Довкілля б'є на сполох» відбулася незвичайна зустріч із провідним спеціалістом Регіонального ландшафтного парку «Краматорський» В. Пономаренком. До річниці чорнобильської трагедії було проведено віртуальну експедицію «Чорнобиль – мертве місто», а зустріч з ліквідаторами трагедії, що мала назву «Чорнобиль болить і досі», відбулася в бібліотеці для учнів ЗОШ №25.

На формування у читачів Волинської ОДБ навичок екологічної культури та виховання любові до рідної природи був спрямований наступний цикл заходів: природничий калейдоскоп «Природа невтомна у своїх вигадках», пізнавальна година «В гостях у квітки сонця», екологічна прогулянка «Зелені перлини України», літературно-екологічне дослідження «То що ж таке рослини?», фіто-мандри «Секрет травозная», квест «Червень літо зарум'янив», народознавча оповідка «Вийди, вийди сонечко», зоокарусель «Хвостаті лікарі і психотерапевти», інформаційна мозаїка «Вітаміни з саду та городу», огляд-аукціон преси про природу «Ото природа наумудрила», природничий ярмарок «Ким хата багата», природнича галерея «На постаменті – тварини», інтелект-штурм «Ми гості на планеті Земля», ековікторина «Зелене диво», медіа-аплікація «Велика сім'я на маленькій планеті», інформина «Знай. Люби. Бережи», етно-мікс «Як байбак скаже...». А у рамках проекту «Хомка запрошує друзів» було проведено День птахів. Під час зустрічі-консультації зі спеціалістом магазину «Природа» Анастасією Ліштван діти розширили свої знання з орнітології та догляду за домашніми птахами. Було здійснено віртуальну мандрівку «Птахи відкривають таємниці», організовано книжковий перегляд «Птахи знайомі та невідомі», проведено майстер-клас «Весняні птахи з блакитних небес», здійснено екологічну прогулянку «Пташок викликаю з далекого краю».

З метою усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства, виховання любові і бережливого ставлення до рідної землі у Сумській ОДБ до Дня довкілля і Всесвітнього дня Землі для користувачів було проведено відео дайджест «Все, що навколо тебе, слід берегти і любити», екологічний турнір «Себе я бачу в дзеркалі природи», слайд-мандрівки «Цей дивовижний і тендітний світ», «Різнобарвний дивограй», та огляди літератури біля книжкових виставок «У різні пори року приваблива земля» і «Нам із Землею разом жити». Продовжував роботу екологічний гурток «Світлячок». В Івано-Франківській ОДБ було проведено інтелектуальне міні-шоу «Екологічне асорті», годину екологічної інформації «Земля мій будинок», екохвилинку, а в пам'ять про тих, хто захищав нас від смертельної радіації,

ризикуючи собою, пройшов літературний вечір – реквієм «Попіл людського смутку в серцях наших навіки». Належне місце в роботі Чернігівської ОДБ посідає екологічне виховання. Так, в Бахмацькій і Корюківській ЦБС були проведені уроки-цікавинки «Природні чудеса Землі», екологічні ігри «З якого дерева злетів листок?», екологічні естафети «Цікаво про воду», цікаві діалоги екологічні дебати «Збережемо Землю для життя». В Борзнянській дитячій бібліотеці висаджувався екологічний десант «Хай вічно струмує джерельна вода». Екологічні акції «Посадимо дерево, посіємо квіти, приборемо планету» та «Допоможемо пернатим перезимувати» Бахмацька РДБ проводила разом із школами Бахмача. У Запорізькій ОДБ до Дня чорнобильської трагедії було представлено книжкову виставку-хронологію «31-й Чорнобильський квітень». Підготовлено екологічний проект «Екологія життя – екологія душі», музичні відеомандрівки «Веселі пригоди в Країні Погоди», екологічну подорож «Смарагдова краса України». З метою виховання у дітей любові до природи у Тернопільській ОДБ було організовано цикл книжково-ілюстративних виставок та заходів «У різні пори роки приваблива земля». Жити в гармонії з природою діти вчилися під час екологічної мандрівки «Довкілля – неповторна казка, тож бережи його будь ласка». Тридцятиріччю Чорнобильської трагедії приурочено вечір-реквієм «Голосить дзвін стривожено у квітні» за участю командира роти дезактивації і пожежогасіння З.Й. Бицка, який з перших днів перебував у найбільш небезпечних зонах палаючої АЕС і став свідком загибелі відважних рятувальників.

Потужним поштовхом до ековиховання дітей у Львівській ОДБ стало те, що бібліотека стала переможцем проекту «ЕкоБібліотека». Екологічному вихованню дітей дошкільного та молодшого віку присвячена ціла низька заходів у бібліотеці і поза її межами – встановлені спеціальні контейнери для збору батарейок і пластикових корків, проводилися уроки позакласного читання з екології, збереження довкілля, різноманітні конкурси, акції і вікторини. До цього проекту вдалося залучити дуже важливих партнерів: Соціальну ініціативу «Хтось не зробить!», Патріаршу комісію у справах молоді УГКЦ та Львівську ІТ компанію Shadow masters, яка розробила інтерактивну гру «Герой сміття». Хоча проект офіційно тривав лише два місяці, робота над ним не припиняється і до сьогоднішні. За цей час провели безліч екоуроків, на яких демонстрували мультимедійні презентації, «сортували» на інтерактивній дошці сміття за допомогою інтерактивної гри «Герой сміття», мандрували в Львівський міський еколого-натуралістичний центр, провели ековечірку «Грін паті».

Велика увага екологічному вихованню приділяється Київською ОДБ. Бібліотекарі постійно популяризують літературу даного напрямку, підвищують екологічну культуру, формують активну життєву позицію користувачів бібліотеки та проводять найрізноманітніші заходи. Працівники бібліотеки підготували екологічний відео-календар «Діти мріють про чисте довкілля». До 30-річчя вшанування пам'яті учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, пра-

цівниками бібліотеки було створено куточок пам'яті «Чорнобиль: Ювілей печалі, смерті й життя».

Дитячі бібліотеки України як багатофункціональні соціальні, освітніх і культурно-дозвіллеві центри протягом 2014-2016 років спрямовували свою діяльність на формування і задоволення інформаційно-просвітницьких, культурно-творчих потреб та вподобань користувачів. З цією метою проводилися комплекси масових заходів, активно діяли творчі об'єднання за інтересами тощо. У бібліотеках проводився пошук сучасних прогресивних методик, які б могли зацікавити школярів здобутками людства у мистецтві у всьому розмаїтті стилів, видів і жанрів, культурними традиціями та творчістю видатних діячів мистецтва. Приділялася велика увага ефективному використанню соціального середовища, активній взаємодії з державними, суспільними установами, закладами культури та освіти в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності учнів, змістовного та розвиваючого дозвілля, естетичного самовиховання.

Виховання засобами мистецтва вважається однією з суттєвих складових системи естетичного виховання. Бібліотеки, традиційно працюючи у цьому напрямі, набули цікавий досвід, певні навички і форми роботи. Останнім часом бібліотекарі, обираючи засоби реалізації освітніх, виховних, культурологічних функцій, надають перевагу створенню різноманітних програм та бібліотечному проектуванню. Проекти, розроблені і втілені бібліотечними фахівцями, охоплюють і мистецький напрямок. Творчий проект Запорізької ОДБ «У світі художніх муз» за участю міського об'єднання «Колорит» та шкіл мистецтв області включав розробку та презентацію виставок-експозицій бібліотечної художньої галереї «Через книгу – у світ мистецтва». Актуальним був і проект з патріотичного виховання «Вони жили для України». Він включав розробку та проведення цілої низки творчих портретів як письменників, так і майстрів українського мистецтва, серед яких І.Марчук, Д.Ревуцький, І.Миколайчук, О.Білаш, І.Паторжинський. У 2016 році Хмельницькою ОДБ започатковано мистецький проект «Хмельницький художній», у рамках якого проходили творчі зустрічі з митцями міста та бесіди про сучасне мистецтво. Довгострокова програма «Зачаруй мене мистецтво» була розроблена у Житомирській ОДБ і мала на меті знайомство користувачів бібліотеки з численними книгами про мистецтво, поглиблене вивчення специфіки художньої творчості, знайомство з життям і діяльністю видатних митців. Читання літератури за програмою викликало певні почуття у читачів, навіяло роздуми про життя митців і спонукало до проб себе як творця та сприяло реалізації і розвитку творчого потенціалу особистості. Певну увагу естетичному вихованню юних користувачів приділяли працівники Красилівської РДБ Чернігівської області під час реалізації програми для молодих батьків «Зростаємо разом». За цією програмою у бібліотеці діяло містечко для молодих батьків, яке було поділено на квартали. В

одному з таких кварталів «Бєбі-арт» діти малювали разом із батьками, вчилися створювати вироби із паперу, природних матеріалів тощо. Перше знайомство з чарівним світом мистецтва Сумська ОДБ розпочинає завжди з дошкільниками та учнями молодших класів, використовуючи для цього різні форми роботи, які об'єднані у цикл заходів «Я входжу в світ мистецтва». Тернопільська ОДБ у 2015 році працювала за проектом «Бібліомістечко», створеним для наймолодших відвідувачів. Його основою стало проведення різноманітних майстер-класів. Цікавий міні-проект «Петриківський розпис – перлина України» був розроблений і впроваджений у практику роботи бібліотекою-філією №6 ЦБС для дітей м. Дніпропетровська. Протягом 2015 року у Миколаївській ОДБ у рамках міні-проекту «Світова культура у призмі мистецтва» було проведено низку заходів, під час яких користувачі знайомилися з мистецтвом різних країн світу: відео-круїз «Індія – далека і близька», арт-тур «О, Париж!», віртуальна подорож «Країна навпаки» (про Японію). Крім цього, у відділі мистецтв цієї бібліотеки працювали за проектом «Майстерляндія», у рамках якого відбувалися практичні та теоретичні заняття, що знайомили користувачів з різними жанрами мистецтва. У Національній бібліотеці України для дітей спільно з Київською муніципальною академією естрадного та циркового мистецтва з 2015 року діє проект-ярмарок циркових професій «Цирк запалює вогні», розрахована на користувачів-учнів 8-9 класів. На ярмарку презентувалися циркові та естрадні жанри: клоунада, фокуси та ілюзії, пантоміма, лялька на естраді, естрадний спів, естрадна хореографія та ін..

Популяризація серед дітей та підлітків видань з образотворчого мистецтва є одним з найдоступніших засобів залучення їх до мистецтва, виховання у них бачення красивого й досконалого у навколишньому середовищі. Важлива роль у популяризації літератури та творів мистецтва серед користувачів бібліотек відводилася виставковій діяльності. Вразила юних читачів Львівської ОДБ книжково-ілюстративна виставка «Петриківка – візитівка України», на якій було представлено українське народне малярство з села Петриківка, визнане у 2013 році культурною спадщиною людства. Для її оформлення використовувалися справжні декоративні тарелі. Продовженням цієї яскравої виставки став вернісаж з писаними торбами, виконаними у петриківському стилі. Цікавими були книжково-ілюстративні виставки «Галицький птах з американською ознакою» (до 100-річчя Я. Гніздовського), «Майстри кольорового дивосвіту» (до Дня художника) у Тернопільській ОДБ. Привабливими були цикли виставок художніх робіт «В гостях у картин черкаських художників», «Таланти твої, Черкаси», «Картини осені» тощо. Яскравістю кольорів та дитячою фантазією відзначилися виставки малюнків «Фарбований світ Івана Франка», «Мій рідний край, чарівна Україна», «Я малюю-витаю. Зимову казку зустрічаю», які влаштували працівники Волинської ОДБ. Захоплюючою видалася виставка репродукцій картин «Весна прийшла, природа квітне», оформлена Київською

ОДБ. На ній були представлені різножанрові живописні роботи видатних художників світу. Біля виставки проводилися бесіди з використанням віршованих загадок «На крилах пташок», а також слухали твори музичного мистецтва, де зображується весна, та співали разом веснянки.

Ознайомленню учнів з образотворчим мистецтвом як явищем духовної культури, розвитку художнього сприймання, здатності отримувати естетичну насолоду від творів образотворчого мистецтва, краси навколишнього світу сприяли художні виставки, які організовувалися і презентувалися у виставковій залі НБУ для дітей. Особливо яскравими були фотовиставка відомого грецького фотохудожника Костаса Асіміса «Наш Афон». Працівники духовно-просвітницького центру Кафедрального собору Української православної церкви у виставковому залі бібліотеки розмістили близько 60 фоторобіт видатного грецького майстра з життя Святої гори. Цікаву роботу з популяризації літератури про художників-ювілярів 2015 року проводили інші ОДБ для дітей. Так, у Запорізькій ОДБ були оформлені виставки-персоналії, присвячені О.Ренуару (до 175-річчя), Ф.Гойя (до 270-річчя), Б.Марізо (до 175-річчя), А.Дюрера (до 545-річчя), П.Пікассо (до 135-річчя) та ін.

Протягом 2014-2016 років у дитячих бібліотеках України відбувалися мистецькі заходи до ювілейних дат видатних художників України і світу. У Київській ОДБ проходили мистецькі години, присвячені ювілейним датам М. Приймаченко, І. Рєпіна, М. Рєріха, К. Брюллова. З творчістю Ю. Васнецова та Р. Судковського знайомилися у Барагівській сільській бібліотеці-філії Новобузької РДБ Миколаївської області. Там для учнів 5-6 класів до ювілейних дат художників проходили бібліотечний урок «Чи знаєте ви творчість Ю.Васнецова?» та імпровізована картинна галерея «Вернісаж емоцій мариніста». 2016 рік на Черкащині був оголошений роком Данила Нарбута. У дитячих бібліотеках області відбулася низка заходів, присвячених цьому митцеві. Так, під час вечора мистецького портрета користувачі Черкаської ОДБ вшановували творчість Д. Нарбута. У бібліотеках області було проведено відеорозповідь «Самобутній живопис Д.Нарбута», годину творчості «Мистецтво народжується з любові», урок мистецтва «Таланту нев'януча краса» та ін. У Сумській ОДБ створено цикл заходів з популяризації творчості митців-ювілярів під назвою «Світ у мистецьких шедеврах». У рамках циклу були проведені зустрічі до ювілеїв К. Білокур, К. Моне, В. Зарецького, Н. Онацького. Користувачі Івано-Франківської ОДБ під керівництвом бібліотекарів проводили мистецтвознавче дослідження «Таємниця петриківського пензлика», в якому досліджували творчість родоначальниці петриківського розпису, народної художниці Тетяни Пати.

Є у масових бібліотеках джерело образотворчих документів, що набуває особливого значення в умовах зростання труднощів з фінансуванням, комплектуванням, подорожчанням альбомів. Це книги, в яких є справжні скарби – книжкові ілюстрації. Заходи, присвячені книжковій ілюстрації, пройшли у

Краматорській ЦДБ. Користувачі бібліотеки, які займаються у студіях та гуртках позашкільних установ, проілюстрували дитячі вірші місцевих поетів, а потім ще й відбулася творча зустріч авторів поезії з юними ілюстраторами «Через книгу – до дитячих сердець».

2014 рік був проголошений Президентом України Роком Т.Г. Шевченка з нагоди відзначення 200-річчя від дня народження Поета. Генія. Пророка. В дитячих бібліотеках України відбулися година живопису «Шевченко-художник», мультимедійні презентації «Магія Тарасових картин», «Мистецька спадщина Т.Г.Шевченка», виставка малюнків «Нас єднає Шевченкове слово», виставка-галерея «Шепіт Шевченківських картин». Каховська РДБ у співпраці з районним відділом освіти, молоді та спорту провела районний конкурс дитячої творчості «Іду з дитинства до Тараса, несу йому думки свої». Переможців відзначали у трьох номінаціях, однією з яких була «Образотворче мистецтво». У Новокаховській МДБ Херсонської області відбувся конкурс малюнків до творів і листів Тараса Шевченка «Оживає Кобзареве слово»; літературно-музичні свята «Тернистими шляхами Кобзаря» (Горностаївська РДБ) та «Слово Шевченка живе у віках» (Каланчацька РДБ). Неповторністю відрізнялася виставка автопортретів Т. Шевченка «Цей повен сили погляд», яка експонувалася у Львівській ОДБ. Вона складалася з семи автопортретів, які поєднувалися з віршами львів'янина Романа Лубківського та київського художника Адлера Короліва. Отож кожен конкретний портрет був оспіваний двома авторами. Ця виставка стала пересувною і мала успіх ще і в бібліотеках Львівської області. У Кіровоградській ОДБ було влаштовано виставку творчих робіт учнів Кіровоградської художньої школи ім. О. Осмьоркіна «Чарівний пензель Кобзаря» та учнів художніх шкіл області «Шевченко – молодий погляд».

Вшанували пам'ять Кобзаря і в інших дитячих бібліотеках. Так, відбулися: презентація виставки творчих робіт читачів-дітей бібліотек Київщини «Близький і зрозумілий кожному із нас»; конкурс малюнків «Шевченкові твори очима дітей». У м. Кіцмань Чернівецької обл. відбувся літературно-музичний вечір «Шевченко і музика», а в Сокирянах цієї ж області – віртуальна подорож країнами світу, де є пам'ятники Т. Шевченко «Кобзар – то найглибша криниця, з неї людина черпає життя». Наближення безсмертної шевченківської спадщини до багатотисячної армії читачів-дітей стало особливо важливим завданням дитячих бібліотек Хмельниччини у 2014 році. В обласній бібліотеці діяв проект «Шевченко йде дорогами доби», до якого входили численні заходи з популяризації мистецької Шевченкіани: літературно-мистецьке свято «Іду з дитинства до Тараса», урок-концерт «Спів Кобзарєвої струни», онлайн-презентація «У бронзі, граніті, пам'яті народній», виставка творчих робіт переможців обласного конкурсу юних дарувань «Кобзаріки» тощо. Підсумковим заходом там став форум юних шанувальників творчості Кобзаря «Живи, Тарасе, в славі віковій!».

Національна бібліотека України для дітей підготувала і провела музичні нон-стоп хвилинки для молодших школярів «Співане слово Тараса», які проходили у відділі мистецтв протягом року. Під час цих заходів звучали твори Т. Шевченка у виконанні естрадної співачки І. Білик, рок-груп «Фата моргана», «Мертвий півень», «Кому вниз» та інших. Для старшокласників у відділі мистецтв НБУ для дітей відбулося пісенне свято «Дзвенять Кобзареві струни», підготовлене спільно зі студентами Київського Університету культури та мистецтв. Поет був незрівнянним виконавцем народної пісні. Можливо тому безліч Шевченкових текстів покладені на музику народом, і відомі вони були як пісні народні. Багато їх прозвучало зі сцени бібліотеки: «Зоре моя вечірняя», «Віють вітри, віють буйні», «Така її доля».

Музичне мистецтво – яскравий і незамінний засіб формування цілісної особистості дитини. Музика – величезне джерело естетичної та духовної насолоди. Кожна бібліотека прагне до максимального розкриття змісту своїх ресурсів для користувачів. У дитячих бібліотеках України популяризувати музичну літературу допомагали виставка-персоналія «В музиці Моцарта можна побачити всесвіт...» (до 200-річчя від дня народження композитора); виставка-екскурсія «Віч-на-віч з Моцартом» (до 200-річчя); озвучена виставка «Щедрі розписи мелодій» (до 85-річчя О.Білаша), виставка-досє «Я музику душею відчуваю» (до 125-річчя С.Прокоф'єва), виставка-персоналія «Чудової музики володар» (до 110-річчя Д.Шостаковича), виставка пошани «В його музиці душа українців» (до 120-річчя В. Косенка) у Житомирській ОДБ.

Українці мають славу одного з найбільш музично обдарованих народів світу. Народна пісня плекає в нас любов до рідного краю, утверджує, виховує, передає з покоління в покоління національну свідомість, гідність, несе високі естетичні почуття. Саме це ставили за мету працівники бібліотек для дітей, проводячи заходи, присвячені музичному мистецтву. Цікава робота з популяризації музичного мистецтва протягом звітних років велася у Черкаській ОДБ. Працівники популяризували як українську музику, так і світову. Цікавою була музична подорож «Ритми планети»; музична година «Черкащина і Чайковський».. Шану і любов українській музиці віддавали дитячі бібліотеки Вінничини. Так, у Вінницькій ОДБ були підготовлені і проведені музичні години «Музика мого народу» та «Що скаже музика, того не скаже слово», музичний калейдоскоп «Музика сумує, музика радіє». У Івано-Франківській ОДБ під час вечора пам'яті «Скарб нації» вшановували пам'ять українського піаніста Т.Шухевича. А ще тут відбувся вечір українського романсу «Сміються, плачуть солов'ї». Цікаво було переглянути книжечки та послухати колискові пісні під час огляду книжкової виставки «Прислухайтесь, як звучить колискова». Шану материнській пісні віддавали користувачі Івано-Франківської ОДБ під час свята материнської пісні «Я пам'ятаю мамині пісні... Вони як спалах в серці оживають», присвяченого Дню матері.

Розвитку естетичних смаків у юних користувачів бібліотеки засобами музики Хмельницька ОДБ надавала особливого значення. Там разом із студентами музичного училища ім. В.Заремби проведено 12 уроків-концертів. В Одеській ОДБ проходили різноманітні заходи з популяризації музичного мистецтва. Цікавими видалися свято класичної музики «Прометей української музики ХХ століття Станіслав Людкевич», творчий портрет «Малюнки з виставки Модеста Мусоргського», лекція-концерт «Притяжение класики» до Міжнародного дня музики та багато ін. У Сумській ОДБ створено навіть цілий цикл заходів з популяризації творчості митців-ювілярів під назвою «Світ у мистецьких шедеврах». У рамках циклу були проведені заходи до ювілеїв Ф. Шопена, А. Баха та ін. У Запорізькій ОДБ проводився цикл вечорів-потретів «Видатні композитори світу». З нагоди святкування Міжнародного Дня музики у Дніпропетровській ОДБ провели вечір-зустріч спільно з учнями та викладачами музичної школи «Пусть музыка живет». Значна робота з популяризації класичної музики серед користувачів-дітей проводилася і у Івано-Франківській ОДБ. Там відбулися заходи, присвячені В. Моцарту, С. Воробкевичу, Т. Шухевичу, Т. Пасічинському. Цікавий досвід протягом багатьох років має Національна бібліотека України для дітей. Там музичні твори композиторів-класиків звучали у відділі мистецтв щоденно. Музичні хвилинки «Музика на всі часи» проходили як для невеличких груп читачів, так і для численних екскурсій. Бібліотекарі навчали користувачів музичній уяві, дізнавалися про почуття кожного під час прослуховування музики, пояснювали зміст кожного музичного твору.

Вихованню любові у користувачів-дітей Рівненської ОДБ до української пісні сприяла музична година «Легенда української пісні», присвячена використанню образу Марусі Чурай композиторами України у своїх творах. Справжнє свято української пісні відбулося у ЦДБ м. Рівного. Спільно з учасниками підліткового клубу «Самоцвіт» присутні на святі прослухали українські пісні у виконанні учасників клубу. У 2014 році музична спільнота України відзначала 65-річчя від дня народження Героя України, основоположника української естрадної пісні, композитора Володимира Івасюка. Тож Хотинська РДБ Чернівецької області підготувала для своїх користувачів літературно-музичну композицію «Його зірка ніколи не погасне», а ОДБ – літературно-мистецьку годину «Життя як пісня». У 2016 році шанувальники української естрадної пісні вшанували пам'ять українського співака Назарія Яремчука, якому виповнилося б 65 років. Сучасні новітні технології дають можливість проводити різноманітні заходи неординарним способом. Ось і у НБУ для дітей провели спілкування-спогади про видатного співака засобом скайп-зв'язку. Допомогли у цьому задумі Чернівецька ОДБ та Чернівецька обласна філармонія. Привернула увагу користувачів презентація дитячої книги «Український дитячий оркестр» заслуженого працівника культури, провідного співробітника музею театрального, музичного та кіномистецтва України Леоніда Черкасько-

го, проведена працівниками відділу мистецтв НБУ для дітей. Діти із захопленням слухали розповідь про розмаїття українських музичних інструментів, про те як вони звучать, з чого їх виготовляють, як на них грати. Дізналися та почули звучання дводенцівки, гудка, флейти пана, окарини. Крім того, під час заходу молодші школярі читали вірші з книги автора.

Залучення користувачів до творення мистецьких витворів власними руками стало традицією у дитячих бібліотеках. Однією з новацій 2014 року у Херсонській ОДБ стало проведення майстер-класів по скапу. Завдяки одному з таких майстер-класів онлайн, проведеному в рамках проекту «30.09», з'явилося оригінальне художнє оформлення альбому «Велика книга читацьких рекордів» бібліотеки. Цікавими були майстер-класи «Сірникова архітектура» (до Дня архітектури України) та «Українська народня лялька – на всяку потребу, до кожного свята» з виготовлення ляльки-мотанки, які відбулися у Запорізькій ОДБ. У НБУ для дітей відбулася зустріч та майстер-клас з майстром традиційного народного мистецтва, членом Національної спілки художників України – Йосипом Борисовичем Осташильським під назвою «Архітектура в мініатюрі». Український майстер – єдиний у світі автор незвичайного творчого жанру – картин з барельєфним зображенням пам'яток архітектури із сірників. Роботи Осташильського унікальні, виконані в одному примірнику та мають неабияку художню цінність. У Івано-Франківській ОДБ у секторі естетичного виховання вчилися виготовляти витинанки під час майстер-класу «Чудернацька витинанка», у Коломиї цієї ж області – майстер-клас «Різдвяні витинанки», у Рожнятові – «Паперові дива». Великої популярності серед користувачів Волинської ОДБ набули майстер-класи із сіноплетіння на різну тематику. У рамках проекту «Бібліотека їде у гості» такі майстер-класи неодноразово проводилися в школах для молодших школярів.

Напередодні Великодніх свят бібліотеки готували для своїх користувачів справжні великодні подарунки. Ними були майстер-класи з виготовлення писанок. Так, цікавим виявився майстер-клас «Ось тобі яечко, його ти розмалюй», проведений у Київській обласній бібліотеці для дітей. Тут користувачі вчилися виготовляти «шкрябанки». Майстер-клас «Першу писанку малюю» відбувся у Коломиї Івано-Франківської області. Із захопленням юні користувачі Житомирської ОДБ взяли участь у майстер-класі до свята Миколая «Чобіток для Миколая».

Кіномистецтво, колись таке популярне, переживши період відступу перед телебаченням та домашнім відео, знову починає привертати до себе увагу прихильників великого екрану, озброївшись сучасними технічними винаходами. Але виростає покоління молоді, що фактично не знає класики світового кіно, дуже погано обізнане з його шедеврами і справжніми зірками.

Популяризації кіномистецтва у НБУ для дітей сприяла виставка-огляд «Яскраві зірки світового кіно», де було представлено літературу класиків сві-

тового кіномистецтва, зокрема українського. Виховання користувачів засобами мистецтва кіно здійснювалося через організацію переглядів художніх, документальних та мультиплікаційних фільмів, зустрічей з діячами кіно. Так, у рамках Національного проекту «Україна читає дітям» до Дня українського кіно в НБУ для дітей відбулася творча зустріч читачів із народним артистом України Володимиром Дмитровичем Талашко, головою спілки кінематографістів України, кінокритиком, кінознавцем, кіносценаристом, Лауреатом Державної премії України ім. О. Довженка, автором багатьох публікацій, присвячених історії та сучасності українського кіно – Тримбачем Сергієм Васильовичем. Популяризації кіномистецтва у цій же бібліотеці сприяли кінопортрет «Мистецький світ Богдана Ступки», відеоруіз «Перший кіноказкар» (О. Рой), кіномандрівка «Фантастичний світ У.Діснея». Старші читачі Івано-Франківської ОДБ відвідали вечір-портрет «Відомий і невідомий Іван Миколайчук», присвячений 75-річчю від дня народження актора, та на творчий портрет «М.С.Вінграновський – маестро сцени і кіно» до 80-ї річниці від дня народження. На Чернівеччині – батьківщині кіноактора Івана Миколайчука – також відбувалися заходи, присвячені річниці від дня народження актора. Слайд-перегляд «Недокошений лан Івана Миколайчука», проведений у Волинській ОДБ, сприяв популяризації серед користувачів українського кіномистецтва.

Сучасні технології популяризують мистецтво серед користувачів-дітей. Так, у Шполянській РДБ Черкаської області відбулася низка віртуальних подорожей, «Українське кіно – перлина української культури» та відеорепортаж «Олександр Довженко – поет українського кіно» у Херсонській ОДБ. Одеська ОДБ також приділила особливу увагу творчості українського митця. Там до 120-річного ювілею був проведений кіногід «Кінопанорама Олександра Довженка». Саме таким кіногідом став Костроменко Вадим Васильович – директор музею кіно Одеської кіностудії. У цій же бібліотеці користувачі під час мистецьких заходів склали шану корифеям українського театру П.Саксаганському та М. Заньковецькій та ознайомилися з літературою про їхнє життя і творчість.

Особливою популярністю серед користувачів старших класів НБУ для дітей у 2014 році користувалася кіномистецька година «Вічно живий геній», присвячена 90-річчю від дня народження народного артиста України, всесвітньовідомого кінорежисера, сценариста Сергія Параджанова.

Одна із виховних граней мистецтва – полікультурне виховання молодого українця-патріота у співпраці з Культурними центрами, Посольствами, представництвами різних країн. Прикладом цього може бути Тиждень мистецтва Індії у НБУ для дітей. Протягом Тижня юні користувачі ознайомилися з виставкою малюнків «Індія очима українських дітей»; позналися у відеодартсі на знання індійського епосу; пізнали мистецтво індійського танцю та були свідками дефіле працівників бібліотеки у національному вбранні Індії – сарі.

Не менш видовищним також був Тиждень культури Іспанії, у рамках якого відбувся арт-дайджест «Знаний і незнаний Пікассо», присвячений 135-річчю від дня народження найвидатнішого іспанського художника ХХ століття. Крім цього, з 2014 року у відділі мистецтв НБУ для дітей створено програму популяризації літератури з мистецтва «Мистецьке перехрестя» на допомогу вивченню шкільного курсу «Художня культура», яка теж сприяла популяризації світової культури. Для користувачів були оформлені розгорнуті книжкові виставки «Мистецьке перехрестя», «Планета барвистої музики», а як підсумковий захід щорічно проводилася гра-дартс «В лабіринті мистецтв».

Одним із чинників гармонійного розвитку особистості є декоративно-прикладне мистецтво. За його допомогою відбувається збагачення душі дитини, прищеплюється любов до свого краю. Розкривається безмежний світ краси і мудрості народу. Так, творча лабораторія «Сім глин беру для віщого замісу» гончара Анатолія Філозорова відкрила молодшим користувачам Волинської ОДБ таємниці гончарного ремесла. Діти і дорослі створили глиняний оберіг, вклавши в нього тепло своїх рук і сердець.

Підтримка читання та широке використання літератури у вихованні підрастаючого покоління є головним у роботі дитячих бібліотек. Тому основну увагу у роботі бібліотекарі приділяють підтримці і розвитку дитячого читання та популяризації творів українських письменників і поетів.

Для залучення дітей до читання бібліотекарі організовували різні акції, створювали програми, проводили презентації, зустрічі, конкурси, ігри та розваги, використовуючи різножанрову літературу. Найефективнішим методом популяризації літератури є зустрічі з письменниками. Наприклад, у рамках проекту «Літературний десант» Львівська ОДБ організували зустрічі відомих львівських письменників у районах Львівської області. Протягом 2014-2016 років успішно реалізується в Хмельницькій ОДБ проект «Письменник зблизка». А Дніпропетровська ОДБ в 2016 році започаткувала проект «Книга єднає Україну», мета якого – залучення дітей до світу сучасної української літератури, знайомство та спілкування з українськими письменниками.

У багатьох дитячих бібліотеках читачі є членами об'єднань літературного спрямування, на засіданнях яких діти вивчають творчість видатних українських та світових письменників, зустрічаються з поетами та прозаїками, обговорюють книги, дискутують. Важливим моментом у популяризації художньої літератури є відзначення ювілейних дат видатних постатей української літератури та ювілеї книг.

Щорічно дитячі книгозбірні вшановують пам'ять і популяризують літературну та мистецьку спадщину Т.Г. Шевченка, видатного діяча української культури, який є гордістю, честю і славою українського народу. Особливо багато різноманітних заходів було проведено в 2014 році, який Президентом України був оголошений «Роком Тараса Григоровича Шевченка». У Шевченківські дні у всіх центральних, міських, районних та сільських дитячих бібліотеках було

проведено безліч мистецько-культурних акцій, відеомандрівок, конкурсів читців, поетичних годин, літературно-музичних композицій, ігор, вечорів, свят та зустрічей. Дитячі бібліотеки країни взяли участь у Всеукраїнському віртуальному фотоконкурсі «Map-Ukraine Шевченкіана», започаткованому НБУ для дітей. Понад 600 читачів з різних куточків країни взяли участь та надіслали світлини, пов'язані з ім'ям Тараса Шевченка. Традиційним для бібліотек Хмельницької області є щорічне обласне літературно-мистецьке свято «Іду з дитинства до Тараса». Голосні читання віршів Т.Г. Шевченка в Кіровоградській ОДБ для кожного учасника проходили під гаслом «200 років – 200 секунд». Читати вірші можна було напам'ять або з різних носіїв інформації: книжок, планшетів, е-книжок, мобільних телефонів тощо. Чернігівська ОДБ вшанувала великого Кобзаря спільно з районним радіо поетичним марафоном «Тепло Тарасового слова». Львівська ОДБ презентувала мініпроект «Шевченко. День за днем» та провела міжнародний інтернет-конкурс «Що ви знаєте про українського Кобзаря». Для мініпроекту кожен день протягом року підбиралася та виставлялася нова цитата з творів Тараса Шевченка.

Велика увага приділялася популяризації творчості Т.Г. Шевченка через лауреатів премії ім. Т.Шевченка, обласних літературних премій, через вірші та прозові твори, присвячені життю та творчості великого Кобзаря. Зокрема, в Хмельницькій ОДБ проводився цикл зустрічей «Подільська Шевченкіана». Сумська ОДБ провела обласний літературно-мистецький проект «Дитяча Шевченкіана до ювілею Кобзаря». Всього на розгляд журі було подано 179 робіт (малюнків, вишивок, літературних творів) читачів з усіх регіонів області. У дитячій бібліотеці КЗ «Бібліотечна мережа м. Вознесенська» Миколаївської області, віддаючи данину любові та пошани поету, ведеться альбом-естафета «Тобі, Кобзарю, наші подарунки», в якому кожен бажаючий розміщує свої подарунки Кобзарю - малюнки, вірші, відгуки на його твори, тощо. А Баштанською РДБ цієї ж області організована акція «Родинна реліквія», під час якої діти приносили на виставку свій домашній «Кобзар».

2016 рік – рік 160-річчя від дня народження українського письменника, поета, філософа, вченого, громадського і політичного діяча І.Я. Франка. З нагоди вшанування його пам'яті Хмельницька ОДБ започаткувала та провела веб-марафон «Співець свободи». До марафону приєдналася Вінницька ОДБ та Дрогобицька районна бібліотека. А Івано-Франківська ОДБ разом з обласним телебаченням «Галичина» ініціювали проект «Франкові читання».

У цьому ж 2016 році Україна відзначала 145 років від дня народження талановитої майстрині художнього слова, ніжної і мужньої жінки Л. Українки. Бібліотекарі різними формами роботи відзначали цей ювілей – поетичними присвятами, літературними презентаціями і вечорами-реквіями, міні-виставами. Волинська ОДБ організувала скайп-спілкування з читачами міської бібліотеки для дітей м. Слов'янська «Я маю в серці те, що не вмирає».

У 2015 році наші книгозбірні святкували 85-річницю беззаперечного класика сучасної української дитячої літератури – Всеволода Нестайка. Чернігівська ОДБ розпочала ювілей прем'єрою лялькової вистави «Пригоди в лісовій школі», а читачі Житомирської ОДБ спільно з читачами Краматорської ОДБ провели онлайн-марафон читання творів Нестайка «На подіумі – герої Нестайка».

Потужним засобом пропаганди книги стали заходи Всеукраїнського тижня дитячого читання та Національного проекту «Україна читає дітям», які є популярними в кожній дитячій бібліотеці.

Ефективною формою пропаганди книги у літній період є програми літніх читань, які діють в усіх без виключення дитячих бібліотеках України.

Гуртки – одна з ефективних форм організації дитячого дозвілля. У гуртках діти мають можливість реалізувати свої здібності, прагнення, уподобання та спробувати свої сили у створенні чогось нового, творчого, незвичного. У дитячих бібліотеках України працювали клуби, гуртки, групи, об'єднання за інтересами, які охоплювали різноманітні напрями та теми, орієнтовані на різні вікові групи користувачів. Активною та насиченою була гурткова робота районних та сільських дитячих бібліотек. Так, у бібліотеках Черкащини працювало 59 гуртків, з яких найбільшу кількість складала творчі об'єднання і гуртки, пов'язані з рукоділлям. На заняттях діти вчилися робити обереги, ляльки-мотанки, вишивати бісером та стрічками, ліпити з солоного тіста і глини, шити м'яку іграшку. Літературні об'єднання «Рідне слово», «Сяйво талантів», «Казкова світлиця», «Театр Книги» плекали перші паростки літературного таланту і мають значні успіхи – твори учасників друкувалися у місцевій пресі, звучали у радіо-ефірі. У багатьох бібліотеках області працюють лялькові театри. Популярними серед читачів-дітей були клуби універсально-пізнавального змісту – «Чомусики», «Зустріч», «Ерудити», а також краєзнавчого, народознавчого та екологічного спрямування, зміст роботи яких часто перетинається, адже пов'язаний з рідним краєм, його історією, культурною спадщиною та природними скарбами: «Родослав», «Спадщина», «Джерельце», «Зорецвіт», «Еколюб», «Любисток». Виокремлювався серед цієї палітри дозвіллевих об'єднань клуб «Добротворець», який працює з 90-х років минулого століття в Уманській ЦМДБ спільно з Будинком ветеранів, Клубом людей похилого віку «Надвечір'я», центром реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», дитячою лікарнею. Учасники клубу проводили благодійні акції та святкові концерти у цих закладах. 56 читацьких об'єднань працювало у дитячих бібліотеках Сумщини: літературні, правові, історико-кораєзнавчі, пітриотичні, морально-етичні, пізнавальні, лялькові, сімейні, творчі клуби і гуртки. Заслуговує на увагу робота дитячого клубу «Патріот» (Тростянецька РДБ), який в умовах сьогодення є вкрай актуальним, оскільки виховує у дітей національну свідомість і гідність, патріотичні почуття і громадянську відповідальність. Пошукова робота зі збору інформації для краєзнавчих альбомів «Герої не вмирають» (про загиблих у зоні АТО), «Хо-

робрі серця» (про білопільчан – учасників АТО) проводилася учасниками історико-краєзнавчого клубу «Краяни» (Білопільська ЦДБ). В Охтирський РДБ діє кіноклуб медіа-просвіти з прав-людини Docudays UA «Діалог». У дитячих бібліотеках Кіровоградської області у звітному році працювало 54 об'єднання за інтересами, в Івано-Франківській області – 40. Це літературні світлиці, народознавчі, краєзнавчі, природничі, гуртки юних умільців: народознавчий клуб «Берегиня», клуб книголюбів «Бібліознайко», клуб «Ляльковий портал», об'єднання для дівчаток «Міні-Леді», фотовітальня «Материнка», пізнавальна відеовітальня «Розумійко», екологічний клуб «Арніка», об'єднання «Родинна світлиця», «Юні історики», «Юний ерудит», «Оберіг», «Книголюб», «Школа ввічливості» та ін. Тематичний репертуар об'єднань дитячих бібліотек Чернівецької області охоплює різноманітні інтереси юних читачів та забезпечує змістовне дозвілля у літературному гуртку «Паросток», краєзнавчому гуртку «Краяни», гуртку моделювання з паперу «ШароБум», «Школі ввічливих наук», клубах «Міні-Леді», «Розумашки», «Ерудити», «Світлячок».

Серед дитячих бібліотек різноманіттям та кількістю дозвіллевих читацьких об'єднань вирізняються: Сумська ОБД ім. М. Островського, в якій працює 13 читацьких об'єднань за інтересами: 2 клуби, 4 лекторії, 5 гуртків, ляльковий театр та літературно-мистецька вітальня, які охоплюють усі вікові категорії користувачів; Львівська ОБД до своїх об'єднань залучає всі вікові категорії користувачів від 0 – клуб «Акквадіти» до 100 – волонтерська агенція «Невгамовні бібліотечні бабусі», в якій бабусі допомагають дітям, а читачі і бібліотекарі допомагають бабусям опановувати світ сучасних технологій; Черкаська ОДБ пропонує 8 читацьких об'єднань для допитливих, літературно і творчо обдарованих дітей, тут також працює дитяча відеостудія.

Літературні об'єднання та гуртки у більшості дитячих бібліотек України мають давню традицію та не одне десятиліття відкривають паростки таланту серед юних читачів, плекають маленьких поетів та письменників, допомагають друкувати перші твори. Літературна студія «Джерельце» у Львівській ОДБ працює вже понад чверть віку. Очолує студію лауреат літературних премій ім. М. Шашкевича, ім. Лесі Українки та ім. П. Тичини поетеса Марія Людкевич. Твори студійців публікувалися у газетах «Галицьке юнацтво», «ТОП», «Манія», «Комод», журналі «Сто талантів». У березні 2014 року до 25-річчя студії вийшла 5-та збірка «Портрети срібної води. Травневий записник», до якої увійшли твори 15 студійців віком від 10 до 17 років, та 10 випускників «Джерельця» різних років, які не забувають студію та приходять на її засідання. Студійці є постійними учасниками літературних конкурсів львівщини, всеукраїнських, на яких посідають почесні призові місця та стають переможцями. Давні традиції має літературно-творчий гурток «Пегасик» Черкаської ОДБ, вихованці якої постійно брали участь у літературних і мовних конкурсах місцевих і всеукраїнських і не один раз посідали призові місця. Одна з читачок виборола

призове місце на конкурсі «Море талантів» (м. Одеса), а харківський композитор М. Ведмедеря написав три пісні на слова юних талановитих черкашанок Катерини Александрової та Тетяни Швець. У Херсонській ОДБ літературні здібності дітей розвивають у двох напрямках – у творчому об'єднанні юних журналістів «Струм» та літературній студії «Контур». Розвитком літературних здібностей читачів опікуються в літературній студії «Мої перші вірші» (Хмельницька ОДБ), мовно-літературній студії «Натхнення» (Івано-Франківськ ОДБ), літературній вітальні «Світлинка» (Волинська ОДБ).

Усе більше створюється в дитячих бібліотеках читацьких об'єднань з метою популяризації книжок простими засобами, які тим не менш є доволі ефективними для формування у дітей стійкого інтересу до читання художніх творів. Одним із дієвих методів можна вважати читання вголос. Яскравим прикладом такої популяризації книги є клуб любителів голосного читання «Читання з радістю», (Львівська ОДБ), на засіданнях якого у захищеному куточку бібліотеки під теплим світлом настільної лампи дітям читають книжки вголос бібліотекарі, волонтери, батьки, а також і самі читачі. Творчо підійшли до теми читання вголос фахівці Житомирської ОДБ, де створили гурток виразного читання «Абсолютний слух», мета якого прищеплювати любов до книги, до літературного слова, навчити дітей виразно читати прозові та віршовані твори, висловлювати свої думки з приводу прочитаного. У «Клубі книжкових презентацій» (Харківська ОДБ) проходять зустрічі учнів з дитячими письменниками. Знайомили дітей з кращими творами світової та української дитячої літератури, з книжковими новинками об'єднання юних книголюбів «Читайлик», «Книголюб», «Читаючи навчаємось» (Чернігівська ОДБ), літературна вітальня «Книгосвіт дитинства» (Запорізька ОДБ). Маленьких книголюбів залучають також до ремонту книжок у гуртках «Книжкова лікарня» Сумської, Одеської, Черкаської ОДБ.

У звітні роки значного поширення у дитячих бібліотеках набули клуби полікультурного та інтернаціонального спрямування, одним з напрямів яких є вдосконалення знань іноземної мови, працюють окремо мовні об'єднання. Херсонська ОДБ ім. Дніпрової Чайки багато років поспіль надає змогу своїм читачам пізнавати світ та вдосконалювати мовні навички у німецькому клубі, польському клубі «Пшиязнь» та English club. Гурток любителів англійської «English for beginners» для дітей 6-9 років через ігрові форми роботи розширює знання про культуру, традиції англійських країн, сприяє зацікавленості у вивченні мови читачів Полтавської ОБД ім. Панаса Мирного. У 2016 році, який оголошено «Роком англійської мови в Україні», гуртки англійської мови створено у багатьох дитячих бібліотеках – «Childrens English Speaking Club» (Житомирська ОДБ), англійський клуб для наймолодших «Балакучі курчата» (Запорізька ОДБ).

Після Революції гідності та початку воєнної агресії на сході нашої держави загострилося питання національної мови, це виявило у суспільстві потребу

створення осередків вивчення або ж вдосконалення рідної української мови, якою за певних обставин певна частина населення володіє недосконало, або ж зовсім не володіє. З особливою гостротою ця проблема торкнулася східних областей України. Дитяча центральна бібліотека ім. Пушкіна м. Краматорська на виклики часу відкрила Український розмовний клуб «Файно», в якому збираються діти і батьки, щоб поспілкуватися рідною мовою, а також оволодіти одним з традиційних українських ремесел, наприклад, вишивання хрестиком, створення традиційних українських оберегів. У Запорізькій ОДБ проходять недільні зустрічі у вітальні бабусі Дарини з мовним клубом «Солов'ята».

Українознавчі, фольклорні, краєзнавчі та патріотичні читацькі об'єднання створені практично у кожній обласній бібліотеці, адже вони мають неабиякий виховний вплив на формування гідного громадянина, прищеплюють дітям шанобливе ставлення до культури та історії рідного краю, виховують повагу не лише до малої Батьківщини, а й вивчають історію рідного народу, її героїв, самобутню культуру. Ця тема популярна і затребувана читачами, а також освітніми закладами – першими партнерами дитячих бібліотек з просвітницько-виховної діяльності. Тому у деяких обласних бібліотеках створено не один клуб краєзнавчо-народознавчої спрямованості. Так, у Чернігівській ОДБ клуб «Джерельце» знайомить дітей з відомими українцями, визначними подіями української історії, а фольклорна світлиця «Рік-чарівник» через гру та народні звичаї свята вводить дітей у світ українського фольклору, свят народного календаря. У Рівненській ОДБ про спадщину народної мудрості, культури, історії дітям розповідають під час заходів у краєзнавчій студії «Відчуй, що це земля твоя», а у фольклорно-етнографічній вітальні «Бабусині обереги» діти долучаються до вивчення традицій, звичаїв, обрядів українського народу. Клуб «Юні дослідники рідного краю» знайомив дітей з історією Дніпропетровщини від давніх часів, первісних людей до сьогодення, розкриваючи також сучасні архітектурно-будівельні шедеври міста та видатні культурні надбання краю, як Петриківській розпис. Цікавою та нестандартною, просякнутою любов'ю до своєї малої батьківщини, була робота кожного з краєзнавчих об'єднань обласних бібліотек для дітей України: туристично-краєзнавчої агенції «Мандруємо разом» (Закарпаття), клубу мудрих і досвідчених «Цвіт калини» (Запоріжжя), гуртка «Юні краєзнавці» (Суми), клубів «Джерельце» (Хмельницький), «Ріднокрай» (Тернопіль), «Буковинчики» (Чернівці).

Чільне місце серед читацьких об'єднань за інтересами у дитячих бібліотеках займають правові, морально-етичні гуртки, лекторії, гуртки з ОБЖД. Серед найбільш відомих лекторій «Молоде покоління вибирає здоров'я» Сумської ОДБ; клуб «Правознавець» Тернопільської ОДБ, який навчає дітей середнього і старшого віку не просто знати свої права, а й користуватися ними. Тому багато заходів проводиться спільно з державними та громадськими організаціями; «Захисти себе сам» – школа безпеки для маленьких за допомогою ситуативних

ігор навчає дітей правил безпеки вдома, на вулиці, на дорогах Чернігівської ОДБ; превентивний лекторій «Абетка безпеки від бібліотеки» Рівненської ОДБ; гурток «Школа добрих почуттів» Одеської ОДБ; школа людської доброти «Пізнай себе – зрозумій іншого» Запорізької ОДБ. Цікаво працює читацький клуб морально-правового зростання «Крок» для учнів 7-х класів у Хмельницькій ОДБ. На його засіданнях відверто обговорювалися проблеми та питання, які хвилюють підлітків: конфлікти в школі і вдома, комп'ютерна та ігрова залежність, кохання, статеві відносини, порушення законів та ін.

Гуртки творчого розвитку та мистецькі об'єднання у дитячих бібліотеках сприяють формуванню у читачів почуття прекрасного, відкривають перед ними світ мистецтва, розвивають творчі здібності. Зазвичай роботи гуртківців йдуть на благодійність – на подарунки пацієнтам у лікарнях, будинках для людей похилого віку, у госпіталах, а також пересилаються з іншими подарунками українським військовим до зони АТО. Об'єднання мистецького спрямування є популярними серед користувачів тому й представлені у кожній дитячій бібліотеці, а в багатьох бібліотеках таких гуртків декілька. Зокрема у Хмельницькій ОДБ діяли клуби «Сходинки в прекрасне» з двома відділеннями «Юний художник» та «Дитяча філармонія», фан-клуб «Кумири і прихильники», а також мистецька вітальня «Мистецькі виднокраї», гостями якої є митці Хмельниччини – музиканти, живописці, дизайнери, танцюристи, диригенти та ін. У Львівській ОДБ працювало 4 клуби мистецького спрямування. Літературно-мистецький проект «Маска» навчає дітей акторської майстерності та дає змогу випробувати себе в ролі акторів у виставах за класичними і сучасними літературними творами, а також вводить дітей у світ великого театру, відвідуючи вистави львівських театрів. 7 років працює майстерня дитячої ілюстрації «Мальована книга», на заняттях якої діти слухають книги, обговорюють їх та створюють до них ілюстрації. Виставки дитячих робіт прикрашають бібліотеку, а журнал «Світ дитини» запропонував у 2014 році учасникам студії проілюструвати цілий номер – №7, присвячений І. Калинцеві. Для малечі проводилися заняття у творчій майстерні «Своїми руками». Більше 5 років плідно працює оригамі-студія «Паперові дива», до якої ходять і дошкільнята, й школярі, і старше покоління. Студія отримала диплом за участь у міжобласній виставці оригамі «Барви галицької осені» та у міжнародному конкурсі «Європейський стадіон культури 2015 – Східні килими», який оголосила Воєводська міська публічна бібліотека у м. Жешув (Польща). Полтавська ОДБ пропонувала своїм читачам долучитися до мистецтва у музичному клубі «Семинотка», випробувати свої акторські здібності на сцені у театральному гуртку «Акторус», створювати красу з різних матеріалів у творчій майстерні «Бібліоумійки», гуртку бісероплетіння «Вишенька». Різні напрями образотворчого мистецтва охоплює нова арт-студія «Креатив», створена у 2016 році у Дніпропетровській ОДБ. Творчі здібності різного спрямування розвивали у гуртках та клубах Запорізької ОДБ

– музичній вітальні «Музика від серця», художньому салоні «Художник зі світовим ім'ям», творчій лабораторії «Крокуємо до майстерності». Розвивати творчі здібності юним художникам та умільцям пропонували Закарпатська ОБДЮ – творча майстерня «Джерельце», Вінницька ОДБ – мистецтвознавчий гурток «Мозаїка», гурток розвитку творчості і майстерності «Фантазія», Дніпропетровська ОДБ – хобі-клуб «Бібліомайстерня», Кіровоградська ОДБ – студія «АРТ-світ», Івано-Франківська ОДБ – клуб «Палітра», Одеська ОДБ – гурток м'якої та паперової іграшки «Веселка», Рівненська ОДБ – творчاستудія «Кольорові намистинки», Черкаська ОДБ – гурток художньої творчості «Кольоровий світ», Тернопільська ОДБ – гурток «Весела майстерня», Чернівецька ОДБ – гурток оригамі «Паперова майстерня», Житомирська ОДБ – гурток «Акварелька» та майстерня еко-дизайнерів, Харківська ОДБ – гурток «Зумійка». Гурток для дівчаток «Школа сучасних модниць» у Хмельницькій ОДБ не лише знайомив учасниць з історією моди та сучасними тенденціями, а й розвивав естетичні смаки, психологічні якості.

Синтез книги і мистецтва, особливо музичного, справляє великий емоційний вплив на слухача, тому у багатьох бібліотеках працювали літературно-мистецькі вітальні, салони, акторами та учасниками, де на рівних є читачі, бібліотекарі, запрошені митці: «Джерела думки чисті і натхненні» (Запоріжжя), «Свічадо» (Житомир), «Акорди творчого єднання» (Суми), «Подільська хризантема» (Вінниця), літературний театр «Сюрприз» (Миколаїв), «Музи Парнасу» (Рівне), клуб любителів музики «Мелодія» (Тернопіль). Два подібних об'єднання працюють Волинській ОБД – літературно-мистецька вітальня з краєзнавчим спрямуванням «На струнах серця» та мистецька вітальня «Варіації».

Традиція лялькових театрів у дитячих бібліотеках України давня, але незважаючи на це, сучасна і популярна. Лялькова вистава не просто розкриває дітям зміст книги, вона посилює емоційний вплив на маленького читача, що створює мотивацію до читання. В репертуарі театрів казкові повчальні історії, а також творчість сучасних українських дитячих письменників. Маленькі актори навчаються на заняттях студії роботі з лялькою, навичкам театрального мовлення. У більшості бібліотечних театрів є два акторські склади – дорослий і дитячий. Це давало змогу демонструвати лялькові вистави двічі, а то й тричі на тиждень на замовлення шкіл та дитячих садочків. Наприклад, за рік ляльковий театр «Пізнайко» Чернігівської ОДБ показав більше 50 лялькових вистав, щороку одна прем'єра; ляльковий театр «Кукляндія» Сумської ОДБ – 45 вистав, 3 прем'єри щорічно. Плідною була діяльність лялькових гуртків та студій обласних дитячих бібліотек, репертуар вистав доволі широкий. Так, 10 вистав в репертуарі лялькового театру «Золотий ключик» (Волинь), «Кольорове диво» (Дніпро) – 10 вистав, «Сонечко» (Київ) – 9 вистав. Давні традиції має дитячий театр-студії «Чеширський кіт» Херсонської ОДБ. Творчий розвиток у дитячій театральній студії літературний театр «Задзеркалля», а також

у дитячій відео-студії «Соняшник» пропонувала читачам Черкаська ОДБ. На заняттях відеостудії діти освоюють усі процеси створення фільму – від задуму, написання сценарію до зйомок у ролі акторів та операторів. Результати своєї праці – буктрейлери, рекламні ролики, жартівливі відеозамальовки діти та їхні батьки, друзі, однокласники можуть побачити на каналах бібліотеки у соціальних мережах. У 2016 році студійці створили 3 відеофільми та мультфільм «Моя країна – Україна».

Ще одним синтезом книги і відео є кіноклуби. Протягом 7 років під гаслом «Дивимось – Читаємо – Відпочиваємо» працює дитячий літературний кіноклуб «Книга+Кіно» у Дніпропетровській ОДБ, де діти переглядають фільми і мультфільми за книгами-ювілярами. Дитячі бібліотеки співпрацювали з регіональними телестудіями. Дніпропетровська ОДБ у співпраці з дитячою студією телебачення та преси «Разом!» у 2014 році відзняли 25 сюжетів телепередачі «Казкові секрети» на базі бібліотеки. Сюжети про казки, книги, лялькові вистави, історії створення фільмів та ін. завжди закінчувалися словами: «Чекаємо вас, любі діти, в обласній дитячій бібліотеці!».

Дозвілля з бібліотекою у багатьох користувачів асоціюється з зустрічами з цікавими особистостями, публічними особами, творчими людьми, людьми рідкісних професій і непересічних біографій, а також клубів, які можна відвідувати сім'єю. Бібліотеки реалізують цей читацький запит за допомогою різноманітних клубів: «Цікаві зустрічі» (Чернівецька ОДБ), «Рандеву» (Тернопільська ОДБ), «Дотик» (Рівненська ОДБ), бібліозустрічі «Літературна кава по-львівськи» (Львівська ОДБ), «Тато, мама, я – читаюча сім'я», «Клуб кмітливих та допитливих», гурток мандрівників «Глобус» (Сумська ОДБ), клуб «Кругозір» (Волинська ОДБ).

З метою залучення до бібліотеки підліткової та дорослої аудиторії популярними стали музичні клубні об'єднання та проекти, які дають змогу слухати виступи сучасних музикантів у бібліотеці. Хмельницька ОДБ у 2016 році відкрила музичну платформу «Звук без меж», у рамках якої проходили ROOM-концерти, музичні подорожі, вечірки тощо. Окрім засідань, такі об'єднання проводили різноманітні конкурси, турніри, свята. Наприклад у Кіровоградській ОДБ щонеділі працював сімейний ігровий майданчик «Майстерня дружби та позитивного настрою», а щомісяця бібліотечний атракціон «Усмішка» запрошував дітей з батьками на ігрову розважальну програму за участю бібліотечних аніматорів. Клуб сімейного дозвілля «Нінтешк@» Рівненської ОДБ об'єднав навколо себе дітей і батьків, які полюбляють спорт, рух, ігри та книги і мають бажання проводити свій вільний час у бібліотеці. Інтерактивні ігри турніри в клубі проходили з використанням сучасних електронних гаджетів і програм – ігрових консолей Nintendo Wii, а також майстер-класів, вікторин, інтелектуальних забав у супроводі сучасних книжок як з теми, так і художньої літератури для читання у колі сім'ї. Під гаслом «До читання – через гру» у Дніпропетровській ОДБ продовжу-

вав свою діяльність інтелектуальний клуб для підлітків «FogUM», метою якого є розвиток інтересу до різних галузей пізнавальної та художньої літератури та формування позитивної мотивації до читання.

Одним із популярних напрямів бібліотечної діяльності у громаді є розвиваючі заняття для дошкільнят, особливо для малюків віком від 1-го до 3-х років. Зазвичай такі групи користуються підвищеним попитом серед батьків. Бібліотекам така діяльність дає змогу впливати на формування читача змалечку, під час розвиваючих занять привчати дитину до книжки, до відвідання бібліотеки як місця звичного, улюбленого, майже рідного, яке в подальшому може стати для дитини «третім» місцем (або третьою домівкою). Недільна «Школа раннього розвитку та Академія батьківської мудрості» працювала у Полтавській ОДБ. До занять школи на консультації та зустрічі з батьками запрошувалися фахівці – юрисконсульт, психолог, бібліограф. Заняття для дітей проходили з елементами анімації, лялькового театру та ін. Психолог веде блог, на якому висвітлював для батьків важливі теми виховання дітей «Як привчити дитину спати у власному ліжку», «Чи потрібно платити дітям за відмінні оцінки?», «Сором'язлива дитина: добре чи погано» та ін. У Хмельницькій ОДБ розпочала роботу студія дитячого розвитку та дозвілля «Мері Поппінс», яка має дві групи: для дітей від 1 до 3 років, та від 3 до 5 років. Під час занять діти слухали казки, вірші, гралися, малювали, ліпили – розвивали дрібну моторику, виконували рухливі вправи, набували навичок спілкування з однолітками. Деякі заняття проходили за методикою Марії Монтесорі. На потребу тих батьків, кому важливий гармонійний розвиток дитини, Львівська ОДБ створила Книжковий дитячий садок «Левеня» для дітей 4-6 років, який раз на тиждень проводив розвиваючі заняття для малечі з використанням усіх можливостей бібліотеки. Працював у Львівській бібліотеці також клуб «АКВАдіти» для немовлят (з мамами), заняття якого були спрямовані на фізичний розвиток малюків, розвиток моторики, мовлення, логіки, органів чуття, музичний розвиток, введення в живу природу тощо. На зустрічах клубу сімейного читання «Моє серденько» Дніпропетровської ОДБ проводилися заняття з дошкільнятами – лялькові вистави, ігри, музичні, танцювальні та спортивні розваги, а також в полі зору була категорія молодих батьків, яким надавалися поради щодо кола дитячого читання, читали лекції з виховання здорової дитини психологи, медичні працівники. У Кіровоградській ОДБ працював бібліотечний клуб читання і розваг «Сонячний промінчик на книжковій полиці», спрямований на групову роботу з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку із застосуванням книго- та ігро-терапевтичних методів.

У звітний період набуває поширення у дитячих бібліотеках України робота психологічної служби. Сьогодні фахові психологи є в штаті багатьох обласних бібліотек для дітей, бібліотеки також запрошують на волонтерських засадах кваліфікованих фахівців з молодіжних, громадських організацій. Таким чином

організована діяльність бібліотечної соціально-психологічної служби Тернопільської ОДБ, яка орієнтована передусім на дітей середнього та підліткового віку. Одним з напрямів служби є «Батьківська академія», яка торкалася на заняттях лекторію таких важливих для батьків питань, як «Адаптація дитини в дитячому садку та школі», «Подолання фобій та страхів перед людьми в білих халатах» та ін.

Діяльність психолога у бібліотеках розповсюджувалася на усі категорії користувачів – від дошкільнят до батьків, а також на працівників бібліотеки. Бібліотечні психологи здійснювали дослідницьку, діагностичну, корекційну, розвиваючу роботу під час групових занять, індивідуальних, письмових консультацій, які публікувалися на сайтах і блогах бібліотек, семінарів, тренінгів, бесід тощо. Важливим методом психологічного та психокорекційного впливу залишається бібліотерапія – лікування книгою. Книга використовувалася під час групових занять для дошкільнят, в рекомендаціях для підлітків і батьків. Психологічна служба Черкаської ОДБ проводила розвиваючі заняття для дошкільнят, консультаційну роботу з батьками, а також групові заняття з профорієнтації, години спілкування з тем, які турбують підлітків. Полтавська ОДБ надавала перевагу тренінговим заняттям «Прояви турботу та обачливість» для учнів 4-х класів, «Як правильно обрати майбутню професію» для старшокласників, диспут-міркування «Неформальні об'єднання молоді» для учнів 7-9 класів. Обговорювалися на зустрічах і гострі теми, наприклад, «Суїциди серед молоді», на яких підлітків навчали формувати вміння і навички щодо власної безпеки, розуміння відповідальності за власні вчинки та їх наслідки, бажання збереження і захисту власного життя і здоров'я. В центрі уваги служби психологічної підтримки «SOS-ка для батьків» у Хмельницькій ОДБ – наймолодші читачі-дошкільники та їхні батьки. Зустрічі проводили кваліфіковані психологи-волонтери з кафедри психології Хмельницького національного університету, які консультували батьків з питань виховання дітей, відносин у сім'ї, а також проводили заняття для дітей на розвиток дрібної моторики, уваги, мислення, пам'яті. Психологічна служба Дніпропетровської ОДБ активно працювала не лише з читачами, батьками та персоналом своєї бібліотеки, а й поширила свою діяльність на персонал бібліотеки області, для яких на обласних семінарах розглядалися важливі теми: «Проблеми батьків і дітей», «Діти в мобільному просторі», «Психологічні аспекти сприйняття інформації», «Стрес, що супроводжує наше життя та шляхи його подолання».

Інтернет-технології, доступні кожному користувачеві у дитячих бібліотеках, започаткували нові форми читацьких об'єднань, які не лише вводять дітей у світ безпечного та корисного інтернету, а й пропонують цікаві інформаційно-пошукові турніри, проекти, конкурси. Так, клуб любителів Інтернет-мандрів «Справа №...» не перший рік успішно працює при Інтернет-центрі Херсонської ОДБ, клуб «Інтернешка: Google нам у допомогу» – у Дніпропетров-

ській ОДБ, а читачі підліткового віку мають змогу розвивати свої технічні здібності у клубі «Юний IT-шнік».

Останнім часом повертаються і набувають неабиякої популярності серед населення настільні ігри, і бібліотеки формують колекції ігротек, влаштовують ігрові турніри, майданчики. У Полтавській ОДБ три роки працює гурток настільних ігор «Шукачі пригод» – організовує настільні та пропонує широкий вибір інтелектуальних ігор дітям, які захоплюються подорожами, пригодами, люблять читати книжки у жанрі фентезі та фантастику. Ігри «Цитаделі», «Монополія – Полтава», «Каркасон» розроблені таким чином, щоб дитина прочитала певну книгу чи інформацію для того, щоб мати можливість зіграти. Рівненська ОДБ у 2016 році створила клуб логічних розваг «Мудрограйлик», у рамках якого проводяться ігрові заняття з використанням логічних та настільних ігор, які допомагають дошкільникам та учням початкових класів адаптуватися у навколишньому середовищі, розвивати інтелект, мислення, уяву, пам'ять, індивідуальні здібності. Хмельницька ОДБ організувала для старшокласників ігрову зону «Ігроландія», в якій зібрано традиційні та нові сучасні настільні ігри, що користуються попитом у дітей – «Таємна експедиція», «Монополія», «Ділова леді», велика колекція пазлів та ін.

Створюються зони релаксу для тихого відпочинку, або навпаки – для рухливих ігор, навіть спортивних занять на дитячих тренажерах, як у Львівській ОДБ та філія ЦБС для дітей м. Львова, Херсонській ОДБ. Ці дозвіллі майданчики обов'язково наповнені книжковим змістом. Як і зони прес-барів, в яких можна «посмакувати» новенькими дитячими журналами (Миколаїв, Херсон), або бібліокафе «Книжкова смакота» у Чернігівській ОДБ, в якому подавали вишукані ласощі для розуму та літературні блюда: книжкове асорті, мікс улюблених журналів, бук-фреші, бук-трейлери, бізнес-ланчі для організаторів дитячого читання, особливі частунки від кота Кекса, щоденно визначалася страва дня – реклама книги для прочитання. Відвідання кафе ненав'язливо непомітно і цікаво допомагало дітям стати читачами і книголюбями. Про популярність такої форми роботи свідчить черга на відвідання. Для своїх читачів Житомирська ОДБ у 2015 році відкрила дві зони релаксу – бібліокафе та живий куточок, в якому оселилися декоративні кролики Боня і Моня, дзвінкоголосі хвилясті папужки Маша і Аркаша, та пара папуг породи карели-німфи Бублик і Ватрушка. Живий куточок є привабливим місцем для відпочинку та спілкування з друзями нашими меншими, там проходили рекламні акції, театралізовані екскурсії з загадками та вікторинами від кроликів, ребусів від папужок, а також акції для розвитку читання «Почитай кролику».

Дитячі бібліотеки України не обмежуються дозвіллевою діяльністю серед користувачів у стінах бібліотеки, а прагнуть стати центрами змістовного дозвілля для маленьких мешканців міст, тому виходять до потенційного користувача – на дитячі майданчики, у парки і сквери, літні оздоровчі дитячі табори.

Літературні пікніки, книжкові галявини, лавочки та парасольки у більшості областей вже стали традиційними. Так Сумська ОДБ у 2014 році започаткувала проект «Дитячі майданчики», який знайомить дітей і дорослих міста з книжковими скарбами найбільшої дитячої бібліотеки області. Цю ініціативу підхопила Путивльська районна дитяча бібліотека області, та влаштувала цілу низку акцій: «Лавочка-читалочка», «Виходь читати у дворі», «Бібліотека під парасолькою». Сумська районна бібліотека влаштовує виїзний читальний зал для малят «Бібліовізочок» – бібліотекарі з візочком книг виїжджають на літні майданчики, у дитячі садочки, читають книжки, влаштовують ігри, вікторини. Полтавська ОДБ традиційно влітку організовує у «Сонячному парку» міста Полтави щоденно з 11 до 12 години виїзну читальню «Виходь читати на дитячий майданчик», де пропонує переглянути яскраві книги і журнали та запрошує усіх зацікавлених до відвідання бібліотеки. Проект «Літня читацька альтанка» – читання на галявині, малюнки на асфальті та ін. реалізується Чернігівською ОДБ. На читання під відкритим небом запрошують жителів міста бібліотекарі Хмельницької ОДБ, які влітку організують літературні огляди, конкурси малюнків на асфальті, ігри та турніри у парках і скверах під назвою «Книга збирає друзів», «Зустріч з книгою», літкросинг «Стежинами книжкового літа», лібмоб «Ура! Канікули!». Вперше у 2014 році у Хмельницькому пройшли «пляжні» читання – літературна акція «Книжковий пляж», що сприяло залученню до бібліотеки нових користувачів. Львівська ОБД, підтримуючи свій фірмовий стиль бібліотеки міста Лева, такі акції читання та обговорення книг за межами бібліотеки назвала «Леопікнік» і провела його за літо 2014 року 29 разів, до якого у 2015 році додалася ще одна акція – «Читання на валах» на дитячому майданчику біля Порохової вежі. Дитячі бібліотеки України влітку можна було зустріти у місцях відпочинку громадян під вивісками «Бібліотека під парасолькою», «Рюкзачок-мандрівничок», «Під покровом кольорових парасольок», «Літературні лавочки» (Черкаська область), «Веселі книжкові старті» (Житомирська область), «Липова алея скликає книголюбів» (Закарпатська область). Велику кількість акцій поза бібліотечними стінами проведено Харківською ОДБ. Напередодні Всеукраїнського дня бібліотек – 2014 отримали подарунок найкращі читачі, а також усі городяни: за підтримки Департаменту культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації у вересні 2014 року відбувся III Літературний фестиваль «Книжковий зорепад». Цього разу бібліотекарі поставили його на рейки «читаючого трамваю». У передостанній вересневий день вулицями міста за маршрутом № 5 прокурсував святково прикрашений ретро-трамвай, головними пасажирами якого були найактивніші читачі Харківщини – переможці та лауреати обласного етапу Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Найкращий читач України – 2014». Аби належним чином віддати шану українському друкованому та усному слову, бібліотека разом із господарями парку влаштували у Feldman

Есорак справжнє свято з нагоди Дня української писемності та мови. Влітку бібліотека влаштовує заходи проекту «Літні читання» у Центральному парку культури і відпочинку, екопарку «Feldman-парк», Харківському зоопарку, Молодіжному парку тощо. Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки стала повноправним учасником Південного фестивалю книги і читання «Книжковий Миколай» поза межами бібліотеки та під час фестивалю виступила організатором цілого ряду імпрез: автограф-сесій та зустрічей із письменниками, творчих і читацьких майстер-класів, святкової розважальної програми для відвідувачів-дітей. Дніпропетровська ОДБ є постійним учасником традиційних вуличних акцій «Бібліотеки Дніпропетровщини запрошують на побачення», які проходять у форматі презентації-бенефісу.

Підводячи підсумок звітної періоду, необхідно зазначити, що дитячі бібліотеки України не стоять на місці у своєму розвитку, вони у постійному пошуці нових креативних форм роботи, вони змінюються, незмінним залишається мета дитячої бібліотеки – привити кожній дитині розуміння, любов і постійну потребу до літературного читання, як елементу естетичного саморозвитку, до читання, яке дає можливість відкрити потаємні двері, за яким слово стає Всесвітом.

РОЗДІЛ IV.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ У 2014-2016 рр.

Науково-дослідна робота бібліотек для дітей у 2014-2016 рр. залишалася досить актуальною: проведені наукові, соціологічні та моніторингові дослідження спрямовані на вивчення функціонування та розвитку дитячих бібліотек України, проблем читання дітей, інформаційної та читацької компетентності користувачів-дітей. Тематика проведених досліджень досить різнопланова і широка. Актуальність їх диктує саме суспільство. Але на першому місці – дослідження, що стосуються проблем читання дітей та ступеню задоволення читацьких інтересів користувачів засобами бібліотеки, використання сучасних інформаційних технологій, ролі бібліотекаря в цьому процесі.

Аналіз дослідницької діяльності бібліотек для дітей за 2014-2016 роки у першу чергу показав активізацію Національної бібліотеки України для дітей щодо забезпечення методології та організації проведення Всеукраїнських моніторингових та соціологічних досліджень:

- «Нас єднає Шевченкове слово»: моніторинг ефективності заходів з популяризації Шевченкіани у б-ках України для дітей: прогр. та методика моніторингу / Нац. б-ка України для дітей; авт.-уклад. О. Безручко; ред. О. Решетняк. — Київ, 2014. — 8 с.
- «Читаю я і вся моя сім'я: програма та методика соціологічного дослідження» / Нац. б-ка України для дітей; уклад. Петренко О.Б. — Київ, 2015. — 12 с.
- «Відображення проблеми дитячого читання у виданнях кінця XIX — початку XX століття фонду рідкісних і цінних видань НБУ для дітей»: прогр. дослідж. / Нац. б-ка України для дітей; уклад. Є. Ю. Подокопна. — Київ, 2014. — 4 с.
- моніторинг «Читацька компетентність користувачів-дітей відділу обслуговування дітей середнього і старшого віку та організаторів дитячого читання Національної бібліотеки України для дітей»: прогр. та методика моніторингу / Нац. б-ка України для дітей; уклад. Є.Ю. Подокопна. — Київ, 2014. — 10 с. Цьому сприяло прийняття змін у 2015 році до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку випуску видавничої продукції на умовах державного замовлення» від 12 травня 2011 р. № 3352-VI та Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».

Реалізуючи державну політику у сфері національно-патріотичного виховання, науково-дослідним відділом НБУ для дітей було підготовлено консультацію «Моніторинг та оцінка ефективності процесу національно-патріотичного виховання юних користувачів у бібліотеках України для дітей». Вимірювання ефективності діяльності суб'єктів цього процесу, а саме і бібліотек для дітей – перед-

бачено Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки».

Консультація містить нормативно-правову базу щодо проведення моніторингу і оцінки в державних установах України, характеристику рівнів організації, результатів впливу та критерії оцінки національно-патріотичного виховання. Розрахована на бібліотечних працівників та усіх, хто прагне вдосконалити свою майстерність із проведення моніторингу та експертизи задля покращення діяльності бібліотек для дітей із національно-патріотичного виховання. Консультація є продовженням серії методичних матеріалів бібліотеки з методики проведення моніторингу в бібліотеках.

Важливою науковою подією даного періоду стало завершення НБУ для дітей наукового дослідження «Історія державних бібліотек України для дітей». Результатом якої стало видання у 2015 році колективної монографії «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець XIX–XX ст.)». Методологічну та джерелознавчу базу дослідження становлять документальні та нарративні (розповідні) матеріали, хроніки, статистичні, архівні джерела, плани та звіти бібліотек. Теоретичну основу дослідження становили праці видатних українських просвітителів, державних діячів і вчених.

Надзвичайно важливим є те, що дослідники опрацювали великий масив літературних і архівних джерел, фахову періодичну пресу XX ст., ввели в науковий обіг багато фактів, імен, літературних і публіцистичних праць, які досі не були в широкому вжитку в бібліотекознавчих дослідженнях українських вчених. Науковий підхід до вивчення процесів бібліотечної роботи і впровадження результатів досліджень у практику, власне сама бібліотечна практика слугувала джерельною базою для аналізу, узагальнення набутого досвіду та написання історії розвитку дитячих бібліотек України за досить тривалий історичний період.

Щоб краще представити результати дослідження, упорядники монографії виділили розділи, де багатогранна діяльність дитячих бібліотек певних періодів розглядається комплексно: «Бібліотечне обслуговування дітей до 1917 року»; «Бібліотечне обслуговування дітей 1917–1940 рр.»; «Бібліотеки для дітей у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». Тематичні розділи, що охоплюють період 1945–1991 рр.: «Розвиток мережі бібліотек для дітей», «Книжкові фонди», «Бібліографічна діяльність», «Організація читацької діяльності», «Науково-дослідна робота», «Організаційно-методична діяльність» розкривають широкий спектр і різноманітність форм роботи дитячих бібліотек, види взаємодії бібліотекаря і читача при обслуговуванні книгою на абонементі і в читальному залі, в процесі довідково-бібліографічної і інформаційної діяльності, масової та індивідуальної роботи з читачами, організації дозвілля тощо.

Отже, поєднання історичної ретроспективи з проблемно-тематичною побудовою дало можливість вивчити історію українських бібліотек для дітей як цілісний процес і показати багатогранність їх функцій, роль і значимість в історії як бібліотекознавства, так і української культури.

Проведене дослідження доводить, що історія дитячих бібліотек невіддільна від історії України. У різні історичні періоди держави бібліотеки для дітей були центрами духовності, освіти, виховання підростаючого покоління.

Наукова робота колективу НБУ для дітей «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець ХІХ–ХХст.)» дозволила відобразити зв'язок епох, історичних періодів, розкрити фактори, що гальмували розвиток дитячих бібліотек, а також показати самовіддану роботу бібліотекарів на ниві просвітництва, виховання, залучення дітей до книги і знань.

Дослідження доводить особливий статус і особливе призначення дитячих бібліотек як самостійних соціальних інститутів, їх важливу роль у перетвореннях, що відбувалися в освітній, інформаційній, культурній, інших сферах життєдіяльності суспільства в різні періоди історії України.

Презентація монографії «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець ХІХ–ХХст.)» відбулась на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бібліотеки для дітей в контексті культурно-історичного розвитку України» 20 листопада 2015 року. Дана тема розкривалася у публікаціях: Петренко О. Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотеки для дітей у контексті культурно-історичного розвитку України» [Електронний ресурс] / О. Петренко // Бібліотека у форматі Д°. — 2015. — № 4. — С. 11-13. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/D0/Book/View/101#page/1/mode/2up>; Гордієнко А. «Бібліотеки для дітей у системі бібліотечного обслуговування населення України: за матеріалами наукового дослідження «Історія державних бібліотек України для дітей» / Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотеки для дітей в контексті культурно-історичного розвитку України» 20 листопада 2015 року [Електронний ресурс]: зб. матеріалів // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Подокопна. — Київ, 2015. — С. 6-11. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/mbm/Book/View/183#page/42/mode/2up>; Петренко О. Наукові дослідження як чинник розвитку і функціонування дитячих бібліотек в 60-90-ті рр. ХХ століття / Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотеки для дітей в контексті культурно-історичного розвитку України» 20 листопада 2015 року [Електронний ресурс] : зб. матеріалів // Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Подокопна. — Київ, 2015. — С. 40-42. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/mbm/Book/View/183#page/42/mode/2up>

У 2015 році в рамках святкування 75-річчя Рівненської ОБД були проведені історичні розвідки з питань становлення та розвитку мережі дитячих бібліотек області. У дослідженні взяли участь 9 книгозбірень: ОБД, Березнівська, Дубровицька, Володимирецька, Зарічненська РДБ, Здолбунівська та Костопільська РБДЮ, Дубенська МБД та Олександрійська ПШБ Рівненської ЦСПШБ.

Зібрано багатий матеріал з історії усіх нині діючих та закритих бібліотек для дітей. За підсумками проведеної роботи в бібліотеці проведено скайп-конференцію «Історія та сучасність дитячих бібліотек Рівненщини». Були висвітлені різноманітні аспекти діяльності дитячих бібліотек у розрізі часу.

Проблема читання як засіб соціалізації, формування особистості дитини, її духовного світу, становлення її творчого потенціалу завжди цікавило людство.

Теоретичні розробки проблем взаємодії читання та процесу формування особистості дитини є особливо актуальними у період радикальних змін соціальної сфери, коли загострюються проблеми людини та пошук механізмів формування духовності особистості, її соціальної культури.

Тому особливу увагу цьому питанню стали приділяти у другій половині XIX – початку XX ст. Саме на зламі епох відбувалися соціально-економічні, політичні події, які спричинили один з найбільших сплесків відродження нації, розвитку суспільних наук, публіцистики, мистецтва. У фонді відділу рідкісних та цінних видань НБУ для дітей зберігається значна кількість книг даного історичного періоду, в яких розкрито взаємодії між складними компонентами розвитку дитини.

Тож метою локального дослідження «Відображення проблеми дитячого читання у виданнях кінця XIX — початку XX ст. фонду рідкісних і цінних видань НБУ для дітей», стало вивчення відображення проблеми дитячого читання у виданнях к. XIX — п. XX ст. фонду рідкісних і цінних видань НБУ для дітей для подальшої популяризації фонду серед користувачів бібліотеки, організаторів дитячого читання, а також науковців та студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Дослідження проводилося історичним, бібліографічним та методами аналізу та синтезу.

На час проведення дослідження у фонді відділу нараховувалось 15995 примірників книг, з яких підбиралася джерельна база дослідження. У процесі відбору літератури видання вивчалися як за змістом, так і за їх попитом серед користувачів бібліотеки.

На основі бібліографічного опрацювання 50-ти відібраних книг з тематики дослідження складено анотований список документів «Проблеми дитячого читання у виданнях кінця XIX – початку XX ст. фонду рідкісних і цінних видань Національної бібліотеки України для дітей». Майже всі досліджувані документи видані російською мовою у царській Росії. Підхід до навчання читанню і відбору літератури ґрунтувався на глибокому науковому принципі. Проте питання дитячого читання координувалося з державними чиновниками: збиралися комісії і організовувалися гуртки, які повністю присвячували свою діяльність відбору з усієї маси виданих дитячих книг тих, які несли найоптимальніше психологічно-виховне навантаження. Наразі фонд відділу рідкісних і цінних видань НБУ для дітей не втрачає свого значення, а навпаки – дозволяє почерпнути зі скарбнички педагогічних знань «добре забуті» принципи навчання і виховання повноцінного, грамотного, високодуховного, свідомого громадянина.

Дослідниками було запропоновано створити віртуальну виставку за тематикою дослідження для подальшої популяризації видань фонду відділу рідкісних і цінних видань бібліотеки.

Протягом 2014-2016 рр. спостерігалася значна активність спеціалізованих бібліотек для дітей України у проведенні моніторингових та соціологічних дослідженнях всеукраїнського характеру, ініційованих Національною бібліотекою України для дітей. Матеріали досліджень узагальнювались як в цілому по Україні, так і по кожній області або бібліотеці окремо.

Зокрема, згідно програм дослідження здійснено обласні етапи з проведення моніторингів: «Краща книга року...», «Незадоволений читацький попит на дитячу книгу в бібліотеках України для дітей», «Нас єднає Шевченкове слово», «Читаю я і вся моя сім'я» в яких взяли участь майже всі обласні бібліотеки для дітей.

Моніторинг «Книга року-2014», як і попередні, проводився з метою визначення читацького інтересу до книг українських і зарубіжних авторів та визначення кращих у репертуарі дитячого читання з точки зору як самих читачів, так і бібліотекарів.

Взяли участь у дослідженні 1467 опитуваних, з них 1061 учень 5-9 класів та 406 бібліотекарів-експертів.

Тож, у десятку книг, які на думку респондентів-дітей можуть бути номіновані як «Книга року – 2014», увійшли «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Арсен» І. Роздобудько, «Кобзар» Т. Шевченка, «Лола...» І. Абеді, «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса, «Часодії» Н. Щерби, «Поліанна» Е. Портер, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна.

Книжковий рейтинг свідчить про читацькі уподобання до української та зарубіжної книжки серед усіх вікових груп читачів. Відрадно те, що всі читачі називали твори Т.Г. Шевченка (2014 рік ЮНЕСКО проголосило Роком Тараса Шевченка). Крім того популярністю у дітей-читачів користуються книги молодих українських авторів, зокрема Наталі Щерби, Марини Павленко, Інни Волосевич, Катерини Булах, Галини Ткачук, Лариси Денисенко, Катерини Лебедєвої, Оксани Луцєвської, Дзвінки Матіяш, Галини Павлишин, Світлани Поваляєвої, Наталки Сняданко, Тетяни Щербаченко, Любка Дереша, а також місцевих авторів.

Бібліотекарі у дослідженні виступили експертами щодо того, яка дитяча книга користувалася найбільшим попитом серед дітей у 2014 році, та яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Книга року –2014».

У відповідях на перше запитання анкети бібліотекарі-експерти всього назвали 407 книг, з них за авторами та назвами – 404. За визначенням експертів десятка найзапитуваніших книг користувачами-дітьми у 2014 році виглядає так: «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Русалонька із 7 „В”...» М. Павленко, «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка, «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Арсен» І. Роздобудько, «Лола...» І. Абеді, «Поліанна» Е. Портер, «Кіт да Вінчі» К. Матюшкіної, «Країна Мумі-тролів» Т. Янсон. У відповідях на друге питання бібліотекарі назвали

404 книги, з них за автором та назвою – 251, не надали відповіді – 11 респондентів. Десятку лідерів становлять такі книги: «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Арсен» І. Роздобудько, «Джури ...» В. Рутківського, «Полянна...» Е. Портер, «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка, «Кобзар» Т. Шевченка, «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала, «Мій друг Юрко Циркуль та інші» В. Бердта, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Новенька та інші історії» О. Сайко. Рейтинг книжок свідчить, що діти та бібліотекарі майже одноставні в своїх уподобаннях.

Підсумки такі: діти захоплюються цікавими книгами, перечитують їх, книга є невід'ємною часткою їхнього життя, вона допомагає їм у навчанні і дозвіллі. І це незважаючи на те, що телебачення, відео, комп'ютерні ігри та інші різноманітні захоплення заповнили інформаційний простір.

Цільне місце щодо надання дітям доступу до інформації, до знань, можливості провести свій вільний час з книгою займає саме бібліотека для дітей. Однозначно, що її роль вагома, унікальна, так як і вагома роль бібліотекаря, який володіє знаннями різноманітних аспектів особистості читача-дитини, в популяризації книжки як джерела знань. У тому, що респонденти знають українських письменників, люблять їх твори – заслуга саме бібліотечних працівників, які не тільки рекомендують читачам книги, а й постійно презентують нові видання як в стінах бібліотеки, так і поза її межами, запрошуючи авторів, а також використовують інші ефективні форми масової та індивідуальної роботи з юними читачами.

Якщо держава зацікавлена в тому, щоб діти виховувалися на національних, духовних джерелах, розмовляли українською мовою, пам'ятали свою національну гідність, вона повинна враховувати інтереси бібліотек, які є головним катализатором потреб населення і зокрема дітей. Без цього бібліотеки, що обслуговують дітей, не зможуть надавати дієву допомогу у вихованні нового покоління, яке мислило б інтересами країни, розмовляло державною мовою та переймалося гідним майбутнім України.

У 2015 році на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку випуску видавничої продукції на умовах державного замовлення» від 12 травня 2011 р. № 3352-VI Національна бібліотека України для дітей провела черговий моніторинг

Списки незадоволеного читацького попиту на дитячу книгу надійшли з 18-ти обласних бібліотек для дітей: Волинської, Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської, Чернівецької областей та НБУ для дітей. (Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції (Донецька та Луганська області).

Під час моніторингу було опрацьовано списки книг загальною кількістю 2271 назва та 13 тем. На основі цієї інформації сформовано зведений список незадоволеного читацького попиту на дитячу книгу в бібліотеках України для дітей за 2015 р., до якого увійшли 106 назв книг та 29 тем:

- української художньої літератури – 45 назв книг (27 – сучасних українських авторів та 18 – класиків української літератури);
- зарубіжної художньої літератури (у т.ч. російських авторів) – 20;
- літератури тематичного змісту – 30;
- літератури універсального змісту – 11;
- 29 тем за галузями знань.

Аналіз списків показує, що найбільший попит у користувачів дитячих бібліотек на художню літературу (81,3% від загальної кількості незадоволених запитів). Половина – це книги сучасних українських авторів (50,4%); 24,0% – твори зарубіжних авторів (у т.ч. російських); 25,7% – твори класиків української літератури.

Значна кількість назв книг незадоволеного читацького попиту – це видання, що входять до програм з української та зарубіжної літератури загальноосвітньої школи та у списки творів додаткового читання учнів:

- класика української літератури – Костенко Л. «Крила», «Чайка на крижині»; Назарук О. «Роксоляна»; Стельмах М. «Гуси-лебеді летять»; Вінграновський М. «Сіроманець»; Малик В. «Таємний посол» та ін.;
- твори сучасних українських авторів – Андієвська Е. «Казки Емми Андієвської»; Гридін С. «Федько прибулець з Інтернету»; Дерманський О. «Чудове Чудовисько в Країні Жаховиськ»; Кокотюха А. «Таємниця козацького скарбу»; Малик Г. «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»; Мензатюк З. «Таємниця козацької шаблі» та ін.;
- твори зарубіжних (у т.ч. російських) авторів: Байрон Дж. «Мазепа»; Бредбері Р. «Усмішка»; Діккенс Ч. «Різдвяна пісня у порозі»; Ібсен Г. «Ляльковий дім»; Окуджава Б. «До побачення, хлопчики...» та ін.

Моніторингове дослідження виявило зміни у тематичних рубриках, які вказували бібліотекарі у списках незадоволеного читацького попиту. Реалії сучасного життя українського суспільства, напруження зовнішньої та внутрішньої політичної ситуації, події, що відбуваються у тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, м. Севастополі та в зоні проведення антитерористичної операції, викликали різкий сплеск глибокої зацікавленості у користувачів дитячих бібліотек історією України. Українознавство – найбільш заявлена тема у читацьких запитах. Запити на літературу патріотичного напрямку – новітня історія України, видання з історії Євромайдану та військових дій в зоні АТО, краєзнавча література, військова справа України є свідцтвами популярності книг цієї тематики у сучасного дитячого читача. Згідно з Указом Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного

виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» національно-патріотичне виховання дітей та молоді в Україні має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства. Тому збільшення кількості видань цієї тематики та комплектування ними фондів бібліотек для дітей є вкрай необхідним. У структурі літератури універсального змісту традиційно превалюють словники рідної мови різної тематики (11 назв).

Результати моніторингу «Незадоволений читацький попит на дитячу книгу в 2015 році у бібліотеках України для дітей» були використані при підготовці пропозицій Державному комітетові телебачення і радіомовлення України стосовно видання книг для поповнення фондів бібліотек для дітей. Власне соціологічне дослідження «Незадоволений читацький попит на дитячу літературу в бібліотеках для дітей Чернівецької області» провела і узагальнила Чернівецька ОБД.

У 2014 році вся світова громадськість відзначила 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. Цій події було присвячено всеукраїнське соціологічне дослідження «Нас єднає Шевченкове слово», метою якого було вивчення ефективності бібліотек у залученні, прищепленні інтересу читачів до Шевченкіани, виявленні розуміння і значення його творів для сучасності; стимулюванні бажання дізнатися про особистість і творчість поета, відкрити для себе нові грані таланту українського генія, сприяти розвитку творчих здібностей читачів, засвоєнню духовних цінностей свого народу, а отже виховання в них відчуття батьківської землі, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівня.

Актуальність дослідження полягала в тому, що його проведення дозволило простежити діапазон читацьких інтересів користувачів бібліотек для дітей, якість використання наявної Шевченкіани у фондах бібліотек. А також сприяло оцінюванню проведених заходів дитячими бібліотеками, розширенню кола скоординованих заходів з популяризації Шевченкіани з установами та організаціями, що причетні до виховання дітей. Під час дослідження отримано інформацію про проведені бібліотеками заходи, присвячені 200-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка у 2014 р., їх кількість, тематику, форми і методи популяризації; кількість дітей, що відвідали ці заходи; кількість виданих дітям творів Т.Г. Шевченка та його біографію, а також перевірили знання дітьми крилатих виразів Т.Г. Шевченка.

Згідно з результатами анкет у дослідженні взяли участь 1400 респондентів, читачів-учнів 5-8 класів. Респонденти представили 21 регіон України. У заходах бібліотек, присвячених Т.Г. Шевченку, взяли участь 1261 респондент, тобто 90% від загальної кількості опитуваних. Усього названо 595 заходів, які респонденти відвідали 1569 разів, тобто кожен з респондентів у середньому відвідав 1-2 бібліотечні заходи, присвячених Тарасу Шевченку.

Серед заходів варто відзначити Шевченківські читання «Нове життя будуємо, голос Кобзаря чуємо», у т. ч. мовами народів світу (Кіровоградська, Житомирська, Полтавська, Тернопільська обл.); «Відкрий «Кобзарика», шко-

лярик» (Херсонська); Тиждень дитячого читання «Ми чуємо тебе, Кобзарю, кризь століття» (Закарпатська); Всеукраїнська акція «Читай «Кобзар»! Формат не має значення», акція «Читаємо Кобзаря в бібліотеці» (Дніпропетровська), вулична акція «Звучи над рідним краєм безсмертне слово Кобзаря» (Запорізька), зібрання-читання біля пам'ятника Т.Г. Шевченку (Харківська); читацький марафон на встановлення рекорду «Безперервного читання «Кобзаря», гала-концерти «Іду з дитинства до Тараса» (Житомирська), «Вірші Великого Тараса для маленьких кобзарят» (Запорізька), «Поезія Шевченка – то музика народної душі» (Тернопільська), краєзнавчі мандрівки «Земля, яку сховає Тарас» (Кіровоградська), «Ходив Кобзар поліськими стежками» (Рівненська), «Буковинські поети в вінок Кобзареві» (Чернівецька), «Миргородські шляхи Тарасової долі» (Полтавська), «Шевченко і Чернігівщина» (Чернігівська), «Шевченко і наш край» (Київська), «Сумськими стежками Кобзаря» (Сумська), «Т.Г. Шевченко і Черкащина» (Черкаська), краєзнавчий вечір «Родом – козак, духом – запорожець» (Запорізька); та ін.

Слід відзначити широке використання нових інформаційних технологій, технічних засобів для проведення бібліотечних заходів. Це фотоконкурси, відеоперегляди, відеоподорожі, віртуальні мандрівки, вільні мікрофони, слайд-подорожі, мультимедійні вікторини, відео-години та ін.

Інтерес дітей до творчості Т.Г. Шевченка показало і онлайн-опитування «Нас єднає Шевченкове слово», що проходило в рамках дослідження. В онлайн-опитуванні взяло участь 1783 респонденти. Особливо варто відзначити активну участь в опитуванні респондентів Івано-Франківської, Рівненської областей.

Результати анкетування підтверджують, що одним з провідних напрямків ювілейного Року Т.Шевченка була популяризація колекцій Шевченкіани з фондів бібліотек. Це ж підтверджують і результати статистичного аналізу, яке здійснили 19 ОБД. У середньому в кожній бібліотеці для дітей відбулося 9-10 заходів з популяризації Шевченкіани. Їх учасниками стали від 2500 до 3000 дітей.

На прикладі лише Хмельницької області можна судити про масштабну діяльність інших бібліотек. Зокрема, усього в області проведено 448 заходів з популяризації Шевченкіани, що становить 15,3% від загальної кількості (2924) проведених заходів у бібліотеках. У них взяли участь 13273 читачів бібліотек, їм видано 17555 прим. книг за темою дослідження. Отже, в залученні та прищепленні інтересу читачів-дітей до Шевченкіани діяльність бібліотеки є ефективною. Вона стимулювала бажання дітей дізнатися про Т. Шевченка більше та перечитати його твори знову.

Деякі ОБД (6) не долучили своїх читачів до участі в моніторингу і не показали свою участь в цьому проєкті. Як головні бібліотеки для дітей в регіоні вони мали б методично забезпечувати процес.

Результати дослідження висвітлювався на сторінках періодичної преси, зокрема в журналах «Бібліотечна планета», «Шкільний бібліотечно-інформаційний центр» №1, 2014 р. – 2 матеріали, у збірнику Національної парламентської бібліотеки України 2014 р. – «Тарас Шевченко у просторі сучасної культури», в мережі Інтернет, а також місцевих виданнях.

В той же час Чернівецька обласна бібліотека для дітей, взявши участь у Всеукраїнському дослідженні «Нас єднає Шевченкове слово», залучила до цього бібліотеки Вижницького, Герцаївського, Глибочького, Заставнівського, Новоселицького, Сторожинецького, Хотинського районів, міську ЦБС. У дослідженні брали участь учні 5-9 класів, усього 441 респондент. Проведене дослідження показало, що діти, незалежно в якій бібліотеці, вони читають (обласній, районній, сільській), якою мовою читають (українською, румунською, молдавською, польською) активно відвідували заходи, проведені бібліотеками до 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка та показали свої знання з творчості Кобзаря, називаючи твори та більш вживані вислови Тараса Григоровича. Дане дослідження свідчить, що майбутнє нації в надійних руках.

Рівненська обласна бібліотека для дітей у рамках Всеукраїнського дослідження з нагоди 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка дійшла висновку, що з 1529 бібліотечних заходів для дітей 206 було присвячено Шевченкіані. Заходи відвідало 5508 дітей, для яких видано 9838 прим. книг даної тематики.

Результати Всеукраїнського моніторингу ефективності заходів з популяризації Шевченкіани «Нас єднає Шевченкове слово», проведеного в дитячих бібліотеках Сумської області, розглядалися під час обласного проблемно-цільового навчання «Інноваційний пошук – основа розвитку бібліотек» заступників, директорів централізованих бібліотечних систем, методистів по роботі з дітьми, завідувачів дитячих відділів та відділів обслуговування користувачів-дітей міських та районних бібліотек.

Окрім участі у Всеукраїнському дослідженні «Нас єднає Шевченкове слово» бібліотеки України для дітей проводили свої локальні дослідження з даної тематики. Харківською ОБД було проведено соціологічне опитування «Мій Шевченко» серед учнів середніх і старших класів, студентів та організаторів дитячого читання.

У ювілейному виданні українського щорічника – «Шевченківському щорічнику», – присвяченому 200-річчю Т.Шевченка, свої роздуми та відгуки залишили 38 респондентів.

Нині в Україні йде активний процес реформування, який охоплює усі сфери суспільного життя: економічну, політичну, правову, наукову, освітню та культурну. Уже здійснено перші практичні кроки на шляху децентралізації системи адміністративного устрою України, що передбачає забезпечення доступності та якості публічних послуг. На жаль, ці реформи негативно впливають на мережу бібліотек для дітей.

Спеціалізовані бібліотеки для дітей або закриваються, або реорганізуються у відділи при публічних бібліотеках. Європейський досвід, на який ми опираємося при реформуванні, показує, що одним із головних шляхів прогресу культурної гуманітарної політики є передача опіки над закладами культури місцевим громадам. Але, як виявляється, під час реформ місцева громада не готова захищати конституційне право дітей на інформацію та диференційоване бібліотечне обслуговування.

Динаміка демократичних змін у суспільстві зумовлює пошук нових моделей управління бібліотечною справою, в яких органічно поєднуютимуться засоби державного і громадського впливу, а інститут сім'ї є першою та основною ланкою місцевої громади.

Реально оцінити ефективність взаємного впливу сім'ї і бібліотеки на отримання інформаційно-бібліотечних послуг в умовах реформування суспільства сприяло соціологічне дослідження «Читаю я і вся моя сім'я», проведене Національною бібліотекою України для дітей у 2015 році. Метою даного дослідження стало вивчення реального стану сімейного читання у родині та виявлення впливу бібліотек для дітей на організацію проведення сімейного дозвілля, читання й виховання дітей. Соціологічне дослідження «Читаю я і вся моя сім'я» здійснювалося на базі спеціалізованих бібліотек для дітей Дніпропетровської, Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Київської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей.

Для реалізації завдань дослідження було розроблено наступний інструментарій: анкета для дітей, анкета для організаторів дитячого читання, анкета для бібліотекарів. Об'єктами опитування виступили читачі-діти 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, батьки як організатори читання своєї дитини та бібліотекарі як популяризатори книги та сімейного читання.

Результати обробки відповідей на запитання усіх трьох анкет виявили, що респонденти-батьки намагаються посилити свій вплив на розвиток читання у дітей у силу своїх можливостей. Задля цього вони не тільки купують книжки, а й відвідують бібліотеку разом із дитиною. Батьки проявляють інтерес до сучасної української книги, інтернет-ресурсів бібліотек, педагогічної літератури. Вони відвідують заходи з популяризації сімейного читання і у батьків виникло бажання стати активними учасниками таких заходів бібліотеки. На думку дітей, члени їхніх родин узагалі не відвідують бібліотеку (42,7% відповідей), разом із батьками відвідують установу – 27,6%, самостійно – 15,4%, беруть участь у масових заходах бібліотеки – 14,3%.

Одне із запитань «Анкети батьків» торкалося саме традицій сімейного читання. Відповідаючи, респонденти підкреслювали, що ці сімейні традиції в їхніх родинах продовжуються.

Щоб зацікавити родини у сімейному читанні, створити комфортну атмосферу спілкування та налагодження відносин між поколіннями, працівники бі-

бліотек для дітей освоюють нові форми масової роботи та удосконалюють вже існуючі. У бібліотеках функціонують клуби сімейного дозвілля. Наприклад, проект «Домашній затишок біля бібліотечного каміну», центр інформаційної підтримки та організації спільного дозвілля дітей з особливими потребами та їхніх однолітків – «Бібліотечна міні-школа «Вулик» (Кіровоградська обл.); хобі-клуб «Стильні фантазії», клуб «Юні читайлики», скаутська організація «Пласт» (Івано-Франківська обл.); творча майстерня «Бібліоумійки», Школа раннього розвитку «Академія батьківської мудрості» для дітей від 0-5 років, гурток родинної творчості «Фантазія» (Полтавська обл.); група сімейного дозвілля молодих мам з дітьми 3-6 років «Мама, дитина, бібліотека», літературно-мистецька вітальня «Сув'язь» (Рівненська обл.) тощо. За відгуками бібліотекарів батьки намагаються брати активну участь у їхній роботі.

Великий вплив на кількість і якість відвідування бібліотеки має її територіальне розташування щодо місця проживання користувачів. Це підтвердили 86,3% респондентів-дітей та 88,8% їхніх батьків.

Отже, проведене соціологічне дослідження надало можливість отримати різнобічні дані про стан сімейного читання у родині – інформацію про ставлення дітей та їхніх батьків до книги, ситуацію з читанням у родині, коло дитячого читання, місце дитячої бібліотеки у інтелектуально-культурному житті сім'ї.

Завдяки проведеному дослідженню можна з впевненістю сказати, що ступінь впливу родини на читання дитини досить висока. Хоча, на думку бібліотекарів, роль сім'ї наразі не змінилася відносно впливу на читання дітей, але батьки з цим не згодні. Вони активно використовують можливості, що надає дитяча бібліотека, щоб процес читання їхніх дітей загравав новими барвами.

Дослідженням засвідчена пріоритетна роль родини як організатора сімейного читання. Вона пріоритетна, але недостатньо мобільна та ефективна, враховуючи реалії сьогодення та швидкість розвитку суспільства в нашій країні. Цей факт пояснюється такими об'єктивними причинами, як брак часу у зв'язку з великою виробничою завантаженістю членів сім'ї, їхня необізнаність із новою сучасною українською та зарубіжною літературою, колом читання дитини, способами поліпшення якості дитячого читання, підвищення та закріплення інтересу у дітей до книги і читання, обмеженими знаннями щодо особливостей дитячої психології та розвитку.

Майже тотальна необізнаність батьків з інформацією про те, що сьогодні практично у кожній бібліотеці є свої web-сайти, блоги та сторінки у соціальних мережах, де кожен може знайти безліч корисної інформації з усього, що пов'язано з дитячою бібліотекою, книгою, рекомендованою літературою, напрямами й методами розвитку дитячого читання та дитиною взагалі – провина самих дитячих бібліотек і їхніх співробітників. Тільки підвищивши рівень інтенсивності рекламно-роз'яснювальної роботи серед батьків своїх юних користувачів, можна сприяти підвищенню їхньої компетентності як організаторів.

рів дитячого читання. Цей процес також вимагає постійного підвищення професійної кваліфікації та рівня інтелектуальної обізнаності самих працівників дитячих бібліотек. І хоча проведене дослідження засвідчило, що книга займає важливе місце в житті сучасної української родини, але тільки співпраця дитячої бібліотеки та читаючої сім'ї зможе закріпити стійкий інтерес дітей до читання, яке стане їй надійним помічником у подальшому особистому та професійному зростанні. Чим більше батьків (та й просто небайдужих громадян) будуть усвідомлювати цей взаємозв'язок, тим більше у мережі бібліотек України для дітей шансів не тільки зберегтися, а й можливо навіть розвинутися під час реформування адміністративно-територіального устрою країни.

На основі методики проведення даного дослідження Сумська ОБД узагальнила результати по Сумській області. У Всеукраїнському соціологічному дослідженні «Читаю я і вся моя сім'я» в області взяли участь 50 дітей, 50 батьків і 20 бібліотечних працівників бібліотек-філій Сумської міської ЦБС, Сумської обласної бібліотеки для дітей і Білопільської центральної дитячої бібліотеки. Дослідження показало, що і в усіх опитаних дітей більшість (80%) відвідують бібліотеку самостійно, 18% – з членами сім'ї, решта – з класом чи друзями. Найчастіше діти відвідують бібліотеку, щоб взяти книгу для душі – 33 респонденти (66%); підготуватися до уроків – 28 (56%); відвідати масовий захід – 18 (36%); скористатися Інтернетом – 15 (30%); переглянути періодику – 12 (24%); написати реферат – 6 (12%); погратися за комп'ютером – 6 (12%); взяти книги для сім'ї – 5 (10%). На жаль, лише 28 респондентів (56%) батьки купують і передплачують періодичні видання.

Під час дослідження з'ясувалося, що в сім'ях респондентів найбільше читають книги на паперових носіях – 41 (82%); в електронному вигляді – 18 (36%) і 4 дитини (8%) відповіли, що в їхніх сім'ях книг взагалі не читають. 27 респондентів (54%) повідомили, що в своїх сім'ях вони обговорюють прочитані книги.

Майже всі діти, які брали участь в анкетуванні, задоволені тим, що поряд з місцем їхнього проживання є бібліотека і лише 3 (6%) відповіли, що вони не замислювалися над цим.

В анкетуванні взяли участь батьки користувачів-дітей віком від 22 до 50 років. Більшість батьків знають, де беруть їхні діти книги для читання – (88%) відповіли, що в бібліотеці, мало чи багато читають, яким книгам віддають перевагу. 63% батьків відвідують бібліотеку разом із дитиною, лише 18% беруть участь у масових заходах бібліотеки. А така традиція, як читання разом в родинному колі, ще не втрачена, читають разом із дітьми – 44 респонденти (88%), не читають – 6 (12%).

Цікавими були також відповіді 20 бібліотечних працівників, які взяли участь у дослідженні і висловили свою думку щодо сімейного читання. Зокрема на їх думку лише 20% дітей відвідують бібліотеку з членами сім'ї, а

найчастіше – самостійно і з класом. Бібліотека повинна шукати шляхи співробітництва з родинами, постійно сприяти вдосконаленню виховних можливостей батьків, своєю діяльністю допомагати їм оволодіти навичками сімейного читання, розповідати про його значення, радити літературу. Це дає можливість усім разом вирішувати проблеми розвитку дитини як читача, розвивати його інтелект та естетичні потреби.

Системно і цілеспрямовано вивчалася проблема сімейного читання Дніпропетровською ОБД. Метою дослідження «Як виховати в дитині любов до читання. Ділимося власним досвідом», проведеного у 2014 році, було виявлення ставлення сім'ї до організації дитячого читання. В результаті були отримані такі висновки:

- більшість респондентів – представників старшого покоління характеризують свою родину такою, що читає;
- серед літератури, що повинні читати діти, виділяють класику, повісті, оповідання про тварин, казки та пригоди. Більшість респондентів також відмітили, що дітям необхідно читати усі книги, що викликають у них інтерес;
- більшість опитуваних відмітили, що для збільшення часу на читання можна обмежити час на телевізор та комп'ютер, а також відмічають, що самі батьки повинні своїм прикладом показувати інтерес до читання. Це знову-таки вказує на те, що в родині, яка читає, як правило зростають читаючі діти;
- більшість респондентів пропонують дітям різні книги, читають вголос і тим самим формують в них звичку читати;
- також представники старшого покоління виділили таких авторів, книги яких має прочитати кожна дитина: В. Драгунський, М. Носов, А. Крісті, В. Нестайко, А. Костецький, Б. Чалий, С. Маршак, А. Барто, А. Чехов, Дж. Роулінг, М. Твен та ін. Досить великий відсоток респондентів відмітили, що дітям необхідно читати класику.

У цьому ж році відділом обслуговування дошкільників та учнів 1-4 класів Дніпропетровської ОБД проводилося опитування дорослих на тему «Ваші улюблені книги та ваших дітей». Метою дослідження було виявити, які книги були найулюбленішими у дитинстві батьків, і які зараз книги є популярними серед їхніх дітей. Бібліотекарі хотіли дізнатися, яке ставлення до дитячого читання у батьків взагалі та які книги, на їхню думку, потрібно читати дітям. За результатами дослідження були зроблені висновки, які говорять про те, що в бібліотеці, на жаль, досить слабо популяризується українська книжка.

Абсолютна більшість дорослих зазначили, що хотіли, аби їх діти любили читати. Більшість респондентів відповіли, що читання книг дає дитині розвиток, знання, вміння формулювати думки, грамотність, розвиває фантазію, пам'ять, мислення. Читання приносить радість, відкриває дитині цілий світ,

а деякі дорослі зазначили, що читання книг – це незалежність від технічного прогресу. Значна кількість батьків зазначила, що обов'язково кожній дитині треба прочитати книги М. Носова, О. Пушкіна, С. Маршака, В. Осеевої, А. Барто, К. Чуковського, В. Драгунського, М. Зошенка а також народні казки. На сьогодні улюблені книги їхньої малечі такі: казка «Курочка Ряба», «Кіт у чоботях», «Маша і ведмідь», вірші А. Барто, оповідання М. Носова і В. Драгунського, комікси, журнали про фей і Барбі, Смешарікі та ін. Переважна частина респондентів зазначили, що обов'язково читають вголос, тим самим привчаючи дітей до читання. Однозначної відповіді щодо книги, яка об'єднує всіх дітей у сучасному світі, дорослі не висловили. Були названі поодинокі варіанти: «Гаррі Потер», «Володар кілець», «Чарівник Смарагдового міста». Переважна більшість дорослих вважають, що читати важливо, тому що це формує світосприйняття, це спосіб пізнання життя, розвиток фантазії, уяви, а також це велике задоволення.

У 2016 році Дніпропетровська ОДБ провела соціологічне дослідження «Батьки і діти»: Читання як спосіб передачі культури». Метою дослідження було визначити думку бібліотечних фахівців про розвиток тенденції дитячого читання і ролі сім'ї і дитячої бібліотеки в ньому. Основу результатів дослідження становили відповіді бібліотекарів-експертів. Усього було опитано 40 респондентів-бібліотекарів. У результаті дослідження були отримані наступні висновки:

- найчастіше респонденти дізнаються про книжкові новинки дитячої літератури з нових надходжень у бібліотеку, зустрічей з колегами (семінари), а також Інтернету;
- серед письменників та книг, які б хотіли повністю зібрати в своєму бібліотечному фонді, фахівці вказують саме на В. Нестайка, М. Павленко, О. Дерманського, В. Рутківського, Л. Воронину, а також книги видавництва Старого Лева, класичні та сучасні твори українських письменників;
- більшість респондентів зазначають, що дитяче читання змінилося за останні роки: діти стали читати менше, переважає ділове читання, менше читають для задоволення, читачі віддають перевагу фентезі, а також читають українською мовою;
- респондентам досить важко було відповісти на питання про книгу, яка б сьогодні змогла об'єднати дітей. Переважно називають книги Дж. Роулінг «Гарр Поттер» і книги В. Нестайка;
- більшість респондентів вважає, що дитяче читання є і буде цінним в усі часи, але зазначають, що є певні проблеми слабкої популяризації дитячого читання з боку держави;
- фахівці говорять, що в цілому колеги професійно та психологічно підготовлені для роботи з дітьми нового часу, але потрібно постійно самовдосконалюватися для професійного зросту;

- респонденти впевнені, що сучасна бібліотека може стати центром дозвілля та сімейного літературного спілкування. Але для цього потрібно збільшити надходження бібліотечного фонду, залучати родини до співпраці, корисного дозвілля та масових заходів, вдосконалювати та використовувати інноваційні форми роботи, оснастити бібліотеку сучасними технічними засобами, а також бути активними в громаді.

Метою обласного соціологічного дослідження «Родина – територія читання» Миколаївської ОБД ім. В.О. Лягіна (2016 р.) було проаналізувати рівень залучення батьків до читання разом з дитиною, виявити обізнаність батьків у читальських потребах дітей та можливостях бібліотеки щодо задоволення потреб у читанні, готовність батьків спільно з бібліотекарями допомагати формувати культуру читання дітей різного віку. Об'єктом соціологічного дослідження стали читачі-учні 1-4 класів, батьки, бібліотекарі. Відповідно для кожної з цих категорій респондентів були розроблені опитувальні анкети.

Під час соціологічного дослідження було опитано всього 382 респонденти (з них 182 – учні молодших класів, 182 – батьки, 18 бібліотекарів). У анкетуванні взяли участь такі дитячі бібліотеки Миколаївщини: дитяча бібліотека КЗ «Бібліотечна мережа м. Воскресенська», міська дитяча бібліотека-філія №2 ЦБС м. Первомайська, Арбузинська, Баштанська, Березанська, Братська, Веселинівська, Врадіївська, Доманівська, Єланецька, Казанківська, Кривоозерська, Миколаївська, Новобузька, Новоодеська, Очаківська, Первомайська, Снігурівська РДБ.

Судячи з відповідей юних читачів, вони достатньо різноманітно проводять свій вільний час. Важливо, що читання займає провідне місце серед занять у вільний час. Головним можливо є не те, що саме діти читають, а те, що вони взагалі читають. Серед найулюбленіших авторів читачів-учнів 1-4 класів названі такі письменники: В. Нестайко, Т. Шевченко, Л. Українка, В. Сухомлинський, Г.Х. Андерсен, Г. Малик, А. Ліндгрен, Г. Бойко, В. Рутківський, В. Марущак та інші автори. Діти, судячи з відповідей на запитання анкети, читають не тільки традиційну зарубіжну та українську класику, але й знаються на сучасній українській літературі. Більшість батьків беруть активну участь у формуванні читацького смаку своїх дітей, читаючи дітям книжки вдома. Приємно відзначити, що в процесі читання діти здебільшого обговорюють прочитане з батьками та діляться враженнями від літературних творів.

Відповіді респондентів-батьків свідчать, що значна їх кількість знає, що дитина читає в даний час. Ті батьки, які вважають читання необхідним для дитини, наголосили, що читання знову стає модним, бо це альтернатива сидінню за комп'ютером, це знання, спілкування, розширення світогляду; читання сприяє інтелектуальному розвитку дитини, уявленню, мисленню, пам'яті; від читання залежить грамотність, техніка читання, виховання особистості читача, духовний розвиток; читання розширює словниковий запас та уявлення дитини

про оточуючий світ; розвиває фантазію, допомагає краще пізнати рідну мову; на прикладах позитивних літературних героїв моделює поведінку дитини.

Останнім блоком анкетного опитування було анкетування бібліотекарів, у якому взяли участь 18 бібліотекарів (по 1-му з кожної РДБ). Результатами опитування наступні: батьки достатньо обізнані в читацьких потребах власних дітей, намагаються обговорити прочитане, досить часто звертаються за порадами щодо тієї чи іншої книги до бібліотекарів. Відрадно, що завжди знаходяться батьки, які відгукуються на пропозицію взяти участь у масових заходах бібліотеки. У своїй роботі 10 бібліотек для дітей області широко використовують досвід Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна з даної тематики.

У 2014 році Волинська ОБД на базі Старовижівської і Рожищенської ЦБС провела регіональне соціологічне дослідження «Тато, мамо я – читаюча сім'я». Опитано 88 педагогічних працівників, 100 користувачів-учнів 1-9 класів та 97 батьків. За результатами видано інформаційний бюлетень.

У 2014 році Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна провела обласне соціологічне дослідження «Стан обслуговування читачів у бібліотеках для дітей Миколаївщини». Об'єктом соціологічного дослідження були читачі-учні 5-9 класів. Загальна кількість опитаних становить 425 читачів з таких дитячих бібліотек: Дитяча бібліотека Комунального закладу «Бібліотечна мережа м. Вознесенська», Комунальний заклад «Міська бібліотека для дітей» м. Южноукраїнська, Районна бібліотека для дітей Комунального закладу «Новобузька ЦБС», Арбузинська, Баштанська, Березанська, Березнегуватська, Веселинівська, Доманівська, Єланецька, Казанківська, Кривоозерська, Миколаївська, Новоодеська, Первомайська, Снігурівська РДБ та Лисогірська дитяча бібліотека Первомайської ЦБС.

Актуальність дослідження була зумовлена необхідністю довести, що задоволення інформаційних потреб користувачів залежить від багатьох чинників: формування та організація бібліотечних фондів, повнота та якість основних бібліотечних та додаткових платних, а також інформаційно-комп'ютерних послуг книгозбірні, якість та комфортність обслуговування користувачів. Завданням та метою дослідження було дізнатися думку користувачів щодо бібліотечних послуг, якості обслуговування, комфортності, вивчити пропозиції та зауваження щодо роботи бібліотек, оцінити роботу бібліотеки користувачами та окреслити пріоритети розвитку в майбутньому. Програмою дослідження в анкеті було передбачено близько 20 запитань. Відповіді дітей свідчать про те, що загальна ситуація з відвідування бібліотеки попри прогнози та побоювання про не читання книжок є досить непоганою. Рейтинг відвідування відділів бібліотек показав, що на першому місці: Інтернет-центр – 37%, абонемент – 35% та читальний зал – 28%. Найчастіше респонденти користуються такими бібліотечно-інформаційними послугами: отриманням літератури з фонду або-

нементів (35%), в читальному залі (24%), за консультацією в пошуку та виборі джерел інформації (22%) та після відвідування масових заходів (18%). Загалом фондом бібліотеки задоволені 91 % опитаних. Основним інструментом для орієнтації в масиві інформаційних ресурсів книгозбірні є каталоги і картотеки, вміють користуватися ними при підборі літератури 63 % та не мають таких навичок 37 %. Але при таких результатах респонденти зазначили, що все ж таки потребують допомоги бібліотечного фахівця в роботі з каталогами. Анкетування також засвідчило, що чверть опитаних дітей не отримують належної допомоги від бібліотекаря.

У цілому роботу книгозбірень оцінили на «відмінно» 44 % респондентів, оцінку «добре» поставили 46 %, «задовільно» – 7 %, не відповідали – 9 користувачів. Дані дослідження свідчать про досить великий відсоток користувачів, які не задоволені комфортністю в бібліотеці, а це і відсутність меблів, ремонту, опалення тощо. Але є і позитивне. Так, режим роботи задовольняє майже всіх читачів, серед незадоволених ті, хто хоче, аби бібліотека працювала без вихідних. У подальшій роботі бібліотеки враховують зауваження та пропозиції користувачів щодо поліпшення обслуговування та роботи закладів.

З метою вивчення стану охоплення бібліотечним обслуговуванням дітей міста Полтави Полтавською ОБД ім. Панаса Мирного у 2016 році методом анкетування здійснювалося вивчення думок користувачів бібліотеки з тем: «Читаємо всією родиною», «Бібліотека і шкільна програма», «Бібліотека очима батьків», «Твій вільний час і світ твоїх захоплень» та ін.

За період, що аналізується, виховання у дітей почуття патріотизму стало першорядним завданням гуманітарної політики держави. Свідченням цього є Закони України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», «Про правовий статус та вшанування пам'яті учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», Указ Президента України від 12 червня 2015 року № 334/2015 «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» та ін.

Тож одним із першочергових завдань системної роботи з патріотичного виховання бібліотек України для дітей стало проведення мобільних опитувань. З цим завданням бібліотеки успішно справляються завдяки використанню сучасних інформаційних технологій. Національна бібліотека України для дітей в 2015 році провела онлайн-опитування «Зростаємо справжніми українцями» на сайті <http://www.chl.kiev.ua>. щодо виявлення патріотичних настроїв користувачів-дітей. Із цією метою було розроблено програму помісячного онлайн-опитування користувачів. Запитання акумулювали актуальність подій сьогодення,

відношення сім'ї до виховання патріотичних почуттів дитини і рівень патріотизму самої дитини. Усе це в сукупності висвітлює реальну картину рівня патріотизму користувачів бібліотеки, щоб із урахуванням патріотичних настроїв дітей проводити системну роботу з виховання справжніх патріотів нашої Вітчизни та зробити свій внесок у майбутню перемогу. До участі в опитуванні запрошувалися користувачі-діти вікових категорій – 10-12 років, 13-15 років, 16-18 років та інший вік. Найбільшу частку респондентів становили діти 13-15 років – 70,9%; 10-12 років – 14,1%; 16-18 років – 6,2%; іншого віку – 8,8%.

Згідно з результатами опитування 83,5% респондентів самоідентифікувалися як патріоти і пишаються цим. Не визначилися зі своїм почуттям патріотизму 9% респондентів; не вважають себе патріотами – 8%; не мають бажання ідентифікувати себе патріотами – 7%. Із 306 учасників онлайн-опитування 288 критерієм патріотизму для себе обрали «любов до рідного краю» (94,1%), «гордість за Україну» (12,7%), «знати історію країни» (11,8%):

Проаналізовані відповіді показали, що патріотизм наших юних користувачів, незважаючи на важкі часи, не згасає, а з новими знаннями та досвідом тільки посилюється. І він носить природний поверхневий характер, властивий дітям досліджуваної вікової категорії, адже 94,1% дітей пов'язують свої почуття патріотизму з любов'ю до рідного краю.

Патріотизм є синтезом духовно-моральних, громадянських, світоглядних якостей особистості, а в дітей вони тільки формуються. І це одне із основних завдань сьогодення бібліотек – формувати патріотичну самосвідомість дитини-відвідувача бібліотеки. Адже саме патріотизм і національна самосвідомість інтегрують кожную людину в життєвий простір Батьківщини, створюють єдиний образ нації.

Аналіз відповідей на запитання «Хто для тебе є взірцем патріотизму?», показує сприйняття дітьми героїчного подвигу українців сучасності й історичного минулого. 91,3% юних користувачів взірцем патріотизму для себе вибрали «ветеранів Другої світової війни», 2,2% – «воїни АТО», 1,6% – «Надія Савченко», 1,1% – «Герої Небесної сотні» Це ще раз підтверджує, наскільки є актуальною організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України під час нинішньої війни на Донбасі.

Отже, як засвідчили результати онлайн-опитування серед користувачів-дітей сайту бібліотеки нині існує нагальна потреба створювати цілісну систему національно-патріотичного виховання в бібліотеці. Оскільки у наших юних користувачів є бажання зростати гідними українцями. Національно-патріотичний компонент виховання має втілюватися в змісті всіх масових заходів бібліотеки.

Дніпропетровська ОБД методом анкетування провела дослідження на тему «Яку літературу про Другу світову війну читають діти і підлітки сьогодні»

(2014 р.). В опитуванні брали участь читачі – ліцеїсти 8-10 класів, які навчаються у Дніпропетровському ліцеї інформаційних технологій. Мета дослідження – виявити загальні уявлення підлітків про патріотизм, патріотичне виховання, а також дізнатися, чи читають підлітки книги про Другу світову війну.

Із результатів дослідження зроблено висновок, що у читачів-підлітків досить чітке уявлення про те, що таке патріотизм (любов до рідного дому, міста, країни, вірність національній культурі, традиціям) і хто такий патріот (людина, яка любить свою країну, поважає її культуру і традиції, і працює на користь Батьківщини). Підлітки ставляться до подій Другої світової війни як до масштабної трагічної події ХХ ст., в результаті якої загинули мільйони людей. Основними джерелами інформації про Другу світову війну є уроки історії в школі, розповіді ветеранів та інтернет.

Сучасні підлітки читають книги про Другу світову війну не тільки з метою підготовки до шкільних занять, але й для самоосвіти та розширення кругозору. Для більшості читачів-учнів 8 класу літературним героєм-патріотом є герої оповідань М. Коцюбинського, Т. Шевченка, І. Франка. Нажаль, значна кількість респондентів-школярів 10 класу не змогли назвати взагалі літературного героя-патріота.

У рамках Року ветеранів Другої світової війни 1941–1945 років схожі дослідження провели Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна «Друга світова війна: очима сучасних дітей» та Харківська ОБД – регіональний соціологічний моніторинг «Друга світова війна: погляд юних користувачів». Черкаською ОБД проводилися дослідження «Чи вважаєте ви себе патріотом?», «Ставлення підлітків до питань війни і миру» (2014 р.) тощо.

У 2016 році в рамках масових заходів – музичний мікс «Вальс опалений війною», години пам'яті «Маки пам'яті», зустрічі з письменницею, етнографом І.Ю. Квасницею, музичний портрет О.С. Білаша «Я з пісні народної виріс», день інформації «Чорнобильський пил на роки опадає», зустрічі з в'язнями концтаборів «Українці в концтаборі» – Національною бібліотекою України для дітей проводилося дослідження «Хто такий патріот?». Дослідження було спрямоване на вивчення ефективності проведених заходів серед старшокласників-користувачів бібліотеки через вплив на формування їхніх патріотичних почуттів і громадської думки. Адже саме учасники заходів є безпосередніми експертами їхньої якості і ефективності. Проведене анкетування показало рівень сформованості почуття патріотизму у підлітків через призму сприйняття людини-патріота, яку респонденти визначали через:

- любов до країни – 15,7% (30 відповідей);
- любов до Батьківщини – 13,6% (26);
- відданість Батьківщині – 12,6% (24);
- готовність захисту Батьківщини – 10,5% (20);
- працю на благо України – 9,4% (18);

шанобливе ставлення до Батьківщини – 7,3% (14);
пожертву власного життя заради Батьківщини – 6,8% (13);
піклування за Батьківщину – 5,2% (10);
дотримання народних традицій – 5,2% (10);
любов до рідної землі – 3,1% (6);
відповідальність перед країною – 2,6% (5);
гордість за країну – 2,6% (5);
вірність народу України – 2,6% (5);
ціннісне ставлення до Батьківщини – 2,6% (5);
не відповідали – 1,6% (3).

За результатами проведеного опитування підготовлено аналітичну довідку «Хто такий патріот?», а до науково-популярного журналу «Бібліотека у форматі Д» (2016, № 3) – статтю Петренко О. «Виховуємо патріотів: результати опитування «Хто такий патріот?» користувачів-дітей Національної бібліотеки України для дітей».

Окрема група досліджень, які проводилися дитячими бібліотеками України, торкалася соціальних проблем суспільства і покликана була з'ясувати ставлення дітей до актуальних подій сьогодення. Зокрема, Черкаською ОБД у 2016 році було проведено анкетування «Моє ставлення до дітей з особливими потребами». Об'єктом дослідження стали шестикласники однієї з місцевих шкіл. В анкеті було 8 запитань, серед яких: «Як ти ставишся до того, щоб дитина-інвалід була твоїм другом?», «Як ти ставишся до дітей з особливими потребами?», «Чи береш участь у благодійних акціях, спрямованих на допомогу дітям з особливими потребами?». На жаль, аналіз відповідей опитуваних засвідчив, що 80% з них байдужі до даної проблеми, 10% – відчують жалість до таких дітей і лише ще 10% – готові до активних дій. Якщо позиціонувати результати анкетування як відображення зрізу поглядів нашого суспільства, стає зрозумілим, наскільки актуально є робота (в бібліотеці у т.ч.) з виховання моральних якостей підростаючого покоління, адже у суспільстві сформоване ставлення до інвалідів, через яке фізично здорові люди відсторонюються від їхніх проблем та не бажають зустрічатися з ними ані в побутовому, ані в професійному житті.

Сучасне українське суспільство потребує гармонійної, самостійної, ініціативної особистості, здатної гнучко та оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, навчатися упродовж життя, компетентно застосовувати здобуті знання, розвиватися та творити. Тому важливим завданням Національної бібліотеки України для дітей у процесі виховання сучасної людини є розвиток читацьких компетентностей юних користувачів. Цьому сприяло продовження моніторингового дослідження (започатковане у 2012 році) «Читацька компетентність користувачів-дітей відділу обслуговування дошкільників, учнів 1-4-х класів та організаторів дитячого читання Національної бібліотеки України для дітей».

У 2015 році проведено черговий етап дослідження з вивчення читацької компетентності користувачів-дітей та виявлення ступеня їхньої читацької активності з урахуванням додаткових можливостей та послуг, що надає бібліотека користувачам, які переходять до відділу обслуговування дітей середнього і старшого віку та організаторів дитячого читання. Об'єктами моніторингу стали респонденти попереднього дослідження – користувачі бібліотеки, вже учні 6-х класів. Досліджувана група респондентів за роки проведення стала дорослішою, самостійнішою завдяки своїм віковим особливостям (можливість відвідувати бібліотеку без супроводу дорослих).

Були визначені методи дослідження – вивчення та аналіз документів, статистичний, анкетування. Респондентам було запропоновано дати відповіді на запитання анкет: респондентам-дітям «Анкета школяра» організаторам дитячого читання «Анкета батьків», вчителям «Анкета вчителя», бібліотекарям «Анкета бібліотекаря».

Із проведеного дослідження зроблено висновок, що у користувачів бібліотеки досліджуваної вікової категорії досить високий інтерес до читання – 84,9% респондентів подобається читати книги. 60,8% відповідей їхніх батьків теж підтверджують ці дані. Класні керівники респондентів-учнів шостих класів теж вважають, що інтерес дітей до читання книг зріс (60%). Думки бібліотекарів не дуже оптимістичні – 38,1% експертів вважають, що інтерес до читання зменшився, в кращому випадку – не змінився (38,1%), і тільки 23,8% експертів вважають, що він зріс.

Формування читацьких компетентностей респондентів-користувачів триває. Адже не всі ще в змозі визначити тему прочитаного твору, його ідею, головних героїв («Так, мені це нелегко» відповіли 29,5% респондентів-дітей, «Так, але я розумію не все» – 12,4%).

Спостереження під час дослідження засвідчують, що якість літературної компетентності користувачів залежить від рівня сформованості психічних пізнавальних процесів, які визначають ступінь проникнення читача в ідейно-естетичну цілісність літературного твору, сприяють розумінню його художнього рівня. Таким чином, літературний розвиток респондентів-школярів є результатом взаємодії двох сторін – читача і бібліотекаря, які тісно пов'язані між собою. Досягнення збалансованості в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні дитини вимагає узгодженості в організації, змісті, формах і методах обслуговування. Саме через взаємозв'язок послідовних заходів відділів обслуговування досягається бажаний результат в розвитку читацької компетентності користувачів бібліотеки, який і приводить до розвитку читацької самостійності як риси особистості дитини.

Використання усіх можливостей, що їх надає бібліотека, дозволяє не тільки розширити діапазон компетентностей дітей, а й можливість творчого розвитку та відкриває дітям шляхи до обирання нових життєвих перспектив у процесі дорослішання особистості.

Моніторингове дослідження з вивчення читацьких компетентностей обраної досліджуваної групи респондентів-дітей триває. Які зміни в розвитку, вміннях та навичках користувачів відбудуться з досягненням ними старшого шкільного віку – засвідчить наступний етап дослідження.

Ефективність і якість – ось основний меседж діяльності дитячих бібліотек аналізованого періоду. З цією метою проводяться соціологічні дослідження з вивчення читача, його інтересів, запитів, уподобання, відношення до послуг, які надають бібліотеки, до Інтернету тощо. У цьому напрямку досить активно працює Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей. Так, 2014 року бібліотекою з метою виявлення ставлення дітей (4 клас) до мистецтва та дізнатися, звідки вони беруть інформацію про нього, було проведено дослідження «Мистецтво очима школярів». Із отриманих даних зроблено висновок, що види мистецтва, які найбільш подобаються дітям – музика, кіно та театр. Більшість відмітила, що хотіли, аби у школі був новий предмет про мистецтво. Основним джерелом отримання інформації про мистецтво є Інтернет, книги, вчитель та обласна бібліотека для дітей.

Опитування користувачів з даної тематики було продовжено у 2015 році. Соціологічне дослідження «Чим приваблює дітей живопис?», проводилося у відділі мистецтв Дніпропетровської ОБД серед учнів 4 класів показало:

- більшості учнів подобається живопис;
- найбільш улюбленими жанрами живопису серед учнів є пейзаж, анімалістичний, казковий жанри, а також портрет;
- найбільш популярними художниками серед читачів є В. Васнецов, І. Рєпін, О. Мурашко;
- основними джерелами отримання інформації про живопис для дітей є батьки, друзі, вчителі та бібліотекарі.

«Що читають діти: читацькі вподобання дітей різного віку» – таку назву мало дослідження 2015 року, яке охоплювало дитячі бібліотеки Дніпропетровщини. Усього було опитано 650 читачів області (132 дитини – 5 клас; 133 дитини – 6 клас; 130 дітей – 7 клас; 125 дітей – 8 клас; 130 дітей – 9 клас).

Метою дослідження було проаналізувати читацькі вподобання дітей різного віку в дитячих бібліотеках Дніпропетровщини. В результаті дослідження були зроблені наступні висновки:

- абсолютна більшість дітей зазначають, що люблять читати;
- серед найбільш популярних літературних жанрів у дітей є фантастика, пригод, а також детективи;
- більшість дітей говорить про те, що мають родини, які читають і часто обговорюють прочитану літературу в колі сім'ї;
- частіше діти обирають книги самостійно, або їм у цьому допомагають бібліотекарі;
- діти різного віку визначають те, що читають, в першу чергу, для задоволення, для отримання нової інформації, розширення кругозору і навчання.

Дослідження на тему «Рівень інформованості про послуги бібліотеки» було проведено у відділах обслуговування Дніпропетровської ОБД в 2016 році. Метою дослідження було визначити наскільки читачі бібліотеки проінформовані і використовують послуги в бібліотеці для дітей. Усього було опитано 80 респондентів. У результаті дослідження були отримані наступні висновки:

- найбільше в бібліотеці для дітей читачів приваблює багато цікавих книжок і журналів, доброзичливість та професіоналізм бібліотекарів, творче та інтелектуальне середовище, а також можливість саморозвитку;
- серед безкоштовних послуг у бібліотеці читачі найчастіше використовують видачу книг або періодики додому або в читальних залах, відвідування клубів і роботу з комп'ютерами;
- низький рівень інформованості читачів про наявність платних послуг;
- більшість читачів все влаштовує в бібліотеці.

Респонденти практично на відмінно оцінюють такі аспекти роботи бібліотекарів, як професіоналізм, швидкість пошуку книг, швидкість заповнення читацьких формулярів, а також доброзичливість до читачів і роботу бібліотеки взагалі.

Цього ж року Дніпропетровською ОБД було проведено соціологічне дослідження на тему: «Мій улюблений журнал». Опитано 60 респондентів – читачів-дітей віком 11-16 років. Метою цього дослідження було дізнатися журналами якої тематики користуються читачі і які журнали є найпопулярнішими серед читачів у відділі обслуговування читачів-учнів 5-9 класів обласної бібліотеки. В результаті дослідження були отримані наступні висновки:

- серед основних джерел інформації респонденти обирають насамперед книги, Інтернет та журнали;
- зазвичай читачі обирають журнали за необхідною тематикою, за порадами друзів та відстежують інформацію про журнали в Інтернеті;
- найпопулярніша тематика журналів – про тварин і природу, про подорожі, про моду і стиль, про хенд-мейд, а також життя відомих людей, зірок кіно і естради;
- при обиранні журналів перш за все читачі звертають увагу на цікавий зміст, достовірність і точність інформації, а також оригінальність подачі інформації;
- найпопулярніші журнали серед читачів: «Юная леди», «Колосок», «Вокруг света», «Зоодруг», «Біологія».

Досить активно і системно проводить соціологічні дослідження Хмельницька ОБД ім. Т.Г. Шевченка. В 2014 році вона стала організатором регіонального соціологічного дослідження «Дозвілля в бібліотеці», яке було проведено на базі бібліотек для дітей області. Його мета – вивчення інтересів читачів-дітей для визначення пріоритетів у проведенні вільного часу, рівня задоволення їх дозвіллевих потреб, а також запровадження нових форм роботи

для удосконалення організації дозвілєвої діяльності бібліотеки. Під час дослідження проводилось анкетування читачів-учнів 3-9 класів та бібліотекарів баз дослідження. Всього було опитано 979 респондентів, у т. ч. 440 дітей віком 9-10 років, 440 підлітків – 11-15 років та 99 бібліотекарів.

Під час дослідження визначалися переваги дітей у проведенні дозвілля. Варто сказати, що на першому місці у них – відвідування бібліотеки, спілкування в соціальних мережах. Мало часу діти приділяють заняттям спортом та хобі.

Результати дослідження показали, що діти визначають бібліотеку як центр спілкування, в якому можна із задоволенням весело і змістовно провести вільний час. Бібліотека бере на себе завдання організації розумного використання часу дітьми. Тому дітям подобається в її стінах отримувати необхідну інформацію, вибирати для домашнього читання цікаві книги, відвідувати масові заходи, користуватися комп'ютером та Інтернетом. Було цікаво дізнатися, які зміни читачі хотіли б внести в програму проведення масових заходів. Отже, це використання нових технологій (ЗД), проведення спілкування скайпом з читачами інших бібліотек, організація конкурсів, залучення до проведення заходів самих читачів, запрошення відомих людей.

У 2015 році в Хмельницькій ОБД ім. Т.Г. Шевченка, використовуючи сучасні інформаційні технології (програмне забезпечення «Data Giraffe»), провела онлайн опитування «Використовування комп'ютера читачами-дітьми в бібліотеці». Мета якого вивчення асортименту послуг, які надаються з використанням комп'ютерної техніки у бібліотеках для дітей.

Опитування проводилося серед читачів Староконстантинівської, Ізяславської, Славутської, Дунаєвської, Полонської РДБ та Нетішинської, Кам'янець-Подільської №6 та №8 МДБ. До першого такого дослідження долучилися 124 читачі-учні 5-9 класів. За допомогою програми «Data Giraffe» створено питання, профільовано дані за різними критеріями, здійснено обчислення абсолютних і процентних значень, побудовано діаграми. За підсумками онлайн опитування працівникам бібліотек – баз дослідження для підвищення рівня обслуговування користувачів рекомендовано: проводити навчання комп'ютерної грамотності дітей; запроваджувати нові послуги, які здійснюються за допомогою інформаційних технологій; активізувати роботу з поповнення розділів власних сайтів.

Використовуючи програмне забезпечення «Data Giraffe», з метою вивчення особистої думки дітей про те, що вони найбільше люблять читати, Хмельницькою ОБД ім. Т.Г. Шевченка в 2016 році було проведено онлайн-опитування «Жанрові уподобання читачів». Опитування проводилося серед читачів самої обласної бібліотеки для дітей імені Т. Г. Шевченка, Ярмолинецької, Дерезнянської, Ізяславської, Славутської, Староконстантинівської, Чемеровецької РДБ, бібліотек для дітей Полонської та Старосинявської ОТГ, Нетішинської, Кам'янець – Подільської №6, №8 МДБ, Судилківської СДБ – клієнтів програми

«DataGiraffe». До опитування долучились 1074 читачі – учні 4-9 класів згаданих бібліотек. Найбільшу активність проявили учні 8-х (19,0%) та 7-х (18,0%) класів. Однаковий відсоток в учнів 4 і 9 класів (по 17,2%). Менше зацікавились опитуванням учні 6-х (15,5%) та 5-х (13,1%) класів.

Сучасні книжкові фонди наповнені великим жанровим різноманіттям. Рейтинг популярних жанрів серед читачів-дітей виглядає наступним чином: I місце – пригоди; II місце – фентезі, III місце – детективи; IV місце – сучасна проза; V місце – класика; VI місце – історичні романи; VII місце – поезія; VIII місце – науково-популярна література. Отже, діти надають перевагу читанню літератури дозвільного характеру – це пригоди, фантастика, детективи. В пошані в них і читання сучасної прози. А от класика, історичні романи та поезія вони читають менше. І зовсім мало уваги звертають на науково-популярну літературу. Що ж, позицію дітей можна зрозуміти. Після щоденного отримання великої кількості інформації з підручників та додаткових джерел за шкільною програмою їм хочеться читати «для душі». Тому при комплектуванні фонду бібліотек варто звертати увагу на вчасне надходження книжкових новинок улюблених жанрів читачів. А що стосується менш популярних жанрів у колі читання дітей шкільного віку, то можливо у бібліотеках не вистачає такої літератури або вона недостатньо розрекламована серед читачів бібліотеки.

Було рекомендовано бібліотекам звернути увагу на популяризацію історичних романів, класичних творів та науково-пізнавальної літератури. Здійснити це можна шляхом проведення презентацій книг, створення буктрейлерів за окремими творами, організації віртуальних та книжкових виставок: подіум, рейтинг, колекція, інсталяція, дебют, реклама, вікторина, портрет та ін. Адже саме така література впливає на інтелектуальний та духовний розвиток дітей, формування цілісної та емоційно забарвленої особистості.

Більшість опитаних 66% (33 респонденти) знаходять необхідну інформацію з мистецтва в Інтернеті, якщо вона відсутня у бібліотеці, 10% (5) – в інших бібліотеках; 24% (12) не мали проблем з отриманням необхідної інформації.

Вивченню читацьких потреб та інформаційних запитів користувачів, визначення ролі і місця бібліотеки у їх забезпеченні піднімалися в соціологічних дослідженнях іншими дитячими бібліотеками України.

У 2014 році Черкаською ОБД було здійснено регіональне соціологічне дослідження «Визначення потреби і шляхів розвитку сайту Черкаської обласної бібліотеки для дітей», що дозволило визначити ступінь відповідності запитам користувачів розміщеної на сайті інформації; виявити рівень популярності окремих сторінок веб-сайту та мотивації звернень користувачів до них; виробити стратегію щодо подальшого розвитку веб-сайту на основі вивчення запитів та пропозицій учасників дослідження.

Щоб володіти ситуацією щодо забезпечення бібліотек області дитячими періодичними виданнями, визначення попиту на періодичні видання та рівня

ефективності їх використання, Полтавська обласна бібліотека для дітей ім. Панааса Мирного в 2015 році провела соціологічне дослідження «Періодичні видання для дітей та ефективність їх використання в бібліотеках Полтавщини».

Під час дослідження було проведено анкетне опитування читачів-дітей та організаторів дитячого читання. Моніторинг проводився серед районних (міських) бібліотек для дітей, міських бібліотек-філій для дітей, сільських бібліотек-філій області, що обслуговують користувачів-дітей.

Загальна кількість опитаних становить 706 дітей та 72 бібліотечних працівників. Аналіз анкет користувачів-дітей показав, що майже всі вони читають газети та журнали (96,4 %); не читають лише – 3,6%. Перевага надавалася таким періодичним виданням: «Пізнайко» – 8,4%, «Малютко» – 8,2 %, «Юная леди» – 7,9%, «Однокласник» – 7,2 %, «Барвінок» – 7,2%, «Журавлик» – 5,2%, «Жасмін» – 5%, «Яблунька» – 4,3 %, «Юний натураліст» – 3,9%.

Визначено низку мотивів звернення до періодичних видань: бажання дізнатися щось нове (50,8%); щоб розвивати власний кругозір (19,5%); цікавий відпочинок (10,7%); допомога у вивченні шкільної програми (9,2%); подобається читати (3,8%); щоб розвиватися творчо (2,8%).

Дослідження підтвердило гіпотезу, що бібліотеки області в недостатній кількості отримують періодичні видання для дітей (усього 1467 назв газет та журналів, у т. ч. для користувачів-дітей – 830).

Бібліотекарі стверджують, що діти користуються журналами та газетами, рівень їхніх запитів постійно зростає, але бібліотеки не можуть повністю задовольнити ці запити через недостатнє фінансування.

З метою вивчення інтересів користувачів відділу естетичного виховання, виявлення факторів, які впливають на їх запити, Сумською ОБД було проведено соціологічне дослідження «Краща книга з мистецтва, прочитана тобою» (2015 р.).

В анкетуванні взяли участь 50 респондентів віком від 6 до 16 років, у т.ч. 33 дівчинки (66%) та 17 хлопчиків (34,5%).

Анкетування дало можливість визначити, чим саме вразили обрані книги користувачів. Респонденти наголошують на важливості отримання з книг цікавої, різноманітної та нової інформації – 60% (30 респондентів), можливості отримати допомогу у занятті творчістю – 8% (4), цікаво провести дозвілля з книгою на улюблену тему – 4% (2), навчитись чомусь новому – 2% (1). Більшість опитаних 66% (33 респонденти) знаходять необхідну інформацію з мистецтва в Інтернеті, якщо вона відсутня у бібліотеці, 10% (5) – в інших бібліотеках; 24% (12) не мали проблем з отриманням необхідної інформації.

Соціологічне дослідження дозволило зробити висновки, що користувачі відділу естетичного виховання потребують літератури за темами: ліплення та прикраси з полімерної глини, дизайн, крій і шиття дитячого одягу, плетіння прикрас з резинок і саморобки зі стрічок; більшість з них надають перевагу літературі з декоративно-ужиткового мистецтва, далі в їхньому рейтингу іде

живопис, культура і мистецтво в цілому; всі вони цінують у книзі різноманітну та креативну інформацію, можливість отримати допомогу в опануванні певним видом творчості.

Бібліотеки Черкащини також проводили свої локальні дослідження, що сприяли підвищенню якості та ефективності їх роботи. Так, у 2015 році дитячі бібліотеки Уманської міської ЦБС здійснили експрес-опитування «Найкрасивіша книга року» (ДФ №1), тестування «Інтернет і книга» (ДФ №2), анкетування «Ти – бібліотека-Інтернет», «Сімейне оздоровче дозвілля» (ЦМДБ). Христинівська РДБ вивчала ставлення своїх користувачів до таких проблем: «Якою я уявляю сучасну бібліотеку?», «Книжкова виставка – предмет інтер'єру чи ваш надійний помічник?», «Як ви оцінюєте сайт нашої бібліотеки?», «Ваше враження від масових заходів нашої бібліотеки?».

Актуальною стає тематика використання Інтернет користувачами бібліотек, вплив нових інформаційних технологій на читання дітей. Тож, за методикою, розробленою НБУ для дітей, Сумською ОБД в 2015 році було проведено соціологічне дослідження «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків». Мета цього дослідження – дослідити проблему трансформації читання підлітка в сучасних умовах під впливом нових інформаційних технологій та визначити роль книги і комп'ютера в їхньому житті.

Респондентами дослідження стали 50 користувачів-учнів 6-9 класів бібліотеки, у т.ч. шестикласники – 13 осіб, семикласники – 20 осіб, восьмикласники – 8 осіб, дев'ятикласники – 9 осіб; з них 52% хлопчиків і 48% дівчаток.

На запитання «У твоїй сім'ї віддають перевагу книзі чи комп'ютеру?» більшість (72%) респондентів віддали перевагу книзі. 88% респондентів перевагу віддають друкованій книзі, а не електронній. Дуже цікавими були відповіді на питання «Якою має бути сучасна бібліотека». Діти майже в усіх анкетах написали побажання більше нових книг сучасних авторів. Були пропозиції мати електронні книги в бібліотеці. Також бібліотека має бути просторою та з Євро-ремонтм і мати ще більше комп'ютерів.

Анкетування показало, що більшість респондентів користуються лише обласною бібліотекою для дітей. Майже усі вони відвідують Пункт вільного доступу Інтернету. На жаль, більшість дітей використовують комп'ютери для розваг, а не для пошуку інформації для навчання чи дозвілля.

Приємно відзначити, що у більшості сімей респондентів віддають перевагу друкованим книгам, а не комп'ютеру та електронним книгам. Саме книги та читання впливають на формування і розвиток інтересів підлітків. Переважна більшість респондентів впевнено відповіли, що комп'ютер та електронна книга не замінять друковану. Отже, дослідження дозволяє говорити про загребуваність бібліотек та інтерес до читання.

Арбузинською РДБ Миколаївської області в 2015 році проведено опитування суспільної думки на тему «Центр вільного доступу до мережі Інтернет: мої

враження та пропозиції». Метою опитування було виявлення ставлення громади до послуг Інтернет-Центру при бібліотеці, вдосконалення роботи з підвищення рівня інформованості користувачів. Отримані результати опитування свідчать, що користувачі активно освоюють можливості Інтернет-мережі та найкращими помічниками у віртуальному середовищі вважають бібліотечні заклади, які надають ці послуги безкоштовно. Також потрібно підвищити рівень інформованості користувачів про напрямки і форми діяльності Інтернет-Центру: розмішувати інформації про послуги та роботу І-Ц в ЗМІ, на сайті бібліотеки, в мережі Інтернет.

У цьому ж році на сайті Житомирської ОБД проводилося онлайн-опитування «Читання книг в бібліотеці чи в Інтернеті: чому віддають перевагу діти?». Результати показали, що навіть частина прихильників електронної книги звертаються в бібліотеку за книгою. Друкована книга та бібліотека, не зважаючи на популярність Інтернету та сучасних гаджетів для читання, залишаються затребуваними серед читачів дітей. Інфографіка: 124 відповіді. При читанні надають перевагу друкованій книзі – 56%, електронній книзі – 15, 2%, читаю і друковані, і електронні книги – 28%. За пошуком необхідної книги звертаються в бібліотеку – 66, 9 %, Інтернет ресурсів – 33, 1%.

Не залишила позаувагою цю тематику і Дніпропетровська ОБД. У 2016 році проводилося соціологічне опитування «Інтернет і його місце в житті дитини». Всього було опитано 55 респондентів. Метою дослідження було виявити, для чого читачі використовують Інтернет та чи знають про поняття «Інтернет-залежність». У результаті дослідження були отримані наступні висновки:

- найчастіше читачі використовують Інтернет, щоб підготуватися до занять, для спілкування в соціальних мережах, для розваг (послухати музику, подивитися фільм), а також для читання книг;
- читачі читають книги в Інтернеті рідко, тому що полюбляють традиційний друкований варіант киги;
- абсолютна більшість читачів чули про таке поняття як «Інтернет-залежність», але себе залежною людиною не ідентифікують;
- респонденти відмічають, що їх інформують про правила безпеки в Інтернеті, а саме це роблять батьки та вчителі.

У Херсонській ОБД для дітей імені Дніпрової Чайки у 2016 році було проведено анкетування користувачів відділу Інтернет-послуг. Анкета складалася з 3-х блоків запитань: дитяча книгозбірня, відділ Інтернет-послуг, побажання та пропозиції. В анкетуванні взяли участь 16 хлопців та дівчат, від наймолодших (1-2 класи) до відвідувачів віком 12-17 років.

Головним завданням опитування було виявити, як добре користувачі Центру, що звертаються за послугами доступу до Інтернету, знайомі з Веб-ресурсами бібліотеки; які заходи, що проводяться в книгозбірні та відділі Інтернет-послуг, викликають інтерес дітей та підлітків. Також в анкеті були запи-

тання, через відповіді на які діти могли висловити свої побажання бібліотеці та Інтернет-центру зокрема.

Аналіз анкет показав, що 46% опитаних є постійними користувачами бібліотеки і відвідують Інтернет-центр практично щодня, 38% – декілька разів на тиждень і 16 – рідко (декілька разів на місяць).

Постійні відвідувачі знайомі з сайтом Херсонської обласної бібліотеки для дітей ім. Дніпрової Чайки, а нові читачі дізнаються про сайт під час знайомства та оформлення читацького формуляра, тож відповідь на це запитання була майже стовідсотково позитивною. Більшість опитаних користувачів відділу є також учасниками групи Інтернет-центр ХОБД у соціальній мережі ВКонтакте (56%). Періодично вони беруть участь в онлайн опитуваннях та онлайн акціях, які проводить бібліотечний Інтернет-центр. Серед них – патріотична акція до 25-річчя незалежності України.

Причини, що спонукають дітей звертатись до Інтернет-центру, практично не змінились, у порівнянні з попереднім подібним опитуванням – розвага, навчальні потреби, спілкування та пошук можливостей для саморозвитку.

Учасники опитування висловили свої вподобання щодо заходів, які проводяться в бібліотеці та Інтернет-центрі, а також описали свої пропозиції (ще більше цікавих книжок, швидкісний Інтернет, оснащення усіх робочих місць користувачів навушниками, потужніші комп'ютери) та побажання (процвітання, розширення, гарних читачів та ін.).

Постійно в полі зору соціологічних служб дитячих бібліотек залишається тематика професійної компетентності сучасного бібліотекаря. Сучасний бібліотекар, який він, як працює, що читає, з якими труднощами зустрічається, чого потребує, чи задоволений своєю роботою, як підвищує свою кваліфікацію? На ці питання і дають відповіді проведені соціологічні дослідження.

У 2016 році Хмельницька ОБД ім. Т. Г. Шевченка провела регіональне соціологічне дослідження «Соціальний портрет дитячого бібліотекаря Хмельниччини». Під час дослідження вивчався кадровий склад бібліотек для дітей, рівень професійної орієнтації бібліотекарів, сучасні форми підвищення їх кваліфікації. Передбачалося також визначити шляхи розвитку бібліотек для дітей. Об'єктами вивчення виступали працівники бібліотек для дітей Хмельницької області. Дослідження проводилося методами анкетного опитування та аналізу бібліотечної документації. Базами для проведення дослідження стали 34 бібліотеки для дітей: 1 обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка, 18 районних, 13 міських та 2 сільських бібліотеки для дітей. Чисельний склад бібліотечних працівників у бібліотеках для дітей Хмельницької області становить 141 чоловік. У дослідженні взяли участь 113 бібліотекарів (80,1%).

За результатами дослідження соціальний портрет дитячого бібліотекаря Хмельниччини такий – жінка, віком 41 рік, яка в період з 1990-2000 р. закінчила Київський державний інститут культури і отримала повну вищу спеціальну

освіту, зі стажем роботи понад 20 років та повною зайнятістю. Це фахівець, який займається організацією бібліотечного фонду, бібліотечним обслуговуванням користувачів-дітей, впроваджує нові інформаційні технології, запроваджує інновації, які впливають на ефективність роботи бібліотеки. Дитячий бібліотекар задоволений своєю ділянкою роботи, а також вказує на високий рівень розвитку своєї бібліотеки. Бажає ще довго залишатися на передових позиціях у постачанні інформації своїм користувачам-дітям, для чого вважає за необхідне постійно підвищувати свій професійний рівень. Вона переконана, що бібліотека для дітей є необхідним соціальним інститутом у сучасному суспільстві.

Соціологічне дослідження дало вичерпну інформацію про кадровий склад бібліотек для дітей, про рівень компетенції бібліотечних працівників, про визначення шляхів подальшого професійного вдосконалення. Адже на сьогоднішній день сучасний бібліотекар – це і педагог, і психолог, і спеціаліст у сфері цифрових технологій, і редактор, і менеджер, і актор, і оратор і ще багато таких «і». Це значить, що він має бути обізнаний у багатьох питаннях. Успіх кожної бібліотеки складається з певних факторів, але найважливіший – професіоналізм бібліотекаря. Дослідження доводить, що в бібліотеках для дітей Хмельницької області працює 96,5% фахівців з вищою і середньою спеціальною освітою, 50,5% фахівців з вищою освітою та 46,0% з базовою вищою спеціальною, які володіють знаннями, вміннями і навичками роботи з дітьми.

Щоб оволодіти ситуацією і бачити реальну картину щодо рівня ефективності системи підвищення кваліфікації бібліотекарів області, що обслуговують користувачів-дітей, Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного в цьому році провела соціологічне дослідження на тему: «Система підвищення кваліфікації працівників бібліотек, що обслуговують користувачів-дітей». Завданням дослідження було визначити, які форми заходів в системі підвищення кваліфікації, на думку бібліотекарів, є найефективнішими; дослідити методи і форми активного навчання, що використовуються при проведенні заходів з підвищення кваліфікації; визначити рівень самоосвітньої діяльності бібліотекарів; дізнатися, якої професійної допомоги потребують працівники бібліотек, що обслуговують дітей.

Моніторинг проводився серед працівників районних (міських) бібліотек для дітей, міських бібліотек-філій для дітей, сільських бібліотек-філій, що обслуговують користувачів-дітей, бібліотек ОТГ. У результаті проведення дослідження його гіпотеза про те, що методичні служби приділяють недостатньо уваги системі підвищення кваліфікації, і як наслідок – падає рівень ефективності роботи працівників бібліотек, не підтвердилася. 99,4% респондентів оцінили систему підвищення кваліфікації позитивно і стверджують, що активно займаються процесом самоосвіти.

Серед найефективніших форм підвищення кваліфікації респондентами були визначені: семінари (78,8%), практикуми (63,5%), майстер-класи (58,9%);

також були виокремлені такі ефективні форми підвищення кваліфікації, як конкурси творчих робіт бібліотекарів, професійні діалоги, ділове спілкування, презентації творчої лабораторії (на базі кращих бібліотек), методичні години, години взаємних порад, дні фахівця.

Вагоме місце в роботі кожного бібліотекаря посідає самоосвіта, яка передбачає цілеспрямовану й планомірну, безперервну й усвідомлену самостійну роботу, спрямовану на підвищення своєї професійної кваліфікації протягом усієї практичної діяльності.

Кожна ЦРБ, ЦМБ області займаються підвищенням кваліфікації працівників, самостійно розробляє програми таких заходів, визначає форми й методи занять. Останнім часом у практиці підвищення кваліфікації бібліотекарів все активніше використовуються методи активного та ситуаційного проблемного навчання: ділові та інноваційні ігри, тренінги, аналізи конкретних ситуацій бібліотечної практики, які значною мірою сприяють розвиткові творчої ініціативи бібліотечних працівників, їх активної участі в обговоренні питань, включених до плану занять.

Але все ж таки, як свідчать результати експертно-діагностичних аналізів роботи бібліотек області, сама система підвищення кваліфікації не є досить досконалою та ефективною. Відбувається безліч різноманітних заходів, але вони багато в чому носять несистемний, фрагментарний характер. Нинішні проблеми в системі підвищення кваліфікації пов'язані ще й з обмеженими фінансовими можливостями – скорочується державне фінансування, що знижує спроможність бібліотек забезпечувати підвищення кваліфікації працівників відповідно до сучасних вимог.

Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного також долучилася до проведення Всеукраїнського соціологічного дослідження «Професійне і дозвілєве читання бібліотекаря» – були розповсюджені та опрацьовані анкети дослідження.

Рівненська ОБД провела регіональний моніторинг «Інформаційна культура дитячого бібліотекаря» (2016 р.). Усього опитано методом анкетування 119 респондентів: 22 особи з 4-х міських, 68 – з 14 районних та 29 з обласної бібліотеки для дітей. Фахівці відповіли на 7 запитань анкети. Серед опитаних: 53 особи (44%) – бібліотекарі; 25 (21%) – провідні фахівці (бібліотекарі, бібліографи, методисти, редактор); 15 (13%) – завідувачі відділів; 11 (9%) – заступники директорів ЦСПШБ з питань бібліотечного обслуговування дітей; 7 (6%) – завідувачі бібліотек; 6 (5%) – завідувачі секторів; 2 (2%) – директори.

Дніпропетровська ОБД провела серед бібліотечних фахівців дослідження на тему: «Уявлення бібліотекарів про свою професію» (2015р.). Було опитано бібліотекарів обласної бібліотеки для дітей, шкільних та сільських бібліотек (70 респондентів). Метою дослідження було визначити уявлення бібліотечних фахівців про свою професію. В результаті дослідження зроблено такі висновки:

- більшість бібліотекарів задоволені вибором своєї професії;
- головний мотив роботи в бібліотеці – це постійне спілкування з людьми,

-
- творчий характер роботи, а також інтелектуальна атмосфера взагалі. Бібліотекарі усвідомлюють всю важливість своєї роботи для суспільства;
- більше половини фахівців оцінюють свій рівень володіння комп'ютером, як «середній». Однак є і бібліотекарі, які мають «низький» рівень, або ж взагалі в роботі комп'ютер не використовують. Як правило, це характерно для сільських бібліотекарів;
 - більшості бібліотечним фахівцям достатньо знань та навичок у вирішенні своїх професійних завдань. Але вони зазначають, що іноді відчують недостатньо знань для роботи з новітніми інформаційними технологіями та потребу в обміні досвідом;
 - бібліотечні фахівці згідно зі своїм професійним досвідом зазначили основні позитивні та проблемні аспекти своєї роботи. Серед позитивних аспектів виділяють творчий характер роботи, постійне спілкування з дітьми, допомога дітям у вирішенні їхніх проблем, можливість бути сучасним і не відставати від часу, самоосвіта завдяки роботі з книгою, можливість нести людям добро та гарний настрій. Серед негативних – відсутність сучасної дитячої книги, недостатня увага держави до фінансування бібліотек, низька заробітна плата, відсутність сучасного обладнання, шкідливі умови праці, недостатня популяризація книги і бібліотеки в суспільстві, слабка матеріально-технічна база. Окрім вищезазначеного сільські бібліотекарі вказують на відсутність нових надходжень, а також незадовільні умови праці (холодні приміщення);
 - більшість фахівців відчують почуття гордості за свою професію.

Протягом грудня 2014 року Миколаївською обласною бібліотекою для дітей ім. В. О. Лягіна було проведено методичний моніторинг компетентності персоналу бібліотек для дітей області. Його мета – оцінити рівень компетентності, здібності і прагнення співробітників до здобуття і засвоєння нових знань і навиків; дати оцінку результатів діяльності і якості праці персоналу кожної окремої бібліотеки області.

Працівниками відділу маркетингу та перспективних методик було розроблено анкету, де було запропоновано 18 різноманітних запитань для працівників районних (міських) бібліотек для дітей Миколаївської області щодо:

- обізнаності і використання сучасних міжнародних та національних документів у сфері дитинства;
- впровадження бібліотечних програм і проєктів;
- розуміння поняття «інноваційні ідея» і труднощі щодо написання проєкту її реалізації;
- володіння навичками створення віртуальних бібліотечних сервісів;
- аналізу участі у заходах різного рівня щодо підвищення кваліфікації за останні 2-3 роки;
- власних досягнень та недоліків стосовно бібліотечної роботи у працівників тощо.

За умовами моніторингу анкету заповнювали всі працівники кожної окремої бібліотеки. За підсумками аналізу анкет було організовано проведення двосторонніх скайп-зустрічей між провідними фахівцями обласної бібліотеки для дітей ім. В. О. Лягіна та колективами бібліотек для дітей Миколаївщини. Під час спілкування обговорювалися найактуальніші питання у роботі з читачами-дітьми: стратегія розвитку дитячих бібліотек області, планування та звітність, пріоритетні напрями роботи відповідно до потреб кожної окремої громади, пропозиції щодо удосконалення системи підвищення кваліфікації, навчання та професійного розвитку кадрового персоналу бібліотек області, що обслуговують дітей.

Дослідницька робота у будь-якому виді є найпопулярнішим методом оцінювання бібліотечних форм обслуговування населення, тому проведені наукові, соціологічні, моніторингові дослідження показали роль і місце спеціалізованої бібліотеки для дітей у суспільстві, вихованні нового покоління оновленої країни, надали можливість вивчити інтереси юних користувачів, що сприятимуть удосконаленню шляхів розвитку їхніх читацьких компетентностей.

Системність у вивченні читача спостерігається у більшості дитячих бібліотек України. Свій професіоналізм в організації та проведенні досліджень показали соціологічні служби Дніпропетровської, Житомирської, Миколаївської, Полтавської, Сумської, Харківської, Хмельницької, Херсонської, Черкаської, Чернівецької, Рівненської та інших обласних бібліотек для дітей.

РОЗДІЛ V.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ

У 2014-2016 рр.

За 26 років Незалежності України перед бібліотеками не ставало так гостро питання «Бути чи не бути», і це стосується навіть не лише спеціалізованих бібліотек для дітей. Руйнівні процеси оптимізації, децентралізації, ліквідації, закриття чи об'єднання нависли загрозливим мечем над усіма без винятку публічними бібліотеками. Але ж найнезахищеними залишаються саме дитячі бібліотеки, які щодня роблять усе можливе, а інколи і не можливе, щоб гідно заявити про себе як про необхідні соціальні установи, які належним чином забезпечують повноцінне та оперативне задоволення інформаційних, освітніх та власних потреб користувачів, а також створюють відповідні умови для самоосвіти, реалізації творчих здібностей юних читачів, їхнього вільного спілкування з однолітками та повноцінного проведення дозвілля.

Пристосовуючись до функціонування в час глобальних реформаційних процесів, перед бібліотеками постало актуальне завдання — визначити нові соціальні орієнтири у системі забезпечення і максимального задоволення інформаційних, освітніх, культурних запитів і потреб користувачів, зміни характеру взаємодії з ними, зміцнення зв'язків із цільовою аудиторією, забезпечення підвищення якості своєї діяльності. Реалії буття вимагають кардинального оновлення діяльності бібліотек у роботі з дитячим користувачем. Популяризація літератури в сучасних умовах потребує ще більш творчого підходу, пошуку нових форм контактів між бібліотекарем і читачем, знаходження оптимальних шляхів подальшого розвитку бібліотечного обслуговування дітей. Зміст діяльності будь-якої бібліотеки має бути підпорядкований інтересам і потребам населення регіону, тому бібліотека повинна не лише чітко володіти ситуацією, а й постійно перебувати у пошуку нового та більш актуального.

І саме методична діяльність поєднує в собі збереження традицій та перевірених часом форм бібліотечної роботи з цілим арсеналом нововведень, продиктованих новими соціально-економічними умовами та викликами часу.

До першочергових завдань методиста належить невпинний пошук невикористаних резервів і створення позитивного іміджу як бібліотеки в цілому, так і окремого бібліотечного фахівця, адже саме від першого враження, що справляється на користувача, в подальшому залежить престиж та роль бібліотеки в житті місцевої громади.

Одним із актуальних завдань методичних служб залишається контроль за станом мережі спеціалізованих бібліотек для дітей. В умовах соціально-полі-

тичних змін, які відбулися у 2014 р., значно зменшилася кількість бібліотечних установ у зв'язку з тимчасовою частковою окупацією Донецької і Луганської областей та АР Крим. Відсутність доступу до інформації про стан функціонування мережі спеціалізованих бібліотек для дітей на значних ділянках цих областей унеможливорює контроль за наявністю та діяльністю 222 спеціалізованих бібліотек для дітей. Тому з 2014 р. офіційно кількість спеціалізованих бібліотек для дітей порівняно з попереднім досліджувальним періодом вираховується без основних урахувань показників Донецької, Луганської областей та АР Крим.

Станом на 1 січня 2014 р. мережа налічувала 1160 бібліотек, однак за три роки було скорочено 31 спеціалізовану бібліотеку для дітей та тимчасово не підлягають статистичному охопленню бібліотеки східних регіонів та Криму, яких на 1 січня 2014 р. налічувалося: 107 бібліотек у Донецькій області, 50 — у Луганській та 65 бібліотек для дітей у АР Крим.

Так, вибули з мережі спеціалізованих бібліотек для дітей *шляхом злиття чи об'єднання з дорослими бібліотеками: Бібліотека-філія для дітей № 25 ЦБС Держинського району м. Харкова* (наказом Департаменту культури Харківської міської ради № 360 від 13.12.2013 р.); *Дніпрорудненська МБД Василівської районної ЦБС Запорізької обл.* (наказом Відділу культури і туризму Василівської районної державної адміністрації № 64 від 01.10.2014 р.); *Онуфріївська РБД Кіровоградської обл.* (рішенням Онуфріївської районної ради № 313 від 25 квітня 2014 р.); *Згурівська РБД Київської обл.* (Розпорядженням Згурівської районної державної адміністрації № 364 від 30 грудня 2014 р.); *Дмитрівська МБД № 3 Чернігівської обл.* (Рішенням 19 сесії 6 скликання Бахмацької районної ради від 25.06.2014. р.); *Осиценківська сільська бібліотека-філія для дітей Запорізької обл.* (наказом Відділу культури і туризму Бердянської районної державної адміністрації № 16 від 14.05. 2015 р.); *Нестойтська дитяча бібліотека-філія та Новоселівська дитяча бібліотека-філія Одеської обл.* (Рішенням Котовської районної ради № 451-VI від 05.06.2015 р.); *Молочанська МБД Запорізької обл.* (Рішенням №1 від 22 червня 2016 року 10 сесії 7 скликання Молочанської міської ради Токмацького району); *шляхом об'єднання з дорослими бібліотеками перетворено у відділи обслуговування дітей при бібліотеках для дорослих: Розівська РБД Запорізької обл.* перейменовано у сектор обслуговування читачів-дітей Розівської центральної бібліотеки (Рішенням №18 від 31. 10. 2014 р. 35 сесії 6 скликання Розівської районної ради); *Красноградська РБД Харківської обл.* увійшла до структури Красноградської РБ відділом обслуговування дітей (Рішенням ІХ сесії VI скликання Красноградської районної ради від 30.04.2014 р.); *втратили статус спеціалізованої бібліотеки для дітей і діють як публічні бібліотеки: Ізюмська міська бібліотека-філія № 1 для дітей та Ізюмська міська бібліотека-філія № 2 для дітей Харківської обл.* (Рішенням Ізюмської міської ради № 2753 від 28.11.2014 р.); *Скадовська ЦБД Херсонської обл.* (Рішенням 51-ї сесії 6

скликання Скадовської районної ради № 889 від 18.03.2015 р.); *шляхом закриття внаслідок оптимізації бібліотек області: РБД м. Світловодська Кіровоградської обл.* (Рішенням № 276 від 31 січня 2014 р. «Про закриття Світловодської районної дитячої бібліотеки»), а також призупинено діяльність *Староушицької МБД Хмельницької обл.* (Рішенням п'ятої сесії VI скликання від 26.05.2011 р. № 5), про що стало відомо лише у 2014 році.

Однією з ефективних та дієвих форм методичної роботи залишаються практичні виїзди на місця з метою надання методичної та практичної допомоги, а також для вдосконалення зворотного професійного зв'язку з бібліотеками області. Комплексні вивчення або експертно-діагностичний аналіз діяльності дозволяють поспілкуватися зі спеціалістами, зафіксувати і охарактеризувати реальний стан діяльності бібліотеки, звернути увагу на недоліки, дати загальну оцінку роботи з користувачами-дітьми. Під час таких зустрічей працівники не лише фіксують факти, але й аналізують роботу, відзначаючи вдале застосування інноваційних форм і методів в практику роботи, вивчають недоліки та пропонують раціональні шляхи їх усунення, консультують щодо вирішення проблемних питань. Особливої важливості під час виїздів набуває і підготовка індивідуальних консультацій, адже спілкування з бібліотекарем дозволяє надати конкретну допомогу у вирішенні актуальних задач. Звичайно, в умовах сьогодення бібліотечні працівники здійснюють виїзди не лише з метою перевірок чи надання консультацій. Значно розширився спектр поїздок за межі власних бібліотек, адже набуття досвіду у колег також є важливим сегментом фахового розвитку. Згідно поданих обласними бібліотеками звітів за 2014-2016 рр. бібліотечними працівниками здійснено 491 виїзд, лише на 49 менше, ніж за попередній період. Але якщо загальна кількість ну майже не відрізняється, то проаналізувавши кожну окрему бібліотеку – картина дещо інакша. Так, або не подали інформації, або не здійснили жодного виїзду за три роки (Тернопільська та Чернігівська ОБД). Лише один виїзд здійснила Вінницька ОБД ім. І.Я. Франка (2016 р.), два – з метою участі у обласних семінарах Харківська ОБД (2014, 2015 рр.), по 3 — Одеська ім. В. Катаєва (1 — у 2014 р, 2 — у 2016 рр.) та Рівненська ОБД (2016 р.). А от абсолютними лідерами у 2014-2016 рр. стали Львівська ОБД, що здійснила 88 виїздів різної спрямованості, Хмельницька ОБД ім. Т.Г. Шевченка — 61 виїзд та Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна — 47 виїздів. Також, Житомирською ОБД здійснено 35 виїздів, НБУ для дітей — 30, Сумською ОБД — 31, Кіровоградською ім. Т.Г. Шевченка — 29, Дніпропетровською — 28, Київською ОБД — 27, Івано-Франківською ОБД — 19, Полтавською ОБД ім. Панаса Мирного — 14, по 13 Херсонською ім. Дніпрової Чайки та Чернівецькою ОБД, 11 — Закарпатською ОДЮБ, по 9 — Запорізькою та Черкаською ОБД, 8 — Волинською ОБД.

Якщо раніше перевага під час виїздів надавалася експертно-діагностичним обстеженням, то протягом цього періоду, судячи зі звітів, у більшості областей їхня кількість зменшилася і становить лише 15% (74 виїзди). Проте мета зали-

шилася традиційна — поглиблення вивчення практики роботи бібліотек для дітей області, вдосконалення їхньої роботи, виявлення недоліків, оцінювання слабких та сильних боків їхньої діяльності. Під час цих вивчень особлива увага приділялася пристосуванню роботи бібліотек в умовах створення об'єднаних територіальних громад; організації комплектування, використання і розподілу літератури за державними (обласними) програмами поповнення бібліотечних фондів; наявності облікової документації та веденню її відповідно до регламентуючих документів; стану приміщення, технічному оснащенню та обладнанню бібліотек. Фахівцями обласних бібліотек надавалися методичні рекомендації з питань планування і звітності, розширення інформаційного сервісу, проведення атестації бібліотекарів, роботи з організації та використання бібліотечних фондів, візуального оформлення бібліотек, реклами послуг, фандрейзингової та грантової діяльності, а також залучення нових користувачів до бібліотеки.

Левову частку становили виїзди з наданням практичної консультаційної допомоги. Багато професійних питань потребують роз'яснень на місцях, адже, на превеликий жаль, далеко не кожна районна дитяча бібліотека, а сільська й поготів мають фінансові можливості для підвищення свого фахового рівня й розширення професійного кругозору. Саме тому консультації надавалися з таких актуальних питань: дитяча бібліотека — центр інформації, дозвілля та творчості; підвищення іміджу сучасної бібліотеки та забезпечення комфортного середовища для дітей; використання сучасних підходів та методик в обслуговуванні читачів; налагодження соціального партнерства; організація довідково-бібліографічного та інформаційного сервісу; інноваційна діяльність та запровадження нових бібліотечних послуг з використанням інформаційних технологій; створення електронних баз даних; методики формування у дітей знань, умінь та навичок самостійного пошуку і використання джерел інформації; з питання організації стаціонарного та нестаціонарного бібліотечно-інформаційного обслуговування населення в умовах адміністративно-територіальної реформи; впровадження сучасних бібліотечних послуг для якісного обслуговування читачів-дітей; методичне забезпечення інформаційно-бібліографічного обслуговування дитячого населення району; основні аспекти інформаційної культури читачів-дітей; вивчення потреб громади для залучення нових користувачів-дітей; підтримка і просування читання як основи інтелектуального і творчого розвитку дитини; підняття престижу книги і читання як важливого чинника формування особистості у підростаючого покоління; підтримка дитячого читання та впровадження нових форм роботи в обслуговуванні читачів; сприяння естетичному вихованню, підтримки обдарованих дітей та розвитку дитячої творчості; допомога з питання організації популяризації правових знань бібліотечними методами; з питань популяризації екологічних знань; організації роботи з бібліотечного краєзнавства; участь бібліотек, що обслуговують дітей району, у творчих акціях та Всеукраїнських конкурсах.

Однією з найбільш затребуваних на місцях форм підвищення фахового рівня й обговорення проблемних питань все ж таки поки залишаються семінари. Адже питання, які розглядаються на цих зібраннях, завжди актуальні за змістом, допомагають вирішити нагальні проблеми практичної роботи, а також є можливість поділитися власним та навчитися апробованого в інших бібліотеках досвіду. Тому організація та проведення на базі районних бібліотек для дітей семінарів стало третьою основною причиною виїздів фахівців ОБД. Різні актуальні питання обговорювалися на семінарах протягом трьох років, назву лише деякі. Так, Харківська ОБД виступила організатором та учасником виїзного районного семінару для бібліотечних працівників сільських бібліотек-філій «Технологія та практика культурно-просвітницької діяльності з дітьми в умовах сучасної бібліотеки» (на базі Богодухівської ЦБС, 2014 р. та Зміївської ЦБС, 2015 р.). Чернігівська ОБД у 2015 р. здійснила понад 12 виїздів з метою організації та проведення районних семінарів на базах РБД. Зокрема, серед найбільш затребуваних тем професійних зібрань для бібліотечних працівників районних дитячих бібліотек стали: «Формування комунікативної компетентності у дітей» (на базі Куликівської РБД), «Бібліотечні засоби впливу на формування здорового способу життя у дітей та підлітків» (база — Н.-Сіверська РБД), «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді» (на базі Щорської РБД), «Бібліотека. Сім'я. Школа. Як розвинути інтерес до читання» (у Сосницькій РБД), «Бібліотека як традиційний осередок естетичного виховання особистості» (на базі Варвинської РБД), «Масова робота — невід'ємна частина діяльності бібліотек для дітей» (на базі Ніжинської РБД), «Бібліотечне обслуговування дітей: сучасні проблеми, підходи, перспективи» (на базі Городнянської РБД) та інші не менш цікаві та змістовні. Фахівцями Чернівецької ОБД також були здійснені 6 виїздів на семінари бібліотечних фахівців районів, організованих на замовлення ЦБС області: «Бібліотека і дитячий користувач: сучасна модель співпраці» (на базі Сторожинецької РБД), «Сучасний бібліотекар: нові підходи у обслуговуванні користувачів-дітей» (на базі Хотинської РБД), «Організація літньої дозвіллевої діяльності дітей як один з напрямів роботи бібліотеки» (на базі Глибоцької РБД), «Шляхи формування читацької самостійності підлітків» (на базі Кіцманської РБД), а також «Бібліотека як активний учасник процесу формування молодого громадянина і патріота» (на базі Герцаївської РБД).

У 2016 р. Вінницькою ОБД ім. І.Я. Франка було здійснено виїзд у Жмеринську ЦБС для участі у районному семінарі «Бібліотека — центр спілкування та розвитку творчих нахилів дітей».

Кваліфіковані поради, консультації, рекомендації і просто конкретна допомога на місцях необхідні завжди. А тому методичні виїзди, як важливий сегмент аналітичної діяльності не втрачають свого значення. Разом з тим сучасні бібліотеки потребують не лише порад, а й суттєвої систематичної і своєчасної допомоги з боку владних структур, вчасного фінансового забезпечення потреб

бібліотек та читачів, а також і допомоги в організації пошуку позабюджетних коштів для покращення банальної матеріально-технічної бази приміщень, поповнення фондів новою літературою сучасних українських письменників, удосконалення технічного забезпечення бібліотек як єдиних на сьогодні безкоштовних інформаційних інтелектуально-творчих культурних осередків для місцевих громад у відповідності з вимогами часу.

Зростання ролі актуальної інформації в соціальному та економічному розвитку суспільства, яке все частіше так і називають — інформаційним, ставить нові завдання як перед самою інституцією бібліотек, так і перед працівниками. Сьогодні ставляться підвищені вимоги до рівня ерудиції і професійної компетенції бібліотекарів, адже саме від готовності до експерименту та здатності до імпровізації конкретного працівника чи колективу найбільше залежить очікуваний ефект нововведення. Ефективне функціонування системи підвищення кваліфікації сучасній бібліотеці забезпечує конкурентоспроможність, поліпшення основних показників її виробничої діяльності, високий професійно-кваліфікаційний рівень, компетентність працівників. Враховуючи швидкі темпи розвитку суспільства, професійні знання швидко застарівають, тому здатність бібліотеки сприяти підвищенню кваліфікації співробітників є одним з важливих факторів успішної її діяльності.

З метою сприяння усвідомленню нового змісту роботи бібліотеки, її суспільного покликання як важливого чинника у становленні демократичного суспільства, оновлення теоретичних та практичних знань спеціалістів у зв'язку з підвищенням вимог до рівня кваліфікації і необхідності засвоєння сучасних методів вирішення професійних задач та закріплення їх на практиці НБУ для дітей спільно з Інститутом публічного управління та кадрової політики НАК-ККіМ було проведено проблемно-цільові навчання бібліотечних працівників:

➤ завідувачів відділів естетичного виховання обласних та центральних міських бібліотек для дітей «Мистецтво як вагомий засіб впливу та формування особистості дитини». Учасниками розглядалися проблеми естетичного виховання як важливої складової цілісного формування особистості, а також питання використання візуальних образів у рекламній діяльності дитячих бібліотек, популяризації літератури з мистецтва та аудіовізуальних документів, застосування інтерактивних технологій на допомогу розвитку творчого мислення дитини. Значна увага приділялася обговоренню питань популяризації бібліотеки засобами мистецтва, особливостей електронних ресурсів з естетики, застосування сучасних технологій на користь збагачення культури читання та особливостей використання арт-терапевтичних технік при роботі з дітьми різного віку. Завершилося навчання засіданням за круглим столом «Мистецька толока», під час якого учасники поділилися власним досвідом, досягненнями та нововведеннями шляхом презентацій роботи своїх відділів (2014 р.);

➤ завідувачів науково-методичних відділів обласних та центральних

міських бібліотек для дітей «Суспільний статус і значимість дитячих бібліотек як соціокультурних інститутів і організаційно-методичних центрів регіону». Учасниками розглядався спектр актуальних питань розвитку бібліотечної справи, серед яких формування іміджу бібліотеки для дітей (реклама, маркетинг, фандрейзинг), корпоративні бібліотечні Інтернет-ресурси як запорука розвитку мережі бібліотек для дітей, інноваційна діяльність бібліотек для дітей на підтримку дитячого читання, інтерактивні технології у роботі з користувачами, бібліотечний менеджмент як підґрунтя професійного управління, специфіка управління сучасною бібліотекою для дітей, Інтернет-грамотність як важлива складова інформаційної культури дітей. Під час засідання за круглим столом «Правові аспекти діяльності бібліотек» обговорювалися питання законодавчого забезпечення дитинства на сучасному етапі, нормативно-правові документи на підтримку роботи дитячих бібліотек і межі перевірок Державної фінансової інспекції України (2014 р.);

- директорів та заступників директорів централізованих бібліотечних систем для дітей «Спеціалізовані бібліотеки України для дітей та територіальна громада: єдині пріоритети на шляху трансформації». Учасниками розглядалися питання національно-патріотичного виховання громадянської свідомості підростаючого покоління, роль та місце бібліотеки для дітей у сучасних трансформаційних умовах існування, реклама як рушійний елемент бібліотечного маркетингу (іміджеві заходи бібліотеки, соціальні проекти, дозвілля з бібліотекою), ефективний менеджмент бібліотек для дітей, бібліотечне обслуговування як складова загальнокультурного розвитку суспільства, соціальні інновації в бібліотеках, європейські гуманістичні цінності у системі виховання дітей в Україні, оновлення та актуалізація фондів — чинники успішної діяльності бібліотек (позабюджетні джерела фінансування та поповнення фондів, книговидавничий процес в Україні), ніша бібліотек України для дітей в інформаційному глобальному просторі: сайти, блоги, соціальні мережі. У рамках навчань проведено засідання за круглим столом «Спеціалізовані бібліотеки України для дітей та місцева влада: форми взаємодії», на якому обговорювалися питання регіональної політики в галузі бібліотечної справи та інформації, стан та шляхи взаємодії бібліотек для дітей з громадою а також сучасні тенденції розвитку бібліотек для дітей (2015 р.);
- завідувачів та провідних фахівців відділів довідково-інформаційного обслуговування обласних та центральних міських бібліотек для дітей «Інформаційно-бібліографічний потенціал бібліотек для дітей та його використання у контексті вимог сучасності». Учасниками розглянуто аспекти модернізації бібліографічної діяльності в контексті вимог сучасності, практичне використання бібліографічних ресурсів та їх роль у залученні до читання, віртуальні бібліотечно-бібліографічні сервіси бібліотек для дітей у системі

сучасного інформаційного простору, основи інформаційних знань у бібліотеці для дітей, сучасні технології та інновації, інструктивно-регламентуючу складову функціонування електронних ресурсів, корпоративну взаємодію у формуванні інформаційних ресурсів та стимулюванні дитячого читання («Корпорація бібліотек для дітей з аналітичного розпису періодичних видань», «Віртуальна бібліографічна довідка», «КЛЮЧ», «Почитайко», «Кращі Інтернет-ресурси...», «Україніка», «Електронна бібліотека»), розвиток рекомендаційної бібліографії у бібліотеках для дітей: специфіку, сучасний стан та завдання. У рамках навчань відбулися: творча дискусія «Бібліотечна ігроманія»; ярмарок бібліографічних ідей «Бібліографічна мозаїка: інтерактивні форми та інноваційні проекти»; бібліотечний брифінг «Сучасне бачення і тенденції розвитку бібліотек для дітей сьогодні» (2015 р.);

- завідувачів відділів комплектування та обробки документів «Формування фондів спеціалізованих бібліотек України для дітей: реалії та перспективи», на якому учасниками розглянуто: нормативно-правові аспекти в діяльності бібліотек з питань формування та збереження фондів, шляхи розвитку сучасного каталогізування, систематизацію творів друку для дітей на основі Універсальної десяткової класифікації, новітні тенденції у сучасній дитячій книзі України, інвентаризацію бібліотечного фонду, державні стандарти та їх практичне застосування. У рамках навчань було організовано дискусійний майданчик «Електронні ресурси: облік, каталогізування та використання», на якому обговорювалися питання класифікації та особливості обліку електронних ресурсів, каталогізування електронних ресурсів та статистика видачі електронних ресурсів (2016 р.);
- заступників директорів обласних бібліотек для дітей «Спеціалізовані бібліотеки України для дітей у контексті реформування». Учасниками навчання розглядалася низка проблемних питань бібліотечної справи в умовах сьогодні: спеціалізовані бібліотеки України для дітей у контексті реформування, бібліотеки для дітей в умовах децентралізації, регіональні заходи з питань формування об'єднаннях територіальних громад, зміни та доповнення до нормативно-правових документів, що регламентують діяльність бібліотек для дітей, маркетингова орієнтація бібліотечно-інформаційної діяльності, фактори впливу на промоцію книги та читання у дитячій бібліотеці, формування медійно-інформаційної грамотності у сучасному суспільстві. На засіданні за круглим столом «Бібліотека для дітей — сучасний ресурс освіти та розвитку дітей в інформаційному суспільстві» розглядали бібліотеку для дітей як інститут соціалізації, інкультурації та культурної трансмісії особистості (2016 р.).

Не лишаються осторонь фахового зростання і обласні бібліотеки для дітей, які дбають не лише про збереження та розвиток мережі дитячих бібліотек, а й про підвищення кваліфікаційного рівня працівників мережі. Як свідчить прак-

тика, важливу роль у системі підвищення кваліфікації бібліотечних працівників відіграють форми, які спонукають до творчості і пошуку нестандартних рішень. Тому гарно зарекомендували себе в системі підвищення фахових знань в областях *клуби ділового спілкування* — засідання обласного клубу ділового спілкування працівників дитячих бібліотек області «Професіонал» «Бібліотека для дітей — територія ідей» на базі Петриківської РБД (2014 р.), «Бібліотека для дітей в світлі інноваційних змін» (2015 р.), «Красзнавство як важливий аспект виховання патріотизму і національної свідомості юних громадян» на базі бібліотеки-філії № 17 КЗ «Міська дитяча бібліотека» м. Кривий Ріг (2016 р.), організовані та проведені Дніпропетровською ОБД; *обласні школи керівника/методиста* — обласні школи керівника «Бібліотечний менеджмент як головний чинник управління» на базі Воловецької РБД (2014 р.), «Орієнтири сучасної бібліотеки: взаємодія, сервіс, креатив» на базі Міжгірської ЦБС (2015 р.), проведені Закарпатською ОДЮБ; обласна школа методистів ЦБС «Бібліотечно-інформаційні ресурси та послуги для громади: сучасне бачення методиста» (Дніпропетровська ОБД, 2015 р.); *школи професійного розвитку* — у 2016 р. у Хмельницькій ОБД ім. Т.Г. Шевченка розпочала роботу Школа професійного розвитку «Ідеї. Практика. Досвід» для працівників сільських бібліотек, що обслуговують дітей. Учасники школи обговорили сучасні реалії та окреслили напрями роботи публічних бібліотек з читачами-дітьми в умовах реформування, отримали практичні поради по створенню сучасного бібліотечного середовища для читачів, проведенню пар-діяльності, формуванню інформаційної культури дітей і підлітків. Провідні спеціалісти обласної бібліотеки познайомили колег із новою сучасною літературою для юних користувачів, презентували інтерактивні ресурси як ефективний засіб активізації дитячого читання; *школи сучасного бібліотекаря* — з 2014 р. Тернопільська ОБД організовує навчання у «Школі сучасного бібліотекаря». У 2016 р. у рамках занять «Школи» відбулося 2-денне навчання «Формуємо націю читачів: сучасні методики та технології бібліотечної роботи» для працівників сільських бібліотек-філій Козівського, Тербовлянського та Тернопільського районів. Заняття у «Школі» проходили у формі діалогу між учасниками. Бібліотекарі працювали в малих групах, виконували практичні завдання та обмінювалися власним професійним досвідом. Обговорюючи бібліотеку як центр громадського життя і культурного спілкування, увага присутніх була зосереджена на питаннях правових аспектів діяльності бібліотек, професіоналізму та етичної культури бібліотекаря. Особливо гостро обговорювалося підвищення ролі книгозбірень у житті місцевої громади. У виступі «Масова робота в бібліотеці як реклама книгозбірни» присутні познайомилися з новими, сучасними формами роботи з користувачами, оскільки актуальність змісту, творчий підхід та нетрадиційні назви заходів привертають увагу користувачів бібліотек і сприяють залученню нових відвідувачів. Значну увагу було приділено бібліографічній діяльності як важливій складовій іміджу бібліотеки, докладно зупинилися на правилах

складання бібліографічного опису різних видів документів, познайомилися з державними стандартами з бібліографічного опису і важливими змінами, нещодавно введеними. Під час лекції-практикуму «Соціальні мережі як платформа для висвітлення діяльності бібліотеки» присутні, ознайомившись з теоретичними основами створення сторінки книгозбірні у соціальній мережі, приступили до практичного застосування набутих знань — створення персональних сторінок та сторінок своїх бібліотек у популярній мережі Facebook. У консультації «Організація розвитку та дозвілля найменших читачів у бібліотеці» учасники навчання познайомилися з сучасними інтерактивними формами роботи з дітьми від 1 до 10 років, методикою проведення пізнавальних та розвиваючих заходів із найменшими користувачами бібліотеки. Окрім вищезазначених тем під час навчання обговорювалися особливості обслуговування соціально-незахищених категорій населення, національно-патріотичне, естетичне виховання користувачів та тісна співпраця з організаціями та установами; *тренінгові центри* — не перший рік діє у Чернігівській ОБД обласний навчально-тренінговий центр для заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Дитяча бібліотека XXI ст.: Всесвіт інформації і культури» допомагає організаторам бібліотечного обслуговування дітей і підлітків на Чернігівщині навчатися сучасних форм і методів роботи та отримувати знання і навички для вирішення ділових конфліктів у сучасному трудовому колективі. На заняттях центру у 2016 р. проводилися огляди творів письменників лауреатів літературних премій України і світу 2015-2016 рр., консультація про Всеукраїнську акцію «Сім чудес України: історичні міста та містечка», бібліотечний еверест «Буктрейлер — сучасна форма підтримки читання та національно-патріотичного виховання дітей», *творчі лабораторії* — продовжує свою роботу обласна обласна креатив-лабораторія «Бібліо-профі» для працівників дитячих бібліотек Чернігівської області «Дитячі бібліотеки і партнери в контексті реформування: від традицій до інноваційного пошуку», де активно обговорювалися фахові проблемні питання, серед яких традиції та інновації партнерства дитячих бібліотек у контексті реформування, проблеми виховання підростаючого покоління на традиціях рідного краю. Для вироблення стратегії бібліотечного обслуговування дітей і підлітків Чернігівщини на заняття креатив-лабораторії були запрошені спеціалісти управління освіти Чернігівської міської ради та Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. К.Д. Ушинського, які представили пілотний проект інституту й обласної бібліотеки «Діти і Інтернет», впроваджений у практику роботи дитячих і шкільних бібліотек міст Чернігів, Прилуки та Ніжин, і який розкриває цікаві перспективи і для інших бібліотек для дітей області (2016 р.)

Ефективною формою залучення широких кіл керівників і бібліотечних фахівців, представників органів місцевого самоврядування, партнерських установ до аналізу практики, узагальнення і поширення кращого досвіду, обговорення нагальних питань та перспектив вдалого розвитку є *науково-практичні*

конференції всеукраїнського та міжнародного значення. З метою визначення напрямів розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування дитячого населення у контексті переходу до інформаційного суспільства знань у 2014 р. на базі НБУ для дітей відбулася вже десята — ювілейна — Всеукраїнська науково-практична конференція директорів обласних бібліотек для дітей «Сучасна дитина та бібліотека: перспективи та проблеми розвитку відносин» за участю голови Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації М.В. Томенка, начальника управління бібліотек, читання та регіональної політики Міністерства культури України Л.С. Нікіфоренко, представників громадських організацій, директора Державної бібліотеки України для юнацтва Г.А. Саприкіна. Директори-учасники конференції представляли 19 областей України. На обговорення під час пленарних засідань учасникам конференції винесено низку проблемних питань: бібліотека для дітей — нова реальність у правовому просторі; нові можливості бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей; корпоративна співпраця спеціалізованих бібліотек України для дітей у мережевому середовищі; основні напрями державної політики з питань виховання дітей та учнівської молоді; бібліотеки та видавництва в сучасному інформаційному середовищі. У рамках науково-практичної конференції проведено професійний діалог «Дитячі та шкільні бібліотеки у сучасному світі знань — простір читання, комунікацій, додаткової освіти: грані співпраці та актуальні проблеми», під час якого обговорювалися питання ролі дитячої та шкільної бібліотек як посередників між дитиною та книгою, критерії оцінки сучасної дитячої літератури, можливості держави і громадськості у підтримці і розвитку читання серед читачів-дітей. Плідною на обмін думками стала творча дискусія «Бібліотеки та видавництва в сучасному інформаційному середовищі», до участі в якій були залучені письменники, літературні критики та видавці: І. Андрусак, Л. Ніцой, Н. Марченко, директори видавництв: «Веселка», «Фонтан казок», «Свічадо», «Юніверс». При обговоренні порушено питання ролі літератури у формуванні духовної культури української нації та вихованні юного покоління у сучасних умовах, напрями взаємодії та партнерства бібліотек і видавництв. Також відбулося виїзне засідання на базі Вишгородської районної бібліотеки для дітей на тему «Нові можливості бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей» за участю начальника управління культури, національностей та релігій Київської обласної державної адміністрації І.І. Подолянца.

У 2015 р. Всеукраїнська науково-практична конференція директорів ОБД «Патріотичне виховання у дитячій бібліотеці: традиції минулого досвіду у сучасних умовах» проходила на Полтавщині на базі Полтавської ОБД ім. Панаса Мирного. У роботі конференції брали участь керівник апарату облдержадміністрації М.І. Білокінь, начальник управління культури облдержадміністрації Г.І. Фасій, заступник начальника управління культури облдержадміністрації В.В. Вожаєнко, провідні фахівці НБУ для дітей, директори обласних біблі-

отек для дітей з 22 областей України, директори міських центральних бібліотек ЦБС для дітей м. Кременчук та м. Дніпропетровськ, заступник директора Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І.П. Котляревського, директор Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Гончара, колеги з Полтавської міської ЦБС та фахівці Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського. Під час роботи конференції висвітлювалися важливі питання сьогодення: сучасні реалії та напрями роботи бібліотек для дітей в умовах реформування; патріотичне виховання у бібліотеці: традиції минулого і сучасного досвіду; формування патріотизму особистості в умовах суспільних змін; форми та засоби бібліотечного впливу на становлення громадянської позиції сучасного патріота незалежної країни; досвід дитячих бібліотек в питанні патріотичного виховання та ін. У рамках конференції відбулися виїзні засідання на базі міської бібліотеки-філії для дітей № 10 Полтавської МЦБС, Полтавської районної бібліотеки для дітей, Кременчуцької центральної бібліотеки для дітей ім. І.Ф. Торубари та Кременчуцької бібліотеки-філії для дітей № 4.

Також у 2015 р. в НБУ для дітей відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотеки для дітей в контексті культурно-історичного розвитку України». Метою конференції було привернення уваги широкої громадськості, організацій та урядових установ до питань, спрямованих на практичну реалізацію заходів щодо підтримки прав дитини на інформацію, освіту, дозвілля та забезпечення бібліотечно-інформаційним обслуговуванням. У рамках конференції відбулася презентація колективної монографії «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець XIX-XX ст.)». На пленарному та секційних засіданнях «Бібліотека для дітей в системі життєдіяльності дитини», «Бібліотека для дітей і бібліотекар в контексті історичного розвитку» розглядалася роль спеціалізованих бібліотек для дітей у формуванні ефективних бібліотечно-інформаційних послуг дитячому населенню України у контексті культурно-історичного розвитку України та сучасних суспільно-політичних подій: децентралізації та реформуванні українського суспільства, захисті прав дитини на диференційоване бібліотечно-інформаційне обслуговування. Проведення науково-практичної конференції мало як науковий резонанс (сприяло розвитку бібліотечної галузі в країні), так і вплинуло на імідж бібліотеки як науково-методичного центру з бібліотечно-інформаційного обслуговування дитячого населення країни.

У 2016 р. Всеукраїнська науково-практична конференція директорів ОБД «Цивілізаційні ідеї Івана Франка й сучасні виклики перед Україною і українством. Бібліотечна реальність» проходила на базі Вінницької ОБД ім. І.Я. Франка. В роботі конференції брали участь начальник Управління культури і мистецтв Вінницької ОДА С. Городинський, заступник голови Вінницької облради Л. Щербаківська, голова обласного комітету профспілки

працівників культури Вінницької області Т. Побережна, провідні фахівці НБУ для дітей, директори 19 обласних бібліотек, директор ЦБС для дітей м. Маріуполя Донецької обл., завідувач Краматорської центральної міської бібліотеки для дітей ім. О.С. Пушкіна, директор Вінницької міської ЦБС, представники Гете-інституту в Україні, а також директор видавництва «Авіаз» В. Зеленський та дитячий письменник, громадський діяч М. Кашницький. Під час роботи конференції висвітлювалися стратегічні напрями розвитку української культури, актуальні тенденції розвитку дитячих бібліотек в умовах трансформації суспільного устрою, перспективи надання бібліотечних послуг в умовах новостворених територіальних громад, соціальне партнерство як важливий крок до бібліотечного фандрейзингу. Окрему увагу було приділено проблемі пошуку сучасних інструментів залучення і використання позабюджетних коштів для виконання статутних зобов'язань бібліотечних закладів. У рамках конференції відбулися виїзні засідання до Гайсинської районної бібліотеки для дітей та Вінницької міської бібліотеки для дітей та юнацтва.

У 2016 р. пройшла й Міжнародна науково-практична конференція «Читання в соціокультурному просторі дитинства: діапазон можливостей і партнерства» на базі НБУ для дітей. Проведення конференції ініційовано з метою привернення уваги інститутів громадянського суспільства до книги та читання дитини як основи всебічного розвитку особистості та мобілізації потенціалу партнерства бібліотек, видавництв, ЗМІ, громадських організацій, благодійних фондів, органів влади з розповсюдження друкованих видань навколо спеціалізованих бібліотек для дітей як основних культурно інформаційних закладів нашої держави, що реально впливають на зміст і якість читання дітей та молоді і є гарантом реалізації їхніх прав на культурне і духовне життя. В роботі конференції взяли участь завідувач медіатекою Національної дитячої бібліотеки ім. Йона Крянге Республіки Молдова Канєєва Л.Л., представники влади та громадських організацій, науковці, книговидавці, письменники, директори обласних бібліотек для дітей України, працівники НБУ для дітей, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка, науковий кореспондент лабораторії психології дошкільника Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, президент Західно-Української Асоціації «Спадщина України», директор видавництва «Джезва», Президент Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва, асистент відділу «Інформація та бібліотека» Гете-інституту в Україні. Відбулися пленарні засідання, круглий стіл; діяли книжково-ілюстративні виставки «Бібліотеки України для дітей: панорама бібліотечного досвіду промоції читання», «Місце злочину Швеція: феномен шведського детективу». На пленарному засіданні учасники конференції знайомилися з обміном напрацювань з питань впливу читання й книги на формування соціокультурного простору дитини та роль партнерських відносин бібліотек і громадськості у цьому процесі. На засіданні

за круглим столом «Дитяча література і книгочитання дітей в епоху Інтернет: актуальні проблеми» обговорювалися питання: дитяча література у сучасному літературному процесі; українська книга і формування національно-патріотичної свідомості дітей; електронні книжки та читанки (рідери) у читацьких практиках дітей; тенденції читацьких інтересів дітей та їх задоволення письменниками, видавцями, бібліотекарями; соціокультурний процес розвитку читання в країні: система соціального партнерства, громадська ініціатива, інформаційно-бібліотечні ресурси бібліотек, державна підтримка.

У листопаді 2016 р. відбулася міжрегіональна науково-практична конференція заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Сучасна українська дитяча література крізь призму національно-патріотичного виховання підростаючого покоління», організатором якої стала Харківська ОБД за підтримки Управління культури і туризму Харківської ОДА за участю фахівців Львівської, Полтавської та Харківської ОБД та центральних і районних дитячих бібліотек Харкова та області, працівників районної бібліотеки для дітей Ново-псковської ЦБС Луганської обл. На пленарному засіданні «Міждисциплінарний діалог у просторі «вищий навчальний заклад-бібліотека» висвітлювалися особливості сучасної художньої літератури для дітей, аналіз сучасного стану української дитячої літератури, творчості як відомих авторів, так і початківців, обговорювалася проблематика героїко-патріотичної теми в художній літературі для дітей (від козацтва до героїв нашого часу). Директор Полтавської ОБД ім. Панаса Мирного Л. Митрофанова приділила увагу ефективним прийомам виховання національної свідомості у роботі бібліотек Полтавщини. Завідувач науково-методичного відділу Львівської ОБД Л. Сташко розповіла про партнерські проекти «Бібліотека малого Лева», «Літературна кава по-львівськи», «Письменники «на замовлення», що дозволяють ознайомити користувачів-дітей районних та сільських бібліотек з новинками сучасної літератури, методично забезпечити проведення заходів з популяризацією найкращих дитячих творів, організації зустрічей з письменниками та промоції книг найвідомішого львівського «Видавництва Старого Лева». Заступник директора з питань обслуговування дітей КЗ «Новопсковська ЦБС» Луганської обл. Н. Бакаєва під час скайп-виступу розповіла про партнерство з бібліотеками України в межах Загальноукраїнського проекту культурної інтеграції «Український Донбас». Завершила конференцію директор Харківської ОБД Г. Трохименко, яка відзначила важливу роль української дитячої книги у справі патріотичного виховання підростаючого покоління, а також зосередила увагу на соціальному партнерстві, завдяки чому сучасним бібліотекам вдається успішно реалізовувати актуальні суспільно-важливі проекти і програми.

Однією з найбільш розповсюджених традиційних форм підвищення компетентності бібліотечних фахівців, що дозволяє різнобічно і планомірно висвітлювати питання теорії і практики бібліотечної справи, залишаються семінари

(універсальні й тематичні). За період, що аналізується, обласні бібліотеки для дітей організували та провели 346 семінарів, які проводились як на базі обласних, так і районних, міських для дітей та сільських бібліотек області. Під час цих семінарів обговорювалися пріоритетні напрямки діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей, впровадження інформаційних технологій і сучасних форм бібліосервісу в бібліотечну практику, роль бібліотеки у національно-патріотичному вихованні дітей та підлітків, популяризація краєзнавства, оперативне й максимально повне задоволення інформаційних, професійних, освітніх та культурно-творчих інтересів різних категорій користувачів. Але, насамперед, розглядалися питання, що стосуються основних стратегій *розвитку бібліотек для дітей* області в умовах реформування, яке відбувається сьогодні в нашій державі. Так, на обласному семінарі «Робота публічних бібліотек: тенденції та перспективи розвитку в новому електронному середовищі» обговорювалися актуальні завдання та проблеми бібліотечного обслуговування населення Київщини та шляхи їх вирішення, особливості сучасної практики в організаційно-методичному забезпеченні бібліотек області, сучасний бібліотечно-інформаційний простір на задоволення потреб місцевої громади, соціально-економічна цінність бібліотеки (2014 р.), «Бібліотека сьогодні: нові можливості, новий стандарт обслуговування» для директорів РЦБС та МЦБС, на якому висвітлювалися особливості керівництва процесом організації бібліотечного обслуговування дитячого населення, а також формат і вимоги сучасності до публічної бібліотеки (Київська ОБД, 2015 р.); також були проведені районний семінар-практикум «Стратегія розвитку бібліотеки для дітей як осередку інтелектуального і духовного розвитку особистості» на базі бібліотеки-філії с. Глибоке Богородчанського р-ну (Івано-Франківська ОБД, 2014 р.); обласний семінар заступників директорів з питань обслуговування дітей «Бібліотеки для дітей — працюємо у форматі сучасності» (Дніпропетровська ОБД, 2015 р.) та семінар-практикум завідувачів ЦРБД та МБД «Бібліотека для дітей в умовах децентралізації влади: нові можливості, нові ідеї, нова якість обслуговування» Тернопільська ОБД, 2016 р.).

Природним еволюційним етапом розвитку сучасного суспільства є входження до інформаційної ери, де основні стратегічні ресурси — знання та інформація. Концептуально нове інформаційне середовище вимагає від сучасної бібліотеки гідної відповіді на виклики часу. Адже найсуттєвішою зміною, що супроводжувала становлення інформаційного суспільства, став перехід від концепції володіння інформацією до концепції відкритого до неї доступу. Саме тому питання діяльності бібліотеки в умовах *інформаційного суспільства* було затребуваним під час проведення семінарів. Для обговорення питань трансформації дитячої бібліотеки в умовах інформаційного суспільства та використання новітніх технологій у дитячих бібліотеках в умовах обмеженого тематичного контенту друкованих видань проведені обласний семінар-практикум для заступників дирек-

торів з питань обслуговування дітей «Вирішальна роль дитячої бібліотеки у підвищенні рівня інформаційної грамотності дитини, інтелектуального і духовного зростання особистості» на базі Снятинської ЦРБД (Івано-Франківська ОБД, 2014 р.); обласний семінар «Бібліотеки для дітей в інформаційному суспільстві: пошуки гармонії, шляхи трансформації», на якому обговорювали бібліотеки для дітей Київської області як культурно-інформаційні центри у процесі формування особистості дитини, бібліотечне та інформаційно-бібліографічне забезпечення нового предмету «Художня культура» в рамках навчальної програми ЗОШ, особливості поповнення документальних фондів дитячих бібліотек літературою за державними програмами (Київська ОБД, 2014 р.); семінар «Підвищення компетенції читачів шляхом використання інформаційних технологій в роботі бібліотеки» (Тернопільська ОБД, 2014 р.); на базі Великоберезнянської РБД обласний семінар-тренінг для заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей та завідувачів дитячих бібліотек «Нові можливості та пріоритети бібліотек для дітей в умовах інформаційного суспільства» (Закарпатська ОДЮБ, 2014 р.); обласний семінар-практикум заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей, керівників РБД «Соціалізація підлітка у сучасному інформаційному просторі: бібліотечна складова» (Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки, 2014 р.); обласний семінар-практикум «Бібліотека для дітей — сучасний ресурс освіти і розвитку дітей в інформаційному світі» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна, 2015 р.); обласний семінар-практикум «Дитяча бібліотека — орієнтир в інформаційному полі сучасного користувача» для директорів районних дитячих бібліотек, заступників директорів ЦБС, методистів з питань обслуговування дітей, завідувачів дитячих відділів центральних і районних бібліотек (Сумська ОБД, 2016 р.).

Національно-патріотичне та культурне виховання дітей та підлітків — один із провідних напрямів діяльності будь-якої дитячої книгозбірні. З метою сприяння підвищенню рівня національно-патріотичної діяльності бібліотек та духовного розвитку юних користувачів, збереження та формування духовної спадщини у 2014 р. у Житомирській ОБД відбувся обласний інноваційний семінар «Бібліотека для дітей як центр формування національно-культурних цінностей», де розглядалися питання формування і збереження духовної спадщини в системі національно-культурного виховання читачів-дітей, впровадження бібліотечних інновацій та використання інноваційних бібліотечних технологій; у Дніпропетровській ОБД — обласний куштовий семінар для працівників відділів обслуговування дитячих бібліотек області «Патріотичне виховання як складова духовного розвитку особистості». На виконання Указу Президента України №580/2015 «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» у 2016 р. обласними бібліотеками для дітей проведені обласний інноваційний семінар «Сучасна бібліотека для дітей у системі формування історичної пам'яті Української держави» (Житомирська

ОБД), районні семінари «Бібліотека і книга в процесі національно-патріотичного виховання місцевих громад» для директорів районних і міських ЦБС; «Бібліотека для дітей як соціально-культурний об'єкт» для заступників директорів з питань обслуговування дітей районних і міських ЦБС (Київська ОБД); обласний семінар заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Любов до України з дитинства: сучасний ракурс громадянсько-патріотичного виховання у бібліотеці» на базі Нововолинської МЦБС (Волинська ОБД); цикл семінарів «Патріотичне виховання у бібліотеці як основа духовного розвитку дитини» на базі Звенигородської, Лисянської, Смілянської РЦБС; «Патріотичне виховання у сучасному бібліотечному вимірі» у Монастирищенській РЦБС; «Робота бібліотек з національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Підготовка до відзначення 25-річчя Незалежності України» (Жашківська РЦБС); «Бібліотека — центр патріотичного, національного та духовного відродження нації» (Христинівська РЦБС); «Бібліотека: особливості національно-патріотичного виховання в умовах сьогодення» в Уманській РЦБС (Черкаська ОБД); відбувся районний семінар для бібліотечних працівників Долинської РБД «Патріотичне виховання дітей та підлітків. Роль та місце бібліотеки» (Івано-Франківська ОБД); обласний семінар-тренінг для заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей на базі Свалявської ЦДБ «Національно-патріотичне виховання юних в умовах суспільних змін», під час якого відбувся тренінг «Виставкова діяльність бібліотек патріотичного спрямування: територія ідей» (Закарпатська ОДЮБ); у рамках бібліотечного проекту «Територія бібліотечного успіху» на базі Миргородської РБД проведено обласний семінар-практикум «Роль бібліотеки у формуванні національно-патріотичної свідомості дітей та підлітків» (Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного); обласний семінар «Патріотичне виховання дітей та підлітків: виклики часу і завдання бібліотек» (Краматорська ЦМДБ ім. О.С. Пушкіна).

Багато уваги при підготовці семінарів приділялося і напрямам *краєзнавчої роботи* у бібліотеках. Учасниками семінарів з краєзнавчої тематики обговорювалися питання збереження культури, традицій й історії рідного краю, популяризація кращих надбань з краєзнавства, а також творчості видатних місцевих письменників, організація краєзнавчої роботи з користувачами-дітьми. Так, Чернівецькою ОБД на базі Новоселицької ЦБС проведений районний семінар «Краєзнавча діяльність сучасної сільської книгозбірні» (2014 р.), Рівненською ОБД — обласний семінар «Організація краєзнавчої роботи дитячої бібліотеки в умовах формування інформаційного суспільства» (2015 р.), Київською ОБД для заступників директорів з питань обслуговування дітей РЦБС та МЦБС організовано обласний семінар «Місія дитячих бібліотек у формуванні духовного потенціалу нації та збереженні культурної спадщини краю» (2015 р.).

Створення *позитивного іміджу*, формування надійної репутації серед широкої громадськості стає основою сучасного бібліотечного закладу та його

пріоритетним напрямом у підвищенні соціальної ролі. Тому бібліотекам необхідно вдосконалювати та модернізувати свій образ, гарантуючи своїм користувачам гідну якість пропонованих послуг. Цьому сприяло проведення інноваційного тренінг-семінару для учасників PR-офісу сучасних бібліотек Житомирщини, на якому обговорювалися основні правила PR-фахівця, деталі виконання обов'язків та медіа-заходів плану роботи PR-офісу сучасних бібліотек Житомирщини (Житомирська ОБД, 2014 р.), районного семінару «Стиль та імідж сучасної бібліотеки у селі як центру дозвілля та спілкування дитячої та юнацької категорії населення» (Чернівецька ОБД, 2014 р.), обласного семінару-практикуму заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Нові стандарти професійної діяльності — шлях до підвищення соціальної ролі бібліотек для дітей» (Тернопільська ОБД, 2014 р.), обласного семінару заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Формування іміджу сучасної бібліотеки для дітей» на базі Старовижівської ЦБС (Волинська ОБД, 2015 р.), обласного семінару «Формат просування книги до читачів різної вікової категорії як своєрідний імідж бібліотеки» для завідувачів відділів обслуговування читачів районних і міських ЦБС (Київська ОБД, 2016 р.).

Електронні технології, що прийшли у бібліотечні установи — традиційні центри суспільного збереження й використання інформації — дали відчутний поштовх усім напрямам бібліотечної справи. Саме тому це питання потребує детального вивчення та обговорення під час семінарських занять процесу запровадження електронних ресурсів у практику роботи сучасних бібліотек для максимально комфортного забезпечення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. На базі Тернопільської ОБД проведено обласний семінар-практикум заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей «Діти і бібліотека: нове бачення в контексті розширення доступу користувачів до інформації» (2014 р.); Київською ОБД для завідувачів відділів комплектування та обробки документів РЦБС та МЦБС проведено обласний семінар «Фонди бібліотеки у цифрову епоху: традиційні та електронні ресурси комплектування та використання» (2015 р.) та для методистів РЦБС та МЦБС семінар «Використання комп'ютерних технологій у прямих та дистанційних формах методичного забезпечення діяльності бібліотек» (2016 р.); Дніпропетровська ОБД провела обласний семінар заступників директорів з питань обслуговування дітей та завідувачів бібліотек для дітей «Інформаційно-бібліографічні ресурси бібліотек для дітей» (2015 р.).

Світовий бібліотечний досвід показує, що проблеми нововведень завжди були актуальними. Оцінюючи сучасну ситуацію, багато бібліотечних спеціалістів підкреслюють важливість радикального оновлення діяльності бібліотек для дітей в умовах постійного розвитку суспільства. Саме тому питання впровадження інновацій викликає неабиякий інтерес у фахівців бібліотек та обговорюється на семінарах. Так, Чернівецькою ОБД проведено обласні семінари

заступників директорів з питань обслуговування дітей «Інноваційні технології при проведенні бібліотечних уроків» та «Планування інноваційного розвитку бібліотек області: пошук ефективних шляхів» (2014 р.); Київською ОБД організовано обласний семінар «Організаційно-методична діяльність ЦБС області: ідеї, новації, творчий пошук», на якому публічна бібліотека розглядалася як інформаційно-культурна інституція впливу на формування духовного потенціалу нації, обговорювалася інноваційна методична діяльність бібліотек в ракурсі сьогодення, здобутки і перспективи методичних служб ЦБС, методичне забезпечення бібліотечного обслуговування читачів-дітей, вимоги та особливості до наукової організації праці у публічній бібліотеці; організація бібліотечних масових заходів з використанням новітніх інформаційних технологій (2014 р.) та районний семінар методистів РЦБС та МЦБС «Роль методичної служби у сприянні інноваційного розвитку бібліотек регіону» (2015 р.); Дніпропетровською ОБД проведено обласний семінар для працівників відділів обслуговування дитячих бібліотек «Інформаційне забезпечення потреб користувачів дитячих бібліотек традиційними та інноваційними методами» (2015 р.); а Краматорською центральною міською бібліотекою для дітей ім. О.С. Пушкіна організовано та проведено для бібліотекарів шкільних та публічних бібліотек міста семінар-практикум «Інноваційні форми масової роботи — невід’ємна частина діяльності бібліотеки» та методичний семінар у рамках літературно-мистецького фестивалю «Читаки. Писаки. Малюваки» «Інтерактивне читання: емоції, креатив, інтелект» (2016 р.).

Не відмовляючись від традиційних форм підвищення кваліфікації, система продовжує удосконалюватися, модернізуватися, враховуючи зміни у суспільстві. Наповнюючи їх новим змістом, треба робити акцент на нових інтерактивних формах навчання. Саме тому широкого розповсюдження набули інтерактивні навчання у режимі он-лайн. Так, Миколаївською ОБД ім. В.О. Лягіна проведено *обласний скайп-семінар* «Використання сучасних інформаційних технологій та інновацій у дитячих бібліотеках Миколаївської області: професійне спілкування» (2014 р.), *скайп-майстерню професійного успіху* працівників бібліотек для дітей Миколаївської обл. «Інноваційна творчість бібліотекарів у контексті соціокультурної діяльності» та *скайп-нараду* «Основні критерії та стратегічні напрями планування діяльності дитячих бібліотек» (2015 р.); Сумською ОБД з метою ознайомлення дитячих бібліотек Сумщини з планами щодо організації змістовного і корисного дозвілля користувачів-дітей з книгою, читанням і бібліотекою під час літнього відпочинку проведено віртуальний бібліовізит «Банк бібліотечних ідей» у форматі *скайп-конференції* (2014 р.), обласний вебінар «Бібліотеки і дозвілля дітей», мета якого — професійне навчання бібліотечних працівників Сумщини, удосконалення їхніх знань, умінь та навичок, оволодіння новими інтерактивними формами (2016 р.); Херсонською ОБД ім. Дніпрової Чайки проведено *вебінар* для дитячих бі-

бліотек області «Мобільність дитячої бібліотеки у промоції дитячого читання: новітні прийоми та засоби» та *обласний вебінар* заступників директорів ЦБС з питань обслуговування дітей, керівників РБД «Бібліотеки для дітей в системі національно-патріотичного виховання школярів» (2016 р.); Житомирською ОБД започатковано та проведено *вебінар* для заступників директорів з питань обслуговування дітей «Бібліотека для дітей — центр інформації, дозвілля та інтелектуально-творчого розвитку особистості»; Харківською ОБД проведено *обласну скайп-конференцію* серед бібліотечної громадськості Харківщини за участю фахівців Міністерства культури України «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» (2015 р.), Хмельницькою ОБД ім. Т.Г. Шевченка проведені: *вебінар* «Формування інформаційних ресурсів і забезпечення їх доступності» для працівників Віньковецької, Городоцької, Дунаєвецької, Кам'янець-Подільської, Новоушицької, Славутської РБД, Шепетівської та Славутської МДБ. (2015 р.), *скайп-консультації* «Використання електронних ресурсів для просування читання та книги» для працівників Славутської, Кам'янець-Подільської РБД, «Інформаційні технології та інновації у дитячій бібліотеці» для фахівців бібліотек для дітей Летичівської ОТГ, Деражнянської РБД, «Бібліотечний простір — віртуальний та реальний» для спеціалістів Нетішинської, Славутської МБД, *вебінар* «Бібліотечні послуги та бібліотечні заходи: підвищуємо якість» для бібліотекарів Віньковецької, Городоцької, Ізяславської, Славутської, Хмельницької РБД, Славутської МБД, Дунаєвецької МБ, бібліотек для дітей Волочиської ОТГ, *вебінар* «Автоматизована обробка книг і періодичних видань в АІБС «ІРБІС». Ведення ЕК» (2016 р.); Рівненською ОБД проведено *скайп-конференцію* «Історія та сучасність дитячих бібліотек Рівненщини», у якій взяли участь 9 книгозбірень області (2015 р.). Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що навчання лише тоді стає ефективним, коли учасники засвоюють нові форми і методи роботи, поєднуючи його з практикою та творчістю. Саме тому семінари користуються таким попитом серед бібліотечних фахівців держави.

Отже, заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників сприяють процесу набуття якостей сучасного фахівця, а це, перш за все, компетентність, здатність до організації роботи та її якісного планування, спрямованість на співпрацю, вміння своєчасно вносити корективи у свою діяльність, адже сьогодні недостатньо володіти фаховими знаннями та вміннями, необхідно їх постійно вдосконалювати. Тому і впроваджуються у практику нові форми і методи бібліотечної роботи, спрямовані на організацію дозвілля користувачів, задоволення їхніх читацьких запитів, покращення взаємодії бібліотеки із громадою і місцевою владою.

Ефективним засобом підвищення кваліфікації є і проведення професійних конкурсів, що оптимізують зростання фахового рівня працівників, розвиваючи у них потяг до творчості, та мотивують їхній подальший розвиток. У 2015 р. з

метою поширення кращого досвіду роботи обласних бібліотек для дітей, підвищення їхньої ролі у реалізації завдань державної політики в галузі культури, налагодження взаємодії бібліотек з органами виконавчої влади, що опікуються дитинством, підвищення професійного рівня бібліотечних колективів спільно з Українською асоціацією працівників бібліотек для дітей організовано та проведено Всеукраїнський огляд-конкурс обласних бібліотек для дітей під патронатом Міністерства культури України за участі Інституту публічного управління та кадрової політики НАКККіМ. На розгляд журі надійшло 18 конкурсних робіт у трьох номінаціях: 4 — у номінації «Електронні ресурси в роботі бібліотеки», 3 — у номінації «Організаційно-методична робота», і найбільше — 11 робіт у номінації «Обслуговування користувачів-дітей». На конкурс надійшли роботи з Житомирської, Дніпропетровської, Кіровоградської ім. Т.Г. Шевченка, Львівської, Миколаївської ім. В.О. Лягіна, Полтавської ім. Панаса Мирного, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської ім. Дніпрової Чайки, Хмельницької ім. Т.Г. Шевченка та Черкаської обласних бібліотек для дітей. Приємно відзначити Херсонську ОБД ім. Дніпрової Чайки, яка підготувала 4 конкурсні роботи; Львівську ОБД та їхні 3 проекти; Запорізьку ОБД «Юний читач», Миколаївську ОБД ім. В.О. Лягіна, що підготували по 2 роботи на Конкурс. Участь у Конкурсі не взяли Вінницька ім. І. Франка, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Одеська ім. В. Катаєва, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська обласні бібліотеки для дітей, а також Центральна бібліотека ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва. Гран-прі Конкурсу отримала Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки за Проект «Віртуальний ЛітПортал: від тих, хто пише, тим, хто читає». З детальною інформацією про переможців можна ознайомитися у 4 номері електронного науково-популярного журналу «Бібліотека у форматі Д⁰» за 2015 р.

Не зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій, бібліотеки як інформаційні, культурні й освітні заклади для задоволення потреб користувачів і взаємодії з іншими бібліотечними установами через призму наукової та методичної роботи створюють власні інтелектуальні продукти, яскравим прикладом якого залишається видавнича діяльність, яка сприяє забезпеченню інформаційного потенціалу бібліотек. Здійснивши моніторинг методичного забезпечення видавничої діяльності обласних бібліотек для дітей, можна стверджувати, що цей напрямок в останні три роки розвивався активно, а фахівці працювали професійно.

Проаналізувавши видавничу продукцію, варто було б відзначити тематичну актуальність видань, багатство форм і видів щодо підготовки і розповсюдження їх для забезпечення консультативно-інформаційної допомоги бібліотекарям у регіонах. Жанрова палітра видань досить різноманітна: це аналітичні і статистичні огляди, покажчики, дайджести, інформаційні списки, методико-бібліографічні матеріали, рекомендації і консультації, збірники сценаріїв тощо. До

старих випробуваних форм додаються нові, видання з кожним роком стають більш насиченими, тематика планується з урахуванням загальнодержавних та місцевих видатних подій, ювілеїв, нагальних потреб бібліотек, пов'язаних з виробничою діяльністю загалом і соціокультурною зокрема. Новий поштовх видавничій продукції надало активне впровадження електронних технологій. Поліпшилась якість бібліотечних видань, збільшилися та урізноманітнилися види малих форм (закладки, буклети та ін.). Активно впроваджується підготовка та випуск електронних та вебліографічних видань. Так, у 2015 р. Національна бібліотека України для дітей розпочала випуск нового фахового видання — електронного науково-популярного журналу «Бібліотека у форматі D⁰». Оголосивши у 2014 р. серед дитячих бібліотек конкурс на кращу назву нового професійного журналу, редакційна колегія отримала на розгляд 316 найрізноманітніших назв, у яких відразу відчувалося, що мова йде саме про бібліотеки для дітей. Але найбільшу кількість схвальних відгуків у членів редколегії викликала назва, подана серед інших Львівською обласною бібліотекою для дітей. На сторінках нашого журналу обговорюються актуальні проблемні питання функціонування мережі спеціалізованих бібліотек для дітей; розглядаються нові нормативно-правові акти, спрямовані на покращення бібліотечної галузі; здійснюється обмін професійним досвідом, який став ще одним кроком до покращення функціонування спеціалізованих бібліотек для дітей на сучасному етапі, адже в умовах оптимізації бібліотечної мережі одним із основних шляхів її збереження є максимально своєчасне сприйняття та впровадження позитивного досвіду бібліотек, що знаходять власні рішення для успішної діяльності; відзначаються пам'ятні дати у вітчизняній та світовій літературі, визначні дати з історії нашої держави, яка зараз вкрай тяжко створює нову історію своєї незалежності, ювілеї бібліотек для дітей і звичайно ж фахівців, які безпосередньо працюють з нашими юними користувачами; відбуваються знайомства з дитячою творчістю; а також важлива увага приділяється досвіду з фандрейзингової та грантової діяльності, спрямованій на пошук та залучення додаткових ресурсів для всебічного розвитку бібліотек, оновлення їх матеріально-технічної бази, що значно впливає на формування позитивного іміджу бібліотек як важливих соціальних інститутів. Познайомитися з журналом можна на сайті НБУ для дітей за посиланням <http://www.chl.kiev.ua/d0/>.

Аналіз статистичних даних області розкриває динамічність розвитку, об'єктивно свідчить про досягнення за певний період, виявляє проблеми, які необхідно вирішувати, дозволяє оцінювати якість роботи. Так, у 2014 р. обласними бібліотеками для дітей підготовлено: «Чернівецька обласна бібліотека для дітей в цифрах: статистичний щорічник за 2013 рік», «Огляд діяльності Хмельницької ОБД ім. Т.Г. Шевченка за 2013 рік», оглядово-аналітичний бюлетень «Дитячі бібліотеки області в цифрах і фактах. 2013 р.» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна), оглядова довідка «Аналіз діяльності бібліотек області за

2013 рік» (Черкаська ОБД), аналітичний огляд «Бібліотеки для дітей Дніпропетровщини: здобутки, інновації, перспективи. Рік 2013» (Дніпропетровська ОБД). У 2015 р.: аналітичний огляд «Діяльність дитячих бібліотек Чернівецької області за 2014 рік», аналітичний огляд діяльності дитячих бібліотек області за 2014р. «Так ми працюємо» (Сумська ОБД), аналітико-статистичний збірник «Бібліотеки для дітей Хмельниччини у 2014 році», огляд діяльності «Бібліотеки для дітей Волині: 2014 рік», аналітично-статистичний огляд «Бібліотеки для дітей Тернопільщини: рік 2014», статистичний аналіз «Основні показники роботи бібліотек області для дітей з користувачами-дітьми у 2014 році» (Черкаська ОБД), «Основні показники роботи бібліотек, що обслуговують дітей за 2014 рік» (Полтавська ОБД ім. Панаса Мирного), «Аналіз діяльності дитячих бібліотек області за 2014 рік» (Вінницька ОБД ім. І.Я. Франка), основні показники роботи дитячих бібліотек Херсонської області за 2014 р.». У 2016 р.: статистичний щорічник за 2015 рік «Чернівецька обласна бібліотека для дітей в цифрах», огляд діяльності «Бібліотеки для дітей Волині: 2015 рік», оглядова довідка «Аналіз діяльності бібліотек Черкаської області для дітей за 2015 рік», інформаційно-аналітичний огляд діяльності бібліотек для дітей Запорізької області за 2016 рік «Бібліотека для дітей у сучасному форматі: професійні досягнення, інноваційні форми, успішні проекти».

Найбільш стабільною і найпоширенішою за звітні роки залишалася підготовка **методико-бібліографічних видань** популяризаційного характеру. Перевага тут надавалася вагомим літературним подіям, відзначенню ювілеїв відомих вітчизняних та світових дитячих письменників, книжок, пам'ятних історичних дат. Зокрема підготовлено із серії «Великі українці» до відзначення 120-річчя від дня народження О.П. Довженка — методичні поради «Я належу людству», до 150-річчя від дня народження М.М. Коцюбинського — методичні поради «Співець прекрасного і вічного», до 125-річчя від дня народження Остапа Вишні — методичні поради «Ніколи не сміявся без любові», до 195-річчя від дня народження П. Куліша — методичні поради «Фундатор українського відродження», до 120-річчя від дня народження М. Рильського — методичні поради «Гармонія, що з думки вироста», до 135-річчя від дня народження В. Винниченка — методичні поради «... Усіма силами за Україну», до 175-річчя від дня народження М. Старицького — методичні поради «Керманіч української культури», до 145-річчя від дня народження В.. Стефаніка — методичні поради «Все, що я писав, мені боліло...», до 80-річчя від дня народження Г. Тютюнника — методичні поради «Немає загадки таланту. Є загадка любові», а також до 95-річчя від дня народження Джанні Родарі — методичні поради «Планета казок від батька Чіполіно», (НБУ для дітей), 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка — методико-бібліографічні матеріали «Тарас Шевченко: стежки до пізнання творчості» (Житомирська ОБД), до 150-річчя від дня народження українського поета П.А. Грабовського — методико-бібліографічні матеріали «Співець любові, волі й України» (Київська ОБД), до 150-річчя з дня

народження М. Коцюбинського — методико-бібліографічні поради «Симфонія слів та кольорів М. Коцюбинського» (Закарпатська ОДЮБ), до 135-річчя від дня народження А.А. Мілна — інформаційно-методичний матеріал «Ведмежа, відоме всьому світу», до 85-річчя від дня народження В.А. Дахна — інформаційно-методичний матеріал «Мій почерк — український», до 80-річчя від дня народження В.Г. Рутківського — методичні рекомендації «Характерник літературного степу» (Запорізька ОБД «Юний читач»), до 25-річчя Незалежності України — методичні рекомендації «Моя Україна: прекрасна і незалежна» (Сумська ОБД), до 70-річчя повісті-казки «Пеппі Довгапанчоха» А. Ліндгрена — методичні поради «Дивовижні пригоди найвеселішої дівчинки світу» (Тернопільська ОБД); *до дня українського козацтва* — інформаційно-методичні матеріали «Творець першої Української Конституції — Пилип Орлик» (Київська ОБД), методичні поради «Видатні постаті українського козацтва» (Дніпропетровська ОБД); до Дня Перемоги над нацизмом у Європі — методичні рекомендації «Великої Перемоги немеркнуче світло» (Сумська ОБД), методичні поради «Дитинство без війни» (Закарпатська ОДЮБ); *до Міжнародного дня захисту дітей*: методико-бібліографічні матеріали «Кожна дитина має право» (Тернопільська ОБД); *методичні поради до Всеукраїнського тижня дитячого читання*: «З книгою жити — з добром дружити», «Читати — це дієслово без наказового способу», «Не втамувати спрагу пізнання, тому хто закохався у читання» (НБУ для дітей), «Вклонімося книзі, мудрості віків», «Під парусом книги — до нових відкриттів» (Сумська ОБД), методичні рекомендації «Ключі до читання» (Тернопільська ОБД); *методичні матеріали для розкриття фахових питань*: рекомендації «Дитяча бібліотека та віртуальний простір» («Фаховий блокнот», Вип. 7), «Інформаційні ресурси бібліотек для дітей». («Фаховий блокнот» Вип. 8), «Організація бібліотечного простору: нове бачення» (Закарпатська ОДЮБ), серія методичних матеріалів «Скарбниця кадрів або Портфоліо досвідченого бібліотекаря» (Львівська ОБД), методичний посібник «Регіональний PR-офіс сучасних бібліотек Житомирщини» (Житомирська ОБД), *а також* методичний збірник «Сучасна шкільна бібліотека через призму педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського» (Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки), методико-бібліографічні поради «Світ професій: мій вимір, мій успіх» (Закарпатська ОДЮБ), методичні поради «На варті Вітчизни: до Дня захисника України» (Черкаська ОБД), інформаційно-методичний матеріал «Український список Сандармоху» (до 80-х роковин з початку масових репресій проти української інтелігенції), інформаційно-методичний матеріал «Лиха коса голодомору», методичні рекомендації «Сучасна дитяча проза України», методичні рекомендації «Арт-терапія у бібліотечній практиці» (Запорізька ОБД «Юний читач»), методичні поради «Півтора бажання короля буків, або Сучасна літературна молодь — дітям» (НБУ для дітей).

Стабільною залишалась діяльність бібліотек з підготовки письмових *консультацій, інформаційних листів, висвітлення досвіду* роботи бібліотек. У таких виданнях фахівці розкривали кращий досвід роботи, надавали роз'яснення та

консультували з актуальних питань розвитку бібліотек: інформаційно-методичне видання «Вітчизна — ось і альфа і омега!» до 25-річчя Незалежності України, у серії «Бібліотечний формат для дітей — нова якість у новому столітті» підготовлені консультації «Інновації у культурі та освіті як чинник розвитку знанневого середовища», «Примірні положення про роботу відділів обласної бібліотеки для дітей», «Примірні посадові інструкції працівників», «Як полегшити вибір книги читачу, або Мерчандайзинг у бібліотеці», «Чому потрібно читати вголос», «Виховний ідеал в українських аристократичних родинах», «Бібліотека. Літо. Книга: з досвіду роботи бібліотек для дітей влітку» (НБУ для дітей), інформаційний лист «Про підсумки проведення у бібліотеках області фотоквесту «Пишаюь тобою, мій рідний краю» (Черкаська ОБД), консультації «Новітні технології та методичне забезпечення діяльності централізованих бібліотечних систем», «Інноваційний потенціал бібліотек в обслуговуванні користувачів в період впровадження та використання інформаційних технологій» (Київська ОБД), «Практичні поради фахівцям ЦСПБ по плануванню роботи з дітьми на 2017 рік» (Краматорська ЦМБД ім. О.С. Пушкіна), інформаційний лист «Сучасний погляд на стратегію співпраці бібліотеки та сім'ї» (Харківська ОБД).

Все більшого розповсюдження набувають видання, покликані інформувати цільову аудиторію з певних питань. До таких відносяться *бюлетені та дайджести*. Їх тематика була досить різнопланова і торкалася різних питань. Це були інформаційні бюлетені з досвіду роботи «Бібліотека — острів фантазії та творчості: до 65-річчя створення Монастирської ЦБД», «Бібліотека крізь призму часу: до 70-річчя створення Збарзької ЦБД» (Тернопільська ОБД), інформаційний бюлетень «У скарбничку сучасному педагогу: методика, теорія, досвід. Світова література» (Чернівецька ОБД), бюлетень «Віртуальний простір бібліотеки — крок назустріч читачу» (Серія «Творчість. Якість. Результат» Вип. 3), бібліодайджест «Досвід та інновації в організації роботи з естетичного виховання читачів-дітей» (Черкаська ОБД), дайджест «Леся Українка і європейська література, культура і мистецтво» (Чернігівська ОБД), інформаційний дайджест на допомогу бібліотекарям «Премії імені Г.К. Андерсена — 60 років» (Рівненська ОБД), дайджест-огляд інноваційних форм роботи з читачами у бібліотеках для дітей Чернігівщини за підсумками обласного конкурсу професійної майстерності «Дитячий бібліотекар — 2013» «Бібліотеки у пошуках сучасних знань» (Чернігівська ОБД), бюлетень з досвіду роботи дитячих бібліотек Харківщини «Творимо. Шукаємо. Публікуємо».

Більш сучасними і значимими стали *буклети (путівники) та пам'ятки*, видання яких активно практикують дитячі бібліотеки. Вони також наповнені різним змістом та дають відповіді на різноманітні питання користувачів-дітей та їхніх батьків: путівник-довідник «Український народний декоративний розпис», путівник «Унікальність сучасної архітектури» Вип. 2 «П'ять кращих аеропортів світу», серія пам'яток «Герої України» (Дніпропетровська ОБД), буклет «Бібліотека для сучасної дитини», інформаційно-рекламний плакат «Бібліотека, як

вона е!» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна), пам'ятка «Василь Стефаник — художник слова» (до 145-річчя від дня народження), пам'ятка «Благословення Господом і українським родом: до 65-річчя від дня народження Неоніли Стефурак» (Івано-Франківська ОБД), інформаційний буклет «Найшкідливіший» письменник дитинства: до 70-річчя від дня народження Г.Б. Остера» (Запорізька ОБД «Юний читач»), пам'ятка для батьків «Як навчити дитину любити книгу» (Чернігівська ОБД), пам'ятка для користувачів середнього шкільного віку «Дослідники природи волинського краю» (Волинська ОБД), серія інформаційно-методичних закладок «Навздогін книзі» (Львівська ОБД).

Широкої популярності набувають оглядові видання, які відображають підсумки аналізу та узагальнення відомостей із різних питань діяльності дитячих бібліотек, приурочених до певних подій. Таку форму видавничої роботи широко практикують НБУ для дітей, підготувавши *огляди діяльності* «Бібліотека та сім'я — партнерство заради майбутнього: до 20-ої річниці Міжнародного дня сімей», «Національний проект Україна читає дітям», «Патріотичне виховання у бібліотеці як основа духовного розвитку дитини: До 70-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Організація та проведення бібліотеками для дітей заходів до 200-річчя Т.Г. Шевченка», *огляд творчості* «Гармонія всесвіту у розмаїтті кераміки: до 85-річчя від дня народження скульптора-кераміста О.П. Рапай», а також Київська ОБД — огляд діяльності «Бібліотечні лялькові театри Київщини» та Черкаська ОБД — оглядова довідка «Організація роботи з відзначення Міжнародного дня сім'ї в бібліотеках області для дітей» Вип. 5 з серії «Бібліотека. Книга. Діти».

Пріоритетним напрямом у видавничій роботі обласних бібліотек є *краєзнавча діяльність*, яка сприяє вихованню почуттів патріотизму, любові до рідного краю, відродженню народних традицій. Видання цієї тематики присвячувалися суспільно-політичним подіям, історії, культурі, видатним діячам регіону. Так підготовлено: методичні рекомендації з популяризації краєзнавчих знань серед користувачів-дітей молодшого шкільного віку «Я до тебе, мій краю, моя рідна Сумщино, незрадливу любов крізь життя пронесу» (Сумська ОБД), краєзнавчо-пізнавальну експедицію «Ігри патріотів Херсонщини. У пошуках знайомих незнайомих» (Херсонська ОБД ім. Дніпрової Чайки), методико-практичні матеріали краєзнавчо-екологічного напрямку «Знайди свою річку» (Київська ОБД), збірник сценаріїв обласного конкурсу, присвяченого творчості місцевих письменників-земляків, «Талановитий краю мій...» (Житомирська ОБД), інформаційно-методичний матеріал «Літературні імена на мапі Запорізького краю. Письменники Запоріжжя — дітям» (Запорізька ОБД «Юний читач»).

Значна увага приділяється **патріотичному і громадському вихованню** підростаючого покоління. Враховуючи зростаючий інтерес молоді до історичного минулого України, її суспільно-політичного устрою, формування державності, фахівцями обласних бібліотек підготовлені методичні рекомендації з питань національно-патріотичного виховання дітей «Мій дім — моя країна»,

матеріали з досвіду роботи бібліотек для дітей області «Бібліотека — центр краєзнавчої інформації» Вип.2. (Хмельницька ОБД ім. Т.Г. Шевченка), методичні рекомендації з популяризації літератури на допомогу вихованню духовної культури користувачів-дітей молодшого віку «В океані рідного народу відкривай духовні острови» (Сумська ОБД), інформаційні матеріали з досвіду роботи «Патріотичне виховання дітей у сучасних умовах» (Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна), методико-бібліографічні матеріали «Плекаємо патріотів малечку» (Тернопільська ОБД), бюлетень «Патріотичне виховання молодших школярів у бібліотеці: сучасні тенденції» (Черкаська ОБД), у серії «Пропонують колеги» «Кращі сценарії патріотичного змісту» (Дніпропетровська ОБД), методичні рекомендації «Патріотичне виховання у бібліотеці як основа духовного розвитку дитини» (Чернівецька ОБД), методичні поради «Роль районних, міських бібліотек для дітей як методичних центрів з питань бібліотечного обслуговування дитячого населення регіону: сприяння патріотичному вихованню бібліотечними засобами» (Київська ОБД).

Проблеми **екології**, як і проблеми збереження життя на Землі, останнім часом стали надзвичайно гострими та актуальними. Бібліотечні працівники роблять усе, аби екологічне просвітництво включало в себе надання читачам актуальної різнобічної інформації про стан навколишнього середовища, передбачало знайомство з міжнародним та національним законодавством у цій сфері, виховання у підростаючого покоління турботливого ставлення до природних багатств. Для популяризації екологічних знань для дітей Волинською ОБД було підготовлено сценарій проведення екологічного калейдоскопу для користувачів молодшого шкільного віку «Дивовижі природи: у водяному царстві», сценарій проведення екологічного калейдоскопу для користувачів молодшого шкільного віку «Дивовижі природи: цікаве про комах», пам'ятка для користувачів середнього шкільного віку «Дослідники природи волинського краю», сценарій проведення екологічного форуму «Дивовижі природи: цікаве про птахів».

Правове виховання є одним із найважливіших напрямів загального процесу виховання молоді, що містить у собі правову освіту, вихованням поваги до чинних законів та норм права, формування активної позиції щодо протиправних і антигромадських дій. Так, Хмельницькою ОБД ім. Т.Г. Шевченка підготовлено матеріали з досвіду роботи бібліотек для дітей області «Правова планета дитинства», а Миколаївською ОБД ім. В.О. Лягіна методичні поради «Про роботу бібліотек по вихованню правової культури читачів-дітей та підлітків».

Звичайно, цей огляд не є вичерпним, а приклади мають вибіркового характеру. Маємо надію, що професійне використання видань обласних бібліотек-методичних центрів, які практикують поширення своєї продукції до дитячих бібліотек області, сприятиме творчій роботі працівників та застосуванню нововведень у книгозбірнях.

Національна бібліотека України для дітей
вул. Януша Корчака, 60,
м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua